

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Gülçiçek Günel Tekin
BEYAZ SOYKIRIM

Türkiye'nin 'Asimilasyon' ve 'Dilkrım' Politikaları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rantey.org>
belge yayınları

1956 Batman-Kozluk doğumlu olan Gülçiçek Günel Tekin, Kozluk Kız Yatılı Bölge Okulu'nu bitirdikten sonra, Van Kız Öğretmen Okulu'na başladı. Öğretmen Okulunda gösterdiği başarıdan dolayı, Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'na gönderildi, sonra da, Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Almanca Bölümünü bitirdi. Evli ve iki çocuk annesi olan Tekin, yirmi yıl Almanca öğretmenliği yaptıktan sonra emekliye ayrıldı. Kürtçe, Arapça, Türkçe ve Almanca dillerini bilen Tekin, daha öğretmenliği döneminde araştırmalara başladı. Araştırmacı yazar Tekin'in şimdiye kadar yayınlanmış üç kitabı bulunmaktadır: *Dilimiz Varlığımız*, *Dilimiz Kimliğimizdir*, Aram Yayınları 2002, *İttihat Terakki'den Günümüze Yek Tarz-ı Siyaset: Türkleştirme*, Belge Yayınları 2006, *Kara Keşen*, Belge Yayınları 2008.

BELGE YAYINLARI: 617
Araştırma İnceleme Dizisi

BEYAZ SOYKIRIM
Türkiye'nin 'Asimilasyon' ve 'Dilkinm' Politikaları
© Gülçiçek Günel Tekin

Sayfa Düzeni
Aristan

Düzeltili
Hacer Er

Kapak
Nuran Gündoğdu

Birinci Baskı
Eylül 2009

İkinci Baskı
Kasım 2009

İç/Kapak Baskı-Cilt
Berdan Matbaacılık
0 (212) 613 12 11
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
C Blok No: 239 Topkapı / İstanbul

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No:15/1
Sultanahmet/İstanbul
Tel: 0 (212) 638 34 58
Fax: 0 (212) 517 44 53
E-mail: belgeyayinevi@hotmail.com
belgekitapkulubu@yahoo.com
www.belgeyayincilik.com
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://fantey.org>

Annem Xeliye ve Babam Avdılmecid'in anısına!

TEŞEKKÜR

Dil konusundaki hassasiyetleri nedeniyle bana katkılarını esirgemeyen Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir'e, daha Diyarbakır Eğitim-Sen Başkanı iken araştırmalarımnda bana yardımcı olan Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş'a, Batman Belediye Başkanı Necdet Atalay'a, Şırnak Belediye Başkanı Ramazan Uysal'a, Kozluk Belediye Başkanı M. Raşit Haşimi'ye, Kurtalan Belediye Başkanı Necat Yılmaz'a, Cizre Belediye Başkanı Aydın Budak'a Silopi Belediye Başkanı Emin Uğurlu'ya, Eruh Belediye Başkanı Melihan Oktay'a, Nusaybin Belediye Başkanı Ayşe Gökhan'a, Uludure Belediye Başkanı Şükran Sincar'a, Balveren Belediye Başkanı Ubdurrezak Yıldız'a, Yayıncı-Yazar Ragıp Zarakolu'ya, öğretim üyesi Muazzez Hanım'a, Kafkas Federasyonu yöneticilerine, Marmara Gazetesi sahibi ve yazarı Rober Haddeler'e ve Agos Gazetesi'ne, Apoyevmatini gazetesi genel yayın yönetmeni Mihail Vasiladis, Mardin Kırklar Kilisesi Hori episkopos Gabriel Akyüz'e, yazar Rifat Bali'ye, Pirosmeni dergisine, Kürt Yazar Kaya Müştekan ve bütün Kürt kurumlarına, sözlü tarih araştırmacılarından Mehmet Sait Tunç'a, Eğitim-Sen ve Yurtsever Emekçilere, bilgisayar konusunda yardımlarını esirgemeyen Mehmet Demirel'e, bana her türlü desteği sunan eşim Sakin, çocuklarım İlke ve Haziran'a ve ayrıca bana yardımlarını sunup burada adını anmadığım herkese teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	9
OSMANLI SİSTEM YAPISI.....	11
İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ'NDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN GELİŞİMİ.....	13
ÜÇ TARZ-I SİYASET.....	15
ANADOLU TÜRK YURDU OLARAK BELİRLENDİ.....	24
ANADOLU'NUN TÜRKLEŞTİRİLMESİ PLANLARI.....	31
I. DÜNYA SAVAŞI YENİLGİSİ VE ÜLKEDEN KAÇIŞ.....	39
KÜRTLERE ÖZERKLİK HAKKI.....	42
CUMHURİYET SONRASI TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE İRKÇILIĞI.....	58
TÜRKİYE'NİN ASİMİLASYON POLİTİKALARI.....	65
ÇOK PARTİDEN TEK PARTİYE:	
CUMHURİYET HALK FIRKASI.....	68
TEVHİD-İ TEDRİSAT:	73
İRKÇİ VE TÜRKÇÜ ÖRGÜTLENMELER.....	74
TEK DİL, TEK DİN, TEK MİLLET, TEK DEVLET.....	104
LOZAN ANTLAŞMASI VE AZINLIK HAKLARI.....	107
ULUS DEVLET: TÜRKLERDEN OLUŞAN BİR TÜRKİYE.....	114
ŞARK İSLAHAT PLANI'NA İLİŞKİN GİZLİ RAPORLAR.....	115
KÜRTLERİ TÜRK YAPMAK.....	125
DAHİLİYE VEKİLİ CEMİL (UYBADIN) BEY'İN RAPORU.....	131

GAYRİMÜSLİM AZINLIKLAR.....	138
VATANDAŞ TÜRKÇE KONUŞI.....	148
TÜRKLEŞTİRME PROGRAMI.....	160
TÜRKİYE'DEKİ YAHUDİLER.....	169
ŞARK ISLAHAT ENCÜMENİ'NİN HAZIRLADIĞI “ŞARK ISLAHAT PLANI”.....	173
KÜRTÇE DİL YASAKLAMALARI.....	181
MARDİN.....	187
ARAPLAR.....	190
ÇERKESLER BÜYÜK BİR ASİMİLASYONA UĞRADILAR.....	199
ÇERKESLER.....	203
LAZCADİLİ VE KÜLTÜRÜ ÖCÜ OLARAK GÖSTERİLDİ.....	215
LAZLAR.....	220
ASİMİLASYON GÜRCÜLER ÜZERİNDE ÇOK ETKİLİ OLDU....	224
GÜRCÜLER.....	227
İSMET PAŞA'NIN KÜRT RAPORU.....	231
SÜRYANİLER.....	245
UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER KURULUYOR.....	253
UMUMİ MÜFETTİŞ ABİDİN ÖZMEN'İN KÜRT RAPORU.....	255
AZINLIKLARDAN SORUMLU IX. BÜRO'NUN KÜRT RAPORU....	267
MECBURİ İSKAN KANUNU.....	275
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE KÜRT İSYANLARI.....	279
DERSİM RAPORU.....	282
TUNCELİ KANUNU.....	283
CELAL BAYAR'IN ŞARK RAPORU'NDAN:.....	287
DİL MESELESİ PARTİLER ÜSTÜDÜR.....	289
KIRK DOKUZLAR OLAYI.....	293
VE ECEVİT'İN GİZLİ ARŞİVİNDEN ÇIKANLARI.....	296

DEVLETİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU'DA UYGULAYACAĞI	
KALKINMA PROGRAM ESASLARI.....	296
DOĞU GRUBUNUN ÇALIŞMA ALANLARI:.....	297
BÖLGENİN NÜFUS STRÜKTÜRÜNÜ DEĞİŞTİRME	300
OLMAYAN DİL: KÜRTÇE.....	300
KÜRTLERİN TÜRKLÜĞÜ ÜZERİNE.....	301
12 EYLÜL FAŞİST DARBESİ.....	303
DİYARBAKIR CEZAEVİ'NDEKİ DİL BASKILANMALARI.....	306
MGK'NIN KÜRT RAPORU:.....	314
YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI.....	314
1900 YILINDAN İTİBAREN KURULAN KÜRT ÖRGÜTLERİ.....	318
KÜRT ENSTİTÜSÜ.....	319
KÜRT SANATI ÜZERİNDEKİ BASKILAR.....	340
KÜRT KİMLİKLİ GAZETE VE DERGİLER.....	347
ANADİLİNDE EĞİTİM YASAĞI ve ÜNİVERSİTE TRAJEDİSİ.....	355
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN GİZLİ EYLEM PLANI.....	359
GİZLİ EYLEM PLANI UYGULANACAK TEDBİRLER.....	368
SONUÇ OLARAK.....	370
KAYNAKÇA.....	375

GİRİŞ

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile Alman Başbakanı Angela Merkel, Şubat ayında Almanya’da Türk ve Alman öğrencilerle bir araya geldiklerinde Başbakan Erdoğan, Almanya’daki Türk gençlerinin sıkıntıları olduğunu belirtip “Entegrasyona evet, asimilasyona hayır” demişti. Berlin’deki bir görüşmesinde de yine Erdoğan “Asimilasyon bir insanlık suçudur, kimse Türkleri asimile edemez” demişti. Almanya’daki Türk çocukları için de daha çok Türkçe eğitim istemişti.

Başbakan Erdoğan’ın asimilasyon ile ilgili tespiti hem Almanya’da hem de Türkiye’de oldukça büyük bir tartışma yaratmıştı. Alman yetkililer, Türkleri asimile etmediklerini, sadece onları sisteme entegre etmek istediklerini söylediler. Başbakan Erdoğan ise Türkiye’ye geri döndüğünde de aynı görüşlerini tekrar etti ve “Asimilasyon bir insanlık suçudur” dedi. Yani “Almanların Türkleri eriterek Almanlaştırmak istediklerini ve bir insanlık suçu işlendiğini” iddia etti.

Başbakan Erdoğan’ın bu tespiti oldukça çarpıcıydı. Her ne kadar Alman Hükümeti bu tespite karşı çıkıp tepki gösterdiyse de, Erdoğan’ın söylediklerinde doğruluk payı vardı. Türk Hükümeti de bütün gücüyle bu asimilasyon politikasına karşı duracak ve Türklerin Almanlaşmasını engelleyecekti. Başbakan Erdoğan’ın Almanya’daki Türk toplumuna ve Türk öğrencilerine verdiği açık mesaj buydu.

Şubat 2008 tarihinde yapılan bu tartışmalar epeyce ilgimi çekti. Ben de Türkiye’deki asimilasyon çarkından geçen biriyim. Asimilasyondan geçtiğim büyük acılardan dolayı asimilasyonu ve özellikle de Türkiye’nin asimilasyon politikalarını yıllardır araştırıyorum.

Asimilasyon ile ilgili Türkiye’de kimse Başbakan Erdoğan kadar böylesine doğru bir tespit yapmadı: ASİMİLASYON BİR İNSANLIK SUÇUDUR! Artık, bütün dünya da bu konuda hemfikirdir. Avustralya’da İşçi Partisi Hükümeti de, 1910’dan 1970’lere dek süren asimilasyon politikasının kurbanı olan yerli halk Aborjinlerden, uyguladığı asimilasyon nedeniyle samimi bir özür diledi. Bu da ulusal uzlaşma adına tarihi bir adımdı.

Yapılan bu tartışmalara biraz olsun katkı sunmak için çalışmalarımı biraz daha yoğunlaştırdım ve günümüz dahil Türkiye’nin asimilasyon politikalarını geniş çaplı araştırdım. Ulaştığım belgelerle birlikte, bu belgeler çerçevesinde asimile edilmek istenen tüm etnik yapılarla devletin ‘asimilasyon ve dalkırım’ politikalarını görüştüm ve bu söyleşileri çalışmama aktardım. Şunu açıkça belirtmem gerekir ki, Türkiye’de ‘ötekî’ konumda olup da asimile edilmeyen hiçbir dil, kültür ve kimlik yoktur. Bundan en çok etkilenen ve yok olmayla karşı karşıya kalanlar da Çerkesler, Lazlar, Araplar, Gürcüler, Arnavutlar, Boşnaklar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Süryaniler gibi adını sayamayacağımız onlarca etnik yapılardır. Kürtler de bu konuda epeyce ‘yara’ almışlardır. Bu yapılanlar bir ‘Beyaz Katliam’ ve hatta onun da çok ötesinde bir ‘Beyaz Soykırım’dır; çünkü bütün ‘ötekiler’ Türk kimliği içinde yok edilip, Anadolu tarihinden silinmek isteniyordu. İşte amacımız, İttihat Terakî’den beri acımasızca devam ettirilen bu insanlık dışı politikayı teşhir etmek ve bu politikanın önüne geçilmesini sağlamaktır. Bu çalışmada, devletin yüzyıllık dilsel ve kültürel soykırım politikalarını ve buna karşı direnmeye çalışan Kürtlerin, Çerkeslerin, Lazların, Gürcülerin, Ermenilerin, Süryanilerin, Yahudilerin ve Rumların ‘Türkleştirilme’ serüvenlerini göreceksiniz.

“Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın birçok milletini sine-sinde toplamış olan bir imparatorluktur. Türkler, Araplar, Kürtler, Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, Ermeniler, Zencilerden ve diğer birçok unsurdan teşekkül etmiş.”

II. Abdülhamid

OSMANLI SİSTEM YAPISI

Osmanlı İmparatorluğu'nu otuz yıl boyunca yöneten II. Abdülhamit'in belirttiği gibi, Osmanlı toplum yapısı çok dilli, çok kültürlü, çok etnikli ve çok dinli bir yapıya sahipti ve milliyet, bir kişinin dini bir cemaate üyeliği temelinde belirlenirdi. Altı yüz yıla yakın hakimiyetini sürdüren Osmanlı'da İmparatorluğu teşkil eden halkların dillerine, kültürlerine, kimliklerine pek karışılmamış, her milletin kendisini geliştirebilmesi için de çeşitli olanaklar tanınmış, çok dilli, çok dinli, çok kültürlü ve deyim yerindeyse yetmiş iki milletten oluşan etnik yapı büyük oranda korunmuştur:

"Osmanlı İmparatorluğu'nda ulusal sorun İslam gelenekleri ve pratik anlayışlar uyarınca düzene konmuştu. Bu gelenekler, Müslümanlarla *"Ehl-i Kitab"* (Yahudiler ve Hristiyanlar) arasındaki ilişkiyi düzenliyordu. Bireyler arasındaki sınırlar etnik ya da toplumsal değil, dinsel. Gayrimüslimler (Ortodokslar, Katolikler, Protestanlar, Yahudiler vb.) millet biçiminde örgütlenmişlerdi. Bunlar dinlerini, kültürlerini özgürce geliştirebilen yarı özerk topluluklardı. Onları yöneten hiyerarşi yalnız dinsel sorunlar değil, bireyin kişisel statüsünü de düzenliyordu. .

Bu sistemde Türklerin özel bir konumu yoktu. Onlar, imparatorluğun öteki Müslümanları (Araplar, Kürtler, Arnavutlar) ile birlikte hakim milleti oluşturunuyorlardı. Aralarında etnik engeller yoktu..." (Geor-geon, 2005, 9)

Mete Tunçay da, Osmanlı sistem yapısıyla ilgili, François Geor-geon'ın görüşüne yakın bir tespit yapar:

“16. yüzyılda doruğunu yaşayan bu yapı, İslam ideolojisine dayanmakla birlikte, bir teokrazi (din devleti) sayılamaz. Zaman zaman dinin önemi daha çok vurgulansa da, teokratik bir imparatorluk oluşturulamaz ve altı yüzyıl süremezdi. Hanedanın ve teb'adan birçoğunun etnik açıdan Türk olmalarına karşılık, 'millet-i hakime' denildiğinde kastedilen Türkler değil, bütün Müslüman teb'aydı.” (Tunçay, 2000: 242)

Gareth M. Winrow da, “(1908'den) önce, Türkler vardı; fakat, bu halkın kolektif bilincinde 'Biz Türk ulusuyuz' düşüncesi yoktu: Başka bir ifadeyle, o zaman Türk ulusu yoktu.’

Türkler, esas olarak bir 'etnik kategori'ydi. Yabancı gözlemciler, ayrı dilleri, kültürleri ve tarihleriyle ayrı bir grup olarak Türkleri tanımlayabilirdi. Bununla birlikte birçok Türk'ün, etnik kimlik bilinci çok azdı ya da hiç yoktu. Ancak 19. yüzyılın sonunda birçok önde gelen Osmanlı şahsiyeti, Türk diline ve kültürüne ilgi göstermeye başladı.” der. (Kirişçi, Winrow, 2007: 105)

Yusuf Akçura da Osmanlılarda, Tanzimat dönemi dahil, Türklerle ilgili bir milliyet kavramı olmadığını belirtir: “Gerçekten Tanzimat devresinde 'Türk', 'Türklük', 'Türk milleti', 'Türk milliyeti' gibi ifadelerle rastlanmaz. Ve bugün bu tabirlerle ifade edilen kavramın da o zamanlar açıklıkla bilindiğini ispat eden delil ve belirtiler bulunup gösterilemez.” (Akçura, 2008: 27)

18. yüzyılda Avrupa'da gelişen milliyetçilik hareketleri Osmanlı İmparatorluğunu büyük oranda etkilemiştir. Başta Yunanistan ve Sırbistan gibi Balkan ülkeleri Osmanlı'dan koparak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Milliyetçilik akımlarının etkisiyle Balkan halkları tek tek bağımsızlığını ilan edip Osmanlı'dan kopunca, Osmanlı da uzak kaldığı Doğu halklarına yönelmeye başlamış, onları merkeze bağlamaya çalışmıştır:

“19. yüzyılın başlarından itibaren Avrupalı subayların gözetiminde oluşturulan **Yeni Düzen Askerleri (Nizam-ı Cedid Ordusu)**, bir

yandan Arapları, bir yandan Kürtleri, bir yandan Ermenileri tümüyle egemenlikleri altına almaya çalışmışlardır. Bu aşamada, göçebe Türk unsurlar da Osmanlı karşısında bir kaç-göç mücadelesine girişmişlerdir. Ahmed Cevdet Paşa, Derviş Paşa ve Şakir Paşaların öncülüğünde gerçekleştirilen bu iskan çalışması çok sayıda esere konu olmuştur. 19. yüzyıldaki tüm bu uygulamalar, “Osmanlılık” ülkesiyle yapılmıştır.” (Bayrak, 1999: 198)

1911 Trablusgarp ve 1912-13 Balkan Savaşları sonunda İmparatorluk Avrupa’daki en önemli topraklarını yitirmiş ve bu topraklar üzerinde Yunanistan ve Sırbistan’dan sonra, Arnavutluk, Bulgaristan gibi çeşitli ulus-devletler kurulmuştur. Bu sıralarda farklı bir dil ve kültürel özelliğe sahip olmak, ulus olmanın kanıtı olarak görülmekteydi.

Osmanlı Türk aydınları, İmparatorluğun geri kalan kısmını elde tutabilmek için harekete geçmiş, bir ulusu ulus yapan dilin önemini kavramış ve Türkçenin bütün imparatorlukta resmi dil olmasını sağlamıştır. Bütün kamu kuruluşlarına da Türkçe bilen görevliler atanmıştır. Alınan bu kararlar, diğer etnik yapıları rahatsız etmiş, milliyetçilik hareketlerinin daha da gelişmesine yol açmıştır.

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ’NDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN GELİŞİMİ

İttihat Terakki Cemiyeti, gelişen milliyetçilik hareketleri karşısında Osmanlı Devleti’nin parçalanmasını engellemek için kuruldu. Amacı da, Osmanlıcılık fikriyle Ermeni’yi, Rum’u, Süryani’yi, Arnavut’u, Arab’ı, Çerkes’i, Kürd’ü, Türk’ü, Laz’ı, kısacası Osmanlı bünyesindeki bütün halkları “Osmanlı millet” adı altında, eşitlik, özgürlük, adalet ve kardeşlik temelinde bir arada tutmak; baskıcı II. Abdülhamit yönetimini de, rafa kaldırdığı 1876 Anayasasını tekrar uygulamasını sağlamaya zorlamaktı. Bu Cemiyetin asıl kurucuları Kürtler, Türkler, Arnavutlar ve Çerkeslerdir. Ermeniler, Rumlar ve diğer etnik yapılar da, II. Abdülhamit’in despot yönetimine karşı Cemiyete büyük destek

vermişlerdir. En büyük desteği de, Bu "İttihatçı Cemiyet" eliyle yok edilen Ermeniler vermişlerdir. Jön Türk hareketinin nereden geliştiğini ve "İttihatçı Cemiyet"e nasıl dönüştüğünü François Georgeon şöyle açıklamaktadır:

"1889'da Askeri Tıbbiye öğrencisi bir grup genç tarafından başlatılan Jön Türk hareketi, yasadışı yollarla ve kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yayılmıştı. Önce başkentteki yüksek okullarda (özellikle Harbiye) gelişti. Sonra, 1890 başlarındaki ilk sürgün dalgasıyla birlikte Avrupa'ya yayıldı. II. Abdülhamid'in mutlakiyetçiliğine duyulan nefretin bir araya getirdiği Jön Türkler, onu devirmek, 1878'den beri askıda olan Midhat Paşa anayasasını geri getirmek istiyorlardı. Farklı yapılarda insanları bir araya getiren bir muhalefet grubu oluşturmuşlardı. Etnik açıdan bakıldığında bu durum, imparatorluğun çok uluslu yapısını tamamiyle yansıtıyordu: Türkler, Ermeniler, Araplar, Arnavutlar ve Kürtler yan yanaydılar...

Jön Türk çevrelerinde egemen olan düşünce 1876 Anayasasının geri getirilmesiydi. Bunun sağlanması, hangi etnik grup ya da dine mensup olursa olsun, herkes için eşitlik ve özgürlük anlamına gelmekteydi. Bunun gerçekleştirilmesi imparatorluk topraklarında yaşayan milliyetlerin birliğini sağlayacak, Osmanlı milletini yaratacak ve çeşitli milliyetlerin bünyesinde yeşeren ayrılıkçı eğilimlere son verecekti..." (Georgeon, 2005: 20-21)

Georgeon'ın belirttiği gibi, o güne kadar Cemiyet Türk milliyetçiliği yapmıyor ve ülkede milliyetçilik akımının varlığı bile sezilmiyordu:

"Temmuz 1908'de Türkiye'de Jön Türk Devrimi patlak verdiğinde, ülkede milliyetçilik akımının varlığı bile sezilmiyordu. Hiçbir yayın organı, hiçbir örgüt bu düşüncüyü savunmuyor, hiçbir siyaset adamı ve parti bu konuda açık bir tutum takınmıyordu. Siyasal ve entelektüel sahne, "Baticılar", "Osmanlıcılar" (Jön Türkler de bu grubun içinden çıkmıştı) ve "İslamcılar" tarafından işgal edilmişti..." (Georgeon, 2005: 60)

Bu düşüncelerle 24 Temmuz 1908'de iktidara gelen İttihat ve Terakki'nin sloganı "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ve birliktir:

“Bu ikinci meşruti monarşi, daha başından itibaren ‘hürriyetin ilanı’ olarak algılanmıştır. 24 Temmuz’dan itibaren tüm İmparatorluk bayram ve kardeşlik havasına bürünmüştür. İstanbul’dan Selanik’e kadar, içlerinde Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler bulunan karma kortejler, ‘mutlakîyetin’ sonunu kutlamış ve ‘özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet’ şiarlarını haykırışlardır...” (Bozarslan, 2004: 23-24)

Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki milliyetçiliği engellemek için kurulan İttihat Terakki Cemiyeti, kısa sürede Osmanlıcılığı savunanlar ile Türkçülüğü destekleyenler arasında ideolojik ayrılıkların işaretlerini vermeye başlamıştı. Bu düşünce ayrılığında Türk milliyetçiliğinin farklı biçimlerini savunanlar üstün geldi. Türk milliyetçiliğini savunanlar, çoğu Rusya’dan göçen entelektüellerdi; Gaspıralı İsmail, Hüseyinzade Ali ve Yusuf Akçura, bu aydınlar arasında siyaseti Türkçülüğü savunanların başını çekiyordu.

1906’dan itibaren de üyelerinin arasında askerler büyük artış göstermiş ve Cemiyet hızla milliyetçiliğe doğru kaymıştır. Ayrıca, “Doktor Nazım ve Bahattin Şakir ya da Talat Paşa gibi pek başarılı örgütçülerin aralarına katılmasıyla, Cemiyet Türk milliyetçiliğine, hatta Türk kökenli halkları birleştirmeyi hedefleyen pan-Turancılığa doğru kaymıştır.” (Bozarslan, 2004: 23)

ÜÇ TARZ-I SİYASET

Çok büyük oranda, İttihat-Terakki Cemiyeti / Partisi’nde örgütlenen Türk aydınlarının (Jön Türkler) en önemli hedefi, elde kalan Osmanlı toprakları üzerinde “Türklerden oluşan bir ulus- devlet” yani bir Türk devleti kurmaktır. Bu fikir ilk kez, Rusya’dan kaçıp İstanbul’a yerleşen, Türkçülük ve Pantürkizm hareketinin önderi ve yayıcısı kabul edilen Yusuf Akçura tarafından, “Üç Tarz-ı Siyaset” makalesiyle açıkça dile getirilir. Mart 1904’te Mısır’da “Muteber Türk”te üç cüz halinde yayınlanan yazısı, Osmanlı aydınları arasında büyük tartışma yaratır; çünkü o güne kadar hep Osmanlıcılık fikri üzerinde durulmuş ve Osmanlı toplumunun hassas yapısından dolayı Türkçülük

fikrinden ve siyasetinden uzak durulmuştur. Tanzimat'tan itibaren (1839-1876), gelişen milliyetçilik hareketlerinin önüne geçmek ve imparatorluğun dağılmasını engellemek için "Osmanlılık" projesi hayata geçirilmeye; "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" şiarıyla da bütün halklar bir arada tutulmaya çalışılmıştır. Adalet içinde bir arada yaşama fikrinin yoğun olarak tartışıldığı ve hayata geçirilmeye çalışıldığı bir dönemde, "Türkçülük ve Türk birliği (Pantürkizm)"nin işlendiği bu makale çokça tartışılmış ve farklı dönemlerde, farklı dergilerde de yayınlanmıştır. Pantürkizmin manifestosu sayılan bu makale günümüzde de güncelliğini korumuş ve "Türk Tarih Kurumu" tarafından kitap halinde yayınlanmıştır.

Yusuf Akçura bu makalesinde, üç siyasetin yani Osmanlıcılığın, Panislamizmin ve Pantürkizmin Osmanlı Devleti için ne gibi sonuçlar doğuracağını tartışıyor ve her birini ayrı ayrı değerlendiriyordu:

"Osmanlı ülkelerinde, garpten feyz alarak, kuvvet kazanmak ve terakki arzuları uyanalı, belli başlı üç siyasi yol tasavvur ve takip (*ebaucher*) edildi sanıyorum:

Birincisi, Osmanlı Hükümetine tabi muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı milleti vücuda getirmek;

İkincisi, hilafet hakkının Osmanlı Devleti hükümdarlarında olmasından faydalanarak, bütün İslamları söz konusu hükümetin idaresinde siyaseten birleştirmek (Frenklerin 'Panislamizme' dedikleri);

Üçüncüsü, "ırka dayanan siyasi bir Türk milleti teşkil etmek."

Akçura, Osmanlıcılık politikasının (Osmanlı milleti teşkil etme) gelişen milliyetçilik hareketleri karşısında başarısızlığa uğradığını söylüyor ve Osmanlıcılık fikri konusundaki görüşlerini şöyle açıklıyordu:

"Osmanlı milleti vücuda getirmek arzusu, pek yüksek bir hayali gayeye, pek yüksek bir ümide doğru yücelmiyordu. Asıl maksat, Osmanlı memleketindeki Müslim ve gayrimüslim ahaliye aynı siyasi hakları tanımak ve vazifeleri yüklemek; böylece aralarında tam müsavvat husule getirmek; fikirlerce ve dince tam serbesti vermek; bu müsavvat ve serbestiden faydalanarak, söz konusu ahaliyi aralarındaki din ve soy ihtilaflarına rağmen yek diğetine karıştırarak ve temsil

ederek, Amerika Birleşik Hükümetlerindeki Amerika milleti gibi müşterek vatanla birleşmiş yeni bir milliyet, Osmanlı milleti meydana çıkarmak ve bütün bu zor ameliyatın neticesi olarak da Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'yi asli şekliyle yani eski hudutlarıyla muhafaza eylemekti... Mesele mahalli ve dahili bir mesele idi.

Osmanlı milleti yaratmak siyaseti, ciddi olarak İkinci Mahmut zamanında doğdu. Bu padişahın: 'Ben, tebaamdaki din farkını ancak cami, havra ve kiliselerine girdikleri zaman görmek isterim...' dediği meşhurdur..." (Akçura, 1998: 19-20)

Türklerin davasına hizmet etme sırası İslamiyet'tedir!

Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset'te ele aldığı önemli konulardan biri de, Türk milliyetçiliği ile İslamiyet arasındaki ilişkiydi. İslamiyet, Osmanlı sistem yapısının bel kemiği idi ve Osmanlı toplum yapısı üzerinde çok güçlü ve etkiliydi. İşte Akçura, İslamiyet'te var olan bu güçten Pantürkizm'in yararlanıp, İslamiyet'le Türk milliyetçiliğinin uzlaştırılması gerektiğini belirtiyor; İslamiyet'le Türkler arasındaki ilişkiyi tersine çevirmeyi amaçlıyordu: "Türkler İslamiyet'te tarih sahnesine Bağdat Halifesi'nin Kapıkulu askerleri olarak çıkmışlardı. Ve bu sadık hizmetkarlık rolünü Osmanlı döneminde de sürdürmüşlerdi. Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışıyla birlikte, Türklerin davasına hizmet etme sırası artık İslamiyet'te idi!" (Georgeon, 2005: 48)

"Lakin şu da unutulmamalıdır ki, zamanımızda birleşmesi muhtemel Türklerin büyük bir kısmı Müslüman'dır. Bu cihetle, İslam dini, büyük Türk milletinin teşekkülünde mühim bir unsur olabilir. Milliyeti tarif etmek isteyenlerden bazıları, dine bir amil (*factuer*) gibi bakmaktadırlar. İslam, Türklüğün birleşmesinde şu hizmeti yerine getirebilmek için, son zamanlarda Hristiyanlıkta da olduğu gibi, içinde milliyetlerin doğmasını kabul edecek şekilde değişmelidir. Bu değişme ise hemen hemen mecburidir de: Zamanımız tarihinde görülen umumi cereyan ırklardadır. Dinler, din olmak bakımından, gittikçe siyasi ehemmiyetlerini, kuvvetlerini kaybediyorlar. İçtimai olmaktan ziyade şahsileşiyorlar. Cemiyetlerde vicdan serbestliği, din birliğinin

yerini alıyor. Dinler, cemiyetin ek işleri olmaktan vazgeçerek, kalble-
rin hadi ve mürşitliğini deruhte ediyor, ancak halk ile mahluk arasın-
daki vicdani rabıta haline geçiyor. Dolayısıyla dinler, ancak ırklarla
birleşerek, ırklara yardımcı ve hatta hizmet edici olarak, siyasi ve iç-
timai ehemmiyetlerini muhafaza edebiliyorlar.” (Akçura, 1998: 34-35)

Akçura’nın ilk kez dillendirdiği ve makalesinde işlediği en önem-
li ve tartışmalı konulardan biri de, ırk üzerine bir Türk milleti oluşturu-
ma düşüncesidir. Bu makaleyi özgün kılan da bu ırkçı ve “Pantür-
kist” düşüncedir. Akçura, Türk milliyetçiliğinin siyasallaştırılması ko-
nusundaki fikirlerini de şöyle dile getirmektedir:

“İrk üzerine müstenit bir Türk siyasi milliyeti husule getirmek fik-
ri pek yenidir. Gerek şimdiye kadar Osmanlı devletinde, gerekse ge-
lip geçen diğer Türk devletlerinin hiçbirisinde bu fikrin mevcut oldu-
ğunu zannetmiyorum. Cengiz ve Moğolların tarafını tutan Leon Ka-
hon, o büyük Türk hanının bütün Türkleri birleştirmek gibi yüce bir
maksatla Asya’yı baştan başa fethettiğini yazıyorsa da, bu iddiası-
nın tarihçe tamamen tevsik edildiği hakkında bir şey diyemem.

Tanzimat ve Genç Osmanlılık hareketlerinde de, Türkleri birleş-
tirmek fikrinin varlığına dair hiçbir belirtiye rast gelmedim. Bilmem,
merhum Vefik Paşa lehçesiyle saf Türkçe yazmak arzusuyla bu yük-
sek hayal arkasında biraz olsun dolaşmış mıdır? Şu muhakkak ki,
son zamanlarda İstanbul’da Türk milliyeti arzu eden bir mahfel, siya-
si olmaktan ziyade ilmi bir mahfel teşekkül etti.

Bu mahfelin teşekkülünde, Osmanlılarla Almanların münasebeti-
nin artmasının, Alman lisanını ve bhusus Almanların tarih ve lisan
ilimleri hakkında tetkikatını Türk gençlerinin bilir olmasının hayli te-
siri olmuştur sanıyorum...

Ne olursa olsun, ırka müstenit siyasi bir millet türetmek fikri he-
nüz pek turfandadır, pek az yaygındır.” (Akçura, 1998: 23-24)

Osmanlı milletini teşkille uğraşmak boş bir yorgunluktur

Akçura, “Osmanlılık” fikrinin başarısızlığının en önemli nedenlerinden
birini, Osmanlı yönetim anlayışına bağlar ve “Osmanlı hakimiyeti

altındaki halkların adalet değil, zulüm; müsavat (eşitlik) değil hakaret; rahat değil azap” gördüklerini söyler:

- 1- Bu karışma ve uyuşmayı Müslümanlar ve bilhassa Osmanlı Türkleri istemiyordu. Zira, altı yüz yıllık hakimiyetleri hukuken bitecek ve bunca yıllar hükümleri altında görmeye alıştıkları reaya ile müsavat (eşitlik) derecesine ineceklerdi. Bunun en yakın ve maddi bir neticesi olarak, o zamana kadar adeta inhisara aldıkları memurluğa ve askerliğe reayayı da iştirak ettirmek, diğer bir tabirle, nispeten az müşkil, aristokratlarca şerefli zan olunan bir çalışma yerine alışık olmadıkları ve hakir gördükleri sanayi ve ticarete girmek lazım gelecekti.
- 2- İslam istemiyordu. Zira, katılanların hakiki menfaatlerini pek maddi ve beşeri bir noktai nazardan gözetin bu kuvvetli din, Müslim ve gayrimüslimin hukuken tam musavatını (eşitliğini) kabul etmiyor, gayrimüslimleri daima ikinci planda bırakıyordu....
- 3- Gayrimüslim tebaa da istemiyordu. Zira cümlesinin son zamanlardaki terakkileriyle şaşaalandırılan mazileri, istiklalleri, hükümetleri vardı. Müslümanlar ve bilhassa Türkler o istiklali bitirmiş, o hükümetleri mahvetmişti. Osmanlı hakimiyeti altında ise, iddialarına nazaran, ekseriya adalet değil zulüm, müsavat değil hakaret, rahat değil azap görmüşlerdi. Hatta hay-siyet ve namusları bile bazen ayaklar altına alınmıştı.

Miladi on dokuzuncu asır, bir taraftan bunlara mazilerini, hallerini, haklarını, milliyetlerini öğretti; diğer taraftan da, hakimlerini, Osmanlı Devletini zayıflattı. Bir derecede ki, hüküm altındaki arkadaşlarından bazıları istiklal bile kazanabildi.

Bu aralık, zayıflamış hakimleri mecburen ve fakat daima mütereddit şekilde dostluk elini uzattılar, hakimiyeti arada taksim etmek, hukuken birleştirmek istediler. Görme basiretleri ekseriyetle hakimlerinden açık bulunan bu kuvvetlenmiş mahkumlar, uzatılan ellerden bazılarının pek samimi ve sadık olduğunu güzelce bilmekle beraber,

bu yeni siyasette garbın tesirini, Osmanlı Devleti'nin varlığında kendi kazançlarını gören bazı garp devletlerinin zorlamalarını da gözden kaçırmadılar.

Belki bazılarının menfaatleri, Osmanlı milletinin teşekkülünde idi. Lakin, onlar da soğuk akıllarından ziyade heyecana gelen hislerine tabi oluyorlardı. Hiçbirisi, ama hiçbirisi geçmiş istiklalleriyle harbeden bir kavim ile beraber, onunla karışarak, eriyerek yeni bir millet husule getirmeye razı değildi.” (Akçura, 1998: 28-29)

Yusuf Akçura, “Zannımca artık Osmanlı milleti meydana getirmekle uğraşmak boş bir yorgunluktur” sonucuna varıyordu. Ünlü makalesinde Türk birliğini savunuyor ve bu birliğin faydalarını şöyle açıklıyordu:

“Türk birliği siyasetindeki faydalara gelince, Osmanlı ülkelerindeki Türkler hem dini, hem ırki bağlar ile pek sıkı, yalnız dini olmaktan sıkı birleşecek ve esasen Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş sair Müslim unsurlar daha ziyade Türklüğü benimseyecek ve henüz hiç benimsememiş unsurlar da Türkleştirilebilecektir.

Lakin asıl büyük fayda; dilleri, ırkları, adetleri ve hatta ekseriyetinin dinleri bile bir olan ve Asya kıtasının büyük bir kısmıyla Avrupa'nın şarkına yayılmış bulunan Türklerin birleşmesine ve böylece diğer büyük milliyetler arasında varlığını muhafaza edebilecek büyük bir siyasi milliyet teşkil eylemlerine hizmet edilecek ve işbu büyük toplulukta Türk toplumlarının en güçlü ve en medenileşmiş olduğu için Osmanlı Devleti en mühim rolü oynayacaktı...” (Akçura, 1998: 33)

Türk birliğinin faydaları kadar tehlikesi de vardı:

“Bu faydalara mukabil, Osmanlı ülkelerinde meskun, Müslim olup da Türk olmayan ve Türkleştirilmesi de mümkün bulunmayan kavimlerin Osmanlı Devleti elinden çıkması ve İslamiyet'in Türk ve Türk olmayan kısımlarına ayrılarak, artık Osmanlı Devleti'nin Türk olmayan Müslümanlar ile ciddi bir münasebeti kalmaması mahzurları vardır.

Türkleri birleştirmek politikasının tatbikindeki dahili müşkülât İslam siyasetine nazaran ziyadedir. Her ne kadar, garbın tesiriyle Türkler arasına milliyet fikirleri girmeye başlamış ise de, yukarıda söylendiği gibi, bu vaka henüz pek yenidir. Türklük fikirleri, Türk edebiyatı, Türkleri birleştirme hayali henüz yeni doğmuş bir çocuktur. İslamiyet'te gördüğümüz o kuvvetli teşkilattan, o pür hayat ve pür heyecan hissiyattan, hülasa sağlam bir ittihadı meydana getirebilecek madde ve hazırlıktan hemen hiçbirisi Türklükte yoktur. Bugün ekseri Türkler mazilerini unutmuş bir halde bulunuyorlar.” (Akçura, 1998: 33)

Türk birliğinin teşkili için asimilasyon uygulanacak!

Makalede de görüldüğü gibi Akçura, Türk birliği için, diğer halkların üzerinde asimilasyon politikalarının uygulanmasını ve Türklerin dışındaki diğer etnik yapıların Türkleşmesini öneriyor. Ord. Prof. Enver Ziya Karal da, Yusuf Akçura'nın “Türkçülük ve asimilasyon” politikalarını şöyle değerlendiriyor:

“Yusuf, Türk birliğine götürecek Türklük bilincinin geliştirilmesini iki alanda ve dört aşama ile olağan bulmaktadır. İlk alan Osmanlı Devletidir. Buradaki Türkler arasında ırksal bağlar, din duyguları gibi kuvvetlendirilecektir. Sonra Türk olmamakla beraber, bir dereceye kadar Türkleşmiş olan Osmanlı Toplulukların Türkleştirilmesine geçilecektir. En sonunda Türklükten etkilenmemiş, ulusal bilinçten yoksun topluluklar Türkleştirilecektir. Osmanlı alanındaki Türkleşmeyi, ikinci alandaki bilinçlendirme izleyecektir. Fakat bu hem siyasal hem de kültürel olacaktır. Yani Asya'nın büyük bir bölümünde ve Avrupa'nın doğusunda yayılmış olan Türkler, birleştirilecek ve bilinçlendirilecektir.” (Karal, 1998: 16)

François Georgeon, Akçura'nın bu yeni “Türkçülük ve Türkleştirme” tezi için oldukça önemli tespitlerde bulunuyor ve Türk birliği için Türkleştirilmek istenen halkların Kürtler, Lazlar, Çerkesler vb. yani Müslüman halklar olduğunu belirtiyor:

“Akçura'nın savunduğu Türk milliyetçiliği fikri, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türk nüfusunun iyice azınlıkta olduğu topraklardan

çekilmesine yol açacağı için, imparatorluğun parçalanmasını önlemeyi amaçlamak bir yana, bu sorunu daha da ağırlaştırıyordu. Jön Türkler Türk milliyetçiliğini bir tek amaçla benimseyebilirlerdi; baskı, asimilasyon vb. yoluyla Türk unsurunun öteki topluluklar üzerinde hakimiyet kurmasını sağlamak için. Jön Türkler'in 1908'de iktidarı ele geçirdikten sonra izleyecekleri politikanın temelinde de bu vardı...

Akçura, Pantürkizm politikasının Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanmasının bir dizi toprak ve nüfus kaybına yol açacağını görebiliyordu. Ama bu kayıpların, imparatorluk topraklarında yaşayan başka bazı unsurların (hiç kuşkusuz bununla Kürtleri, Lazları, Çerkesleri vb. kastediyordu) Türkleştirilmesiyle telafi edileceğini düşünüyordu..." (Georgeon, 2005: 42, 49)

Osmanlı milliyeti birliğinde temsile (asimilasyona) kalkışmak, yangına körükle gitmek demektir

Ali Kemal, Yusuf Akçura'nın Pantürkizm ve Türkleştirme (asimilasyon) fikrine sert bir şekilde karşı çıkar ve Mısır'da 26 Mayıs 1904 tarihinde yazdığı "Cevap"ta şöyle der:

"...hiçbir padişahımız, hiçbir vezirimiz, bilgemiz ne yakın, ne uzak mazide hatta ne de halde, ne İslam ittifadı, ne Osmanlı Milliyeti, ne Türklerin tevhidi yoluna emeğini vakf-eylemedi. Sultan Mahmut'tan, Reşit Paşa'dan, ta Ali ve Fuat Paşalara, Mithat Paşa'ya kadar bütün o büyüklerin hiçbiri, Bulgar'ı, Rum'u, Sırb'ı, Ermeni'yi, Ulah'ı, Marani'yi, Keldani'yi, Osmanlı milliyetinin yaradılışına sokmak beyhude hayaline sapmadı. Çünkü, her biri biliyordu ki, Fransa Büyük İhtilali'nden, Napolyon'un o destanlı rengarenk zafer ve eserinden, Avrupa'nın o karışık heyecanlanmasından sonra, uyanmağa, maziden istikbale doğru göz açmağa, varlıklarını candan gönülden anlamağa, istemeğe başlayan bu muhtelif milletleri öyle Osmanlı milliyeti birliğinde temsile kalkışmak, amiyane bir tabirle yangına körükle gitmek demek idi, hatıra bile gelmezdi..." (Kemal, 1998: 37-38)

Osmanlı hükümeti, Tanzimat'tan beri her türlü asimilasyon aracına başvurmuştur

Ahmet Ferit (Tek) ise, "Bir Mektup" adlı yazısıyla Ali Kemal'e sert çıkar. Ali Kemal'in "Osmanlı asimilasyon politikalarını uygulamadı" iddiasına karşılık verir. Ahmet Ferit, Osmanlı hükümetinin "tek millet" yaratmak için, Tanzimattan beri, kendi gücüne göre ve imkanı dahilinde asimilasyon araçlarının bir çoğuna başvurduğunu belirtir ve hakim millet dışındaki halkların üzerinde önceleri "din" asimilasyonu uygulandığını, sonraları ise asimilasyon politikalarının "dil" üzerinde olduğunu açık ve net bir şekilde anlatır ve buna örnek olarak da, "Osmanlı tebaasının devlet hizmetinde istihdam olunmak için, devletin resmi lisanı olan Türkçeyi bilmeleri şartını vazeylemiştir." gibi maddeleri gösterir. Bu politikaların (Osmanlı milleti oluşturma) esas amacının da "İslam birliği" ve "Türklerin birliği" olduğunu söyler:

"Ey üstad!... Gerek İslam ittiadı, gerek Türklerin tevhidi siyasetleri, bugün bir gaye, siyasi bir gaye, bir hedef, asli bir hedeftir...

Osmanlı milleti teşkili siyasetine gelince...Lakin milli hayatımızı tanzime, idari işlerimizi düzene koymaya teşebbüs edeliden beri bütün hareketlerimiz, bütün emellerimiz bunu istihsale vakfedildi.

Tanzimat-ı Hayriye budur. Bigane nazarlara meçhul kalsa da, merhum Sultan Abdulmecid'in, Reşit, Ali, Fuat ve Mithat'ların eserleri, eserlerinin ruhu bundan, bu 'Osmanlı milliyeti' teşkili arzusundan ibarettir.

Temsil (asimilasyon), siyasi lisanda, hakim millet dışındaki ahaliyi dinen, lisanen, ahlaken, vicdanen hakim millete benzetmektir. Buna muvaffak olmak halinde hükümetin idaresi altında, birbiriyle tamamen müsavî, aynı milli ve vatanseverlik hissi ile mütehasis fertlerden oluşmuş bir 'tek millet' bulunur. Fakat, daima temsilin muhtelif kollarına bir anda müracaat etmek kabil olamaz. Mesela dinen temsil, eskiden en geçerli bir usul olduğu halde, zamanımızda oldukça medenileşmiş kavimler arasında ekseriyetle terk edilmiştir, icrası kabil değildir. Bu halde bütün hükümet kuvveti, lisanen temsil inancına tevcih olunur. Lisan birliği, ahali arasında münasebetleri ve

muameleleri çoğalttığı cihetle tabii, temsile pek hizmet eder. Edebiyat birliği, oldukça gelişmiş kavimlerde, adeta din birliğinin yerini tutmak iktidarındadır. Binaenaleyh, muhtelif milletlerden oluşmuş olup ahalisini temsile uğraşan hükümetler, memleketin gevşek, bilhassa resmi dine yakın dinli ahalisi yanına vaizler, muallimler, müderrisler yollar. Bütün muhtelif milletler arasına hakim milleti hicret ettirerek onların seyrekleşmesine çalışır. Boyunduruk altındaki milletlerin lisanının, edebiyatının, tazyik ile gelişmesine ve genişlemesine mani olur ve hükümetin lisanını, gücünün yettiği her vasıta ile, bilhassa mekteplerle, umumi lisan haline sokmağa gayret eder. Bu tazyiklerin hepsine mukabele edebilen bir millet eğer karşıya çıkarsa, o halde imkan dairesinde o milletin dış ülkelere muhaceretini teşvik etmekten başka çare kalmaz. Bu da mümkün olmazsa bilmelidir ki, o millet mevcudiyetini muhafazaya, yaşamaya ve belki de istiklal iddia etmeye namzettir.

İşte, Osmanlı Devletinin zamanımıza kadar devam eden bir asırlık hayatı hep bu mücadeledir. Osmanlı hükümeti, Tanzimat'tan beri, kuvvet ve kudreti derecesinde, imkan dairesinde bu temsil vasıtalarından birçoğuna müracaat etmiştir." (Ferit, 1998: 48-49)

ANADOLU TÜRK YURDU OLARAK BELİRLENDİ

Osmanlı İmparatorluğu, 1912 Trablusgarp Savaşı'ndan sonra, Trablusgarp'ı, Bingazi'yi, Oniki Ada'yı; 1913'teki Balkan Savaşları'ndan sonra da İstanbul ve Trakya'nın küçük bir bölümü dışında Avrupa'daki bütün topraklarını yitirdi. I. Dünya Savaşı öncesinde, Osmanlı İmparatorluğu esas olarak, ağırlığı Anadolu ve Ortadoğu'daki Arap vilayetlerinde olan bir Asya devleti durumuna düşmüştü. Arapların, bağımsızlık hareketlerine girişmeleri ve İngilizlerin Araplara destek olması, Türk aydın ve yöneticilerinin (İttihat ve Terakki) paniğe kapılmasına ve gözlerini Anadolu'ya çevirmesine neden oldu. Osmanlı toplum yapısında zaten güçsüz olan Türkler, Balkanların kaybedilmesiyle daha da güçsüzleşti. Daha önce önemsenmeyen,

küçümsenen ve sürgün yeri olarak bilinen Anadolu'ya ve Osmanlılar tarafından "Etrak-ı bi idrak" (kafasız Türkler) diye horlanan Anadolu'daki Türklere (Türkmenler) gözler çevrildi; Anadolu'ya karşı yeni bir ilgi başladı. Şerif Mardin, Anadolu'ya karşı gelişen bu ilgiyi şöyle açıklar:

"Anadolu'ya karşı gösterilen yeni ilgi, 1900 yılları Jön Türk yayınlarının karakteristik bir unsurudur. 1902'de Mısır'da çıkarılan Anadolu dergisinde bunun güzel bir örneğini bulmak mümkündür:

'Esselam-ü aleyk ey mübarek Anadolu. Ey koca Türkeli.

Merhaba ey sevgili küçük Asya! Ey mukaddes vatan.'

Anadolu'ya gösterilen bu ilginin nedenini derginin baş makalelerinde bulmak mümkündür. Sezaî'nin ifadesiyle: "Evet, akibet Rumeli elden, Osmanlılar Avrupa'dan çıkıyor... Viyana'ya kadar giden Osmanlılar, bugün başlarında Abdülhamit olarak perişan ve nalan Asya'ya dönüyor. Meş'um ve müthiş bir akibet..."

Bu koşullar içinde Jön Türklerin düşüncesinin Anadolu'ya ve Türklere çevrilmesi tabiiydi." (Mardin, 2002: 269-270)

"Türk'üz, ederiz daim iftihar

Hilkatle başlar tarihimiz var"

Türk milliyetçiliği, ırkçılık üzerine kuruldu

Balkan savaşı yenilgisinden sonra İttihat Terakki Partisi / Cemiyeti'nde Türkçülük politikaları hız kazanır. Anadolu'da bir "Türk milleti"nin teşkili için kollar sıvanır. Bunun öncülüğünü de, Tatar kökenli Yusuf Akçura, Azeri kökenli Hüseyinzade Ali ve yine Azeri kökenli olan Ahmet Ağaoğlu (Ageyef) gibi Rusya'dan kaçanlar yapar. Rusya'dan kaçıp Osmanlı'ya sığınan Türklerin yanı sıra; okumak için Diyarbakır'dan İstanbul'a gelen ve bu Türkçü kesimle tanıştıktan sonra da "Türklerden daha Türkçü" olan 'Zaza-Kürt' Çermikli Ziya Gökalp gibi 'Türkçüler' yapar. Çerkes kökenli Ömer Seyfeddin, Yahudi asıllı Mois Kohen (Tekin Alp) ve Hamdullah Suphi gibi Türkçüler de bu politikanın sürdürülmesini sağlar:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

“Adım adım tek parti haline gelmesine paralel olarak, Cemiyet gittikçe daha açık bir biçimde Türk milliyetçiliğinin sözcüsü rolünü oynamaya başlamıştır... 1906’dan itibaren, Cemiyet’in iç örgütlenmesi, ikisi de pan Turancı eğilimli olan Dr. Nazım ve Dr. Bahattin Şakir tarafından ele alınmıştır. Aynı şekilde, örgüt çok sayıda milliyetçi entelektüeli etrafında toplamıştır. Tekin Alp (diğer adıyla Moiz Köhen), Yusuf Akçura ve özellikle de, 1909’dan itibaren örgütün ‘asaleten ideoloğu’ haline gelen Ziya Gökalp. Birkaç küçük fark dışında, bu ‘kalem adamları’, Cemiyet’in ‘silah adamları’yla aynı milliyetçilik fikirlerini paylaşmaktaydı: Türkleştirilmesi gereken Anadolu’nun, Türklerin tümünün bir araya toplanması için bir üs oluşturması gerekmektedir...” (Bozarslan, 2004: 28-29)

Almanların ırk ve dil üzerinde milleti tanımlaması gibi, Yusuf Akçura’da, “millet, bir ırk, bir lisan ve bir ananedir” tanımını yapacak; ırk kavramı üzerine oturtulmuş bir Türk milliyetçiliğinin temellerini atacaktı. ırk ve dil temeli üzerine oturtulmuş bir milletin teşkili için de, Türk milliyetçiliğini savunan bu aydınların atılımları ve korumaları sayesinde 1908’de Türk Derneği, 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti ve 1912’de de ünlü Türk Ocağı gibi birçok milliyetçi örgütlenmelere gidilmiş ve aynı şekilde “Türk Yurdu” gibi birçok Türkçü yayınlar yapılmıştır. (Akçura, 2008:169)

Birey hakkı olmayan güçlü bir Türk devleti

Ziya Gökalp de 1913-1914’te, ünlü “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” yazı dizisini hazırlayıp, Türk Yurdu dergisinde yayınlatacaktı. Bu makalede de, batılı ve çağdaş bir İslam Türklüğünün temelleri atılıyor, Türklükle İslam bütünleştiriliyordu:

“Türkleşmek, İslamlaşmak mefkureleri arasında bir taaruz olmadığı gibi, bunlarla muasırlaşmak ihtiyacı arasında da bir tenazu mevcut değildir.

(...) O halde her birinin nüfuz dairelerini tayin ederek bu üç gayenin üçünü de kabul etmeliyiz; daha doğrusu, bunların, bir ihtiyacın üç muhtelif noktadan görülmüş safhaları olduğunu anlayarak

‘muasır bir İslam Türklüğü’ ibda etmeliyiz.” (Gökalp, 1976: 12)

Aynı zamanda Gökalp, İttihatçı milliyetçiliğin sloganlarını üretecek ve Türkçülüğün esaslarını belirleyecekti: “Bir ülke ki orada Boşolar’ın (Rum asıllı milletvekilleri) sözü yok; tersaneler, fabrikalar, vapur, tren Türk’ündür.” Artık, yeni belirlenen Türk ülkesinde (Anadolu) ne Rumların, ne Ermenilerin, ne Süryanilerin ve ne de Yahudilerin sözü geçerlidir. Söz, yetki, karar ve sermaye Türk’ündür; yani yeni yeni palazlanan Türk burjuvazisininindir. Ziya Gökalp’in belirlediği Türk yurdunda hak da yok, vazife vardır: “Sakın hakkım var deme, hak yok vazife vardır!” Herkes, “Türklük” adına; gerçekte ise “Türk burjuvazisi” için yapılan haksızlıkları, çılgınlıkları, uygulanan şiddetti ve vahşeti de görmeyecek, gözlerini kapatıp, vazifesini yapacaktır: “Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım” (Bozarslan, 2004: 31)

Gökalp, 1909’dan 1918’e dek uzanan bir dizi metinde Türkçülük akımına üç hedef belirlemiştir. Birincisi, yeni Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve politik alanlarının Türkleştirilmesiydi:

Bir ülke ki çarşısında dönen bütün sermaye
San’atına yol gösteren ilimle fen Türk’ündür,
Hırfetleri birbirini daim eder himaye;
Tersaneler, fabrikalar, vapur, tren Türk’ündür;
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!

Rıfat Bali’nin de belirttiği gibi, Ziya Gökalp’in 1912 yılında yayımladığı *Yeni Hayat* kitabında yer alan “*Vatan*” adlı şiirinin son bölümü “Türk iktisadi milliyetçiliğinin manifestosu” havasını taşıyordu. (Bali, 2003: 198)

Gökalp’e göre bu hedef, Anadolu, Azerbaycan ve Orta Asya Türklerini kapsayacak bir Türk imparatorluğunun aşama aşama kurulmasını sağlayacaktı:

“Vatan ne Türkiye’dir Türk için ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Turan!...”

Gökalp'in belirttiği gibi "Turan, Türklerin oturduğu, Türkçenin konuşulduğu bütün ülkelerin mecmuudur." (Gökalp, 1976: 79)

Kısacası, Gökalp'in hedefinde, birey hakkı olmayan güçlü bir Türk devleti vardı. Bunu da aşama aşama gerçekleştireceklerdi.

Türk milliyetçiliği Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getirecekti

Cemiyet'in Türk milliyetçiliğine bağlanması, Ermeni ve Yunanlı azınlıkların olduğu kadar, İmparatorluğun meşruiyetinin İslamlığında yattığına inanan Müslüman halkın da yoğun tepkisine neden olmuştur. Araplar, Kürtler ve Arnavutlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden uzaklaşmış ve kendileri de milliyetçilik yapmaya başlamışlardır. Böylece Türk milliyetçiliği, tepki ve taklit yoluyla Arnavut, Arap ve Kürt milliyetçiliğini güçlendirmiştir. Arnavutlar 1910'dan itibaren ayaklanmış ve 1911'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1912'de, Arap eyaletlerinin özerkliğini hedefleyen bir parti kurulmuştur. 1913 Haziran'ında, Arap Cemiyeti Paris'te bir kongre düzenlemiş ve çift başlı nitelikte bir Türk-Arap imparatorluğu kurulması isteğini dile getirmiştir. Son olarak da 1908 ertesinde, kültürel bir Kürt milliyetçiliği ortaya çıkmıştır. İlk aşamada Ermeni milliyetçiliği ile etkileşim ve karşılıklı ilişki içerisinde gelişmiş olsa bile, 1914'te meydana gelen çok sayıdaki ayaklanma yoluyla, Kürt özerkliğini hak olarak istemekten geri kalmamıştır.

İngiltere tarafından kışkırtılan, hatta düzenlenen ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin ihanet olarak değerlendirdiği "Arap ayaklanması" 1916'da Arap eyaletlerinin hemen hemen tümünün kaybıyla sonuçlanmış ve İmparatorluğun sonunun bir göstergesi olmuştur. (Bozarslan, 2004: 32-33)

"Ulus Devlet" (Türklerden oluşan bir Türkiye) için şartlar müsait değildi

Bu gelişmelerden sonra, "Türklerden oluşan bir Türkiye" hayaliyle Türkçülük politikaları açıkça yapılır ve Anadolu'nun Türkleştirilmesi

için gizli plan ve projeler geliştirilir. Fakat Osmanlı toplum yapısı ve Anadolu bir “Türk ulus-devleti” için müsait olmadığı gibi, ortada “Türk ulusu” denecek bir oluşum da yoktur. Birçok araştırmacı yazar gibi, François Georjeon de Türklerin Müslümanlığı kabul etmesiyle birlikte geçmişlerini ve geleneklerini unuttuklarını, göçebe anlamında kullanılan “Türk” kimliğini kabul etmediklerini ve bu geleneği ve kimliği sadece Anadolu göçebe Türklerin bugünlere taşıdığını belirtir:

“...Türk ögesi olarak bilinen tek özellik, dildi. Ancak bu konuda bile belirtilmesi gereken bir farklılık vardı. Sarayın, bürokrasinin ve Osmanlı yönetici sınıfının dilinde Farsça ve Arapça’dan ödünç birçok sözcük yer alırken, geniş halk yığınlarının dili büyük ölçüde safliğini korumuştur. Kültürel açıdan Osmanlı dili Türk olmaktan çok Müslüman’dı. Büyük Macar doğubilimcisi Arminius Vambery Osmanlı Türklerindeki bu “Türklüğü unutma” olayını gayet iyi özetliyor ve 19. yüzyılın sonlarında şöyle yazıyordu:

‘Bundan kırk yıl önce, Türklük ya da edebi alanda Türk sözcüğü kaba, yabancı anlamına gelen bir sövgü olarak değerlendiriliyordu. Şöyle bir olayı anımsıyorum: Bir gün, iyi eğitim görmüş bazı kişilerle sohbet ederken, Türk ulusunun kollarının Lena kıyılarından Asya’ya, öte taraftan da Adriyatik kıyılarına kadar uzandığından, yeryüzünde yaşayan halklar arasında en geniş yayılma olanaklarına sahip olmuş bir ulus olduğundan söz ettim. Bunun üzerine bana ‘Siz bizi Kırgızlarla ya da şu kaba saba göçebe Tatarlarla karıştırmış olmayasınız?’ yanıtını verdiler. Ben daha o günlerde kendimi Doğu Türkiye’deki lehçelerin incelenmesine kaptırmıştım. Ama, bu yolda harcadığım bütün çabalar, bizim kültürümüzden haberdar olan birkaç efendinin dışında gülünç bulunuyordu. İstanbul’daki Türkler arasında Türk milliyetçiliği sorunuyla ya da Türk dilleriyle ciddi bir biçimde ilgilenen bir tek kişiye rastlamadım.’

Böylece, tebaa milliyetler arasında milliyetçiliğin etkileri kendisini hissettirir ve Yunanistan’ın bağımsızlık, Sırbistan’ın özerklik kazanması gibi olgularla gün ışığına çıkarken, imparatorluğun Osmanlı-

Türk yöneticilerinde ulus bilincine ilişkin hiçbir belirti görülüyordu.” (Georgeon, 2005: 9-10)

Zafer F. Yörük'te “*Türk Kimliği*” adlı makalesinde buna benzer görüşler belirtmektedir: “Marks, Hindistan üzerine yazılarında, İngilizlerden önceki bütün fetihçilerin varolan Hindu kültürüne asimile oluşlarını tasvir etmek için ‘Hindulaşma’ terimini kullanmıştı. Bu tasvir içinde fetihçileri Türkler olarak düşünüp Hindistan yerine Orta Asya, Kafkaslar, Orta Doğu, Anadolu ve Balkanlar’ı yerleştirdiğimizde Türklerin tarihi de özetlenmiş olacaktır. Göçebe Türk kavimleri, yüzyıllara yayılan bir süreç içinde fethettikleri ülkelerde hazır buldukları tarım ağırlıklı ekonomik faaliyete, kırsal ve kentsel yerleşik hayata, dolayısıyla da bu ülkelerde yaşayan halklara asimile olarak bir dizi etnik ve kültürel mutasyon geçirdiler...

Birinci dönüşüm, MS. 950-1000 yıllarından itibaren İslamiyet dolayımıyla, Arap ve Fars kültürünün etkisine girmenin sonucu olarak yaşandı. İkinci dönüşüm ise bunu izleyen yüzyıldan başlayarak yüzyıllarca devam eden Helenistik Anadolu’ya yerleşme sürecinin sonucudur. Böylece, yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde yeni boy vermekte olan Türk milliyetçiliğinin başlıca rahatsızlığı, Anadolu’nun heterojen etnik kompozisyonunun yanı sıra, bu çeşitlilik içinde ‘Hindulaşma’ya uğramamış bir ‘Türki’ topluluk bulmanın da imkansızlığıdır. Devlet geleneği ve “yüksek kültür” düzeyinde ise durum daha da vahimdir: ‘Üç Tarz-ı Siyaset’ dahilinde ortaya milliyetçiliğin çıkışına değin yalnızca Avrupa, Fars ve Arap söylemlerinde rastlanabilecek Osmanlı’nın Türk olduğu iddiası, bu devlet ve kültürün yıkıcı ve barbar niteliklerine işaret etmek amacını taşımaktadır. Benzer şekilde, Osmanlı söyleminde de ‘Türk’ bir dizi aşağılayıcı anlam içermektedir.” (Yörük, 1995:73)

Bunu en iyi ifade edenlerden bir de “Türkçülüğün Esaslarını” yazan ve Türkçülük düşünceleri günümüzde de oldukça etkili olan Ziya Gökalp’tir. Gökalp, o günkü tabloyu şöyle çizmektedir:

“...Rumeli ahalisi umumiyetle Arnavut’tu; Karadeniz sahili yalnız Lazlarla, Şarki Anadolu yalnız Kürtlerle meskundu. Böyle bir coğrafi

kavmiyet unvanı bulamayanlar da mefahirini daha parlak gördüğü kavimlerden birine gönüllü yazılıyordu. Bu suretle aslen Türk olan birçok genç Arnavutlukla, Araplıkla, Kürtlükle iftihar ediyorlardı. Türklükle mübahat eden tek bir fert yoktu. ‘Türk’ kelimesini ayıplı unvanlar gibi kimse üzerine almıyordu.” (Gökalp, 1976: 47)

Levent Ürer de, “Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları” adlı yapıtında şu önemli tespiti yapar: “... Bütün dünyada, hatta Osmanlı yöneticileri ve aydınları arasında Türk, bu İmparatorlukta sadece önemsiz bir unsur olarak tanınıyordu. Abdülhamit zamanında, Anadolu’da dolaşan Avrupalı araştırmacı ve gözlemcilerin bu dönemdeki ifadeleri, Türklerin Anadolu’da iğreti bir azınlık olduğu, nüfuslarının azaldığı, ekonomice yok sayılabilecek durumda oldukları yolundadır.” (Ürer, 2003:70)

ANADOLU’NUN TÜRKLEŞTİRİLMESİ PLANLARI

Osmanlı İmparatorluğu’nda, Araplar, Kürtler, Çerkesler, Lazlar, Pomaklar, Arnavutlar, Boşnaklar, Gürcüler gibi “Türk olmayan Müslüman halklar” yanında, bir de gayrimüslimler vardı. Gayrimüslim diye tabir edilen Ermeniler, Rumlar, Süryaniler ve Yahudiler oldukça büyük gruplardı ve o dönemdeki gayrimüslimlerin İmparatorluktaki nüfusu ise % 20-25 oranındaydı. Böyle bir tablodan “Türklerden oluşan bir Türkiye” yaratmak istenmektedir ve bunu planlayanlar da, Türk milliyetçiliğinin kurucu Partisi / Cemiyeti İttihat Terakki’dir. Bunun için gizli toplantılar, ciddi plan ve projeler geliştirilir. Anadolu’nun Türkleştirilmesi için birinci aşama gayrimüslimlerin ‘bün-yeden atılması’dır. Ulus bilinci olan bu unsurların hem Hristiyan olması ve hem de Türkleştirilmesi mümkün olmadığından, Türk yurdu olarak belirlenen Anadolu’dan mutlaka temizlenmesi gerekir.

Bu temizleme planı Ermeniler, Rumlar ve Süryaniler üzerinde acımasızca uygulanmış ve Anadolu, belki de tarihindeki en karanlık, en korkunç ve insanlık dışı günlerini yaşamıştır. I. Dünya Savaşı’nın oluşturduğu şartlarda ve sonrasında büyük bir vahşet yaşanmış ve

gerçekten de Anadolu gayrimüslimlerden temizlenmiştir. Anadolu'nun gayrimüslimlerden arındırılması ve bütün varlıklarına el konulması işine öncelikle Rumlardan başlanır:

"1910'dan itibaren Genç Türkler, bütün İmparatorlukta Rum malı ve Rum tüccarı avına başladılar. 'Girit Türk'tür' halk gösterileri, kişi ve mallar üzerinde zorlamalara yol açtı. Selanik, İzmir ve başka yerlerde boykot komiteleri kuruldu. Komiteler, Rum mal ve tüccarlarına karşı açıkça belirtilen, onları tamamen kovma azmiyle inatçı bir savaş yürüttüler. Bütün doğuyu altüst eden milliyetçi ateş içinde bu eylem, kısa sürede büyük gelişme gösterdi.

Rum reayayı ezmek ve bütün İmparatorlukta Rum ticaretini öldürmek söz konusuydu." (Avcıoğlu, 1983: 1109)

Türkleştirme politikasının en öncelikli hedefinde, nüfusunun %80'nini Rumların oluşturduğu ticaret merkezi İzmir vardır. Bu ilin ve bölgenin sorumlusu da, Türkiye Cumhuriyeti'nde yıllarca İktisat Bakanlığı, Başbakan ve Cumhurbaşkanlığı yapan Celal Bayar'dır. "İrkçi ve Türkçü" politika şiddet, korkutma, sindirme ve kaçırma üzerine kurulmuştur. Bu şiddet politikalarıyla yüz binlerce Rum, can havliyle kendi ülkesinden kaçmak zorunda bırakılmıştır:

"Celal Bayar'a göre, böyle bir milli hareket sonucu, Bergama, Dikili, Menemen, Foça, Karaburun ve Çeşme gibi İzmir ilçelerinden ve çevresinden 130 bin Rum, Yunanistan ve Adalar'a göç eder. Başka kaynaklar, göç ettirilenlerin miktarının çok daha fazla olduğunu ileri sürerler..." (Avcıoğlu, 1938: 117)

Ege ve Marmara Bölgesini, çoğunluk oluşturan Rumlardan temizlemek ve bütün mal varlıklarına el koymak için elden gelen her türlü politika -katliamlar dahil- uygulanmıştır:

"Bütün bir bölge insanı, hem dağlarda hem ovalarda yaşayan Rum nüfus, çetelerin yaptıklarına, yani katliamlara, evlerinden kovulma gibi pek çok insanlık dışı muameleye maruz kaldı." (Göç, 2002: 157) (Konuyla ilgili geniş bilgi için bak: Gülçiçek Günel Tekin, *İttihat Terakî'den Günümüze Yek Tarz-ı Siyaset: Türkleştirme*. Belge Yayınları)

İktisadın ve coğrafyanın Türkleştirilmesi için en acımasız ve korkunç uygulamalar Ermeniler üzerinde olmuştur. Bu uygulamalar tek kelimeyle bir soykırıma dönüşmüştür. Bu katliamları hiçbir vicdan, hiçbir mantık, hiçbir gerekçe haklı gösteremez. Yapılanlar bir halkın kökten yok edilmesidir, bir Ermeni soykırımıdır. Şükrü Baban'ın Ermeni katliamı ile ilgili Musa Anter'e anlattığı bir anısı, bu tarihi gerçekleri aydınlatması açısından oldukça çarpıcıdır:

“Şimdi Ermeni Soykırımı ile bir anımı ve vesikayı sunacağım: Ord. Prof. H. Şükrü Baban, hocam ve yakınımı. Bana şöyle bir anısını anlattı:

“Babam Zihni Paşa Beyrut valiliğinden emekli olmuştu. Kendisi Talat Paşa'nın yakın dostu idi. Talat Paşa, aşağı yukarı her cuma tatilinde Süleymaniye'deki köşküme gelir; babamla hem rakı içer, hem de satranç oynarlardı. Ben de o ara, yani 1915'te Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmiş, Fransa'dan yeni gelmiştim. Paris'te biraz daha kalmak istiyordum ama harp başlayınca geri dönmek zorunda kaldım. Bir cuma günü, uşaklar, beni Paşa babamın çağırdığını söylediler. Selamlağa gittim. Babamla Talat Paşa'nın elini öptüm. Talat Paşa, 'O o! Maşallah Şükrü, sen kocaman bir delikanlı olmuştun... Okulu da bitirmişsin öyle mi? 'Evet Paşam' dedim... 'Öyleyse oğlum, bugünden itibaren seni Osmanlı İmparatorluğu İskan Umum Müdürlüğü'ne tayin ettim' dedi. Ben şaşkın şaşkın, 'Paşa Amca, kimleri iskan edeceğim?' deyince güldü ve 'Oğlum Ermenileri iskan edeceksin' dedi. 'Peki, Ermeniler meskun değil de göçebe mi? Ben bu işi nasıl yaparım, bilmem ki?' deyince, bir kahkaha attı ve 'Şükrü, sen Paris'e gittin ama hâlâ çocuksun... Oğlum, kolaydır; sen emir vereceksin, Erzurum'daki Ermeniler Muş'a gelince yolda iskan olurlar; Van'ınki Bitlis'te; Bitlis'inki Siirt'te; Diyarbakır'ınki Urfa'ya, Urfa'nınki Mardin'e ve Mardin'inki de Musul'a giderken yolda iskan olurlar.' Bu, yoldaki sözüm ona iskan ve fecaati anlayınca sapsarı kesildim, dilim dönmez oldu. Hemen dışarı çıkmamı emrettiler. Haremlige giderken annem halimi sordu, anlatamadım. O heyecanla ertesi cumaya kadar ne rahat yedim içtim, ne de uyudum.

Ertesi cuma beni yine çağırıldıklarında büsbütün elim ayağım titredi; şayet yine beni göreve zorlarsa, ya Paris'e kaçırım veya intihar ederim diye düşündüm. Ama öyle olmadı. İçeri girince Talat Paşa halimi görüp, 'Korkma, korkma gel! Sanki senden başka Şükrü yok mu? Daha iyi Şükrü'yü bulduk' dedi..."

'Daha iyi Şükrü' dediği, bu olayda iskan müdürü ve ustaca tecrübesinden ötürü Atatürk devrinde İçişleri Bakanı olan Şükrü (Kaya) idi..." (Anter, 1990: 70-71)

İşte bu Şükrü Kaya sürgün uzmanlığından dolayı Cumhuriyet döneminde İçişleri Bakanı oldu ve bu sefer uzmanlığını Kürtlere uyguladı.

Şimdi Talat Paşa'nın çıkardığı ve Şükrü Kaya'nın Ermenilere uyguladığı Tehcir Kanunu'nu okuyacaksınız.

Muvakkat Kanunu

'Madde: 1- Vaktiseferde ordu ve kolordu ve fırka kumandanları ve bunların vekilleri ve mustahkem mevki kumandanları ahalî tarafından herhangi bir suretle evemiri hükümete ve müdafai memlekete ve muhafazai asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalafet ve silahla tecavüz ve mükavemet görülürse derakap kuvayı askeriye ile şiddetli surette tedipat yapmaya ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha etmeye mezu ve mecburdurlar.

'Madde: 2- Ordu ve müstakil kolordu ve fırka kumandanları ica-batı askeriye mebni veya casusluk veya hiyanetlerini hissettikleri kura (Köyler) ve Kasabat ahalisini münferiden veya müctemian di-ğər mahallere sevk ve iskan ettirebilirler.

'Madde: 3- İş bu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

13 Recep 1333 ve 14 Mayıs 1331 (27 Mayıs 1915)

Erkanı Harbiye Reisi, Gagaos Türklerinden Enver Paşa'dır. Sad-razam Talat Paşa'dır ve Talat Paşa'nın Prof. Şükrü Baban'a teklif

ettiği usul gereğince tüm Ermeniler yollarda iskan olmuşlardı. Bu ka-
nunun bir adı da İskan Kanunu'dur. Ama dikkat edilirse yerlerinden
yurtlarından tehcir edilen (sürgün edilen) tek bir Ermeni başka bir
yerde iskan edilmemiştir. Yani herhangi bir yer yurt verilip yerleştiril-
memiştir. Dendiğine göre tüm Ermeniler yollarda hastalanıp ölmüş-
lerdir. Bugün işkence ile öldürülenlerin intihar etmiş sayılması usu-
lüyle..." (Anter, 1992: 155-157)

Ermeni Tehciri adı altında, Osmanlı makamları tarafından yapı-
lan tahminlere göre sekiz yüz bin, uzmanların neredeyse tamamına
göre de bir milyondan fazla Ermeni öldürüldü. Akıllara durgunluk ve-
ren bu katliamı, İttihatçıların kendisi de kabul etmektedir:

"30 Nisan 1916'da, hükümet Ermeni erkeklerin ölümünü hukuk-
sal olarak kabul etmiş ve Müslümanlara Ermeni 'genç kadın ve dul-
larla' evlenmeleri için izin vermiştir.

Ermenilerin ortadan kaldırılması hareketi temel olarak, Troy-
ka'nın güvenlik organı olan ve İttihat Terakki'nin komitacılarından
oluşan Teşkilat-ı Mahsusa tarafından düzenlenmiştir (Bu komitacı-
lardan birisi olan Fuat Balkan'a göre, bunlar, 'vatanları ve milletleri
için yakıyor, yıkıyor ve acımasızca öldürüyorlardı.')" (Bozarslan,
2004: 37)

Günümüzde de, Kürtlerin ve muhaliflerin yok edilmesi için kuru-
lan "Ergenekon Çetesi" de Teşkilat-ı Mahsusa'nın (Özel Örgüt) bir
devamıdır. O gün gayrimüslimlerin yok edilmesi için Teşkilat-ı Mah-
susa Çetesi kuruldu; bugün de Kürtlerin yok edilmesi için Ergenekon
Çetesi teşkilatlandırılıp devreye sokuldu. Buradaki amaç da, çetele-
rin eliyle Kürtlerin Anadolu'dan temizlenmesidir.

Uluslararası asimilasyon yöntemleri /

Göçmenlerin yerleştirilmesi

İkinci aşama "Türk olmayan Müslümanların" kendi yerleşim bölgele-
rinden uzaklaştırılarak, hızlı bir asimilasyon için, Türk bölgelerine
serpiştirilmeleridir. Bu fikir, daha 1910 yılında ortaya çıkmış, bu tarih-
ten itibaren hızlı bir şekilde uygulanmış ve 13 Mayıs 1913 tarihinde

çıkarılan “İskan-ı Muhacirin Nizamnamesi” ile resmileşmişti. Bu plan kapsamında, 1913-1916 yılları arasında, Anadolu nüfusunun on beş milyon olduğu bir dönemde, beş milyon insanın yeri değiştirildi. Bu tarihten sonra yeni bir iskan politikası daha hayata geçirildi ve Balkanlardan kaçanlar, Anadolu'ya sistemli bir şekilde yerleştirildi. Bunların iskanı için çeşitli plan ve programlar hazırlandı. Bu çalışmanın başında da, Türkçü İttihat ve Terakki hareketinin, 1910'da Avrupa'dan getirterek önce Milli Emniyet'te, daha sonra da Osmanlı Göçmen İşleri Genel Müdürlüğü'nde “uzman” olarak görevlendirip, kendisine çeşitli kitap ve raporlar hazırlattığı Habil Adem, Dr. Friç, Dr. Bokert, Prof. Cons Mol, Prof Vayt gibi birçok batılı takma isim kullanan Naci İsmail (Pelister)'di. Bu kişinin hazırladığı kitaplardan biri de “Beynelmilel Usulü't-Temsil / İskan-ı Muhacirin (Uluslararası Asimilasyon Yöntemleri / Göçmenlerin Yerleştirilmesi), (İstanbul 1334 / 1918) adını taşıyor. Bu kitap bazı kaynaklarda “Kürd Aşiretlerinin Usul-ü İskanı” olarak da geçer:

“Bu İttihatçı bilirkşi, ülke dışından getirileceklerle ve ülke içinde göçürtüleceklerle göre ikili bir plan yapıyor. Başlıklar halinde plan şöyle:

Şube: 1- Vatan dışındaki göçmenler

- 1- Sömürgelerde yalnız tek bir topluluk oluşturmak,
- 2- Sömürgelerdeki halkı asimile ederek, birleşik bir ulusal topluluk oluşturmak,
- 3- Sömürgelerdeki halkı yok ederek yerleşmek.

Şube: 2- Vatan içindeki göçmenler

- 4- Ülke içindeki halkı ülke içinde başka bir yere yerleştirmek,
- 5- Ülke dışından ülkeye göçmen getirtmek,
- 6- Ekonomik kazanç için gelen ve kendi kendilerine yerleşen göçmenlere karşı uygun bir yöntem izlemek.” (Bayrak, 1999: 236)

Bu planlar doğrultusunda, 1915'teki Ermeni halkının katliamından sonra İttihat Terakki yönetimi Kürdistan'da göç programını başlattı:

“Plana göre Kürtler küçük gruplara bölünecek, sayıları toplam nüfusun yüzde beşini geçmeyecek şekilde Anadolu’nun Türkçe konuşulan bölgelerinde özel alanlara yerleştirileceklerdi. Kürt ileri gelenlerin ve reislerin kendi yandaşlarıyla irtibatlarını sürdürülmesinin yasaklandığı kentlere yerleştirilmelerine ilişkin düzenlemeler yapıldı. Kürt kaynaklar, Türk Mülteci idaresinin kayıtlarını kullanarak, göç ettirilenlerin sayısını yedi yüz bin olarak veriyorlar. Zaten bunların çoğu da daha gidecekleri yerlere varmadan 1916-17 kışında açlıktan, soğuktan ve hastalıktan ölmüştü.” (Hassanpour, 2005: 132)

İttihatçıların Türkleştirme planları bütün halkları etkileyecektir
Yapılan bu planlardan ve geliştirilen Türkçülük politikalarından Anadolu’daki büyük- küçük bütün etnik yapılar paylarına düşeni fazlasıyla alacaktı; Bulgarlar, Arnavutlar, Boşnaklar, Araplar, Kürtler ve diğer Müslüman halklar oradan oraya sürülecekti. Fuat Dündar, Anadolu’yu Türkleştirme politikasına Bulgarlarla başladığını belirtir ve “Edirne’nin Bulgarlardan geri alımından sonra, sadece birkaç ay içinde bu yöre Bulgarlardan temizlenecekti” der ve şöyle devam eder:

“Arnavutlar ve Boşnaklar da bu Türkleştirme politikasından yeterince nasibini alacaktı. 1912 Arnavut bağımsızlığı (neredeyse mecbur kalınan), İttihatçı kadronun, Anadolu’yu Arnavut göçmenlere kapatmasıyla cevabını alacaktı. 1913’ten itibaren, Balkanlı göçmen kabileler içindeki Arnavut unsurlar, İttihatçı hükümetin net bir kararıyla ayıklanıp sınır dışı edilecekti. Bir yandan İzmir ve Trakya gibi bölgelerdeki Arnavut nüfusu Anadolu içlerine sevk edilirken, diğer yandan Arnavut aydınlarına yönelik bir dizi polisiye operasyon ardı sıra gelecekti. Anadolu’da kalma hakkı, Türkleşmeyi kabul etme şartıyla mümkün olabiliyordu. Arnavutların aksine, Boşnaklar böyle bir yasaklanmaya uğramasalar bile, İç ve Doğu Anadolu’ya mevcut nüfusun %10’nu aşmayacak bir biçimde dağıtılacaklardı. Siyasi bir faaliyette bulunmasalar dahi, mevcut kültürleri ve dilleri olası bir tehdit olarak algılanıp, şimdiden asimilasyonları sağlanması

amacıyla daha batıya, hep daha batıya sürüleceklerdi.” (Dündar, Radikal iki, 18 Eylül 2005)

Sıra Kürtlere ve Araplara gelmişti. 1916 baharında Rus ordusundan kaçan Kürtler, İç Anadolu ve batı illerine Türkleşsinler diye iskan edildi. Tabii Talat Paşa'nın bu iskan takvimine paralel olarak, Cemal Paşa da ayrı bir göç ettirme ve iskan politikası güdüyordu. Tek yetkili olarak atandığı Suriye ve Filistin bölgelerinde bir yandan Yahudi, Arap ve Dürzileri 'kovma' ve göç ettirme uygulamasına tabi tutarken, diğer yandan bir kısım Ermeni'yi nüfus dengesi sağlamak üzere bunlardan boşalan yerlere iskan etti. (Dündar, 2006: 8)

Yer adlarının Türkçeleştirilmesi

İttihat ve Terakki'nin, bu göçertme ve iskan politikasıyla birlikte, Anadolu'daki coğrafi yer adlarının değiştirilerek Türkçeleştirilmesi programı da vardı:

“Aslında bu topraklarda, coğrafi yer adlarının değiştirilmesi fikri ilk kez 1910 yılında ortaya çıkmış, resmi adım 13 Mayıs 1913'te çıkarılan İskan-ı Muhacirin Nizamnamesi ile atılmıştı. Türkçe olmayan isimlerin sistemli olarak değiştirilmesi doğrultusunda atılan adımlar savaşa girilmesiyle birlikte hızlandı. 5 Ocak 1915'te Enver Paşa tarafından askeri kıtalara gönderilen talimatnamede 'savaş zamanının sunduğu olumlu imkandan yararlanarak, Osmanlı topraklarında Ermenice, Rumca ve Bulgarca dillerden olan il, ilçe, köy, dağ ve nehir adlarının Türkçeye tahvili" isteniyor, bu değişikliklerin nasıl yapılacağı konusunda bilgi veriliyor, yeni isimlerde dikkat edilecek hususlar sıralanıyor ve hatta bazı örnekler de veriliyordu. Bu emirname 15 Haziran 1916'da kaldırıldı ancak o zamana kadar çok sayıda köy ve kasaba ismi Türkçeleştirilmişti. Dersim'deki Kızılkilise'nin Nazımiye, Muğla'daki Megri'nin Fethiye, Hüdavendigar (1918'de Bursa oldu), Atranos'un Orhanili, Mihaliç'in Karacabey, İzmir'deki Ayasluğ'un Selçuk olması bu dönemin işlerindendi.” (Ayşe Hür, *Taraf*, 1.Mart. 2009: 12)

I. DÜNYA SAVAŞI YENİLGİSİ VE ÜLKEDEN KAÇIŞ

Kaybedilen Osmanlı topraklarını geri almak ve bütün Türkleri birleştirmek (Turan hayalini gerçekleştirmek) için, Almanlarla ortak girilen I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkılır. I. Dünya Savaşı yenilgisi İttihat Terakki Partisi'nin sonunu getirir ve başta Enver, Talat ve Cemal üçlüsü olmak üzere birçok yöneticisi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki halklara karşı işlediği ağır suçlardan dolayı, kendi ülkelerinden kaçmak zorunda kalır:

"Talat 8 Ekim 1918'de istifa etmiş ve yerine Ahmet İzzet Paşa geçmiştir. İmparatorluktan geri kalanı da parçalara ayıran Mondros Mütarekesi'nin 30 Ekim 1918'de imzalandığı sırada, İttihat ve Terakki'nin arşivlerinin büyük bir kısmını da yok etmekten geri kalmayan üç Paşa kaçmıştır... Troyka, arkasında yüz binlerce firarinin zulmüne ve genel bir açlığa terkedilmiş perişan bir ülke ile yüz binlerce askerin mezarını bırakmıştır (Türkiye'nin günümüzdeki topraklarında yaşayan nüfus, 1912'de 14.080.800 iken, 1922'de 11.618.550'ye düşmüştür)." (Bozarslan, 2004: 33-34)

İttihatçıların Türkçülük ve Turancılık (Pantürkizm) politikaları, yetmiş iki milletten oluşan altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nu paramparça eder. Bu Türkçü İttihatçıların sorumlu oldukları on yıl gibi kısa bir dönemde (1908-1918), İmparatorluğa ödediği bedel çok ağır olur: Parçalanmanın yanında Osmanlı ülkesi, Birinci Dünya Savaşı galipleri olan İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan tarafından işgal edilir. Bu sırada, Amerika Bileşik Devletleri Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson 1918'de şunu ilan eder:

"Ulusal özlemlere saygı duyulmalıdır; halklar artık kendi rızalarıyla yönetilebilirler. Kendi kaderini tayin, sadece laftan ibaret değil, bundan böyle devlet adamlarının, ancak sorumluluğu üstlenerek görmezlikten gelebilecekleri zorunlu bir eylem ilkesidir." (Kirişçi, Winrow, 2008: 66)

Ayrıca ABD Başkanı W. Wilson, 12 maddeden oluşan prensiplerini de açıklar. Siyasal tarinte "Wilson Prensipleri" olarak geçen

bu ilkelerin birinde, “Osmanlı topraklarının milliyetler esasına göre yönetimi” öngörülüyordu:

“Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu’nun Türk bölgelerinde egemenlik ve güvenlik sağlanacak, fakat bugün Türk tahakkümü altında bulunan öteki milletlere de mutlak bir yaşam güvencesi ve hiçbir surette incinmeden kendi başlarına gelişmek hususundaki bütün imkanlar verilecektir.” (Bayrak, 1999: 132)

Buna göre, Osmanlı Devleti’nin Türk olan kesimlerinde, yani Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde Türk devleti kurulacak, geriye kalan halkların ise kendi kaderlerini tayin etmelerine yardımcı olunacaktır.

Milletler Cemiyeti Sözleşmesi’nin 22. maddesi de, “Osmanlı İmparatorluğu’nun ‘belli toplulukları’, ‘bağımsız uluslar olarak varlıkları geçici olarak tanınabilecek bir gelişme evresine ulaşmışlardır’ diyor-du... Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması’nda Kürtlerden özel olarak söz ediliyordu.” (Kirişçi, Winrow, 2008: 53)

10 Ağustos 1920 tarihinde Paris yakınındaki Sevr’de, Osmanlı Türkiye’si ile Birinci Dünya Savaşı’nın galip ülkeleri arasında Sevr Barış Anlaşması imzalanır.

Sevr Anlaşması

Sevr Anlaşması’nın altıncı bölümünün 88-92. maddeleri ile kurulan Ermenistan Hükümetine Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis illeriyle Harşit nehrinin Karadeniz’e döküldüğü yere kadar olan bölge veriliyordu.

Sevr Anlaşması’nın 62, 63 ve 64. maddeleri ile de, Kürtler ve ülkeleri Kürdistan uluslararası alanda tanınıyor ve bir hukuksal belge ile onlara önce özerklik, sonra isterlerse bağımsızlık hakkı tanınıyordu:

“Sevr Anlaşması, bağımsız bir etnisite olarak Kürtlerin haklarını ve ülkeleri Kürdistan’ı uluslararası siyasetin bir öznesi olarak tanıyan ilk uluslararası ve hukuksal belge idi. Anlaşmada, özel (III) bölüm Kürdistan’a ayrılmıştı. ‘Kürdistan’ başlığı altında yer alan 62.,63.,64. maddeler, Kürt halkının kendi ulusal kaderini tayin

probleminin çözümünü belirleyen esasları ve koşulları içermekteydi:

Madde 62: Büyük Britanya, Fransa ve İtalya'nın belirleyeceği üç temsilciden oluşan ve İstanbul'da bulunan bir komisyon altı aylık bir süre zarfında, Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve Fırat'ın doğusunda yer alan ve Kürt unsurunun hakim olduğu bölgeler için yerel otonomi esaslarını hazırlayacaktır. Komisyonda görüş birliğinin mevcut olmaması halinde sorun, bizzat ilgili hükümetler tarafından çözümlenir. Aynı zamanda yukarıda anılan bölgelerde yaşayan Kaldeli Süryanilerin ve öteki etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına yönelik tam güvenceler de hazırlanmış olacaktır. Bu amaçla Britanya, İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri dışında, İran ve Kürt temsilcilerinin de dahil olacağı özel bir komisyon, Türk-İran sınırını ele alacak ve gerekirse, ilgili değişiklikleri yapacaktır.

Madde 63: Türkiye, her iki komisyon kararlarını tanımayı ve üç aylık bir süre zarfında yerine getirmeyi taahhüt eder.

Madde 64: Madde 62'de anılan bölgelerin Kürt halkı, Milletler Cemiyeti Konseyine bir yıl zarfında başvurur ve sözü geçen bölgelerde yaşayan sakinlerinin çoğunluğunun bağımsızlık istediğini gösterirse, bu arada Cemiyet Konseyi bölge halkını bağımsızlığa yatkın bulursa, bu taktirde Türkiye, bu bölgeler üzerindeki kendi haklarından vazgeçmekle yükümlüdür. Eğer Musul Kürtleri de Kürt devletinin yapısına dahil olmak isterlerse, başlıca müttefikler buna itiraz etmeyeceklerdir." (Gasratyan, 2001: 207-208)

Bu anlaşmalara göre, Türklere de çoğunluk oluşturdıkları "Orta Anadolu" da devlet kurma hakkı verilir. Böylece, Sevr Anlaşmasıyla Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve "Türk yurdu" olma hayali suya düşer. Wilson ilkelerinin kabulünden sonra, İttihatçı gelenekten gelen Mustafa Kemal ekibi, yöneticilik konumlarının getirdiği avantajla da durumu iyi değerlendirir ve "Türklerin çoğunlukta olduğu yer" kavramı yerine, "Müslümanların çoğunlukta olduğu yer" kavramını getirir ve hemen harekete geçer. Laz, Çerkes ve Kürtler gibi Müslüman halkları yanına çekebilmek için de "İslam Alemi"ne bildiri yayınlar. Ayrıca, Kürtlere bağımsızlık hakkı veren "Sevr Anlaşması"nın etkisiz

hale getirmek ve Kürtlerin gücünü kırmak için sürekli olarak “Kürtlere özerklik” hakkının verileceğini söyler. Kürtleri de, “Emperyalistler, topraklarınızı elinizden alacak; Kürdistan, Ermenistan olacak” diye korkutur. Bu politikalar, Kürtler üzerinde etkili olur ve Kürtler, hem bağlı oldukları Osmanlı Halifesini kurtarmak, hem de kendi kurtuluşlarını sağlamak için Mustafa Kemal’in başını çektiği Anadolu Hareketi yanında yer alırlar.

“Yabancı istilasına uğrayan memleketi düşmandan temizledikten sonra, Kürt kardeşlerimin haklarına riayetkar olacağız.”

Mustafa Kemal

KÜRTLERE ÖZERKLİK HAKKI

“Kürtler, kuvvetli ve kavgacıdırlar. Tarihi bilinmeyecek kadar eski zamanlardan beri bu eyaletlerde yaşamışlardır. Kendi dinimizden olan Kürtleri kendimize yaklaştırmakta ne gibi bir zarar olabilir? Ben kabul ettiğim Kürt politikasında doğru yolda olduğum kanaatindeyim” diyen ve Kürtlerin babası (Bave Kurdan) olarak nitelenen II. Abdülhamit gibi, Mustafa Kemal’in de, daha I. Dünya Savaşı yıllarında Diyarbakır’da İkinci Ordu Komutanı iken, Kürt önde gelenleriyle yakın ilişkilere girdiği; Dersimli Hasan Hayri komutasında Kürt giyimli bir tabur tarafından korunduğu ve o günlerde halka gösterdiği yakın ilgi nedeniyle de Kürtler tarafından çok sevildiği bilinmektedir. Bu konuda Ekrem Cemil Paşa anılarında şöyle yazar:

“Mustafa Kemal hükümete geçtiği zaman Kürdistan’da ve Anadolu vilayetlerinde Müdafaayı Milliye Cemiyetlerini tesis etmişti. Diyarbakır Müdafaayı Milliye Cemiyeti’nin reisi seksen yaşındaki kuru-sofu amcam Cemil Paşazade Mustafa Bey’di. Diyarbakır’ın yüzde doksani etrafında toplanmışlardı. O da Mustafa Kemal’in bu fikrini telkin ediyordu ve ‘Mustafa Kemal’in emrine itaat cenneti kazanmaktır’ (diyordu).” (Ağın, 2006:112)

Kurtuluş Savaşı boyunca, Kürtlerle Mustafa Kemal arasındaki bu yakınlık daha da derinleşmiş ve M. Kemal, Kürtlere özerklik verileceğini defalarca açıklamıştır. Mustafa Kemal tarafından Kürtlere verilen bu sözler ve bu açıklamalar çok sayıdaki belgelere dayanmaktadır. Bu önemli belgeler, resmi yetkililerce kamuoyundan yıllarca gizlenmiştir. Bu resmi belgelerin gün yüzüne çıkması ve kamuoyunca tartışılması, Kürt özgürlük hareketinin gelişmesiyle birlikte olmuştur. Kangren haline dönüşen ve özü Kürt sorununa dayanan ülkemizdeki çatışmaların kaynağını daha rahat algılayabilmek için, bu belgelere genişçe yer vermek istiyoruz.

Erzurum Kongresi

Kemal Kirişçi ve Gareth M. Wingow, "Kürt Sorunu" adı altında hazırladıkları kitapta şu önemli belirlemeleri yaparlar:

"Birinci Dünya Savaşı sırasında Kürtler, Osmanlı İmparatorluğu'na sadık kalmıştı. Savaşın hemen ardından bir grup Kürt, kendilerini Anadolu'daki direniş hareketiyle özdeşleştirdi ve onu destekledi...

Mayıs 1919'da, Yunan birliklerinin İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemilerinin koruması altında İzmir'e çıktı haberleri, ülkedeki birçok direniş cemiyeti arasında eşgüdüm sağlama çabalarını hızlandırdı. Temmuz 1919'da Erzurum'da, Doğu Anadolu'da Kürtlerin oturduğu vilayetlerden (Bitlis, Erzurum, Sivas ve Van) ve Trabzon'dan temsilcilerin katıldığı bir kongre toplandı. Mustafa Kemal, kendisini başkan seçen kongrenin örgütlenmesinde önemli bir rol oynadı. Kongre, bir yürütme komitesi (Heyet-i Temsiliye) seçti ve Sultan Halife'ye sadakati vurgulayan kararlar aldı. Vatanın bölünmezliği ilan edildi. Yabancı işgaline direniş yemini edildi.

(...) 1919'da Erzurum Kongresi'ne katılan 56 delegenin 22'si Kürt'tü. Delegeler, İttifak devletlerinin Anadolu'da Ermeni ve Rum devletleri kurmaya yönelik çabalarına direnme gereği üzerinde yoğunlaştılar. İslam ve 'Osmanlı yurtseverliği', Kürtler ile diğer delegeler arasında önemli bir ortak bağ oluşturuyordu. Direniş hareketinin faaliyetlerini temsil ve tanzim etmek için oluşturulan Heyet-i Temsiliye'de

Kürtler temsil edildi. Sonradan, bu organın seçilmiş lideri Mustafa Kemal, desteklerini almak üzere birçok aşiret reisine ve şeyhe bir dizi mektup ve telgraf gönderdi.

(...) Kürtlerle Türkler arasındaki bu güçlü dayanışma duygusu şaşırtıcı değildi. ARMHC (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) , ‘Osmanlı yurtseverliğine dayalı bir örgütlenmeydi...” (Kirişçi, Window, 2008: 90-95)

Sivas Kongresi Bildirgesi

11 Eylül 1919 günü yayınlanan Sivas Kongresi Bildirgesi’nin 1. Maddesi şöyledir:

“Yüce Osmanlı devletiyle anlaşık devletler arasında yapılan anlaşmanın imzalandığı 30 Ekim 1918 günündeki sınırlarımız içinde kalan ve her yerde ezici çoğunluğu Müslüman olan Osmanlı ülkesinin parçaları birbirlerinden ve Osmanlı bütünlüğünden hiçbir nedenle koparılamaz bir bütün oluşturur. Bu parçalarda yaşayan bütün Müslümanlar; birbirlerine karşı, karşılıklı saygı ve özveri duygularıyla dolu, etnik ve sosyal haklarıyla, bulundukları yöre koşullarına bütünüyle bağlı öz kardeşirler.” (Ağın, 2006: 114)

2 No’lu Amasya Protokolü’nün 1. Maddesi

“Sivas Kongresi’nden sonra oluşan ‘Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi’ adına Mustafa Kemal, Hüseyin Rauf ve Bekir Sami Beyler, 20-23 Ekim 1919 günlerinde Amasya’da Ali Rıza Paşa Hükümeti adına görevli Bahriye Nazırı Salih Paşa ve Albay Naci Bey’den oluşan bir heyetle yaptıkları görüşmeler sonunda imzalanan 2 No’lu Amasya Protokolü’nün 1. Maddesi aynen şöyledir:

‘Beyanname’nin 1. Maddesi’nde Devlet-i Osmaniye’nin tasavvur ve kabul edilen hududu, Türk ve Kürtlerle meskun olan araziyi ihtiva eylediği ve Kürtler camiaı Osmaniye’den ayrılması imkansızlığı izah edildikten sonra bu hududun en asgari bir talep olmak üzere temini istihsali lüzumu müştereken kabul edildi. Maahaza Kürtlerin serbesti-i inkişafını temin edecek vech ve surette hukuki irkiye ve

içtimaiyece mahzarı müsaadat olmaları dahi tervic ve ecanip tarafından Kürtlerin istiklal maksadı zahirisi altında yapılmakta olan tezviratın önüne geçilmek için de bu hususun şimdiden Kürtlerce malum olması hususu tensib edildi.'

Görüldüğü gibi kurtuluş hareketinin daha başında, Kürtlerin özgür biçimde gelişmelerinin sağlanacağı, ırksal ve sosyal haklarının tanınacağı açıkça taahhüt edilmiştir." (Ekinci, 1997: 129)

El-Cezire Kumandanlığına Çekilen Telgraf

Mustafa Kemal, El Cezire Cephe Kumandanlığına, 22 Temmuz 1922'de telgraf çekerek Kürtlere özerklik verileceğini bildirir ve yeni kurulacak "Özerk Kürdistan Bölgesi" yönetiminin de El-Cezire Cephe Kumandanlığında olduğunu söyler. Kürtler açısından oldukça önemli olan bu telgrafta şunlar yazılmaktadır:

"Kürdistan hakkında Büyük Millet Meclisi Vekiller Heyeti'nin El Cezire Cephesi Kumandanlığı'na talimatıdır:

- 1- Tedricen bütün memlekette ve vasi mikyasta doğrudan doğruya halk tabakatının alakadar ve müessir olduğu surette idareyi mahalliyeler ihdası siyaset-i dahiliyemiz icabındandır. Kürtlerle meskun menatıkta ise hem siyaset-i dahiliyemiz ve hem de siyaset-i hariciyemiz noktayı nazarından tedricen mahalli bir idare ihdasını iltizam etmekteyiz.
- 2- Milletlerin kendi mukadderatlarını bizzat idare etmeleri hakkı bütün dünyada kabul olunmuş bir prensiptir. Biz de bu prensibi kabul etmişizdir. Tahmin olunduğuna göre, Kürtlerin bu zamana kadar idarei mahalliyeye ait teşkilatlarını ikmal etmiş ve rüesa ve münteneffizanı siyasete tevcihi El-Cezire Cephesi Kumandanlığı'na aittir.
- 3- Kürdistan'da Kürtlerin, Fransızların ve tahsisen Irak hududunda İngilizlere karşı husumetini müsellah müsademe ile gayr-ı kabili tadil bir dereceye vardırmaq ve ecnebilerle Kürtlerin itilafına mani olmak tedricen mahalli idareler tesisi esbaba inzar etmek ve bu suretle kalben bize merbutiyetlerini

temin etmek Kürt rüesasının, mülki ve askeri makamatla tavsih ederek bize merbutiyetlerini tarsin etmek gibi hudud-u umumiye kabul olunmuştur.

- 4- Kürdistan siyaseti dahiliyesi El-Cezire Cephesi Kumandanlığı tarafından tevhid ve idare edilecektir. Cephe Kumandanlığı bu bapta Büyük Millet Meclisi Riyaseti ile muhabere eder. vilayetler tarafından takip olunacak hatt-ı hareketi tanzim ve tehvid edeceğinden rüesayı memurin-i mülkiyenin bu hususta mercii de Cephe Kumandanlığıdır.
- 5- El-Cezire Cephe Kumandanlığı, idare ve adli veya mali tadiilat ve ıslahata lüzum gördükçe bunun tatbikini hükümete teklif eder.
- 6- El-Cezire Cephe Kumandanı Mirliva Nihad Paşa Hazretlerine Zata mahsustur.

Büyük Millet Meclisi Vekiller Heyeti tarafından zat-ı devletlerine mahsus olmak üzere Kürdistan hakkında tanzim edilen talimat gerveçhi bela tebliğ olunur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal
22 Temmuz 1922”
(Göldaş, 2000: 252-253)

Doğu Perinçek’in belirttiği gibi, “Mustafa Kemal başkanlığındaki Büyük Millet Meclisi Vekiller Heyeti’nin ‘Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal’ imzasıyla El Cezire Cephesi Kumandanlığına yolladığı 27 Haziran 1921 tarihli talimatta da, Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkı açıkça savunulmuştur. Daha önemlisi, bu talimat, herhangi bir talimat değildir; Hükümet kararıdır.” (Perinçek, 1999: 174)

Kürtlere Özerklik Veren Tarihi Belgeler

Kürtlere özerklik veren onlarca belge bulunmaktadır. Doğu Perinçek, Kürtlere özerklik veren bu belgeleri tarihi akışı içinde şöyle sıralar:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

2 Aralık 1918: Vilayati Şarkıye Mūdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti Kuruluş Nizamnamesi ve ilk kararları.

21-22 Haziran 1919: Mustafa Kemal'in imzasıyla Anadolu'ya bildirilen Amasya Genelgesi.

17 Haziran 1919: Vilayati Şarkıye Mūdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi Kongresi'ne sunulan gizli ve açık raporlar ve kongrede alınan kararlar.

23 Temmuz - 7 Ağustos 1919: Şarki Anadolu Mūdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum'da toplanan Şark Vilayetleri Kongresi'nin kabul ettiği Nizamname, Kararlar ve Beyanname.

4-12 Eylül 1919: Anadolu ve Rumeli Mūdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Sivas'ta toplanan Genel Kongresi'nin kabul ettiği Nizamname, Kararlar ve Beyanname.

20-22 Ekim 1919: İstanbul Hükümeti'nin Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Anadolu ve Rumeli Mūdafaai Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf ve Bekir Sami Beylerin, Amasya Görüşmesi'nde imzaladıkları protokoller.

28 Ocak 1920: Meclisi Mebusan'ın gizli birleşiminde kabul edilen ve 17 Şubat 1920 günü açıklanarak dünyaya ilan edilen Misakı Milli Kararı.

13 Eylül 1920: Mustafa Kemal'in Heyeti Vekile adına Meclis Reisi sıfatıyla Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu "Halkçılık Programı" diye anılan anayasa önerisi.

20 Ocak 1921: TBMM tarafından kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu (Anayasa). (Perinçek, 1999: 160)

Kürt Sorununa İlişkin Anayasal Değerdeki İlkeler

Kürt sorununun çözümüne ilişkin de ortak ilkeler belirlenir ve kamuoyuna sunulur. Doğu Perinçek, bu ilkeleri de şöyle açıklar: "Kurtuluş Savaşımızın Kürt Sorununa ilişkin Anayasal değerdeki ilkelerini, bütünüyle anayasal düzlemdeki metinlere dayanarak, kendimiz bir eklemede bulunmadan ve o zamanki ifadelerle şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Ortak karar: Türkler ve Kürtler, ortak vatanları üzerinde birlikte yaşamaya karar vermişlerdir. Bu karar Türk ve Kürtlerin temsilcilerini birleştiren kongrelerde ve Büyük Millet Meclisi'nde açıklandığı gibi Türklerin ve Kürtlerin Kurtuluş Savaşı'nda omuz omuza savaşmaları ve vatanlarının bağımsızlığını birlikte kazanmalarıyla da fiilen ortaya konmuş ve hayata geçirilmiştir.
- 2- Ortak vatan: Türkiye'nin milli sınırları, Türklerin ve Kürtlerin üzerinde oturduğu araziye kapsar. Bu sınırlara, Türk Ordusu'nun süngüleriyle çizilmiştir ve korunmaktadır. Ortak vatan bir bütündür, bölünmez.
- 3- Ortak cumhuriyet: Millet adına hakimiyeti kullanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türklerin ve Kürtlerin ortak meclisidir ve TBMM hükümeti de, Türklerin ve Kürtlerin ortak hükümetidir.
- 4- Asli kurucu unsurlar: Kürtler, bir azınlık değil, fakat Türklerle birlikte cumhuriyetin ve milletin kurucu unsurudur. Türkiye halkı, esas olarak Türk ve Kürt unsurlardan oluşur.
- 5- Ortak kimlik ve kardeşlik: Türkler ve Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti'nin asli kurucuları olarak, ortak milli kimliğe sahiplerdir. Milletin unsurları, öz kardeşler ve birlik halindedirler; emperyalizmin bölme girişimlerini birleşerek geçersiz kılmışlardır.
- 6- Şuralarla özerk yönetim: Türkiye, nahiyeelerde nahiye şuraları (meclisleri), illerde il şuraları ve ülke ölçeğinde Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir.
- 7- Unsurların hakları: Kürtler, azınlık statüsüne değil, fakat bütün yurttaşlarla eşit haklara sahiptirler. Unsurlar (Türk ve Kürt unsurlar), birbirlerinin ırkı, toplumsal ve coğrafi haklarına karşılıklı saygı gösterirler. (Perinçek, 1999: 161-162)

Kürdistan'ın Özerkliğine İlişkin Kanun Tasarısı

Kürdistan'a özerklik verilmesi ile ilgili çok önemli bir belge de Teşkilat-ı Esasiye Kanunun 22. Maddesidir. 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye

Kanunu'nun (Anayasa) 22. maddesinde de, aralarındaki ekonomik, toplumsal ve dilsel ilişkilere göre illerin birleştirilerek Umumi Müfettişlik bölgeleri kurulması öngörülüyordu. 1921 Anayasası'nın bu öngörüsü doğrultusunda 10 Şubat 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Kürdistan'a özerklik verilmesine ilişkin Kanun Tasarısı görüşüldü. Bu Kanun Tasarısı'nın maddeleri şöyledir:

- “1- T.B.M.M Türk milletinin, medeniyetin gerekleri doğrultusunda ilerlemesini sağlamak amacıyla, Kürt... için kendi ulusal gelenekleriyle uyum içinde bir özerk yönetim kurmayı taahhüt eder.
- 2- Sakinlerinin çoğunluğunun Kürt olduğu bölgeler için, Meclisin kararlaştırabileceği üzere bir Türk veya Kürt olabilecek bir Genel Vali Yardımcısı'yla birlikte, bir Genel Vali bu ulusun (Kürt) ileri gelenleri tarafından seçilebilir.
- 3- T.B.M.M tüm Kürt... tarafından benimsenen ve onurlu bir geçmişe sahip deneyimli bir yöneticiyi ayrıca Genel Vali olarak seçecektir.
- 4- Genel Vali, üç yıl için atanacaktır; bu dönemin bitiminde, eğer Kürt...nun çoğunluğu önceki Genel Vali'nin görevine devam etmesini istemiyorsa, yeni bir Genel Vali Kürt... Meclisi tarafından seçilecektir.
- 5- Her ne kadar Yardımcı Genel Vali'nin Kürt veya Türk olacağına T.B.M.M. karar verebilecekse de, bu yönetici doğrudan Kürt... Meclisi tarafından seçilecektir. Bununla birlikte Genel Vali'nin, Yardımcı Genel Vali'nin ve Müfettişin atanması Ankara Hükümeti'nin onayına sunulmak zorundadır.
- 6- Kürt... Meclisi, Doğu vilayetlerinde genel oya dayalı seçimle oluşturulacak ve her meclis üç yıl için seçilmiş olacaktır. Meclis, oturumlarına 1 Mart'ta başlayacak ve dört ay süreyle görev yapacaktır. Eğer Meclis bu süre içerisinde işlerini tamamlayamazsa süre, üyelerin yoğunluğunun isteği ve Genel Vali'nin onayıyla uzatılabilir.
- 7- Kürt... Meclisi doğu vilayetlerinin gelir ve harcama bütçelerini kontrol etme ve alt kademedeki sivil ve idari görevlerin

uğrayabilecekleri haksızlıkları soruşturma hakkına sahip olacaktır. Bu Meclis ülkenin gelişmesi ve refahı için kat'i (kesin) kararlar alabilecek ve tüm bu kararlar T.B.M.M.'nin bilgisi için Ankara Hükümeti'yle müzakere edilecektir.

- 8- Genel Vali ile Kürt Meclisi arasındaki tüm anlaşmazlıklarda T.B.M.M. karar verecek ve her iki taraf da T.B.M.M.'nin kararına uymak zorunda kalacaktır.
- 9- Sınırlar karma bir komisyon tarafından belirleninceye kadar Kürdistan idari bölgesi Van, Bitlis, Diyarbekir vilayetleri, Der-sim Sancağı ve kimi kaza nahiyeleri içerecektir.
- 10- Kürdistan'ın yönetimine ilişkin olarak, bazı yerlerde yerel duruma uyumlu olarak bir yargı örgütü oluşturulacaktır. Bu örgüt şu an için yarısı Türk ve diğer yarısı Kürt olmak üzere yetkin elemanlardan oluşturulacaktır. Emeklilikleri durumunda Türk görevliler Kürt görevlilerle değiştirilecektir.
- 11- Bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ne 'savaşa katkı' ne de herhangi bir biçim altında hiçbir vergi alınmayacaktır. Şu ana kadar ki tüm ağır vergiler yerel idarenin yetkisine devredilmek üzere kaldırılacak ve vergi ödemeleri yılda sadece bir kez olacaktır. Net gelirlerin Ankara Hükümeti'ne ödenecek oranı T.B.M.M. ve Kürt...Meclisi üyelerinin oluşturacağı karma bir komisyon tarafından saptanacaktır.
- 12- Doğu vilayetlerinde düzeni korumak amacıyla bir jandarma kolordusu oluşturulacaktır. Kürt Meclisi bu kolordunun oluşturulmasına ilişkin yasayı inceleyecek, ancak jandarmanın üst komutası hizmetleri gerekli görüldüğü sürece yüksek rütbeli Türk görevlilerin elinde olacaktır.
- 13- Türk ordusundaki Kürt subay ve askerler barış görüşmeleri sonuçlanıncaya kadar halihazırdaki görevlerini sürdürecektir. Görüşmelerin sonrası da isteyenler yurtlarına dönebilirler.
- 14- Barış görüşmelerinin sonunda, I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında istenen hayvan ve gereçlerin değeri öncelikli olarak ve en geç 12 ay içerisinde ödenir.

- 15- Türk dili sadece Kürt...Meclisi'nde, idari işlerde ve hükümet idaresinde kullanılacaktır. Bununla birlikte Kürt dili okullarda öğretilbilir ve yönetim, Kürt dilinin gelecekte hükümetin resmi dili olma talebine temel teşkil etmeyecek şekilde bu dilin kullanılmasını teşvik edebilir.
 - 16- Hukuk ve Tıp fakültelerini içeren bir üniversitenin kurulması Kürt...Meclisi'nin öncelikli görevi olacaktır.
 - 17- Genel Vali'nin onayını almadan ve T.B.M.M. bilgilendirilmeden Kürt... Meclisi hiçbir vergi uygulamasına giripemez.
 - 18- İlke olarak T.B.M.M. ile görüşülmedikçe ve onayı alınmadıkça (Kürt Meclisi tarafından) hiçbir imtiyaz tanınamaz.
- Horace Rumbold Yüksek Komiser" (Ağın, 2005: 121-123)

Tamamı on sekiz maddeden oluşan Kürdistan'ın Muhtariyetine Dair Kanun Tasarısı İngiliz Gizli Belgelerinde yer almaktadır. Tarık Ziya Ekinci, bu belgelerle ilgili şu bilgileri vermektedir:

- "1- Teksas Üniversitesi Ortadoğu uzmanlarından Robert Olson'un İngiliz arşivlerinde bulduğu ve 'Kürt Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı' başlıklı kitabında yayımlanan bir belgede T.B.M.M.'nin 10 Şubat 1922 günlü oturumunda Kürtlere özerklik verilmesinin, 64 üyenin muhalefetine karşı 373 milletvekilinin oyu ile benimsendiği açıklanmaktadır.
- 2- İngiliz Büyükelçisi Horace Rumbold'un Dışişleri Bakanı Lord Gurzon'a yazdığı bir raporda da aynı konuya değinilmiş ve TBMM'nin 10 Şubat 1922 günlü gizli oturumunda 'Kürdistan Yönetimine Dair Anayasa' önerisinin kabul edildiği bildirilmiştir." (Ekinci, 1997: 130)

Meclis ve Hükümet, Türk ve Kürtlerin Ortak Kurumudur

Meclis'in ve Hükümetin, Türk ve Kürtlerin ortak kurumları olduğu görüşü, TBMM Hükümetinin diğer yetkilileri tarafından da dile getirilmiştir. Özellikle uluslararası zeminlerdeki ifadeler çok açık ve kesindir:

Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey, Londra Konferansı'nda 25 Şubat 1921 günlü oturumda, "T.B.M.M.'nin bütün Kürdistan'ın temsilcilerini de içermekte olduğunu" belirtir.

Dışişleri Bakanı ve Lozan'daki Delege Heyetinin Başkanı İsmet Paşa, ortak hükümet, ortak meclis, ortak yönetim görüşünü, emperyalist devletlere karşı kararlı olarak şöyle savunmuştur:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir; çünkü Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmiştir ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadırlar. (...)

Haliç Konferansı'nda Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden T.B.M.M. Başkanı Fethi Bey ise, "Türklerin ve Kürtlerin bir cumhuriyet teşkil ettiklerini" belirtmiştir:

"Türkiye, Türk ve Kürtlerin eşit hukuk altında oluşturdukları cumhuri bir devlettir."

Türkiye Hükümeti, Milletler Cemiyeti'nin Musul sorununu incelemek üzere 30 Eylül 1924 tarihinde kurduğu komisyona verdiği Muhıtır'a'da, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkler kadar Kürtlerden de oluşan bir ulusal devlet" olduğunu belirtmiştir.

T.B.M.M. Başkanı Fethi Bey, 20-30 Eylül 1924 tarihleri arasında yapılan Milletler Cemiyeti Meclisi'nde bu tutumu sürdürmüş, Türklerin ve Kürtlerin kaderlerini, eşitlik temelinde Türkiye devletinde birleştirdiklerini belirtmiştir.

Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşü Aras ise, Milletler Cemiyeti Meclisi'nde, bir yıl sonra 4 Eylül 1925 günü yaptığı konuşmada, "Türklerin ve Kürtlerin ülkeyi birlikte yönettiklerini" anlatır. "Türkiye, Kürtler için söz söyleme hakkına sahiptir."

Konuşmanın Fransızca resmi tutanağında ilgili bölüm daha açıktır:

"Türkiye'nin nüfusu, (...) Türkler ve Kürtlerden oluşmaktadır. Bu iki unsur ülkeyi birlikte yönetmektedir." (Perinçek, 1999: 257-258)

Kürt, Türk, Laz, Çerkes ve diğer Müslüman halkların çıkarları ortaktır

1920 Parlamentosunda Kürtler, Lazlar, Çerkesler kendi kimlikleriyle yer alırlar; “Kürdistan Mebusları”, “Lazistan Mebusları” olarak meclis tutanaklarına ve tarihe geçerler. Parlamentoda 75 Kürdistan mebusu vardır. Konuşmacılar sık sık Kürtlerin hak ve özgürlüklerinden söz eder ve bu hakları onlara tanıyacaklarına dair ‘namus sözü’ verirler. Mustafa Kemal’in bizzat önerisi üzerine, Kürdistan mebusları, Kürt kıyafetleriyle Meclise gelmeye başlarlar. Bunların içinde, Mustafa Kemal’in yanından pek ayırmadığı ve birlikte fotoğraflar çektiği Dersim Mebusu Diyar Ağa ile 1926’da Diyarbakır’da idam edilen Hasan Hayri vardır. İdamına gerekçe olarak da, o günlerde giydiği “Kürt kıyafetleri” gösterilir:

“Hasan Hayri, 1922’lerde, Mustafa Kemal’i en fazla destekleyen, Lozan’da Kürt haklarının savunulmasının gerek olmadığına propagandasını yapan bir kişi idi. Mustafa Kemal kendisinden bu propagandaların Kürt kıyafeti içinde ve mecliste yapılmasını istemiş, o da bu dileği harfiyen yerine getirmişti. Fakat 1925’te Kürt ulusal hareketi sırasında, Şark İstiklal Mahkemesi, Hasan Hayri’ye de idam hükmü verdi ve idam etti. Mahkemenin Hasan Hayri hakkındaki sorgularından biri de, ‘falanca tarihte, neden Kürt kıyafeti giyerek Meclise geldin’ şeklinde idi.” (Beşikçi, 1992: 134)

Mustafa Kemal’in Kurtuluş Savaşı boyunca dile getirdiği söylemlerden biri de; Kürtlerin, Türklerin, Lazların, Çerkeslerin ve diğer Müslüman halkların çıkarlarının ortak olduğu, bu çıkarların ve hakların kesinlikle korunacağı ve bu halkların iradesiyle “Misak-ı Milli Sınırları” içinde ortak bir vatan kurulacağı yönündedir. Büyük Millet Meclisi konuşmalarında da bunu açık ve net dile getirmiştir. Türklerden ve Türk kimliğinden hiç söz etmediği gibi, bu konuda “Türk kimliği”ni öne çıkaran vekillere Mecliste sert çıkmış ve gerekli cevabı vermiştir.

Mustafa Kemal'in Büyük Millet Meclisinde Yaptığı Konuşmalar
Mustafa Kemal, 3 Temmuz 1920 günü, Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada şöyle der:

"Biz aslında gerek Suriye, gerek Irak'taki insanların bağımsızlığını esas kabul etmişizdir. Buna ilişkin bir itirazımız yoktur. Sonra bizim kabul ettiğimiz prensipler gözden geçirilecek olursa Rus Sovyet Cumhuriyeti bazı şeyleri tabii buluyor. Örneğin Ermenistan'daki insanların kendi geleceklerini kendi oylarıyla belirlemeleri... Erivan Cumhuriyeti'ni kuran ve oluşturan Ermenilerin bağımsız olmalarını ve bu anlamda istekleri neyse zaten kabul etmişizdir. Fakat Kürdistan, Lazistan ve diğerleri hakkında değil. Umumi olarak prensip şudur ki; Milli sınırlar olarak çizdiğimiz daire içerisinde yaşayan değişik Müslüman unsurlar, birbirlerine karşı ırki, yerel ve hukuksal bütün haklarına saygılı öz kardeşlerdir. Bu nedenle, onların isteğinin dışında bir şey yapmayı biz de arzu etmeyiz. Bizce kesin olarak açık olan bir şey varsa, o da milli sınırlar içinde Kürt, Laz, Çerkes ve diğer bütün Müslüman unsurların çıkarları ortaktır. Beraber yaşamaya karar vermişlerdir. Yoksa hiçbir zaman başka bir bakış noktası yoktur. İçtenlikle kardeşçesine ve dine dayalı bir birlikleri vardır. Hiç şüphemiz yoktur ki, Kürt, Laz ve diğerlerinin görüşleri sorulduğunda onlar da aynı şeyi söyleyeceklerdir." (Ağın, 2005: 115)

Mustafa Kemal Paşa, 1 Mayıs 1920'de Bakanlar Kurulu üyelerinin seçimine dair kanun tasarısı münasebeyle yapılan bir tartışma üstüne, Büyük Millet Meclisi'nde açık ve net konuşmuştur:

"Efendiler, meselenin bir daha tekerrür etmemesi ricasıyla bir iki noktayı arz etmek isterim. Burada maksud olan ve Meclis-i Alinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkes değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep (oluşmuş) anasır-ı İslamiyedir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu heyet-i aliyenin temsil ettiği, hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiğimiz emeller, yalnız bir unsur-u İslama münhasır değildir. Anasır-ı İslamiyeden mürekkep bir kitleye aittir. Bunun böyle olduğunu hepimiz biliriz. Hep kabul ettiğimiz esaslardan

birisi ve belki birincisi olan, hudut meselesi tayin ve tespit edilirken, hudud-u millimiz İskenderun'un cenubundan geçer, Şarka doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder: İşte hudud-u millimiz budur dedik! Halbuki Kerkük'ün şimalinde (kuzey) Türk olduğu gibi Kürt de vardır. Biz onları tefrik etmedik (ayırma-dık). Binaenaleyh muhafaza ve müdafaası ile iştigal ettiğimiz millet bittabi bir unsurdan ibaret değildir. Muhtelif anasır-ı İslamiyeden mürekkeptir. Bu mecmuayı teşkil eden her bir unsur-u İslam bizim kardeşimizdir. Ve manafii tamamıyla müşterek olan vatandaşımızdır. Ve yine kabul ettiğimiz esasatın ilk satırlarında bu, bu muhtelif Anasır-ı İslamiye ki: Vatandaşlar yek diğerine hürmet-i müteakabile ile riayetkardırlar ve yek diğerinin her türlü hukukuna, ırki, içtimai ve coğrafi hukukuna daima riayetkar olduğunu tekrar ve teyid ettik. Binaenaleyh menafiimiz müşterektir. Tahlilisine azmettiğimiz vahdet yalnız Türk, yalnız Çerkes değil, hepsinden memzuç bir unsur-u İslamdır. Bu hususun böyle telakkisini ve sui tefehhümata (yanlış anlaşılmalara meydan verilmemesini) rica ediyorum." (Beşikçi, 1991: 159-160)

İzmit Basın Toplantısı

Mustafa Kemal'in, Lozan görüşmelerinin yapıldığı bir dönemde yaptığı "İzmit Basın Toplantısı" ve önerdiği çözümler oldukça önemlidir. Doğu Perinçek, "Kurtuluş savaşının ateşi içinde, Türkiye'de yaşayan Türk ve Kürtlerin 'birbirlerinin ırki, toplumsal, coğrafi haklarına saygı göstereceklerini güvence altına alan formüller', 1923 yılının başında Mustafa Kemal'in ağzından daha somut bir ifadeye kavuşur. Gazi Paşa, İzmit'te gazetecilere 'bölgesel özerklik' çözümünü açıklamıştır. Anayasa böyle olacaktır..." der. (Perinçek, 1993: 11)

Mustafa Kemal'in İzmit Basın Toplantısında, Kürt meselesi ile ilgili konuşmalarından bir bölümünü aktarmak istiyoruz:

Kürt Meselesi

Ahmet Emin Bey- Kürt meselesine temas buyurmuşsunuz. Kürtlük

meselesi nedir? Dahili bir mesele olarak temas buyurursanız çok iyi olur.

Gazi Mustafa Kemal Paşa- Kürt meselesi, bizim yani Türklerin menfaatine olarak da katiyen mevzubahis olamaz... Çünkü malumu-aliniz bizim hudut-u milliyemiz dahilinde mevcut Kürt anasır o surette tavattun etmiştir ki pek mahdu yerlerde haiz-i kesafettir. Fakat ke-sefetlerini kaybede ede ve Türk anasırının içine gire gire öyle bir hudut hasıl olmuştur ki, Kürtlük namına bir hudut çizmek istersek Türklüğü ve Türkiye'yi mahvetmek lazımdır. Faraza, Erzurum'a kadar giden Erzincan'a, Sivas'a kadar giden, Harput'a kadar giden bir hudut aramak lazımdır. Ve hatta Konya çöllerindeki Kürt aşaaairini de nazar-ı dikkatten hariç tutmamak lazım gelir. Binaenaleyh başlı başına bir Kürtlük tasavvur etmekten ise bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince zaten bir nevi mahalli muhtariyetler taekkül edecektir. O halde hangi livanın ahalisi Kürt ise onlar kendi kendilerini muhtar olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nin halkı mevzubahs olurken onları da beraber ifade lazımdır. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait mesele ihdas etmeleri daima variddir. Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi, hem Kürtlerin ve hem de Türklerin sahib-i selahiyet vekillerinden mürekkeptir ve bu iki unsur bütün menfaatlerini ve mukadderatlarına tevhid etmiştir. Yani onlar bilirler ki bu müşterek bir şeydir. Ayrı bir hudut çizmeye kalkışmak doğru olamaz.

Şimdi dahili vaziyetlere de intikal edebileceğiz. Fakat müteferrik suallerinizi de bu silsileye ithal edebilmek için meseleyi umumi olarak mevzubahs edelim." (M. Kemal, 1993: 104)

Ünlü Kürdolog Bazil Nikitin de, Mustafa Kemal'in Sevr Antlaşması'ndan sonra Kürtlere yaklaşımını şöyle belirtir:

"Sevr Antlaşması'ndan sonra Kürtlerle görüşen M. Kemal, Kürt halkının varlığını ve yüceliğini kabul ediyordu. M. Kemal, Sevr Antlaşması'nın Kürtlere tanıdığı hakların aynısının tanınacağını, antlaşmada sözü geçen koşulların gerçekleştirileceğini taahhüt ederek Kürtleri yanına aldı. Yunan ordusu topraklardan atılır atılmaz, barış

gerçekleştirilmiş olacaktı. Doğal olarak Türk-Kürt kardeşliği, dini birliktelik, Kürt milletinin kahramanlıklarla dolu geçmişi henüz unutulmamıştı. Bütün bu laf kalabalığı Kürtleri etkiledi.” (Bayrak, 1999: 310)

Türkiye Lozan’a “Kürtler ve Türkler” adına hareket edeceğini duyurarak gitmiştir

Türkiye, Lozan’a giderken Misak-ı Milli’nin “Kürt ve Türklerin oturdukları” toprakları kapsadığını duyurarak gitmiştir. İsmet İnönü başkanlığındaki Türk Heyeti, Lozan’da “Türkler ve Kürtler” adına hareket eden bir bileşim olduğunu dile getirmiştir. İsmet İnönü anılarında bunu açıkça belirtir:

“...Milli Mücadele esnasında ve Lozan müzakereleri devam ederken, Kürtler umumi olarak Türk camiasında bulundular ve memleket birliğini muhafaza etmek, milli hükümeti kuvvetli bulundurmak için arzu ile yardımcı oldular...

(...) Milli Mücadelenin devamınca canla başla beraberlik gösterdiler. Sonra, Lozan Muahedesi yapılırken de Kürtler vatansever olarak Türklerle beraber bulunmuşlardır...Hatta biz Lozan’daki konuşmalarımızda, milli davalarımızı ‘Biz Türkler ve Kürtler’ diye bir millet olarak müdafaa ettik ve kabul ettirdik...” (İnönü, 1987: 202)

Tarık Ziya Ekinci’nin belirttiği gibi, “Bu politikanın bir gereği olarak Lozan delegasyonuna katılan Diyarbakır Mebusu Hamit Zülfü Tıgrel, Kürt delegesi olarak tanıtılmıştır.

Konferans boyunca önde gelen Kürt şahsiyetlerine, Ankara’ya ve Konferans sekreteryasına çektirilen telgraflarda, Kürtlerin Türklerle birlikte yaşama azim ve kararında oldukları ifade edilmiştir.” (Ekinci, 1997: 131)

“Türk bu ülkenin yegane efendisidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı.”

Adalet Bakanı: Mahmut Esat Bozkurt

CUMHURİYET SONRASI TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE IRKÇILIĞI

Yusuf Akçura, Türk milliyetçiliğinin gelişimiyle ilgili şu önemli tespiti yapar: “Türkiye Cumhuriyeti’nin, başta ‘Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ adıyla, sonra gerçek adıyla kurulması, Türk milliyetçiliği açısından Türkçülük idealinin gerçekleşmesi demektir. Çoğu Türkçülerin belki hayatlarında gerçekleştireceğini ümit bile edemedikleri ideal, bir Türk dehasının kudretiyle bir gerçek olmuştur; milli Türk devleti kurulmuştur.” (Akçura, 2008: 183)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 24 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması ile uluslararası camia tarafından resmen tanındı ve sınırları garanti altına alındı. Cumhuriyet, uluslararası alanda resmen tanındıktan, her türlü dış müdahale ihtimali bertaraf edildikten ve barış ortamı da sağlandıktan sonra, Kürtlere verilen bütün sözler unutuldu. Türk Yönetici kadrosunun ilk yaptırımı, Türk olmayan Müslüman halklar üzerinde oldu; asli kurucu olan Kürtlerin, Çerkeslerin, Lazların ve diğer halkların varlığı red ve inkar edildi. İttihat Terakki’nin hayalini kurduğu “Türklerden oluşan bir Türkiye” ulus-devlet projesi hayata geçirildi ve 1924 Anayasası, Türkiye Halkını “Türk” olarak tanımladı:

“Yönetici kadro ile uyum içindeki ikinci Meclis’ten geçirilen 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, bir öncekinin öngördüğü özerk yerel yönetimler oluşturabilme ilkesini kaldırmış, otoriter ve merkezîyetçi bir devlet yapısına olanak sağlamıştır. Yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 88/1 maddesinde belirtilen ‘Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur’ hükmü ile tek kültüre bağlı vatandaşlık anlayışı anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Böylece Kurtuluş Savaşı boyunca ve Lozan Barış görüşmeleri sürecinde öngörülen çok kültürlü toplum modeli düşüncesine kesin olarak son verilmiştir.” (Ekinci, 1997: 137-138)

“Madde 88- Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur.” (Özyavuz, 1997: 289)

Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan ve 9 Mart 1924 tarihinde açıklanan Anayasa gerekçesinde de şunlar ifade ediliyordu: “Devletimiz milli (ulusal) bir devlettir. Çok milletli bir devlet değildir. Devlet Türk’ten başka bir millet tanımaz. Memleket dahilinde eşit hak ve hukuka sahip olması gereken ve başka ırktan gelen kimse-ler de vardır. Fakat bunlara da ırkı durumlarına uygun olarak haklar tanımak veya bu anlama gelecek sözler etmek caiz değildir... Her yeni millet gibi Türk milleti de aynı ırktan gelmeyen kimseleri içerebilir. Ancak Türklük camiasıdır ki bütün uruku (ırkları) bir arada toplamak kabiliyetine sahiptir.” (Beşikçi, 1991: 155)

Bu süreçten sonra Türk olmayan diğer Müslüman halklar asimile edilerek Türkleştirilmeye çalışılırken, ulus özelliği gösteren Kürtler red, inkar ve imha politikasına tabi tutuldu. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra artık, Kürt, Çerkes, Laz, Arap, Boşnak, Gürcü gibi halklar ve hakları yoktu; her şey Türkler (milli burjuvazi, asker-sivil bürokra-si ve devletten beslenen aydınlar) ve devletleri (Milli Türk Devleti) için vardı. Her şey ve herkes yeni palazlanan “Milli Türk Burjuvazi-si”nin çıkarları için feda edilecekti. Saldırıların öncelikli hedefinde de, “dil, kültür, tarihi ve coğrafi” yapısıyla “ulus” özelliği gösteren Kürtler vardı. Kurtuluş savaşı boyunca Mustafa Kemal Hareketi’ne verilen bütün destekler bir çırpıda unutulmuş, Kürtlerin yok edilmesi için her yola başvurulmuştu. Mustafa Kemal 1924’te, Türk olmayan-lardan, ulusun potansiyel düşmanları olarak bahsetmekteydi. Lo-zan’a Kürtler ve Türkler adına giden ve milli davayı Kürtler ve Türk-ler adına müdafaa eden İsmet İnönü, çok değil, bir-iki yıl sonra yine bir İngiliz diplomata şu açıklamayı yapacaktı:

“Biz açıkça milliyetçiyiz ve milliyetçilik bizim birlik noktamız. Türk çoğunluğu karşısında, diğer unsurların hiçbir etkisi yoktur. Türklere ve Türkçülüğe karşı çıkanları ortadan kaldıracamız. Ülkeye hizmet vermek isteyenlerde aradığımız en önemli özellik, her şeyden önce Türk ve Türkçü olmalarıdır.” (Bozarıslan, 2004: 58)

Cumhuriyetin adaletinden sorumlu “Adalet Bakanı” Mahmut Esat Bozkurt da, artık fikirlerini saklamaya ihtiyaç duymayacak, her şeyi

İzmir-Ödemiş'teki seçmenleri önünde açıkça söyleyecekti:

“Benim fikrim şudur: Herkes, dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler. Türk bu ülkenin yegane efendisidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Biz dünyanın en özgür ülkesinde yaşıyoruz ve bu ülkenin adı Türkiye. Milletvekillerinin şahsi düşüncelerini ifade edebilecekleri daha uygun bir yer olamaz. Bu nedenle, fikirlerimi saklamayacağım.” (Milliyet, 19.09.1930)

Musul ve Kerkük petroleri karşılığında Kürtler satıldı

Aslında bu süreç Lozan görüşmelerinde, zengin Musul ve Kerkük petrollerinin pazarlanması ile başlamıştır. İngilizler, işgal ettikleri Musul ve Kerkük'e her halükarda sahip olmak istiyorlardı. Burada çoğunluğu Kürtler oluşturuyordu ve Musul vilayeti Misak-ı Milli sınırları içindeydi. Mustafa Kemal, İngilizlerin göz diktiği bu zengin petrol bölgesini İngiltere'ye bırakarak, Kürtler meselesinde İngilizlerle anlaşmaya varıyordu. Bir taraftan da Kürtleri bölerek, Türkiye'de Kürtlerin çoğunluk oluşturmaya engel oluyordu. Yani bir taşla iki kuş vuruyordu. Kısacası, Musul ve Kerkük petroleri, Kürtler karşılığında İngilizlere bahşedilmiştir:

“...Türkiye ve İngiltere'nin gizli görüşmelerinden, Kürtler habersizdiler. Konferansın 30.11.1922 tarihli birinci toplantısında Kürtler, Türkiye'nin Musul'u bırakma eğiliminde olduklarını ve Sevr Anlaşması'nın gündem dışı tutulduğunu anladılar. Bunun üzerine Erzurum ve İstanbul Komiteleri, Türkiye'ye karşı yeni bir konum aldılar...”

Ekrem Cemil Paşa *Muhtasar Hayatım* adlı kitabında şöyle diyor:

‘1923 senesinde akd edilen Lozan Muahedesi'nde İngiliz emperyalist devleti bütün dünya devletlerine meydan okuyarak Sevr Muahedenamesi'yle temin edilen Kürt hak ve istiklalini ayakları altında çiğnedi. İngiliz devleti Kürt'ü esir pazarlarında köle gibi Mustafa Kemal ve Bağdat Kralı Faysal'a sattı.’” (Ağın, 2006: 45)

Kürtlere Büyük Haksızlık Yapıldı

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bırakın Kürtlere özerklik hakkı vermeyi; en insanı hak olan dil, kültür ve kimlik hakları dahi tanınmamıştır. Buna isyan eden Kürtler ise, en acımasız bir şekilde katledilmiş, ya da yerinden yurdundan sürülmüştür. Şunu açıkça belirtmek gerekirse, Kürtler, tarihlerinin en büyük haksızlığına uğramışlardır. Bunu en yalın dile getirenlerden biri de Edirnekapı'ya sürgün edilen Bitlis Şeyhi Abdulbari Küfrevi'dir. İşte ünlü Kürt Şeyhinin Musa Anter'e yaptığı acı dolu tarihi itirafları:

“...1919'da Kemal Paşa Kürdistan'a geldi. Osmanlı, kendisinin idamına karar vermişti ve Osmanlı devletince, Kürtler için her zaman söylenen “eşkiyalık” sıfatı ona da verilmişti. Fakat ben ve diğer Kürt şeyh, bey ve ağaları onu koruduk. Erzurum Kongresi'ni akdettik. Sonra, Kahtalı Bedir Ağa'nın da beş yüz muhafız süvarisi ve Dersimli Diyar Ağa'nın kuvvetleri ile Sivas'a gelip, orada da kongremizi yaptık. Kısa söyleyeyim; Kemal Paşa, Kürt halkının haklarına sadık kalacağını defalarca ifade etti. Biz de inanarak kendisini kolladık. Ama adam, Cumhuriyeti kurup Lozan Antlaşması'nı yaptıktan sonra hepimize dirsek çevirdi. Kendisine yardım eden ne kadar kuvvetli Kürt aile ve şahsiyeti varsa, birer bahane ile ya idam ettirdi veya sürgüne yolladı. İşte benim durumumu görüyorsun. Kendisine o kadar kıymet veren Hacı Bedir Ağa'nın çocukları -ki duyduğuma göre soyadları Fırat'tır- Mersin'e sürülmüşlerdir. Miralay Halid Bey, Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey ve bütün Dersimlilerin akıbetini biliyorsun...”

Evet, Şeyh'in bana anlattıkları bir nevi vicdan muhasebesi ve acı pişmanlık hatıraları idi.” (Anter, 1990: 90)

Sağır sultan da, Kürtlerin katkısı olmadan cumhuriyetin kurulamayacağını biliyor.

Araştırmacı yazar Ömer Ağin bu konuda şunları yazar:

“...Artık Mısır'daki sağır sultan da biliyor ki Kürtlerin katkısı ve katılımı olmasaydı ne Kurtuluş Savaşı kazanılırdı, ne de İttifak Devletleri genç Cumhuriyeti tanımak zorunda kalırdı. Kürtler, hem Anadolu

halkının örgütlenmesine katkı verip olanak sağladılar, hem de mevzilerde çakmak çaktılar. Lozan Konferansı'nda İsmet İnönü'nün yaptığı konuşmalar ve Birinci Meclis'teki milletvekillerinin yapısı bile yeterli kanıtlardır. Kürtler, 'kurtuluş' hareketi içinde yer almalarına rağmen beklemedikleri uygulamalarla karşılaştılar..." (Ağın, 2006: 17)

Nazım Hikmet: Kürt milletinin varlığı inkar edildi

Kürt halkına yapılan haksızlıklara bir itiraz da eşit, özgür ve demokratik bir Türkiye istediği için Türk egemen güçleri tarafından ülkesinden sürülen ve Türk vatandaşlığından çıkarılan; bütün yaşamı vatan hasretiyle geçen ve sürgündeyken yaşamını yitiren dünyaca ünlü Türk şairi Nazım Hikmet'ten geliyordu:

"Anadolu milli kurtuluş hareketi yalnız Türk için değil, Kürtler için de tarihlerinin en şerefli sayfalarından biridir. (...) Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Türk idarecileri ve egemen çevreleri, Kürt hareketinin tanımayı vaat ettikleri millet ve insan haklarını tanımadı, hatta işi Kürt milletinin millet olarak varlığını bile inkara kadar götürdü."

"Malazgirt: Türklerle Kürtlerin Ortak Zaferi"

Aslında Kürtlerle Türklerin kader birliği bin yıllık bir tarihe dayanır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesine en büyük katkıyı Kürtler yapmıştır. Yalnız Kurtuluş Savaşı'nda değil, Türklere Anadolu kapılarını açan Malazgirt Savaşı'nda da, Türklere en büyük desteği yine Kürtler vermiştir. İşte Ergun Balcı'nın yazısı:

"Bizim tarihlerimizde, Anadolu'nun Müslümanlaşmasına yol açan bu zaferde Kürtlerin oynadığı önemli rolün üzerinde fazla durulmaz. Oysa ordusu, Bizans ordusuna kıyasla çok ufak olan Alpaslan'ın yöredeki Kürt beylerinin yardımı olmadan savaşı kazanması herhalde çok zor, hatta imkansız olurdu.

Alpaslan, Malazgirt Savaşı'na hazırlıksız yakalanmıştır. Bizans İmparatoru Romanos Diogenes (Romen Diyojen), sayısı iki yüz bine

yaklaşan büyük bir ordu ile Türkmen akıncıları Doğu Anadolu'dan temizlemek amacıyla yola çıktığında Türk Sultanı, Suriye seferindedir. Alpaslan, Bizans ordusunun hızla ilerlediğini Halep önlerinde öğrenir. Bizans ordusunda Frank ve Gerrren askerlerinden başka on beş bin dolayında Peçenek ve Oğuz (Uz) gibi ücretli Türk askeri de var.

Alpaslan'ın ordusu ise sayı bakımından çok yetersizdir. Sultan'ın yanında 4 bin Hassa askerlerinden başka, yirmi-yirmi beş bin dolayında Türkmen akıncı vardı. İran içlerine çekilip, yeniden asker toplamak için zaman yoktur. Ayrıca bu, Bizans ordusu karşısında 'hezimet' olarak yorumlanabileceğinden, Alpaslan'ın içerideki düşmanlarına fırsat verecek, bir dizi Selçuklu prensi ayaklanabilecektir. (Bu nedenle) Sultan, Bizans İmparatoru'na barış önerir ancak ordusunun gücüne inanan Diyojen, barış önerisini reddeder (...)

Alpaslan'ın Veziri Nizamülmülk'ün çabaları sonucunda Diyarbakır ve Van yörelerinden on-on beş bin Kürt savaşçı, Alpaslan'ın ordusuna katılır. Bu arada komutanlar arasında görüş ayrılıkları, çeşitli grupların birbirlerine rekabeti ve ayrılımlar dolayısıyla Bizans ordusunun sayısı yüz bine inmiştir.

24 Ağustos 1071'de Malazgirt önünde yüz bin kişilik Bizans ordusunun karşısına çıkan Alpaslan'ın askerlerinin sayısı ise on beş bin dolayında Kürt askerlerinin katılımıyla kırk-kırk beş bine ulaşmıştır. İki ordu arasındaki bu büyük farka rağmen Alpaslan'ın ordusu bozkır savaşı tekniği ile Bizans ordusunu dağıtır ve imparator tutsak düşer." (Hürriyet, 30.08.1996- Bayrak, 1999: 32)

Kürtler, Osmanlı dönemi boyunca özerktiler

Kürtlerin Mezopotamya'daki yerleşimleri en az sekiz bin yıl öncesi ne dayanır. Ayrıca, Kürtlerin tarihlerinin 'Medler'e dayandığını biliyoruz. M.Ö.7. yüzyılda Medler Kürdistan'da büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. Ortadoğu'nun büyük bir kısmını içine alarak genişlemişlerdir. Dilleri bugünkü Kürtçenin oluşumuna kaynaklık yapan Medler, Kürtlerin modern atalarıdır.

Kürtler en az üç bin yıl boyunca bugünkü topraklarında yaşamış tek bir ulusu oluştururlar. Pek çok emperyal ırkın, yani Asurların, Perslerin, Yunanların, Romalıların, Arapların, Moğolların, Türklerin yükselişi ve düşüşüne tanık olmuşlardır. Kendi tarihleri, kendi dilleri ve kendi kültürleri vardır. Ülkeleri haksız bir biçimde pay edilmiştir. Ama bu toprakların özgün sahiplerioldirler, yoksa ülkelerini gasp edenlerin geçici hevesleriyle verilen sınırlı imtiyazları olan azınlıklar olarak hoş görülen yabancılar değildirler. (Edmonds, 1971: 88)

Yapılan araştırmalara göre Kürtler, on bir devlet olmak üzere, kırk altı bağımsız idari birim kurmuşlardır. Bu birimlerin çoğu Beylikler şeklindeydi.

Kürtler, Osmanlılarla 1514'te Yavuz Sultan Selim döneminde, İdris-i Bitlisi'nin aracılığıyla anlaşmışlardır. Kürt emirleri, emirliklerin bağımsızlıklarını koruma karşılığında, Osmanlı hazinesine bir miktar para vermeyi ve yapılan savaşılara katılmayı kabul etmişlerdir.

Kanuni döneminde bu konuyla ilgili olarak yayınlanan Hükmi Şerif'te şöyle denilmektedir:

"(...) Yavuz Sultan Selim zamanında Kızılbaşlara karşı cephe olarak müsbet ve hayırlı hizmetlerde bulunan ve şimdi de devlete doğrulukla hizmetler ifa eden bilhassa (Serasker-i Sultan İbrahim Paşa'nın) bu defaki İran seferine katılarak Kızılbaşların yenilmesinde yararlık gösteren Kürt beylerine, gerek devlete karşı gösterdikleri öz kulluk ve dilaverlikleri karşılığı olarak ve gerek kendilerinin müracaat ve istirhamları göz önüne alınarak, her birinin öteden beri ellerinde ve tasarruflarında bulunan eyalet ve kaleler geçmiş zamandan beri yurtları ve ocakları olduğu gibi ayrı ayrı beratlarla ihsan edilen yerleri de kendilerine verilir mutasarrıf oldukları eyaletleri, kaleleri, şehirleri, köyleri ve mezraları bütün mahsulleriyle, oğuldan oğula intikal etmek şartıyla kendilerine temlik ve ihsan edilmiştir. Bu münasebetle aralarında asla anlaşmazlık ve geçimsizlik çıkmamalı, dışarıdan müdahale ve taaruz edilmemelidir. Bu emr-i celile riayet edilecek, hiçbir surette üzerinde kalem oynatılmayacak, hiçbir yeri değiştirilmeyecektir. Bey öldüğünde eyaleti kaldırıp, bütün hududu ile

mülknam-i hümayun uyarınca oğlu bir ise ona kalacak, eğer müte-addid ise istekleri üzerine kale ve yerleri aralarında paylaşacaklardır. Uzlaşmazlarsa Kürdistan Beyleri nasıl münasip görürlerse öyle yapacak ve mülkiyet yoluyla bunlara ebediyete kadar ila ebedevran mutasarrıf olacaklardır. Eğer Bey, varissiz, akrabasız ölmüşse o zaman eyaleti hariçten ve yabancılardan kimseye verilmeyecek, Kürdistan Beyleri ile görüşülüp ve ittifak edilip, onlar bölgenin beylerinden veya beyzadelerinden her kimi uygun görürlerse ona tevcih edilecektir. (...)"

Osmanlı-İdris-i Bitlisi anlaşmasından itibaren Kürtler, Kürdistan'da özerk yönetimlerini sürdürdüler. (Ağın, 2006: 8-9)

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Kürtlerin çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu'nda, geri kalanı İran'da yaşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Bitlis, Dersim, Diyarbakır, Hakkari, Musul, Mamûretülaziz (Elazığ) ve Van vilayetleri ile Urmiye Gölü'nün batısından İran'ın Kuzistan bölgesine kadar uzanan bölge, çok büyük ölçüde Kürtlerin yerleşik olduğu bölgelerdi..." (Kirişçi, Winrow, 2008: 78)

Ayrıca, Kürtler eğitimlerini medreselerde Kürtçe ve Arapça dilleriyle yapıyorlardı. Osmanlı döneminde medreselerin en yoğun olduğu yer Kürdistan bölgesiydi. Osmanlı tarihini yazan İdris-i Bitlisi, Kürtlerin tarihini yazan Şerefhan, ünlü Kürt şairi Ehmede Xani, Cigerxwun ve bunlar gibi birçok alim ve şair bu bölgede yetişmiştir. Kürtçeyi de en düzgün ve doğru kullananlar medrese eğitimlilerdir.

TÜRKİYE'NİN ASİMİLASYON POLİTİKALARI

I. Dünya Savaşı yenilgisi İttihat Terakki Partisi'nin sonunu getirse bile, önemli toplumsal projelerini ve "Türklerden oluşan bir Türkiye" yaratma hayalini geride bıraktığı Cumhuriyetin kurucu kadroları devralmıştır. Mustafa Kemal başta olmak üzere, bu kadroların hemen hepsi İttihat Terakki'nin saflarından gelmekteydi. Bu hayallerin başında Kürtlerin asimile edilerek Türkleştirilmesi ve Türk "ulus-devlet" projesinin hayata geçirilmesi gelmektedir. Ulus ve devlet inşasında

Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Moiz Kohen (Tekin Alp), Ahmet Ağaoğlu gibi seçkinler önemli rol oynadı:

“Mustafa Kemal ve yakın arkadaşları, en azından başlangıçta, Türk ulusal kimliğini vatandaşlığa dayalı ulus özellikleriyle donatmak niyetindeydiler. Yine de, bu vatandaşlığa dayalı Türk ulusunun etnik çekirdeği, dili ve kültürüyle Türk etnisitesine dayanacaktı. Bu eş zamanlı ulus inşa etme ve devlet inşa etme denemesinde birçok entelektüel, tarihten, mitlerden ve simgelerden yararlanarak bir Türk ulusu inşa edip biçimlendirmeleri için göreve çağrıldı.” (Kirişçi, Winrow, 2008: 15)

Türk ulusunun inşası için Mustafa Kemal’in göreve çağırdığı seçkinlerden biri de Ziya Gökalp’ti. Gökalp, İttihat Terakki dönemindeki Türkçülük rolünü Cumhuriyet döneminde de oynadı ve özellikle mensup olduğu Kürt kimliğinin yok edilmesi için elinden gelen her şeyi yaptı.

Kürt Aşiretleri Hakkında İctimai Tetkikler

Daha 1921 tarihinde, Türk ırkçısı Rıza Nur, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olduğu dönemde, Ziya Gökalp’e Kürt aşiretleri ilgili bir rapor hazırlatır ve bu Raporu başta Mustafa Kemal olmak üzere belirli yerlere gönderir. Bu gelişmeleri Mehmet Bayrak şöyle yazıyor:

“Ziya Gökalp, 13 Haziran 1921’de Dr. Rıza Nur’la birlikte Ankara’ya gelip, doğrudan Kemalist yönetimle ilişkiye geçiyor ve 30 Haziran’da Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Telif ve Tercüme Encümeni’ne alınıyor. Sonbaharda bu görevinden ayrılarak, memleketi Diyarbakir’e gidiyor. Bu arada, yolculuk arkadaşı Arnavut kökenli Dr. Rıza Nur, yeniden Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı) oluyor.

Dr. Rıza Nur, o aşamada Diyarbakir’de bulunan Ziya Gökalp’e bir mektup yazarak, konuştukları üzere aşiretler hakkında araştırmalar yapmasını rica ediyor. Rıza Nur, bu konuda şöyle diyor:

‘... Sağlık Bakanı iken, aşiretlerin yerleştirilmesinin de o zaman bu bakanlığa ait olmasından yararlanarak Ziya Gökalp’e Kürtleri

inceledim. Amacım, bu gibi bilgileri toplayıp durumu bilimsel, ekonomik bir suretle öğrendikten sonra, Kürtlere Türk olduklarını anlatmak için örgütlenme yapıp harekete geçmekti...'

Nitekim, Dr. Rıza Nur, "*Hayat ve Hatıratım*" adlı kitabında; 'Kürtlerin Türkleştirilmesi' çabaları konusunda şu ilginç itirafta bulunur:

'Kürtler meselesi beni üzüyor. Bir şey yok ama, bir gün milli davaya kalkacaklar. Bunları temsil (asimile) etmek lazım. İncelemele- re başladım. Temsil usullerine ilişkin kitaplar getirttim. Kürtler hakkında kitaplar buldurdum. Diyarbakir'de olan Ziya Gökalp'e de para yollayıp Kürtlerin coğrafi, dilsel, ulusal, toplumsal durumunu incelet- tirdim. Bir rapor gönderdi. Amacım, oranın bir Makedonya olmadan, kökünden sorunun çözümü idi.'

Ziya Gökalp'in damadı Ali Nüzhet Göksel de bir yazısında ko- nuyla ilgili şöyle der:

'Bu tetkik, Vekiller Heyeti'nce çok beğenildi. Atatürk takdir etti. Gökalp'a üç yüz lira gönderdiler ve ayrıca bütün vilayetlerde bir tet- kik seyahatına çıkması için arzularını sordular. Gökalp, o zaman hastaydı. Elinde çalışacak seçkin gençler yoktu. Bu seyahatı, sulh (barış) zamanına bıraktılar. Gökalp öldü.'

Ziya Gökalp'in, sadece dört nüsha olarak hazırlanan "*Kürt Aşiret- leri Hakkında İctimai (Sosyolojik) Tetkikler*" çalışmasının dağıtımı da ilginçtir:

- Bir nüsha doğrudan Atatürk'e gönderiliyor. Ve daha sonra Ata- türk tarafından, 1925 yılından sonra Şark İlleri Asayiş Müşavirliği'ne ve Türk Ocakları Genel Koordinatörlüğü'ne atanan Hasan Reşit Tanküt'a yararlanması için veriliyor.

- İkinci nüsha, Hükümet adına bu çalışmaya aracılık eden Dr. Rı- za Nur'a veriliyor. Bu nüsha, şimdi Sinop'taki Rıza Nur Kütüphanesi'ndedir.

- Üçüncü nüsha, Ziya Gökalp'in varisleri tarafından Türk Tarih Kurumu'na satılıyor.

- Dördüncü nüshanın verildiği kişi de, ilginç bir kişiliktir. Evet, dör- düncü nüsha önce İttihatçılar, sonra Kemalistler adına Bektaşilik ve

Alevi Aşiretleri üzerine çalışmalar yapan Çerkes kökenli İttihatçı Baba Said'e veriliyor. Bu nüsha, daha sonra Urfa eski Milletvekillerinden ve Kürt grameri yazarlarından Kemal Badılı'ya, ondan da Şevket Beysanoğlu'na geçiyor." (Bayrak, 1999: 183-187)

Aslında, Ziya Gökalp'in bu çalışması yeni değildir. Daha İttihat ve Terakki yönetimi döneminde bu tür çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Devlet eliyle "Kürtler" hakkında yapılmış ilk yayın, yazarı Dr. Friç, çevirmeni Habil Adem olan ve 1918'de Osmanlı Muhacirin Müdüriyet-i Umumisi, yani Osmanlı Göçmen İşleri genel Müdürlüğü'nce çıkarılan "*Kürdler: Tarihi ve İctimai Tetkikat*" adlı kitaptır. Ayrıca, Türkçü İttihat ve Terakki yönetiminin, Aşiretler konusunda da aynı kişiye raporlar ve kitaplar hazırlattığı biliniyor. "Örneğin bu kişi, 1334/1918'de 'Dr. Frayliç' ve 'Mühendis Ravlig' adlarıyla *Türkmen Aşiretleri* adlı bir kitap yayımlıyor. Aynı kişinin 'Kürd Aşiretlerinin Usul-ü İskanları', 'Arab Aşiretlerinin Usul-ü İskanları', 'İran Türkmenleri' ve 'Türkistan Türkleri' konulu, bugün ulaşamadığımız kitapları da yazdığı biliniyor." (Bayrak, 1999: 182)

"Kemalist Cumhuriyet Halk Partisi'nin Altı Ok'u, 1937 Anayasası'na dahil edilerek, tek-parti devleti anayasal düzeyde meşrulaştırılmıştır."

Taha Parla

ÇOK PARTİDEN TEK PARTİYE: CUMHURİYET HALK FIRKASI

Mustafa Kemal, ilk aşamada İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi çok partililiği hayata geçirmiş ve Birinci Meclis çok sesli olmuştur. Kısa bir süre sonra çok seslilikten rahatsız olan M. Kemal, I. Meclis-i Mebusan içinde kendi grup örgütlemesini yapmıştır. Yönettiği "Birinci Grup", ırkçı ve milliyetçi bir anlayış taşıyor ve İttihatçılar gibi, "Türklük ve devlet"le özdeşleşiyordu. Meclisteki muhalif II. Grup, kısa süre içerisinde Mustafa Kemal tarafından tasfiye edilecek ve çok renkli Büyük

Millet Meclisi işlemez hale getirilecekti. Cumhuriyetin kuruluşundan bir yıl sonra da Mustafa Kemal, yenilenen seçimlerle istediğini Meclise getirecekti. II. T.B.M.M.'nde, Mustafa Kemal ekibine muhalif olacak hiçbir ses yoktu. M. Kemal, bir taraftan muhaliflerin sesini kısma-ya çalışırken, bir taraftan da Türkçü politikalarını hayata geçirmeye çabalıyordu. İşte tam bu sırada, yani 1925 yılında Kürtler, Mustafa Kemal'in Türkçü politikalarına karşı Şeyh Said önderliğinde ayaklandılar. Bu isyan, çok kısa bir sürede acımasızca bastırıldı ve başta Şeyh Said olmak üzere bin kişiyi aşkın Kürt idam edildi. Bu isyandan sonra Takrir-i Sükun adı verilen bir kanun çıkarıldı ve Şeyh Said isyanı bahanesiyle çok partili sisteme son verildi. Mustafa Kemal'in kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası, çok kısa sürede devletle bütünleşti ve yirmi beş yıl boyunca tek başına Türkiye halkına hükmetti:

“Bu çok partili sistem uzun sürmeyecekti. Şeyh Said'in Kürt ayaklanmasının ertesinde, 'Takrir-i Sükun' adı verilen bir kanun çıkarılmış ve savaş sırasında yüzlerce insanı ölüm cezasına çarptıran İstiklal Mahkemeleri yeniden etkinleştirilmiştir (4 Mart 1925). Birkaç hafta içerisinde basının ağzı bağlanmış, birçok yayın yasaklanmış ve onlarca gazeteciye ağır hapis cezaları verilmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da kapatılmış, ayaklananlara mesai birliği yapmakla suçlanan parti yöneticileri hapis cezalarına çarptırılmış ya da halk önünde aşağılanmış. Bir yıl sonra İzmir'de Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen bir suikast girişimi (15 Haziran 1926), iktidarını sağlamlaştırmak ve partisine tümüyle el koymak için Mustafa Kemal'e yeni bir fırsat tanımıştır: Bu suikastı yabancı olan fakat Kemalizmi kabullenmeyi reddeden eski Maliye Bakanı Cavit Bey'in de aralarında bulunduğu bazı İttihatçılar idam edilmiş (19 ölüm cezası, 18 infaz, bir intihar) ve yeni hapis cezaları verilmiştir.” (Bozarslan, 2004: 48)

Gareth M. Winrow da bu konuda şunları belirtir: “Bu gelişmelere muhalefet, 1920'lerde ve 1930'larda bir isyan dalgasına yol açtı. 1924 ile 1938 arasında patlak veren on sekiz isyanın on yedisi Doğu Anadolu'daydı ve on altısına katılanlar Kürtlerdi. İlk ve en önemli

Kürt ayaklanması, Şeyh Said'in başını çektiği isyandı. İsyân 13 Şubat 1925'te başladı ve 15 Nisan 1925'te elebaşları ele geçirilinceye kadar tam olarak bastırılamadı...

İsyandan hemen sonra, Takrir-i Sükun Kanunu'nun kabul edilmesini ve bununla ilgili olarak iki İstiklal Mahkemesi'nin kurulmasını izleyen bir hükümet değişikliği oldu. Bu mahkemeler, isyanın liderlerini yargılamak için kullanıldı. Şeyh Said de aralarında olmak üzere birçoğu idama mahkum edildi. Takrir-i Sükun Kanunu hükümete, ülkedeki bütün muhalefeti bastırmak için kullanılan özel yetkiler veriyordu..." Hükümetin de bu kanunu kullandığını belirten Winrow, "Bu güvensizlik, 1920'lerin ikinci yarısında yeni yasaların çıkarılmasına yol açtı. 1930'lara gelindiğinde Ankara'daki yetkililer, ulus olma duygusunu yaratmak için Türk etnisitesinin ve dilinin önemini daha fazla vurguluyordu" demektedir. (Kirişçi, Winrow, 2008: 119)

Cumhuriyet Halk Fırkası / Partisi Genel Sekreteri Recep Peker, partinin programını açıklarken, "Türk ulusu topluluğu içinde, kendilerine Kürt, Çerkes, Laz veya Pomak etnisitesi düşünceleri telkin edilenleri de bizden sayarız diyordu. Partinin, 'ortak bir dil ve gaye'yi benimsedikleri sürece Hristiyan ve Yahudi vatandaşları da kendi ulus anlayışına dahil ettiğini ekliyordu." (Kirişçi, Winrow, 2008: 114)

Böylece, başta Kürtler olmak üzere bütün Müslüman halklar Türk ulusunun hanesine yazılıyor; yani Türk kabul ediliyordu. Hristiyanlar (Rumlar, Ermeniler ve Süryaniler) ve Yahudilerden de isteyenler (dilini, kültürünü terk edip Türkleşenler) Türk hanesine yazılabilirdi. Yani T.C vatandaşı olmak için, öncelikle "Türk" olmak gerekiyordu. Türk kimliğini kabul etmeyenler ise vatandaş değil, "yabancı ve misafir" sayılacaktı. Ayrıca CHF'nin topluma ilan ettiği ilkeleri de vardı. Bu ilkeler tartışılmaz, vazgeçilmez ve kutsaldı. Bu ilkelerin başında da "Türk milliyetçiliği" gelmekteydi. Bu ilkeler parti tarafından altı okla ifade edilmiştir: Milliyetçilik, cumhuriyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik. Hamit Bozarslan "*Türkiye'nin Modern Tarihi*" adlı kitabında, bu ilkeler ve CHF'yle ilgili önemli belirlemeler yapar:

“Kemalizm aynı zamanda, bir halkçı milliyetçilik ve korporatizm çeşidi olan yeni bir ilke edinmiştir. Bu ilke, altı kelimeyle açıklanabildiği gibi, hacimli kitaplar boyunca da anlatılabiliyordu: ‘Altı Ok.’ Bu ‘oklardan’ birincisi olan milliyetçilik, Türk milletini ülkenin tek meşru varlığı haline getiriyordu; ikincisi olan cumhuriyetçilik, siyasi ‘sözleşmenin’ kurumsal çerçevesini belirliyor ve bunu kutsallaştırıyordu; üçüncü olan halkçılık, siyasi sistemi, ‘şefleriyle’ (elitiyle değil) cisimleşen soyut bir halk içinde köklendiriyordu; dördüncü ok devletçilik, yalnızca ulusal egemenliğin tarih ötesi ifadesi olarak değil, aynı zamanda da ekonominin birinci dereceden aktörü olarak devlete en önemli yeri veriyordu; beşinci ok olan laiklik, bireylerin inançlarında özgür olduklarını ilan ediyordu (Müslümanların başka bir din seçmemeleri şartıyla). Ve nihayet sonuncu ok olan devrimcilik, devrimin bir diğer anlamının Batı medeniyetine geçiş süreci olmasından dolayı, bütün bu okları bu iradeci harekete bağımlı kılıyordu.

1931’de hazırlanan bu ‘Oklar’, aynı zamanda tek partili rejimden devlet-parti rejimine geçiş tarihi de olan 1937’de anayasaya entegre edilmiştir. Bu tarihte, artık parti ve devlet, örgüt şeması içinde tamamen birbirleri içinde eriyordu. Bu gelişme, seçim yöntemleri üzerinde de etkisini göstermiştir: Milletvekilleri parti, hatta bizzat başkan tarafından tayin ediliyor ve açık oylamayla kendilerini ifade eden seçmenlerin onayına sunuluyordu. Oyların sayımı ise gizli yapılıyordu.

Son olarak Mustafa Kemal tabusu, 1930’lu yıllarda kayda değer bir biçimde güçlenmiştir. Mustafa Kemal, bir yandan ‘Gazi’ ve ‘Ebedi Şef’ olarak anılırken, diğer yandan da 1934’te onaylanan özel bir kanun sayesinde Atatürk, yani ‘Türklerin babası’ soyadını almıştır (aynı kanun, herhangi bir Türk vatandaşının bu soyadı almasını yasaklıyordu). Adı, Mustafa Kemal’in kafasında canlandırdığı kendi imajına uygundu: ‘Yalnızca insan topluluğunun lideri kutsallaştırılmaya layıktır. ‘... Mustafa Kemal heykelleri, onu ilkel gücün tecessümü olarak göstermekteydi. Ebedi Şef, Türk ‘ordu-millet’inden oluşan piramidin doruğuydu. Piramidin ikinci seviyesi diğer liderlerden oluşuyordu. Nihayet piramidin temelinde de halk vardı. Recép (Peker)

böylece 1933'te, genel sekreteri olduğu partinin hedefini açıklamak-
taydı: 'Güven duyduğu milli liderlerin kararlarına uyan, disiplinli bir
toplum.'" (Bozarslan, 2004: 52-53)

Cumhuriyet Halk Partisi'nin anlayışına göre halk, liderlerine ve
aldıkları kararlara tartışmasız güvenecek ve uyacaktır. Ama aynı li-
derler hiçbir zaman halkına güvenmeyecek; onları hiçbir şeyden an-
lamayan "cahil ve ilkel" olarak niteleyecektir. Öylesine halkına gü-
venmeyecekti ki; seçimlerde halkın belirlemesi gereken adayları
kendisi belirleyecek; halkın haberi olmadan belirleyip, halkın önüne
koyduğu kendi adaylarını da, halkına "gizli oy"la değil de, "açık oy"la
onaylatacaktı. Bu açık oylara da yine güvenmeyecek; onları halkın-
dan "gizli" olarak sayacaktı. Kendisini halkın partisi ilan eden CHP,
tam anlamıyla jakoben bir anlayışa sahipti:

"Daha ileri giderek denebilir ki, tek partiden milletvekili olabilmek
için vatandaşın hakiki desteğine de ihtiyaç olmamıştır. Parti listesi-
ne giren herkes milletvekili seçilmiştir. Listeleri ise Cumhurbaşkanı,
Başbakan, parti genel sekreteri hazırlamıştır..." (Başgöz, Wilson,
1968: 196)

Taha Parla da, "1923-1938 dönemi boyunca Millet Meclisi üyele-
ri her zaman Kemalist önderlik tarafından ismen belirlendiğinden
'seçildi' diyemiyoruz" der. (Parla, 2001: 43)

İsmail Beşikçi, mebusların kim olacağını CHF adına bizzat Mus-
tafa Kemal'in tespit ettiğini belirtir: "1927'den itibaren mebuslar, biz-
zat CHF Genel Başkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından tayin edil-
mektedir." (Beşikçi, 1991: 74)

Mekanizma şöyle idi: "Türkiye'deki tek parti uygulamasında,
CHF Genel Başkanı'nın aynı zamanda Cumhurreisi olduğu bilinen
bir doğrudur. Bu dönemde parti ile yani CHF ile devlet birbiri içinde
idi. Aynı şeylerdi. Partinin değişmeyen daimi genel başkanı aynı za-
manda cumhurreisi idi. Önce, CHF daimi ve değişmez genel başka-
nı, fırka tüzüğüne dayanarak TBMM'nin yeni dönemdeki üyelerinin
tamamını tayin ediyordu. Bu yetkisine ortak kabul etmiyordu." (Be-
şikçi, 1991: 84)

Kemalist elitler hem halkın iradesine el koymuşlardı, hem de onları istedikleri şekilde yönetiyorlardı. Halkın ise hiçbir konuda şikayet etme hakkı yoktu. Onların en ufak bir şikayetleri, “gericilik”, “komünistlik” ya da “bölücülük” olarak değerlendiriliyor, altı okun hedefi oluyor ve başa gelmedik kalmıyordu. Bu oklardan en çok etkilenenler ise, “öteki” sayılan gayrimüslimler ve Kürtler oluyordu. Kelimenin tam anlamıyla söylersek, “yüce Türk burjuvazisi ve eliti” karşısında halk ve hak yoktu, itaat vardı.

TEVHİD-İ TEDRİSAT:

Tek dilli, tek kültürlü, tek inançlı bir eğitim

Ziya Gökalp, ulus tanımını şöyle verir: “Temel birleştiricinin dil olduğu bir ortamda, ‘ortak’ eğitim, kültür ve duygular. Yani ulus, aynı eğitimi görmüş, ortak bir dili, duyguları, idealleri, dini, ahlaki ve estetik duyarlılığı paylaşan bireylerden oluşmuş bir grup ya da topluluktur.” (Parla, 2001: 75)

Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Üyesi ve Gazi Eğitim Enstitüsü pedagoji öğretmenleri Halil Fikret Kanat, Eğitim Bakanı Arıkan’a bir tasarı verir. 1937 tarihini taşıyan bu tasarı, “Yarının öğretmenleri nasıl yetiştirilmeli” başlıklı makalelerini özetledikten sonra, bunlara yeni fikirler de eklemiştir. Kanat, gerek makalesinde, gerek raporunda sık sık üzerinde durduğu “temiz ulusçuluk, gıdasını ulusçuluktan alan idealizm” gibi deyimlerle neyi kastedmiş olduğunu 1942’de yayınladığı “*Topyekun Milli Terbiye*” adlı kitabında açıklamaktadır:

“Ulusları ve tarihi yaratan ulusal ruhtur. Devrim yapan her memleket, kendi bünyesinde ulusal ruha aykırı ideallerin yaşamasına izin vermemelidir. Çünkü bireyleri önemli hayat meseleleri üzerinde ayrı kanatlara sahip olan toplumlar bir kuşak bile yaşayamaz. Devrim yapan bir memlekette devlet, hakim olan siyasi parti kanalı ile, gerektiğinde ailelerin içine kadar sokularak ulusun toptan eğitimine bir yön vermelidir. Parti müfettişleri gerektiğinde kiyafet değiştirerek yer yer dolaşmalı, kimliklerini kimseye belli etmeden aykırılıkları

merkeze bildirmelidir. Acele tedbir almak gereken hallerde mahallin en büyük sivil ve askeri makamları bu parti idarecilerine yardımcı olmalıdır. Ayrı bir dine ve ideale bağlı azınlıklar uluslar için daima zararlı ve tehlikeli öğelerdir. Azınlıkları ya ulus bünyesinden ayrı sömürgeler halinde idare etmeli, ya da onları temsil (asimile) etmelidir.”

Kanat, ulusçuluktan anladığını böylece belirttikten sonra Rusya ve Nasyonal Sosyalist Almanya’dan örnekler verip karşılaştırmalar yapıyor ve toplu eğitim bakımından Hitler Almanyası’nın örgütleri hakkında şu yargıya varıyor:

“Nasyonal Sosyalistler geniş örgütleri, hummalı çalışmaları sayesinde çeşitli dünya ve hayat anlayışları ile dağınık halde bulunan Alman ulusunu belli bir ideale bağlayarak, fedakar, ateşli, kahraman bir kuşak meydana getirmişlerdir. 1939 dünya savaşında Alman gençliğinin fedakarlıkları Nasyonal Sosyalistlerin az zamanda ruhlarda yaratmayı başardıkları ulusal ruhtan gelmiştir.”

Halil Fikret Kanat’ın görüşleri, 1945’ten sonra Köy Enstitülerinin niteliğini değiştirmesinde en önemli rolü oynamıştır.” (Başgöz, Wilson, 1968: 214-215)

IRKÇI VE TÜRKÇÜ ÖRGÜTLENMELER

Devlet yönetimi bütünüyle Kemalist kadronun eline geçtikten hemen sonra, İttihat Terakki’nin bıraktığı yerden devam edilmiş ve o dönemde başlatılan Türkçülük hareketi gelişerek devam etmiştir. Yusuf Akçura’nın da belirttiği gibi, bu hareketin başını Mustafa Kemal çekmiştir. Türkçülük hareketinin nereden nereye geldiğini Akçura şöyle belirtmektedir:

“Türkçülük fikri, yarım yüzyıl önce nihayet birkaç kişinin dimağ ve kalplerinde düşünceler, duygular ve emeller uyandıran, ara sıra dil ve kalemlerinden belirsiz ve çekingen bir şekilde çıkan bir teoriden ibaretti. Bu teori, o zamanlar muhite o kadar yabancıydı ki, taraftarı olanlar, onu pek açık söyleyip yazmaktan çekiniyorlardı. Halbuki

Türkçülük fikri bugün gerçeklik düzlemine çıkmıştır, olaylar halinde beliriyor..." (Akçura, 2008: 184)

Ayrıca, Cumhuriyet dönemiyle birlikte, İttihat Terakki döneminde kurulan çeşitli Türkçü örgütler de yeniden faaliyete geçirilmiştir. Bunun yanında birçok yeni Türkçü örgüt de kurulmuştur. Bu örgütlenmeler için Mustafa Kemal, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Tekin Alp ve Şükrü Kaya gibi Türkçüleri yanına alarak, İttihat Terakki'nin planlayıp gerçekleştiremediği plan ve projeleri hayata geçirmeye çalışmıştır. Bunların en başında, "milli devlet" ve "Türk ulusu" inşası için kurulan Türkçü örgütlenmeler gelmektedir.

*"Ey dünyanın gurur veren şerefine Türk doğmak
Türk yaşamak hevesine sahip olan yüce Türk
Kalpten milli duygu, elde dehre hakim alsancak
Yürü, yüksel, göklere çık, bu yer sana pek küçük"*
İzmir Türk Ocağı Marşı

Türk Ocakları

Türk Ocağı, İttihat ve Terakki Türkçülüğünün Cumhuriyet döneminde de faaliyetine devam eden bir teşkilatıdır. Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra Türk Ocağı, Ocağın eski başkanı Hamdullah Suphi tarafından yeniden faaliyete geçirilir. Yusuf Akçura, Ocakla ilgili önemli bilgiler verir:

"Ankara'da, milli Türk devleti, 'Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti' adıyla kurulduğu sıralarda, Türk Ocağı'nın merkezi de Ankara'ya yerleşti. Ve bundan sonra Türk Ocağı'nın maddi gelişmesi daha seri adımlarla ilerledi. Çünkü yeni Türkiye devleti Türk milliyeti ilkelerini kabul ediyordu. Bu devleti kuran Gazi Mustafa Kemal, milliyet esaslarına verdiği değeri daima ifade etmiştir. Türkiye devletinin kuruluşunda Gazi'den sonra en önemli işleri gören İsmet Paşa, 17 Temmuz 1333'te (1917) Üçüncü Kolordu Kumandanı İsmet İnâl Bey adresiyle ve 2320 numara ile Türk Ocağı'na dahil olmuş bir Ocaklı arkadaştır. Nihayet Ocağı temsil eden zat, Hamdullah Suphi Bey de

milli Türk devletinin erkanından, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin vekillerinden olmuştur.” (Akçura, 2008: 182)

Akçura, Cumhuriyet yönetiminin Türk Ocaklarına verdiği önemi ise şöyle anlatır: “Hamdullah Bey Türk Ocağına başkan olduğu zaman, Divan Yolu'nda bir evin üst katında iki-üç odadan ibaret tek bir Ocak mahalli vardı; bu ocağın üyeleri nihayet sekiz yüz yirmi altıya ulaşıyordu; senelik bütçesi takriben birkaç yüz liradan ibaretti. Bugün Ocak merkezi olmak üzere Ankara'da bir milyon liradan fazlaya mal olacak bir bina inşa olunup bitmek üzeredir; Türkiye Cumhuriyeti dahilinde iki yüz elli kadar Ocak mevcuttur; Ocaklıların miktarı otuz bin küsura ulaşmıştır. 1921 senesi merkez bütçesi yedi yüz elli dört bin yüz yirmi bir lira, bütün Ocakların bütçesi ise bir milyon üç yüz bin küsur lira olarak tespit edilmiştir...” (Akçura, 2008: 180)

Hamdullah Suphi de, 1927 yılında Ankara'da Merkez Heyeti binasının temeli atılırken, ilk dahil olduğu zamanki Türk Ocağı binasının halini şöyle tasvir eder:

“Bundan on altı sene önceydi. İstanbul'un tarihi bir caddesinin kenarında, mütevazı bir evin üst katında, iki çıplak ve fakir oda... Orada toplananlar, bir toplantı düzenledikleri vakit dinleyicileri oturtmak için yeterli iskemle bulamazlardı. Aşağı, sokağa inerler, civar kahvelerden kendi ceplerinden verdikleri ufak paralarla iskemle alırlar, bunları sırtlarında Ocağı getirirler ve toplantıdan sonra yine iade ederlerdi. Türk Ocağı, kendini ret ve inkar eden bir hava içinde doğdu. Ona herkes karşıydı. Hatta birçok Türk aydını bile...” (Akçura, 2008: 176)

İttihat Terakki döneminde kurulan Türk Ocağı, Kemalist yöneticilerin inanılmaz desteğiyle büyük bir güç kazanmış; iki yüz elliyi aşkın şubesi, otuz bin üyesiyle Cumhuriyet Halk Fırkası'nın birer organı haline getirilmiştir. Ocaklara sadece CHF üyeleri kabul edilmiştir. Türk Aleviler, özürlüler, işçiler, köylüler ve emekçiler “uşak, hizmetçi, cahil ve sokak adamı” görüldüğünden Ocaklara üye yapılmamıştır. Ocak Başkanı Hamdullah Suphi, “Ocak bir misyoner müessesesidir... Türk Ocağı bugüne kadar muayyen bir mefkureyi neşreden

bir müessese olmak dolayısıyla ancak kendi maksatlarını telkine yarayacak seviyede olanları alabilir. Türk Ocağı'nın köylüye, amele, nefere karşı vazifeleri vardır. Fakat onları mesaisine teşrik edemez. Bu müessese lalettayin sokaktan adam alamaz... azayı ancak gayeye hizmet edebilecek kimseler arasından alırız" demektedir. (Üstün, 1997: 155-156)

Ocağa ancak "üstün Türk"ü temsil eden "beyaz yakalılar" ve devlet erkanı, yani devletin elit kesimi kabul edilmiştir. Ocakların esas amacı, Türk milliyetçiliğini Anadolu toplumuna benimsetmek, özellikle de Türk ideolojisini Kürdistan'da egemen kılmaktır. Tabii ki en önemli görev de diğer halkları asimile ederek Türkleştirmektir.

Türk Ocağı Marşı

*"Türk'üz, ederiz daim iftihar
Hilkatla başlar tarihimiz var
Kalplerde Türklük aşk ile çarpar,
Yok bize başka yar...
Önde bayrak, elde süngü, kalpte tanrı biz,
Dünyaya hakim olmak isteriz,
Mabedimiz Türk Ocağı, Kabe'miz de yüce parlak
Turan'dır hep ancak."*

Türk Ocağı Marşı, Türklüğün ve bunu temsil eden Türk Ocağı'nın nasıl yüceltilip "mit"leştirildiğinin en somut örneğidir. Türk Ocakları, Türkler için artık birer mahfel, birer kulüp, birer yuva, birer cami, birer türbe ve birer mabettir. Türk Ocakları, kendilerine milli simge olarak da "Bozkurt"u seçmişlerdir. Üyelerin öncelikli göreviyse, bir misyoner gibi Türklüğü Anadolu'nun en ücra köşelerine taşımak ve herkesi Türkleştirmektir. Yani devletin ve devletle bütünleşen CHF'nin politikalarını hayata geçirmektir: Mustafa Kemal, yaptığı yurt gezilerinin her yerinde Türk Ocaklarına uğrayarak, üyelerle konuşmakta; Türk Ocakları'nın CHF'nin Hars şubesi olduğunu ve bu

gerçeğin Ocak yasasının 3. maddesinde açıkça belirtilmiş olduğunu hatırlatmaktadır. M. Kemal, 17 Şubat 1931'de Adana Türk Ocağı'nı ziyareti sırasında da, Türk Ocakları'na özellikle "Türkleştirme" yönünde bir görev düştüğünü ve Türkçe konuşmayanlara müsamaha gösterilmemesini vurgular: "...Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz... Efendiler, herhangi bir felaket gününde bu insanlar başka dillerle konuşan başka insanlarla elele vererek aleyhimize hareket edebilirler. Türk Ocaklarımızın başlıca vazifesi (...) bu gibi unsurlar bizim dilimizi konuşan hakiki Türk yapmaya çalışmaktır..." (Üstel, 1997: 366) Kendisini ziyarete gelen delegelere de, Türk Ocaklarının önemini vurgulayarak, "Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz, Türk milliyetçisiyiz" demek ve Türk harsının güçlendirilmesi konusunda Türk Ocakları'nın önderliğini teşvik etmektedir. (Üstel, 1997: 191)

Türk Sözü gazetesi, Türk Ocakları'nın gayesini şöyle belirtir: "Bugün milli bir vatan içindeyiz. Bu Türk Ocakları'nın gayesi idi, bu gaye artık tahakkuk etmiştir. Hükümet baştan tırnağa kadar milli esaslara istinad ediyor. Şimdiden sonra Ocakların gayesi, bu milli vatan içinde asri, medeni bir Türk milleti kurmak ve yetiştirmek olacaktır." (Üstel, 1997: 168)

İsmet Paşa da Ocaklıları bir Ocaklı kalbiyle selamladıktan sonra, Hükümetin Türk ve Türklük siyasetini çekinmeden ve endişe etmeden net bir şekilde açıklar: "Sizi bir Ocaklı kalbiyle selamlamış olmaktan bilistifade birkaç söz söylemek isterim. Bunu gerek dahilde ve gerek hariçte söylemek için artık vehm edecek bir nokta-i endişemiz yoktur. Milliyet, yegane vasıta-i iltisakımızdır. Diğer anasır Türk ekseriyeti karşısında haiz-i tesir değildir. Vazifemiz, Türk vatani içinde bulunanları behemehal Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek anasırı kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız esvap her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır." (Üstel, 1997: 173)

Vakit Gazetesi başyazarı Mehmet Asım (Us), İsmet İnönü'nün bu demecinden sonra, "... itiraf etmek lazımdır ki Türk ve Türklük

siyaseti bu defa olduğu kadar hiçbir zaman vuz h ve sarahatle ifa-
de edilmemiştir” demektedir. ( stel, 1997: 174)

Mustafa Kemal ve İsmet İnönü’nün Türk ve Türklük ile ilgili bu
açık ve net mesajlarından sonra, Türk Ocakları’nın kurultay delege-
leri de, Türk Ocakları Kurultayları’nda hiç çekinmeden açık ve net
konuşur. Onların da, kendi dillerini konuşan ötekilere artık tahamm -
l  kalmamıştır. Farklı dilleri konuşanlar karşısında milli duyguları ka-
barmış, milli hisleri incinmiş, milli asabları da bozulmuştur: “ al de-
legesi Dr. şakir Turgut Bey, ‘Türkiye toprakları başka hissiyatla meş-
bu ve başka lisanla görüşmekte ve bu suretle asabiyyet-i milliyemizi
tahrik edenler için bir çiftlik, bir muhaberat mahalli değildir’ demek-
te ve Türkçeden başka dille konuşanların cezalandırılması yönünde bir
yasa yapılmasını Kurultay’dan istemektedir.”( stel, 1997: 186)

Van delegesi İşhak Refet (İşıtman) de bir toplantıda Mesai Enc -
meni adına yaptığı konuşmada, faaliyet raporlarını incelemeleri so-
nucunda, en çok dikkati çeken ve programda eksik bulunduğu y n n,
Türk olmayan unsurların temsili (asimilasyonu) ve gençlik hareket-
leri konusunda olduğunu belirtmektedir. Temsil konusunda, “Türki-
ye’de Türkçeden başka lisan kullananlar vardır. Bu hal şark vilayet-
lerinden şümullü bir haldedir. (...) Sonra Orta Anadolu’da yine böyle
gayrı Türk anasırlar vardır. Bunlar, yarım asrı mütecaviz bir zaman-
dan beri Türkiye’de bulundukları halde hala aralarında kendi anane-
lerini devam ettiriyorlar. Bundan başka yeni gelen muhacirlerimiz ki;
onları Türk’tür diye alıyoruz. Halbuki bunlar da Türkçeden başka li-
san konuşuyorlar ve şehirlerde bugün ayrı ayrı mahalleleri vardır...”
diyen İşhak Refet, “Orta Anadolu’daki Türk unsurların ‘Türklerle sa-
rılı’ olması nedeniyle önemli bir tehlike oluşturmadığını ve ‘boğulma-
ya mahkum’ olduğunu ileri sürmekte; bu bölgede Türk Ocakları’nın
düzenli faaliyet göstermesinin yeterli olacağını savunmaktadır...”
( stel, 1997: 194-195)

Mesai Encümeni’nin raporu konusunda söz alan Ayaş delegesi
Dr. Hüseyin Enver de, “ zellikle azınlıkların ‘temsili’ sorununa deği-
nerek, sorunun yalnızca Doğu Anadolu ile sınırlandırılmayacağını

ileri sürmekte ve Batı Anadolu'daki Türk olmayan unsurlara ilişkin önlemler alınmasının da gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu günlerinden devralınan yanlış uygulamalar sonucu Kocaeli'de Çerkeslerin, Kütahya'da ise Boşnakların, iskan edindikleri bölgeleri adeta bir 'Bosna Hersek'e dönüştürdüğünü belirterek hükümeti uyarmak gerektiğini savunmaktadır..." (Üstel, 1997: 197-198)

İzzet Ulvi ise, "temsil (asimilasyon) sorununu özellikle dil sorunu bağlamında ele almakta ve bu konuda bazı gelişmelerin varlığından, sözgelimi Bursa ve Balıkesir belediyelerinin Türkçe bildikleri halde başka dil konuşan kişilerden para cezası almaya karar verdiklerini, ayrıca kendisinin TBMM'ye sunduğu aynı yönde bir kanun teklifinin Dahiliye Encümeni'nde bulunduğunu Kurultay delegelerine açıklamaktadır. Konuya oldukça radikal bir şekilde yaklaşan İzzet Ulvi, azınlıklar olarak kabul ettiği Çerkes, Boşnak vb. unsurların topluca yaşamalarının engellenmesini, hatta ulusal dillerini, giysilerini dahi kullanmalarına karşı çıkılmasını talep etmekte; zaten 'Türkçü' olan hükümetin de bu konuda gerekli desteği vereceğini umduğunu belirtmektedir..." (Üstel, 1997: 199)

Mustafa Reşit, bu arada Laz sıfatının da gerektiğinden geniş kapsamlı kullanılmasını eleştirmektedir. Ocak Başkanı Hamdullah Suphi ise, tartışmalara son vermek için yaptığı konuşmada, Laz, Çerkes ve Boşnak gibi küçük azınlıkları küçümseyerek, Osmanlı'nın "devşirme" pratiğini hatırlatmaktadır. Hamdullah Suphi, "Türklerin Osmanlı devletinden beri, başta Yeniçeri Ocağı ve Enderun olmak üzere çok güçlü 'temsil' kurumlarına sahip olduğunu ileri sürerek, 'küçük misaller üzerinde manen kuvvetimizi düşür-ü zayıf edeceğiz diye korkarım. Evet, filân yerde Boşnak köyü vardır. Filân yerde Çerkes galebeliğine tesadüf ederiz. Bunlara karşı tatbik etmek istediğimiz arzu lisani hususiyetlerini izale etmekten ibarettir' demektedir." (Üstel, 1997: 199-200)

Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi, Yunanistan'dan kovuları ve Yunanca konuşan Türkleri de 'fiilen düşman' olarak nitelendirmiştir: "Eğer gelecekte vaziyet istikrar kazanır ve kıyılarla adalar

arasında temas kurulursa ve (Türk kıyılarının) Yunanca konuşan (Müslümanları) Yunan adalarının nüfusuyla temasa geçerse, bu yabancı dili boğmak için hiçbir imkanımız kalmayacaktır." (Tanrıöver, 1987: 83)

1927 Kurultayı'nda da en çok üstünde durulan konu yine dil yasaklamaları ve asimilasyonu gelmektedir. Kurultay'da alınan bir kararla da Lazlar ve dilleri yok sayılmıştır: "Sultanhisar delegesi Enver, verdiği bir önerge ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Türkçeden başka bir dil konuşulmamasını ve azınlıklara ait okullarda eğitimin Türkçe yapılmasının hükümetten istenilmesini savunmaktadır. Enver Bey, azınlıkların 'temsil' edilebilmelerinin önkoşulunun Türkçeyi hakim kılma yoluyla sağlanabileceğini söyleyerek, başta toplu taşıma araçları olmak üzere halkın bulunduğu yerlerde azınlıkların kendi dilleriyle konuşmalarının yasaklanmasını... Siirt delegesi Hüseyin İbrahim ise, Doğu Anadolu'daki devlet memurlarının Kürtçe konuştuklarını belirterek, valilerin bu konuda tamimler yayınlamasını ve gerektiğinde şiddetli önlemler almasını talep etmektedir.

Öte yandan 'temsil' konusunda farklı bir görüşü benimseyen Besim Atalay gibi bazı delegeler ise, dil birliğini sağlama konusunda hükümetin açıkça bir tavır almasının güçlüğüne ileri sürmekte ve bu görevin Türk Ocakları tarafından yerine getirilmesini savunmaktadırlar. Besim Atalay bu konuda, 'Bunu ancak belediyeler yaparlar ve Ocaklar belediyeleri daima bu hususta ikaz ederler, belediyeyi ele alırlar. İcap ederse tehdit ederler -Bura benim Ocağımdır, hepsini söyleyeceğim- bunu yaptırmalıdır. Geçenlerde Balıkesir Belediyesi'nin bir kararının burada Bala'da Çerkeslere tesirati olmuştur. Yasak ediyorlar. Biz artık Çerkesçe konuşmayacağız dediklerini kendim işitmişimdir' demektedir.

'Dil birliği'ni gerçekleştirme sorunu, 28 Nisan tarihinde yapılan yedinci toplantıda da tartışılmaya devam edilmiştir. Doğu Anadolu'daki Türk Ocakları'nın bütün çabalarına rağmen yöre halkını Türkçe konuşmaya ikna edemediklerini açıklayan Mardin delegesi Dr. Cevdet Şakir... Hopa delegesi Dr. Ragıp ise, bir önceki toplantıda

Besim Atalay'ın Lazlar üzerine söylediklerini gündeme getirerek, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Laz olarak adlandırılabilir, di- li ve yazısı ayrı bir ulus bulunmadığını ve bunun Kurultay tarafından karara alınarak, basına bildirilmesini talep etmektedir. Yapılan oyla- ma sonucu bu karar kabul edilmiştir. Bu arada Türkçe konuşulması sorununun belediyeler tarafından yerine getirilmesi konusunda Ber- gama Belediyesi'nin nakdi ceza koyduğu da bir delege tarafından açıklanmaktadır." (Üstel, 1997: 240-241)

Delegeler, Ocakların Türk olmayanların Türkleştirilmesi konu- sunda ciddi faaliyetler yürütmesini istemektedirler: "İshak Refet, bu bölgelerdeki Türkleştirmeye yönelik faaliyetlerin yanı sıra, Türk asıl- lı olmayanlar konusunda da belirli bir politika izleme gerekliliğini vur- gulayarak, 'Bir Arnavut mahallesi, bir Boşnak, bir Giritliler semti, bir Çerkes, Çeçen köyü herhalde çok fena manzaralar arzeden birer sahnedir..." demektedir. (Üstel, 1997: 293)

Besim Atalay da, "Milletler uzviyet gibidir. Yemedikçe yaşaya- maz. Öldüreceksin, öldüreceksin ki yaşayacaksın" şeklinde tamamlan- an konuşması ile Türkçe konuşmayanlara karşı zor önlemlerin alınmasını istemektedir. (Üstel, 1997: 303)

Mesai Encümeni adına söz alan İshak Refet Bey, "Kürtlerle yo- ğun bir biçimde meskun bulunan bölgelere daha fazla önem veril- mesi gerekliliğinden söz ederek, Kürtlerin 'Türkleştirilmesi' sürecinin sanıldığından daha kolay olduğunu savunmakta ve 'Kürdün tarihi yoktur. Kürdün tarihi Türk tarihi ile karışmıştır. Kürtçe denilen lisan yoktur. Bugün Kürtçe lisanı sekiz bin kelimedenden ibarettir. Bunun üç bini Türkçedir. İki bin kadarı Kürtçeleşmiş Arapça'dır. Mütebaki iki bin beş yüz kadar kelime de eski ve yeni Farsça'dır. Efendiler Kürt- çe olarak kelimenin içinde üç yüz kadar kelime vardır. Ve en ziyade tuhaf cihet, bu lisanın fiili de yoktur. Lisanların varlığını, benliğini ölç- türebilen alet, fiillerdir. Bunların fiilleri de yoktur. Kürdün lisanı, tari- hi, ananesi olmadıktan sonra ve yalnız bol bol vahşeti olduktan son- ra Kürdü temsil etmenin ne ehemmiyeti var. Kürtler gayet kolay tem- sil edilebilirler. Elverir ki biz çalışabilelim. (...) Bir defa bu işte Türk

Ocakları'nın çok ehemmiyetli vazifeleri bulunmakla beraber, Dahiliye Vekaleti'nin, Maarif Vekaleti'nin, Sıhhiye Vekaleti'nin yani devlet tesisat ve teşkilatının da ehemmiyetli işleri vardır. İdare bir kafa ve bir göz gibi görmeye uğraşmaya çalışmalıdır. Ocaklılar ve bu devlet tesisatında bulunan memurlar herhalde birlikte hareket etmelidirler' demektedir." (Üstel, 1997: 202-203)

Tabii ki hem hükümetin, hem de hükümetle bütünleşen Türk Ocakları'nın en büyük derdi "Kürtler"dir. Yani "Şark meselesi"dir. Bütün devlet erkanı ve Türk Ocakları "Şarkla" yani "Kürtlerle" meşguldürler: "Öte yandan Hamdullah Suphi, Türk Ocakları Merkezi ile şubeleri arasındaki merkezîyetçi eğilimin artmasının yanı sıra, merkezin CHF ile giderek artan bir biçimde bütünleşme sürecini, 'Biz büyük ve milli siyasetimiz nakta-i nazarından, memleketin herhangi bir tarafında Türklüğün istikbali, şerefi ve istiklali nokta-i nazarından hasıl olarak tehlikelere karşı mücadelemizi yapmaya mecbur olan bir heyetiz, hükümet muazzam cihazlarıyla, her nevi teşkilatıyla bütün sahalarda aynı maksat için mücadele eder. (...) Şark, hükümetimizin üzerinde dikkatle gözünü tevcih ettiği bir noktadır. Biz de aynı esası nazar-ı dikkate alarak teşkilat yaptık, Şarkla meşgulüz." (Üstel, 1997: 236)

Türkiye'de yaşayan çeşitli "unsurların temsili" konusunda Kurultay başkanlığına çok sayıda önerge de verilmiştir. Türk Ocakları da, diğer halkların dillerinin ve kültürlerinin yok edilmesi için her türlü çalışmayı yapmıştır. Bunu İsmet İnönü de açıkça belirtmiştir: Türk Ocakları Merkez Heyeti binası için 21 Mart 1927 tarihinde yapılan temel atma törenine, Cumhurbaşkanı adına katılan İsmet İnönü yaptığı konuşmada, Türk milliyetçiliği düşüncesinin Türk Ocakları tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. (Üstel, 1997: 231)

İsmet İnönü'nün de dediği gibi, gerçekten de Türk milliyetçiliği, Türk Ocakları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bütün Türkçülük politikaları, Türk Ocakları'nda tartışılmış ve orada şekillendirilmiştir. Bütün farklı dillere savaş açan "Vatandaş Türkçe Konuş!" kampanyası da yine Türk Ocakları'nın teşviki ve öncülüğü ile yapılmıştır. Ayrıca,

Türkçülük fikri de yine Türk Ocakları'nın eliyle hayata geçirilmiştir. Türk Tarih Heyeti ve Türk Dil Heyeti de yine Türk Ocakları'nın bünyesinde kurulmuştur. Türk Ocakları da, "Milli bir mabed olan bir cemiyet"e dönüştürülmüştür. Kısacası; Türkçülüğün tapınma yeri olmuştur. Yapılan bütün bu çalışmalar yeterli bulunmamış ve Türk Ocakları, Mustafa Kemal tarafından eylemsizlikle suçlanarak 1931 tarihinde kapatılmıştır. Türk Ocakları'nın yerine, toplumu örgütlemekle görevlendirilen Halkevleri açılmıştır.

Halkevleri

Cumhuriyet Halk Fırkası, 1930 yılındaki belediye seçimlerinde, bazı yörelerde bağımsız adayları ya da Serbest Cumhuriyet Fırkası adaylarını desteklediği söylentisi çıkan Türk Ocaklarının 10 Nisan 1931 tarihinde kapatılmasını sağladıktan sonra, 12 Ocak 1932 tarihli parti genelgesi ile Halkevlerinin kuruluşunu kararlaştırmış ve 19 Şubat 1932'de on dört Halkevinin açılışı yapılmıştır. Türk Ocakları'nın yerini alan Halk Evleri'ne hükümet ve CHP tarafından büyük bir destek verilmiş, Türkiye'nin her tarafında örgütlendirilmiş ve muazzam bir güce kavuşturulmuştur: "Kuruluşu parti 'talimatname'si ile gerçekleşen ve Fırka Umumi Heyeti'nin 'bিরer hars yurdu mahiyetinde olup müstakil birer şahsiyet-i hukukiye teşkil etmezler' açıklamasıyla hukuku niteliğini ortaya koyduğu halkevleri, kısa sürede Anadolu'da yaygınlaştırılırken, şube açılışları aynı günde ve Ankara'dan yapılan radyo yayınlarının dinlenmesi ile merkezden, aynı anda yönlendirilen törenlerle gerçekleştirilerek, yürütülecek etkinliklerde tek parti iktidarının devlet örgütü ile örtüştürülmesi anlayışının egemenliğini de pekiştirmektedir." (Ayдын, 2000: 375)

Türk Ocakları'nın üyeleri ve bütün mal varlığı da Halkevlerine aktarılmış, on yıl içerisinde dört yüz yetmiş sekiz Halkevi ve dört bin üç yüz yirmi iki Halk Odası kurulmuştur. Türk Ocakları'nın faaliyetine de kaldığı yerden devam edilmiştir: "Halkevlerinin CHP'nin ilke ve ideolojisini yayma, benimsetme ve hatta geliştirme çabası özellikle öncelikli bir hedefti." (Çavdar, 1999: 317)

Türk Ocaklarının yerine Halkevlerini kuran Mustafa Kemal, “Mil- liyetçi ve Cumhuriyetçi kuvvetlerin hepsinin Halk Partisi çevresinde toplanması” gerekçesiyle Türk Ocaklarını ortadan kaldırmıştır. Asıl amaç, “bütün eğitim ve kültür kurumlarını kendi kontrolü altına al- mak isteği”dir. Halkevlerinin kurulmasında Faşist İtalya’nın gençlik örgütlerinin etkileri olduğu belirtilmektedir: “Halkevlerinin hazırlıkları- nın yapıldığı günlerde, İstanbul basınında yeni halkevlerinin Faşist İtalya’nın gençlik örgütlerinden esinlendiği açıkça yazılmıştır.” (Baş- göz, Wilson, 1968:193)

Türk Ocakları gibi, Halkevleri de elit kesimin kabul edildiği yerler olmuştur: “Halkevi çalışmalarına katılanların sayısını ve sosyal men- şelerini tayin etmek için halkevlerinde hiçbir istatistik çalışması ol- mamıştır. Örneğin, daha 1934 yılında üç bin üç yüz otuz dokuz işçi üyesi olduğu belirtilen Ankara Halkevinin çalışmalarına, bu satırların yazarı, beş yıl katıldığı halde, tek bir işçi üyeye rastlamamıştır...” (Başgöz, Wilson, 1968: 198)

Halkevleri başkanları ve yönetim kurulu üyelerini, halkevi üyele- ri değil, CHP yönetimi belirliyordu. Aynı zamanda bu Halkevi yöne- timleri, tek partinin milletvekili adaylarıydı: “Halkevi başkanları iktidar partisinin en yüksek yerli örgütü olan parti il yönetim kurulu üyeleri arasından seçilir. Bu üyeliğin milletvekili olma bakımından şansı hal- kevi başkanlığından daha az değildir. Halkevi başkanlarının, bu mevkiye gelmek için, halkevi üyelerinin desteğine ihtiyaçları yok- tur...” (Başgöz, Wilson, 1968: 196)

Halkevleri’nin öncelikli görevi, Türk Ocakları gibi devletin Türkçü- lük politikalarını yaymak ve bunu yaşama geçirmektir: “...verdiği emirlerle Türkçe olmayan pek çok köyün adını değiştirmekle... ülke- nin her yerinde Türkçenin öğretilmesini...” (Yiğit, 1992: 73)

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker de Halkev- lerinin gayesini açık ve net belirtmiştir: “Ulus katılaştırmak, sınıfsız katı bir kitle haline getirmek.” (Başgöz, Wilson, 1968: 194) Yani, tıp- kı Hitler Almanyası ve Mussolini İtalyası gibi, Türk burjuvazisi ve eli- tinin çıkarını korumak için yeni bir “ordu-millet” yaratmak.

Doğu ve Güneydoğu'daki Halkevlerinin birinci amaç ve konusu, "Kürt ve Arapların Türkçe konuşur hale getirilmesi ve Türkleştirilmesi", yani asimile edilmesi olmuştur:

"Mardin'de Türkçe konuşulmasını teşvik çalışmaları, Halkevi'nin kuruluşundan öncesi de, Mardin Türk Ocağı döneminde başlamaktadır. Bu durumu, Belediye ve Halkevi Başkanı Dr. Aziz Uras, belediye meclisinde yaptığı ve Mardin Halkevi'nin birinci yıldönümü broşüründe alıntılanan konuşmasında dile getirmektedir. Sekiz yıl süreyle Mardin Türk Ocağı'nın ve Vali Tevfik Hadi'nin yürüttüğü çabalarla, 1935 yılı itibariyle, on iki yıl önce Türkçe bilmeyenlerin oranı %90 iken, bu oran %10'a düşürülmüştür.

Halkevi ve belediye başkanı durumu şöyle açıklamaktadır: 'Şimdi anadilini herkes biliyor. Pek az adam kalmıştır ki anadilini bilmesin. Fakat fena bir itiyad neticesi ana dilden başka dillerle de konuşmağı zararsız görüyor. Fakat biz bunun çok zararlı olduğuna kaniyiz. Vaziyetin bu şekilde devamına müsaade etmemiz katiyen doğru olamaz. Çünkü bizi yani Atatürk'ün ve inkılabın çocuklarını bizden evvelkilerden ayıran ana vasıf şuurlu ve ateşli bir imanla ulusal devrime bağlılıktır. Muhite intibak edemeyiz. Muhavazakar olamayız. Muhite intibak, muhavazakarlık, ihmal, bunlar inkılabın düşmanı, çok zehirli mikroplardır...'

Başkan Aziz Uras'ın belediye meclisine teklifi şudur: 'Hangi Mardinli kati bir zaruret olmadan Türkçeden başka bir dille konuşursa ufacak bir ceza versin, mesela 10 kuruş veya 25 kuruş, bu da bizzat telkinin müeyyidesidir.'

Başkanın 'fakat bütün bunları yaparken hemşehri ailevi bir oyun oynadığına tamamıyla zahib ve kani olmalıdır' diyordu. Teklif alkışlarla kabul edildi. Halkevinin 1935 broşürüne göre, 'Şimdi herkes bu oyuna aynı zevk ve neşe ile devam etmektedir. Hemşeriler birbirlerini yakalamak için uğraşmakta, yabancı diller işitilmemektedir.'

Mardin Halkevi'nin bir kolu olarak kurulan dil, edebiyat, tarih komitesinin merkez ve kazalarda Türk dilini yayma cemiyetleri açması, merkezde altı, kazalarda dört konferans vermesiyle, dil sorununun

çözölmeyeceği düşünölmüş olmalı ki, belediye tarafından cezai müeyyide getirilmiştir. Bu ceza, belediye kararı olarak, gazete yoluyla da duyurulmuştur.

Dil hassasiyetinin bir başka örneği olarak belediye meclis toplantısında mahalle adları değiştirilmiştir. Mahalle adları 1ürkçeleştiriliken...” (Emiroğlu, 2000: 377-378)

Türk Ocakları gibi, Halkevlerinin bünyesinde de ‘Türkçe konuşma’ kampanyaları açılmış, Türkçe konuşmayanlar tehdit edilmiştir: “Türkçe konuşma kampanyası 1934 yılının Mayıs ayında İzmir’de hız kazandı. İzmir Halkevi, kentin her semtinde gençlere birer kimlik verip yüzlercesini bu kampanyada çalışmaya memur etti. İzmir gençliği ‘bu topraklarda Türk harsının ve Türk sesinin daima her şeyden üstün olması, yabancı harsların Türkiye’de işi olmaması’ ilkesine sahip olan bu kampanyayı heyecanla benimsedi. Gençler üstlerinde ‘Yurттаş, Türk’sen Türkçe Konuş!...’, ‘Türk’ü seven onu sayar, Türkçe konuşuruz’, ‘Türkçeden başka dili konuşmak Türk’ü incitir’, ‘Türkçe konuş, senin milliyetinden şüphe edilmesin...’, ‘Türk olup da Türkçe konuşmayanlar, Türklüğe hakaret etmiş olurlar’ yazılı kartları, Türkçe konuşmayan kişilere dağıtarak onları Türkçe konuşmaya davet ettiler.” (Bali, 2003: 244-245)

Bu davete katılmayanlar üstünde terör estirilir ve onlara vahşice saldırılır: Vatandaşlar, sokağın ortasında tehdit edilir, dövölür ve aşışılır. Herkesin Türkçe konuşması için başvuru olan her yol mübahtır:

“Türkçe konuşmadıkları bahanesiyle Yahudilere karşı münferit saldırılar meydana geldi. Yahudilere ait bazı evlere saldırıldı ve bu evlerde yaşayanlar dövöldü. İzmir’in tanınmış bir Türk tüccarı, rakibi olan bir Yahudi tüccarı ağır bir şekilde dövödü. Türkçe konuşmayanlara yapılan bu saldırılar sadece Yahudilerle sınırlı kalmadı ve İzmir’in yabancı uyruklu sakinlerini de hedef aldı...” (Bali, 2003: 245)

Türk Tarihi Tetkik Heyeti ve Türk Tarih Tezleri

Mustafa Kemal “ulus” tanımını yaparken, “zengin bir anılar kalıtına sahip bulunan” topluluğa işaret eder. Yani Mustafa Kemal’in ulus

tanımına göre, bir topluluğun ya da bir halkı ı ulus olabilmesi için zengin bir tarihe sahip olması gerekir. İşte Mustafa Kemal de, Türk ulusunu yaratmak için kolları sıvar; “Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir” der ve İttihatçıların gerçekleştiremediği, yapamadığı “büyük Türk tarihi”ni yazmaya koyulur. Mustafa Kemal’in tam anlamıyla başında olduğu Tarih çalışmaları 1928’de başlar, 1930 yılında ise Türk Ocakları bünyesinde “Türk Tarihi Heyeti” oluşturulur ve bu çalışmalar kurumsallaştırılır: “23 Nisan 1930 günü Türk Ocakları’nın IV. Kurultayı toplanıyor ve Atatürk’ün telkinleriyle Türk Tarihi Heyeti’nin oluşturulması kararlaştırılıyor... Türk Tarih Kurumu’nun kökenindeki oluşum olan Türk Tarihi Heyeti üyeleri, 1930 yılında öncelikle Türk tarihi üzerine daktilo bir metin hazırlıyor... İlk hazırlanan daktilo metni sayfa sayfa inceleyen Atatürk, kendi eliyle düzeltmeler ve ekler yazıyor...

Tarih çalışması Atatürk’ün müdahalelerinden sonra, *Türk Tarihi-nin Ana Hatları* başlığıyla 1930 yılında Devlet Matbaası’nda basılıyor...” (Perinçek, 1996: 18)

Bu kitap, daha sonra yapılan tarih çalışmaları ve yazılan tarih kitapları için bir kılavuz görevi yapmış, bir bakıma Kemalist tarih çalışmalarının miladı olmuştur:

“1931 yılında liseler için basılan *Tarih I., II., III. ve IV. ciltleri*, Türk Tarihinin Ana Hatları kitabından büyük ölçüde yararlanılarak yazılmıştır. Hatta bazı bölümler aynen alınmıştır. Yine 1931 yılında Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısmı başlığıyla otuz bin adet basılan seksen yedi sayfalık kitap, Türk Tarihinin Ana Hatları’nın çeşitli bölümlerinden alınan parçalarla derlenmiştir...” (Perinçek, 1996: 19)

Türk tarih tezleri ve bu tezlerden hazırlanan tarih kitapları, Mustafa Kemal’in önderlik ettiği; başta Yusuf Akçura, Afet İnan ve Dr. Reşit Galip gibi, Türk Ocağı Türk Tarihi Heyeti üyelerinin belirlediği ve topluma dayattığı bir milli tarih anlayışıdır. Bu tarihi tezleri ve kitapları yazanlar Fuad Köprülü gibi ünlü tarihçiler değil, Yusuf Ziya Bey gibi hukukçular ve Yusuf Akçura gibi Türkçülerdir. Aynı zamanda bu tarihi tezler, Kemalist yönetimin tarih görüşünü ve resmi

ideolojisi yansıtır. Türk Ocaklarının içinde şekillenen ve uzun süre okullarda okutulan bu tarihi tezler, Kemalist yönetimin ırk temeline dayandırılan Türkçü tarih anlayışını kavramamız açısından oldukça önemlidir.

“Türk çocuğu, buraya kısa bir süre önce göç ettiğini düşünürse, bu vatanın gerçek efendisi haline gelemez.”

Afet İnan

“Türk Tarihinin Ana Hatları”

1930 yılında Mustafa Kemal başkanlığında, Türk Ocağı Türk Tarihi Heyeti üyeleri Afet İnan, Mehmet Tevfik, Samih Rifat, Yusuf Akçura, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Şemsettin, Vasıf ve Yusuf Ziya tarafından *“Türk Tarihinin Ana Hatları”* başlıklı bir kitap yazılır. Aynı zamanda bu kitap ve içeriğindeki tezler, Cumhuriyet Türkiye’sinin günümüze kadarki tarih anlayışına da damgasını vurmuştur. Hedeflenen esas amaç; ırk temeli üzerinde milli bir tarih yazmak ve Türkleri, yaratılan tüm medeniyetlerin sahibi yaparak yüceltmektir. Ayrıca, bu tezlerle Anadolu’nun tarihi tapusu da Türklerin üzerine geçirilmiştir. Bu kitaptan oldukça çarpıcı bazı bölümleri aktarmak istiyoruz:

Medeniyeti yaratan Türklerdir

“Cıvalı Taş devrinde insanlar taşları cilalayarak her cinsten ve daha çok güzel aletler yaptılar. Bu devirde Avrupa’da yeni insanlar görülmeye başlandı. Kökenleri Asya olan bu insanlar Avrupa’nın vahşi durumunu değiştirdiler. Bu insanların mensup oldukları kavimler Asya’da ve Akdeniz havzasında, geniş mıntikalarda yaşayan Türk kavimleri idi...” (1996: 42)

“Demir san’atı Türkler tarafından Orta Asya’da keşfedildi. Oradan Tuna yalılarına ve oradan Tuna boyunca Avrupa’ya yayıldı.

Avrupa’daki insanlar henüz göl kasabaları ve dolmenler inşa edemedikleri zamanlarda, Doğu’da Türkler en önemli san’atları

doğuran bir keşifte bulunmuşlardı. Orta Asya yaylalarında, dağlarında, ormanlarında yaşayan Türkler tabiatla saf olarak altın ve bakır madenlerine tesadüf ettiler. Bu madenleri ateşte eriterek onlara istenilen şekli verebilmenin mümkün olduğunu anladılar. Bu keşif, milattan en az yedi bin sene kadar evvel oldu...” (1996:43- 44)

Türk, “benliğini koruyan beyaz bir ırk”tır

“Baykal gölü çevresinde başlayarak Altaylar ve Orta Asya’dan itibaren Hazar Denizi ve Karadeniz havzalarıyla Adalar denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş alanlar, binlerce ve binlerce senelerden beri genellikle beyaz renkli olan Türklerle meskundu.” (sf:46)

“Türk ırkının kafatası şekli çoğunlukla brakisefaldir.” (sf: 47)

“...Gerçekte, bugünkü Avrupa’nın büyük millet kitleleri doğrudan doğruya bir ırka mensup olmadıkları gibi...”

Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı en çok benliğini korumuş bir ırktır...” (sf: 50)

Türkçe “bağımsız ve genel bir dil”dir

“a) Türkçe. Bu dil esasi (orijinal), başlı başına bağımsız bir dildir. Türk dili bugün Tuna havzasından Doğu’da Lena nehri ve Kingan dağlarına kadar ve kuzey Buzdenizi’nden Umman denizine kadar uzanan geniş alandaki insanlar tarafından konuşulan, bunlar arasında anlaşma vasıtası olarak kullanılan genel bir dildir...” (sf: 48)

Türklerin Anayurdu Asya’dadır

“Türklerin Anayurdu Asya’dadır. Asya, Ege denizinden Yapan (Japon-Y.N.) denizine; Hint denizinden Kuzey Buz denizine kadar uzanan ulu bir kara parçasıdır.” (sf: 57)

“Orta Asya’nın güneyinde Çin’in, Hint’in sulak ovaları ve İran yaylaları; kuzeyinde de Sibir vardır.

Tarih devirlerinden binlerce yıl önce Türk-Anayurdunda şimdi yerlerini çöller, kumsallar, bozkırlar, bataklıklar, sığ göller tutmuş engin iç denizler vardır. İlk medeniyetlerin gür filizleri bu denizlerin

kıyılarında ve bunlara dökülen derin sulu ırmakların şirin ve bereketli vadilerinde fışkırmıştır.” (sf: 58)

Umumi göçlerle, medeniyeti her yere Türkler taşımış

“Daha iyi iklimler aramaya çıkan Türkler ayrıldıkları alanlara göre en elverişli yolları tutarak medeniyetlerinin tohumlarıyla birlikte dört bucağa yayıldılar... Karşılaştıkları ilkel yerlilerle çarpışarak, ya başka yerlere sürdüler ya da içlerine girerek medenileştirdiler...

Türklerin kuzey Çin’e ilk girişlerini milattan en az yedi bin yıl evveline götürmek gerekir.

Medeni bilgileri, yüksek ve asil ahlakları, saf ve sade inanışlarıyla Çin’de yerleşen Türklerin orada devirler boyunca ilerlettikleri medeniyet, son asırlara gelinceye kadar dünyanın en önemli medeniyetlerinden biri olmak niteliğini korumuştur.

Diğer bir göç dalgası, Asya’nın en güney çıkıntısı olan Hint Yarımadası’na yürümüştür... Çin’de olduğu gibi Hint’te de asıl yerlilerin medeniyeti yoktur.

Tarihten evvelki zamanlarda Hint’te, ‘maymun sürülerine benzeyen’ karaderili insan kabileleri otururdu. Saydığımız iki geçitten girerek bunları güneye doğru süren Türklere tarihlerde Dravit adı veriliyor...

Türk’ün binlerce yıl devamlı dalgalar halinde devam eden göçleri...

Türklerin aşağı Mezopotamya’ya inişlerinde, ırmak boyları bataklık halinde idi... Bunların bir taraftan Dicle ve Fırat, diğer taraftan Kerka ve Karon ırmakları boylarında kurdukları medeniyet... Bu medeniyet Sümer-Akat-Elam medeniyeti unvanlarıyla anılır.

Türk’ün en az yedi bin yıldan beri otokton ahali halinde yerleşerek kendine yurt edindiği Anadolu’da yapılan araştırmalar, bugün milattan evvel dört bin seneye çıkarılan Anadolu medeniyetinin kıdemi ni, her an birkaç asır daha geçmişe götürmektedir...

Anadolu'daki Eti medeniyetinin azameti...

Mısır'a giden Türkler yerleşmek için Nil'in boş buldukları deltasını seçtiler. İlk Mısır medeniyeti kuranların Asya'dan geldikleri...Orta Asya'dan, Altaylardan gelmiş olanların Türk camiası mensuplarından başkası olmayacaktır...

Batıya giden Türklerden bir kısmı yerleşmek için elverişli yerlerden birini de doğu Ege havzasında buldular. Tarihin bugün milattan dört bin - beş bin yıl kadar geriye götürebildiği Akdeniz medeniyeti, Truva, Girit, Lidya ve İyonya adları verilen alan... Orta Asya'dan, Ana Türk yurdundan tabiat olaylarının zoruyla ayrılmaya mecbur kalmış olanlar zümresine mensubiyetleri, bizce şüphesizdir...

Tunç sanatının Avrupa'ya son asırlara kadar bütün dünyanın hemen tek kalay hazinesi olan Ana Türk-Yurdundan gitmiş olduğu, en kesin gerçeklerden sayılır..." (sf: 59-65)

"...Çin tarihine gelince, o baştan başa büyük Türk siyasi ve medeni tarihinin bir faslından, belki birkaç yaprağından ibarettir." (sf: 85)

"...Hindistan İngilizler tarafından işgal olunduğu 1858 tarihine, yani bugünden yetmiş iki sene öncesine kadar Türk medeniyet ve hakimiyeti altında bulunmuş bir kıtadır." (sf: 131)

İlk medeniyetin kurucusu Sümer, Akad, Elam, Hitit ve Medler gibi Türklerdir

"...Sümerler milattan en az yedi bin sene evvelinden beri yazıyı icat etmiş bulunuyorlardı.

Akkatlıların da Orta Asya'dan gelmiş, Metler, Elamlar, Sümerler ile akraba bir Türk kavmi olduğu bilinmektedir." (sf: 148)

"Türkler, tarihten çok zamandan evvelinden beri Mısır'da yerleşmiş ve tarihe yakın devirleri orada yaşayarak Mısır medeniyetini kurmuş ve tarih devirlerini açmıştır..." (sf: 173)

"Küçük Asya ahalisi, Hitit'te ve benzeri isimlerle tanıtılmış Türklerdir..." (sf: 192)

"Adalar Denizi medeniyetinin ilk sahipleri, içeri Asya'dan gelmiş Türklerdir. Güney Rusya ve Tuna havzalarında çok eski devirlerde

yerleşmiş Türklerin medeniyeti de, milattan üç bin beş yüz sene evvel Makedonya, Teselya'ya ve Korent mıntıkasına kadar nüfuz etmişti." (sf: 226)

"Bütün bu diğer ırk tipleri, bir yüksek kültür üretme şartlarına, Ata-Türkler ile temas ve onların yaratıcılığı ile karışmaları sonucunda ve onların yaratıcı ve yükseltici dehasıyla birleşmek suretiyle ortaya çıkan bir yükselme ile ulaşabilirler."

(Türk Tarih Kongresi, 1932)

Türk Tarih Kongresi

Türk tarihinin ana hatları belirlendikten sonra çalışmalara daha da hız verilir. Bundan sonra, Türk tarihi ve ardından Türk dili üzerine resmi devlet teorileri üretme süreci başlar. 1931'de Mustafa Kemal'in başkanlığında Türk Tarih Tetkik Heyeti kurulur. Aynı tarihte Hitit Cemiyeti de kurulur. Bu tarihi hareket, 1932 yılında Ankara'da Birinci Türk Tarih Kongresi'nin toplanmasıyla ivme kazanır. Bu kongrede "Türk Tarih Tezi" ilk kez açıklanır, Türk milletinin mülkü ilan edilir ve bir devlet dogması haline getirilir. Birinci Türk Tarih Kongresi'nde ele alınan ve kabul edilen başlıca önermelerden birkaç başlık:

"Bütün milletlere kültür taşımış olan millet Türk milletidir."

"Bugün anayurdumuzun efendisi ve en eski kültürün kurucuları olan bizler, onların aynı adı taşıyan devamlarıyız."

"Yerleştikleri her yere uygarlık taşımış ve dolayısıyla Mezopotamya, Anadolu, Mısır ve Ege uygarlıklarının ilk kurucuları olmuş olan Türkler, Orta Asya kökenlidirler. Biz bugünün Türkleri, Orta Asyalıların devamı olan nesilleriz." (Yörük, 1995: 61)

1934'te basılan "*Tarih IV Kitabı*"nın girişinde ve içeriğinde de bunlara benzer iddialar bulunmaktadır:

"Beşer tarihinde, Türkler kadar çok ve büyük devletler kuran bir ırk gelmemiştir. Tarihçe malum ilk medeni devletten beri (Sümer Devleti, M.Ö. dört bin yıl) Asya'da ve Avrupa'da teşhis edilen beyliklerin, hanlıkların ve hakanlıkların çoğunu Türkler kurdu." (Aydın, 1997: 44)

Bu tarihi tezleri güçlendirmek ve Hititlerle Sümerlerin Türklüğünü sahiplenmek için Sümerbank ve Etibank açılır.

Bu tezler, uzun yıllar bütün okullarda tarih dersi olarak okutulmuş; üniversitelerin açılışlarında yapılan konuşmalar ve verilen konferanslarla da güçlendirilmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin 1933 yılındaki açılışı sırasında, Maarif Vekili Yusuf Hikmet Bey'in yaptığı konuşma buna iyi bir örnektir. Bu konuşmanın bir bölümü şöyle:

“Büyük Şefimizin dediği gibi Ne Mutlu Türküm Diyene!

Biz ilk medeniyetleri kuranların torunlarıyız. Bundan üç, dört yüz sene evveline kadar, medeniyet sahasındaki her türlü yenilikler, daima bizlerden, OrtaAsya'dan dünyanın her tarafına yayılan Türk brakisefallerden çıkmıştır. Farabi'ler, İbni Sina'lar, Biruni'ler, Ulu Beyler, hep bizim ırkımızdandır.” (Beşikçi, 1992: 181)

François Georgeon, bu tezlerin hazırlanmasında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti başkanı olan Yusuf Akçura'nın büyük rol oynadığını belirtiyor: “Akçura, bu kurumun başkanı olarak resmi bir milli tarih görüşü hazırlama çalışmalarının sorumlularından biriydi. Bu görüşe göre Türkler OrtaAsya kökenli, beyaz ve ari bir toplum olarak tanımlanıyor ve Türklerin Asya ve Afrika'ya yayılarak oralara uygarlık götürdükleri belirtiliyordu. Bu perspektifle Hitit ve Sümerler de Türk olarak mütalaa ediliyor ve Türklerin antikçağdan beri Anadolu'da hüküm sürdükleri kabul ediliyordu...” (Georgeon, 2005: 128)

Demirtaş Ceyhun'un belirttiği gibi, “Hiçbir arkeolojik araştırmaya ve kanıta dayanmadan ileri sürülen bu tarihi tezlere ve kitaplara göre: ‘Yeryüzündeki en eski uygarlık, Türklerin Orta Asya'daki uygarlığıdır. Hayvanları ilk kez Türkler, İ.Ö. sekiz bininci yıllarda evcilleştirmişlerdir. Beş bininci yıllarda da maden işçiliğini geliştirmişlerdir. Yazıyı ilk Türkler bulmuştur. Orta Asya'daki bir kuraklık yüzünden de, Türkler dört bir yana dağılmak zorunda kalmış ve bu uygarlıkları oraya götürmüşlerdir. Anadolu uygarlığı da, bu nedenle Türk'tür. Yunan ve Roma uygarlıklarını da Anadolu'daki Türkler kurmuşlardır.” (Ceyhun, 1993:142)

Doğan Avcıoğlu'nun dediği gibi artık: "İnsanlığın en yüksek ve ilk uygar kavmi, vatani Altaylar ve Orta Asya olan Türklerdir. Türk, uygarlıktır!.. Türk, Tarihtir!.." (Avcıoğlu, 1978: 18)

Demirtaş Ceyhun, Kemalistlerin, "Türklerin göçebe yaşamı"na bakışıyla ilgili de önemli bir tespit yapar: "Ve Cumhuriyet'in kurucuları da, tıpkı Osmanlılar gibi 'göçebe' sözcüğüne dehşetli düşmandırlar. Osmanlılardan tek farkları, 'Türk' sözcüğünü benimsemeleri ise de, bu kez Türk sözcüğü ile göçebe sözcüğünün yan yana gelmesine zinhar izin vermemektedirler." (Ceyhun, 1993: 158)

Yüzlerce sayfalık *Türk Tarihinin Ana Hatları* kitabında, Türklerin göçebelik yaşamı sadece birkaç cümleyle geçirilmiştir: "Göçebelik Türk tarihinde iklim değişikliği neticesi bir zaruret olmuştur. Müsait coğrafi, iklimi şartlar içinde yaşayan Türkler hiçbir zaman göçebe hayata meyil göstermemişlerdir." (1996: 331)

Doğu Perinçek de, Kemalist tarih anlayışıyla ilgili şu çarpıcı belirlemeyi yapar:

"Osmanlı hakimiyet sistemi ve İslamiyete karşı eleştirel olan Kemalist tarihçilik, İslamiyet öncesi Türk toplumlarında olmadık ileri özellikler üretmeye çalışır. Kabile toplumu idealleştirilir. Kabile konfederasyonları devlet olarak gösterilir. Ta o dönemden, tarihin derinliklerinden gelen bir Türk milleti icat edilir..." (Perinçek, 1996: 22)

Doğu Perinçek'in bu iddialarına ufak bir örnek vermek yeterlidir. Ders kitabı olarak okutulan *Tarih II* kitabında Atatürk, Malazgirt Meydan Savaşı'nı (Deguignes'ten) aktarırken Alparslan için:

"Sultan kızdı, muharebeye hazırlandı. Bu bir cuma günüydü; biraz sonra dökülecek o kadar Türk kanını düşünerek ağlamaktan kendini men edemedi" der. Oysa Deguignes bu bölümü şöyle aktarır:

"Bu taleplerden hiddet eden sultan muharebeye hazırlandı. Bu bir cuma günü idi. Namazını kıldı, biraz sonra dökülecek o kadar Müslüman kanını düşünerek ağlamaktan men-i nefis edemedi." (Turan, 1989:31-32)

Türk Tarih Tezi'yle, yedi yüz yıllık Osmanlı tarihi de reddedilmiştir: "Osmanlılar, özellikle de 'gerileme' döneminin Osmanlıları, tarihi

görevi Türkleri sömürmek ve Türklüğü bir varlık olarak gömmek olan bir kavim-sınıf gibi değerlendirilmiştir. Osmanlı yüzyılları Türk tarihinden dışlanmış ya da bozulmuşlukla belirginleşen uzun bir parantez durumuna indirgenmiştir. Gerçek Türk tarihi, birbirlerinden Osmanlı 'çürümesi' ile ayrılan iki evreden oluşmaktadır. Türklüğün altın çağı Ergenekon ve parlak bir geleceğin habercisi olan Cumhuriyet, Kemalizm, bu altın çağdan parlak geleceğe doğru yapılan bir sıçrama hareketi olarak tanımlanmaktaydı." (Bozarslan, 2004: 53-54)

Türk Tarih Teziyle Türkler ve Türk kimliği mitleştirilmektedir: "Orijinal yaratıcı kudretin ve medeniyetler yaratma iktidarının ilk ve tek sahipleri Türklerdir... Diğer ırk türleri, Ata Türkler ile münasebete girmeden medeniyet yaratamazlar..." (Yörük, 1995: 71)

Bu ırkçı atılımın öncülüğünü Afet İnan yapar. Mustafa Kemal de sadece Türk tarihini yazdırmakla kalmaz, Türk köylülerinin kafatasları üzerinde antropometrik araştırmalar da yaptırır:

"1937'de 'Atatürk'ün emriyle', Şevket Aziz Kansu yönetimindeki Tıp Fakültesi'nin antropoloji kürsüsü altmış dört bin 'Türk köylüsü' üzerinde 'antropometrik' araştırmalarda bulunmuş, bu insanların 'brakisefal' kafatasları üzerinde yapılan incelemelerle 'Türk ırkının' Ari kökenlere sahip olduğu sonucuna varmıştır." (Bozarslan, 2004: 60)

Şerafettin Turan'ın belirttiğine göre bu tarihi tezler, 1870'lerden sonra M. Celalettin ve Ali Süavi tarafından ortaya atılmıştı. Irkçılığın yükseldiği, uygarlığın 'Beyaz' ırktan gelen ya da kafa yapısı 'brakisefal' olan topluluklara özgü olduğu iddialarının yaygınlaştığı ve Türklerin 'barbar' diye aşağılandığı bir dönemde: "Ali Süavi, *Muhbir* ve *Ulum* gazetelerinde, Türklerin yalnızca asker bir kavim olmayıp dünya uygarlığına hizmet eden bir ırk olduğunu ve tarihteki kimi kavimlerin Türk aslından geldiklerini öne süren yazılar yazmıştı.

Mustafa Kemal kuşağı, M. Celalettin'in görüşlerinden kuşkusuz ki habersiz değildi. Ne var ki 1930'lara gelindiğinde, ırkçılık ve 'üstün ırk' kavramları, kimi devletlerin ya da devlet başkanlarının izledikleri bir siyasete da dönüşünce, Türklerin uygarlık yeteneğinden yoksun bir kavim olmadığını meydana çıkarmak, ırkçı görüşlerin

yanlışığını göstermekten çok, Türk ulusuna öz güven ve moral güç sağlama yönünden zorunlu hale gelmişti...

1930'lu yıllarda Atatürk'ün tarih araştırmalarına destek olmak amacıyla Türklerin antropolojik yapılarıyla ilgili bazı çalışmalar yaptırdığı ve 1932'de toplanan ilk Türk Tarih Kongresi'nde, ırk sorununun, üzerinde durulan ana konulardan biri olduğu bilinmektedir. Gerçekten de söz konusu Kongrede ırkçılık kuramları ve Türklerin antropolojik yapılarına ilişkin olarak Dr. Reşit Galip, Şevket Aziz Kansu ve Sadri Maksudi Arsal'ın bildirileri tartışılmıştı..." (Turan, 1989: 43-44)

Hamit Bozarslan'ın belirttiği gibi, "Kemalist araştırmacılar, niyetlerinin ne olduğuna dair şüphe bırakmamışlardır: Anadolu'nun tarihi tapusunu Türklere maletmek gerekiyordu. Afet İnan, Türklerin on birinci yüzyılda Anadolu'ya gelmiş olmalarına göndermede bulunduğu bir söylevinde konuya şöyle açıklık getiriyordu: 'Türk çocuğu, buraya kısa bir süre önce göç ettiğini (düşünürse), bu vatanın gerçek efendisi haline gelemez. Bu düşünce tarihi ve bilimsel olarak yanlıştır. Brakisefal Türk ırkı, Anadolu'da ilk devleti kuran ulustur.'" (Bozarslan, 2004: 60)

Mustafa Kemal'in başını çektiği bu hummalı çalışmalarla, Anadolu'nun tarihi tapusu bir çırpıda Türklere mal edilir. Artık, Anadolu'ya sonradan gelen Türkler yerli; Türkler dışındaki diğer Rum, Ermeni ve Süryani gibi "Anadolu'nun en eski ve en kadim halkları" ise, "misafir ve yabancı" kabul edilecekti. Misafirliği kendisine en çok hatırlatılan kesim ise, Türklerden yüzyıl sonra Anadolu'ya gelen "Yahudiler" olacaktı. Yahudilerin Anadolu'daki beş yüz yıllık tarihleri ise ev sahibi olmalarına yetmeyecekti. Oysa, Balkanlardan kaçıp gelen Türkler hemen Anadolu'ya yerleştirilecek ve en yerli ev sahipleri oluverecekti. Binlerce yıllık ev sahipleri Rumlar, Süryaniler ve Ermeniler de, -ülkelerinden rahatça kovulabilmek için- yabancı sayılacaktı. Kürtler ve diğer Müslüman halklar da Türk hanesine geçirilecekti; Kürtlerin binlerce yıllık ülkesi Kürdistan da "Ebedi Türk Vatanı" olacaktı. Böylece Kemalizm'in Anadolu'yu ilhak girişimi, bu tarihi tezlerle güçlendirildi.

“Bir ilave olarak orijinal büyük-anlatıya eklenen üstün ırk miti, Anadolu’nun modern Türklerin anayurdu olmasını meşrulaştırma amacı taşır” diyen Zafer F. Yörük, “Türk Kimliği” başlıklı makalesinde, bu tezlerin esas hedefiyle ilgili şu önemli belirlemeyi yapar:

“Kürtler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da tarih boyunca varolmuş en köklü kavimlerden biridir. Başlangıçta İslamcı tonlar ağır basarken kısa sürede bağımsızlık talebini yükselten milliyetçi bir söylem yaratan Kürt direnişi, Kemalistlerin Türk kimliği inşası projesi açısından salt bir siyasi-askeri tehdit olmaktan daha fazla tehlike içeriyordu. Şöyle ki, Kürt ulusal söyleminin kendi tarihsel referanslarıyla gelişmesi demek, Türklerin en azından Anadolu coğrafyası bağlamındaki bariz köksüzlüğünü, sürekli olarak çiçeği burnunda Türk ulusunun yüzüne vuracak bir öteki’nin mevcut olması demektir. İşte Türk Tarih Tezi kapsamında Anadolu ve Mezopotamya’daki uygarlıklara birer kalem darbesiyle Türk damgası vurmaya uğraşan ‘Hitit Türkleri’, ‘Sümer Türkleri’, ‘Türklerin Gılgamış Destanı’ gibi fantezi, Kürt direnişinin yarattığı bu somut ideolojik tehlikeye karşı geliştirilmiş önlemlerdir.

Öte yandan, antik tarihe ilişkin üretilen bu mitler, Kürtlerin Türk kimliği içinde asimilasyonu projesine hizmet etmeyi de amaçlamaktadır. Kürtlerin tarihlerini dayandırmaları olası herhangi bir Anadolu ya da Mezopotamya uygarlığı, ‘Türklerin yaratıcı kudretiyle münasebete girmeksizin hiçbir uygarlığın mümkün olmadığı’ önermesinden hareketle, kökenleri itibarıyla bir Türk uygarlığı ilan edilebilir hale getirilmiştir. Bu temellerde, Kürtlerin aslında Türk olup dağlarda yaşadıkları için lingüistik yozlaşmaya uğrayarak anadilleri Türkçeye ve öz kimliklerine yabancılaştıklarını iddia etmek ya da Türklerin Erzenekon’dan çıkış bayramı olarak ‘Nevruz’ kutlamak son derece iç tutarlılığı olan hamlelerdir.” (Yörük, 1995: 74-76)

Tabii ki bu tarihi tezlerle Türk ulus bilinci de geliştirildi: “Göçebe” anlamında kullanılan Türk kimliğinin yerini, modern ve çağdaş içerikli bir “hayali Türk kimliği”ne bırakıyordu. Göçebe Türk kimliğini kabul etmeyen ve kendisini “Rumi” olarak niteleyen yerleşik ve aydın

Türkler de artık bu “modern, çağdaş ve üstün” Türk kimliğini kabul edebilirdi. Ayrıca, bu tarihi tezlerle Osmanlı ve Avrupalının Türkleri “sarı ırktan, göçebe, barbar ve talancı” gösteren anlayışına da çarpı kondu. Böylece bütün uygarlıklar da, Avrupalılar ve diğer milletlerin elinden alındı. Artık, “göçebe Türk” kimliğini reddeden Türkler de, yeni yaratılan ve mitleştirilen bu üstün Türk kimliğini sahiplenebilirdi. Ayrıca, bu tarihi tezlerle Anadolu’daki öteki halklar üzerinde bir “etnik temizleme ve asimilasyon” politikaları da meşru gösterilecekti. Kısacası, bir taşla birkaç kuş değil, Anadolu’nun her renkten ve her çeşit kuşları vurulmak istenmişti. Böylece, Anadolu’nun gökkuşağı rengi de sadece kızıla boyanmıştı. İşte bu akıl almaz tarihi çarpıtmaların esas amacı buydu.

Türk Dil Kurumu ve Güneş Dil Teorisi

Türk dili üzerindeki çalışmalar, 1928 yılında kurulan Dil Encümeni’nin çalışmalarıyla önemli bir aşama kaydeder. 1929 yılına kadar “Dil Encümeni” adıyla çalışmalarına devam eden bu kadrolar, Türk tarihi üzerine yapılan çalışmalarla birlikte “Dil Heyeti” olarak incelemelerini sürdürür. Dil Heyeti’nin yürüttüğü çalışmalar kurumsallaştırılarak “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” kurulur.

Türk tarih çalışmaları gibi, Türk dil çalışmalarının başında da yine Mustafa Kemal bulunmaktadır. Türk tarih tezlerine paralel olarak, “Güneş Dil Teorisi” geliştirilir. Bu Teoriye göre Türkçe, insanoğlunun konuştuğu ilk dildir ve dünyadaki bütün dillerin de ana kaynağıdır. Nasıl Türk tarih teziyle, bütün dünya tarihi Türklere mal edilmişse; Güneş Dil Teorisiyle de, “Türk dilinin, Hint Avrupa dillerinin ve bütün dünya dillerinin anası ve kaynağı olduğu görüşünün kanıtlanması istenir.” (Avcıoğlu, 1978: 24)

Bu tezi bir temele dayandırmak için, 1932 yılında “Türk Dil Kurumu” kurulmuştur. Güneş Dil Teorisine göre Türkçe, “Tüm dünya halklarının dillerinin türediği bir kök-dil” idi. (Güven, 2005: 88)

Demirtaş Ceyhun’un belirttiği gibi, “bu yeni teoriye göre, Türkçenin öteki dillerle akraba olup olmadığı şöyle dursun, Türk

dilinin 'Taş ve maden devrinde, kültür sözcüklerini göç yolu ile yer yüzündeki bütün dillere yayan eski ve büyük kültür dili' olduğu savunılmaktadır." (Ceyhun, 1993: 151)

Mayatepek Raporları ve Mu kıtası

Meksiko Maslahatgüzarı Tahsin Mayatepek, dil ve tarih üzerinde çeşitli raporlar hazırlar ve Reiscumhur Mustafa Kemal'e gönderir. Mayatepek'in bu raporları, kurgusunu Mustafa Kemal'in yaptığı Güneş Dil Teorisi'nin temel kaynağı olur: "İlk altı raporu çeşitli tarihlerde Atatürk'e sunduğunu belirten Mayatepek, raporların Atatürk tarafından ilgiyle karşılanmasından ve konuyla ilgili Türk Dil Kurumu'nu (TDK) görevlendirmesinden memnurluk duyduğunu yazıyor. Atatürk, kendisine ulaşan raporları dikkate değer bulmuş olacak ki TDK Genel Sekreteri Dilmen'den, Mayatepek'le temas kurmasını ve gelen raporların incelenmesini istemiştir...

1935 yılı içinde Atatürk'e gönderildiği anlaşılan ilk altı rapor, Güneş Dil Teorisi çözümlemelerinde kılavuz olması amacıyla, o yıl basılan 'Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımından Türk Dili' adlı çalışmada temel kaynaklar arasında gösterilmiştir." (Şenoğlu, 2006: 18-19) Mayatepek raporları, Güneş Dil Teorisi'nin temel kaynağı olduğundan, bu raporlardan bazı bölümler aktarmak istiyoruz.

T.C.

MEKSİKO ELÇİLİĞİ Meksiko-Çapul Tepek 29 Şubat 1936

Türk Dil Kurumu Riyaseti Aliyesine

7. Rapor

UYGUR, AKKAD, SÜMER Türklerinin PASİFİK DENİZİ'NDE İLK İNSANLARIN ZUHUR ETTİĞİ "MU" kıtasından yetmiş bin sene evvel çıkıp MU'daki büyük medeniyet, dil ve dinlerini cihana yaydıklarına dair yepyeni ve mühim malumatı ihtiva eden RAPOR

“Eski Türklerin ilk vatan ve menşeleri şimdiye kadar bildiğimiz vechile Orta Asya olmayıp Pasifik Denizi’nde 200.000 sene mevcudiyetten sonra batmış olan MU kıtası olduğu ve Orta Asya’ya, Mezopotamya’ya, Yukarı ve Aşağı Mısır kıtasına ve Etiyopi’ye MU kıtasından binlerce sene evvel gelip MU’daki yüksek maarif ve medeniyetlerini, dil ve dinlerini neşrettikleri anlaşılıyor.” (Şenoğlu, 2006: 50)

“Bu kolu teşkil eden MU çocukları Mu’dan gemilerle ve MAYA namıyla çıkarak Hindi Çini kıyılarına çıkmışlar ve oradan “BURMA” kıtası istikametinden Hindistan’a girerek oralarda “NAGA MAYA” namını alıp bu namda büyük bir imparatorluk vücuda getirmişler ve bu devlet yirmi bin sene devam ettikten sonra munkarız olmuştur. Bu insanların bir kısmı Hindistan’ın garbinden gemilerle Basra Körfezi’nin şimalinden Fırat Nehri deltasına girerek bu yerlere “AKKAD” ve...”SÜMER”...” (Sf: 64)

“Aryen namıyla maruf kavimlerin Uygur Türklerinin zürriyetleri olduklarını ve bu suretle Tötonların, Seltlerin, İslavların, Baskların, Brötonların ve İrlandalıların ecdadları Uygurlar olduğu gibi Medlerle Farsların da keza Uygur Zürriyetleri olduklarını...” (Sf: 71)

“Çinlilerin Uygurlarla sarı Moğolların tesalübünden hasıl olmuş bir ırk olduğunu ve Çinlilerin zannaolunduğu üzere başlı başına bir medeniyetleri olmayıp bütün ilim ve din ve medeniyet prensiplerini Uygur Türklerinden almış olduklarını...” (Sf: 71)

“Uygur, Akkad, Sümer Türkleriyle Yukatan’daki MAYA ve Hindistan’daki NAGA MAYA ların binlerce sene evvel beşeriyetin ilk vatani olan MU kıtasından çıkarak cihanın dört köşesine medeniyet yaydıkları... bunların dillerinin de aynı kaynaktan çıktığını...”

Türk ırkının en eski dili olan MU dili hakkındaki izahatıma nihayet vererek ecdadımızın en eski dini olan MU dini hakkında...” (Sf: 93)

“İşbu Asuri ve Sümer sözlerinden başka Kışua ve Aymara dillerinde Türkçe sözlere tesadüf etmiş... bu sözlerin bütün Amerika arazisine bu vechile ile intikal etmiş... Türkçe ve Asuri ve Sümerce sözlerin buralara ve bütün Amerika arazisine Behrig boğazından gelen Türkler ve Sümerler vasıtasıyla yayıldığı...” (Sf: 108-109)

Ve Meksiko Maslahatgüzarı Tahsin Mayatepek, Mustafa Kemal'e gönderdiği 7nci raporunda, Hz. İsa'yı da çarmıha gerilirken Türkçe konuşturur:

"(...) şimdiye kadar ne şark ve ne garp kitaplarında mevcut olmayan izahat ve malumata tesadüf ederek bunlara ait kısa izahatı ha-vi 7nci raporumu 2 Mart 1936 tarihinde postaya tevdiat ULU Reisi Cumhurumuza irsal ve takdim ettim.

(...) Son takdim ettiğim 7nci raporumun 44ncü sayfasının sonla-rında İSA'nın çarmıhta son deminde sarf ettiği MU diline ait (Hele, hele, lamat zabak ta ni) cümlesini acele ile yanlış olarak (Hele, he-le, lama sabak ta ni) şeklinde yazmış olduğumu... bu cümlelerin yu-karıdaki şekilde tashihini lutfunuzdan istirham eyler ve bu raporum hakkında ULU ÖNDERİMİZİN izhar buyuracakları rey ve müteala-dan haberdar edilmekliğimi himmet ve inayetinizden sureti mahsu-sada rica ve bilvesile kalbi hürmetlerimi teyid eylerim çok sayın Bay." (Şenoğlu, 2006: 230)

Meksiko Maslahatgüzarı

Tahsin Mayatepek

(Şenoğlu, 2006: 230)

Görüldüğü gibi, Güneş Dil Teorisi ve Tarih tezleriyle yine akıl al-maz görüşler ileri sürülmüş, Hz. İsa'ya bile çarmıha gerilirken Türk-çe konuşturulmuştur. Yine amaç, üstün bir ırk ve üstün bir dil yarat-maktır. Ama bu sefer Türklerin çıkış ve dünyaya dört koldan yayılış yeri Orta Asya değil, Pasifik denizindeki kayıp MU kıtasıdır. Medeni-yet buradan dünyaya yayılmıştır. Bu tezlere göre, bütün dünya Türk'tür ve dillerinin kaynağı da Türkçedir. Bütün dillerde Türkçenin hakimiyeti vardır. Türkçe kök dildir, ana dildir. Bütün dillerin de ana kaynağıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, uluslaşma sürecinde Türk halkı-na yeni bir tarih, yeni bir kimlik ve yeni bir dil gerektiğine inanan yö-neticiler, bu yönlü çok yoğun çalışmalar yapmışlardır. Amaç: üstün tarih, üstün kimlik ve üstün dil düşüncesini topluma yaymaktır. Bu

tezlere göre, diğer halkların tarihleri yoktur; dilleri de “dil” değil, başka dillerden-özellikle de Türkçeden- alınmış kelime yığınlarıdır. Böylece, diğer dillerin asimile (katlı) edilerek, Türkiye toplumu üzerinde Türkçenin hakimiyeti sağlanmak istenir. Buradaki esas amaç dil asimilasyonu ya da dalkırımıdır.

Diğer amaç da Türk halkına yöneliktir. Osmanlı döneminde ilim ve bilim dili Arapça, sanat dili de Farsça idi. Konuşma dili de, Arapça, Farsça, Kürtçe, Türkçe karışımı olan Osmanlıca idi. Osmanlı'nın son döneminde ise, Farsça ve Arapça'nın yanında Fransızca dili de önem kazanmaya başladı. Osmanlı tarihi boyunca Türk kimliği gibi, Türk dili de aşağılandı ve horlandı. Türkçe, köylü ve göçebe dili olarak nitelendi ve kaba bulundu. Osmanlı'nın yerleşik halkına, aydın ve yöneticilerine göre Türkçe konuşup yazanlar, Arapça ve Farsça bilmeyen cahillerdi:

“Gerçekten de, Türkçe konuşup yazıyor olmak, ta Cumhuriyet dönemine dek, illikliğın, kabalığın ve bilgisizliğin (cahilliğın) işareti sayılmıştır. Türkçe de, Türklük kadar aşağılanmış, horlanmışır. Hüseyin Cahit Yalçın bile, üstelik bu yüzyılın başında, Türkçe yazıyor olmasını kendisi için küçültücü bir nitelik diye değerlendirmekte ve ‘cahil olduğı için’ Türkçe yazdığını söylemekten çekinmemektedir.” (Ceyhun, 1993: 150)

Dilde Türkçölük çalışmalarına katılan ve gazetelerde makaleler yazan Necip Asım Bey, “Türk” kelimesini ilk defa kendisinin “Terk” gibi yazmayıp, “vav”la “Türk” yazdığını söylüyor ve Osmanlı dönemindeki Türk kimliğine bakışı şöyle anlatıyordu:

“Tarihimizde etrak-ı bi idrak (kafasız, anlayışsız Türkler), ve Osmanlılardan birçoğunun Türk’ü tahkir ettiklerine şahit olduğumdan ‘Türk’ü ‘vav’la yazdım. Niye böyle yazıyorsun? Diyenlere de ‘etrak-ı bi idrak’ yazılmasın diye cevap verdim. Ve Babıalı caddesinde adım ‘Vavlı Türk’ oldu...” (Akçura, 2008: 84-85)

İşte bu dil ve tarih teorileriyle Türkler, özellikle de yönetici ve aydın kesim, öncelikle kendi tarih ve kimliğini kabul edecek, sonra da Türkçeyi benimseyip öteki halklar üzerinde hakim kılacaktı. Güneş

Dil Teorisinin esas amacı, her kesim üzerinde psikolojik bir etki yaratarak, Türkçeyi Anadolu topraklarında hakim kılmaktı. İşte Mardin Belediye ve Halkevi Başkanı Dr. Aziz Uras'ın, Mardin Halkevi'nin birinci yıldönümü nedeniyle Mardin Belediye Meclisi'nde yaptığı konuşma buna güzel bir örnektir:

“İki bin iki yüz sene evelisi Mardin yoktu. Var idiyse Sümer-Akad yurdu idi, yine Türk'tü, ve yine Türk'tü. İslam istilaları bu taraflarda Arap kültürünü yayarken, Mardin yine Türkçe konuşurdu. (...) Osmanoğulları istilalarında bu iş böyle devam etmedi. Mülki taksimat itibarile Bağdat'a bağlanan Mardin, padişahların fermanı ile Arapça konuşmağa zorlandı. Yarım yamalak yarısı Arapça yarısı Türkçe olan bir Arapça, Mardinli'nin dili oldu. O vakit ki siyasa dini vahdet siyasası idi. Ulusal endişe yoktu. Kısa görüş, ihmal, siyasa, komşuluk, iktisadi zaruretler buna yardım etti. (...) Dilinin diğer yarısını kazanmak için ilk fırsat Cumhuriyet güneş ile doğdu.” (Özel, 2000: 376-377)

TEK DİL, TEK DİN, TEK MİLLET, TEK DEVLET

Tek devlet, yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştu. Tek millet ve Tek dil oluşturmak için de, yukarıda belirttiğimiz gibi kollar sıvanmış ve bütün seçkinler seferber edilmişti. Sıra “din”e gelmişti. Yusuf Akçura, daha İmparatorluk dağılmadan önce cesurca bir teklifte bulunmuş; açıkça, İslam dininin Türkçülüğün hizmetine girmesini istiyordu. Akçura, Mustafa Kemal döneminde de “Türk ulusu” inşası için görevin başındaydı ve layıkıyla da bu görevini yapıyordu. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte gerçekten de din Türkçülüğün hizmetine sokuldu: Devletin dini “İslam” olarak kabul edildi. Halifelik ve medreseler başta olmak üzere, Osmanlı'nın bütün dini kuruluşları kapatıldı. Bunların yerine, devlete bağlı ve devletin hizmetinde “Diyanet Kurumu” kuruldu. İslam dini de tek mezhebe, Hanifilik mezhebine dayandırıldı. Milyonlarca Kürdün, Türkün, Arabın vb. inancı olan Alevilik ve Şafiilik mezhepleri ise yasaklandı. Gayrimüslimler

(ister Türk, ister Rum olsun) ise ya mübadele yoluyla Anadolu'dan temizlendi, ya da İttihatçıların politikaları takip edilerek, baskı ve zor yoluyla İstanbul'a toplatıldı ve oradan da çeşitli politikarla (Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları, Trakya Olayları vb.) ülkeden kaçırıldı. Anadolu, İttihatçıların hayal ettikleri gibi, tek kelimeyle Müslümanlaştırıldı ve bu İslam dini de Türklerin hizmetine sokuldu. Artık Türk devletinin nimetlerinden faydalanmak için önce Türk, sonra Müslüman olmak gerekiyordu.

Allah'a şükür, hepimiz Türk, dolayısıyla Müslüman olduğumuza göre, hepimiz laik olabiliriz ve olmalıyız."

Mustafa Kemal

Diyanet Kurumu

Ziya Gökalp'e göre de, önce Türkleşmek, sonra İslamlaşmak ve batılılaşmak gerekiyordu. Böylece, Türk kimliğiyle Müslüman kimliği ve batılı kimlik bütünleştiriliyordu. Kemalizm de aynı yolu takip etti; Türk kimliğiyle Müslüman kimliğini birleştirdi ve bunları Batılı kimliğiyle de bütünleştirdi. Türk olmak için önce Müslüman olmak gerekiyordu, sonra da Batılı ve laik:

"Şapka Kanunu (Ekim 1925), siperli şapkanın ve Batı giysilerinin giyilmesini emrediyordu. Tarikatların, tekke ve zaviyelerin kapatılmasını emreden ve dini ünvanları yasaklayan bir kanun (Aralık 1925) bunu izledi. Fesin yerini alan şapka Batılılaşmayı ve ilerlemeyi simgelediği için, Şapka Kanunu özellikle önemliydi..." (Kirişçi, Winrow, 2008: 119)

Kemalist yazar Halil Nimetül'ün ifadesine göre (1928) de Türk olmak için 'aynı dili ve aynı dini' paylaşmak gerekmekteydi: "1930'lu yılların başında Hristiyanlığı seçen birkaç liseli genç kıza uygulanan baskının da gösterdiği gibi, İslamı terk etmek, ulusu terk etmek, yani ulusa ihanet etmektir. Zaten Mustafa Kemal de ulus ve din arasındaki bu çözümlenemez bağı kabul etmekteydi, çünkü bu konudaki söylevleri aşağı yukarı olarak tek bir cümleyle özetlenmekteydi:

'Allah'a şükür hepimiz Türk, dolayısıyla Müslüman olduğumuza göre, hepimiz laik olabiliriz ve olmalıyız.' Bu durumda 'laiklik' ancak Türklüğün ve İslamın tamamlayıcılığı ile Türk ulusunun yeni bir ortak paydası haline gelmekteydi. Böylece Türkiye'de hukuken tanınan yegane azınlıkların üyeleri olan gayrimüslim vatandaşlar Türk ulusunun bir parçası haline gelemeyen, Kürtler, Müslüman oldukları için hukuken Türk ulusunu terk edemiyordu.

Kemalizm, Müslümanlığın sadece Hanefi mezhebini kabul etmiş, fakat vatandaşlarının %20'sinin mezhebi olan Alevilik de dahil olmak üzere diğerleri yasaklamıştır. Fakat Kemalist 'laiklik', başka bir çelişkiyle de belirgin hale gelmekteydi: Politik ve dini alanların karşılıklı özerkleşmesini kabul etmiyor ve 'ulusal bir din' icat etmeyi hedefliyordu. Buna uygun olarak, 2 Mart 1924'ten itibaren, doğrudan Başbakanlığa bağlı olan bir Diyanet İşleri Başkanlığı yardımıyla, dinin devlet (ve sadece devlet) tarafından kontrol altında bulundurulmasına karar verilmiştir. Gayrimüslimler ve Aleviler de dahil olmak üzere tüm vatandaşların vergileriyle finanse edilmesine rağmen bu Başkanlık, yalnızca Sünni ibadete dayanan bir hizmet vermekteydi..." (Bozarslan, 2004: 56-57)

Mübadele

Mustafa Kemal, batılı bir anlayış olan laikliği getirdi. Fakat yapılan uygulamaların gerçek laiklik anlayışıyla bir ilgisi yoktu. Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve devletin de bütün dinlere aynı mesafede durarak, dini anlayışlar üzerindeki etkisini kaldırmasıydı. Kemalizm ise, devletin dinini İslam, mezhebini de Hanefilik olarak belirledi ve Anadolu'yu Müslümanlaştırmak için İttihat Terakki'nin yolunu takip etti. Mübadele yoluyla yüz binlerce Hristiyan Yunanistan'a gönderildi; yüz binlerce Müslüman da Anadolu'ya getirildi:

"Lozan Antlaşması'ndan önce imzalanan, fakat Lozan'dan sonra uygulamaya konulan Yunanistan'la cemaatler mübadelesi antlaşması, geniş bir Hristiyan Ortodoks ve Müslüman transferi hareketi doğurmuştur. Aralarında Türkçe konuşanların da bulunduğu dokuz

yüz binden fazla Hristiyan Ortodoks Yunanistan'a gönderilmiş ve aralarında Yunanca konuşanların da bulunduğu dört yüz bin Müslüman ise Türkiye'ye yerleştirilmişti. Bu zorunlu mübadele, Türkiye'yi %99'u Müslümanlardan oluşan bir ülke haline getirmiştir..." (Bozarslan, 2004: 45)

Mübadele yoluyla binlerce insan yerinden yurdundan edilerek mağdur edildi. Bunlar arasında ibadetini Türkçe yapanlar ve Türkçe konuşanlar da vardı: "1920'lerin ortasında Türkiye ile Yunanistan arasındaki mübadele sırasında, Konya yakınlarındaki Rum Ortodoks Kilisesi'nin Türkçe konuşan cemaati, ibadetlerini Türkçe yapmalarına ve hiç Rumca bilmemelerine karşın Yunanistan'a gönderildi. Diğer yanda, Türk etnik milliyetçiliğinin yükselişte olduğu 1930'larda, Hristiyan Ortodoks Gagavuz Türklerinin Romanya'dan Türkiye'ye göç isteği, Gagavuz Türklerinin Hristiyan olduğu gerekçesiyle Türk yetkililer tarafından geri çevrildi. Balkan ülkelerindeki Arnavutlar, Boşnaklar ve Pomaklar gibi Türkçe konuşmayan ve Türk etnisitesinden olmayan birçok Müslüman, göçmen olarak Türkiye'ye kabul edildi. Vatandaşlığa dayalı milliyetçilik uygulamaya geçirilmedi. Türkiye'deki birçok yetkili ve halk için Türklük, İslamla çok fazla bağlantılı olarak kaldı." (Kirişçi, Winrow, 2008: 115-116)

Mübadeleden muaf tutulanlar rahat bırakılmadı. Anadolu'nun Türkleştirilmesi için onlara karşı her türlü ayrımcılık ve baskı uygulandı:

"Lozan'da imzalanan sözleşmeye göre, İstanbul Rumları ve Batı Trakya Türkleri mübadeleden muaf tutulmuşlardı. 1920'lerin ikinci yarısından itibaren, İstanbul'da yoğunlaşan gayrimüslim tüccarlar ve yabancı sermaye kuruluşları bizim Türkleştirme politikaları olarak adlandırdığımız baskılar karşısında bunalmışlardır. Dönemin sloganı çok açıktır: 'Türkiye, Türklerindir!'" (Aktar, 2002: 55)

LOZAN ANTLAŞMASI VE AZINLIK HAKLARI

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti devletinin uluslararası hukuka göre bağımsızlığının tescil edildiği ve halen geçerliliğini

koruyan bir antlaşmadır. Türkiye, Lozan'a giderken Misak-ı Milli'nin "Kürt ve Türklerin" oturdukları toprakları kapsadığını duyurarak gitmişti. İsmet İnönü başkanlığındaki Türk heyeti, Lozan'da "Türkler ve Kürtler" adına hareket eden ve her iki "halkı temsil" eden bir bileşim olduklarını dile getirmiştir. 25 Aralık 1922 tarihli Gizli Celse'de (166. birleşim) icra vekilleri heyeti reisi (başbakan) Rauf Bey'in (Orbay) izahatı ile başlayan görüşmelerde "azınlıkların korunması" tartışmaları gündeme gelmişti. Rauf Bey konuşmasında azınlıklar meselesine değinmiştir. Rauf Bey, konuşmasında Kürtlerden söz ederken, "necip Kürt Milleti" kavramını kullanmıştır: "Malumualiniz efendiler, İngilizlerin Türkiye'de sakin Türk ve Kürtleri imha edebilmek için teşebbüsatlarının hepsi bu iki necip milletin vahdeti karşısında iflas etmiştir. Her türlü mefsedetleri, din kardeşi, kan kardeşi, emel kardeşi olan insanların karşısında erimiştir. (...) Bugün Kürt için ekalliyet mevzu bahis etmek, Türk için ekalliyet bahsetmek demektir. Şu halde bu tamamen ret olunmuştur." (Ürer, 2003: 305)

"Kürt, Kürdistan" sözcükleri bir soy ve bir coğrafi yer anlamında (Kürtlerin oturdukları topraklar) görüşmelerde özellikle Musul sorunu oturumlarında sık sık anılmıştır. Türk Temsilci Heyeti, Kürtlerden "soylu bir halk, Türklerle aynı haklara sahip" olarak övgüyle söz etmiştir. Kürtler, oturum tartışmalarında "azınlık" adıyla anılmamaktadırlar; Türk Temsilci Heyeti bunu kesinlikle kabul etmeyeceklerini ısrarla dile getirmiştir. Türkiye'ye göre Kürtler, ırk, dil, kültürel her türlü haklarını, Türklerle eşit biçimde kullanma özgürlüğüne sahiptirler. (Ürer, 2003: 297-298)

M. Barre (Fransa), "Alt komisyonun bütün etnik azınlıkların başka bir deyimle, Müslüman olmayan azınlıklar gibi Müslüman azınlıkların da örneğin Kürtlerin, Çerkeslerin ve Arapların tasarıdaki koruma tedbirlerinden yararlanmalarında direnmişti. Türk Temsilci Heyeti, bu azınlıkların korunmaya ihtiyaçları olmadığını ve Türk yönetimi altında bulunmaktan tamamen mutlu olduklarını söylemiştir. Alt komisyon bu inandırıcı sözlerle sınırlamayı yalnızca Müslüman olmayan azınlıklarla sınırlamayı kabul etmiştir." (Ürer, 2003: 267)

Yukarıda da belirtildiği gibi, Lozan Antlaşmasıyla yalnızca Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler dinsel azınlık statüsüne alınıyor ve bu azınlıklara özel haklar tanınıyordu. Kürtler, Lazlar, Çerkesler, Araplar vb. gibi Müslüman halklar ise Türk Temsilci Heyeti'nin iddialarına göre, "Türklerle aynı eşit haklara sahip" olduklarından, haklarının özel güvenceye alınmasına gerek duyulmuyordu.

Siyasal Haklar İçinde "Azınlıkların Korunması"

1923'te, I. Dünya Savaşı'ndaki galip güçlerle Türkiye Cumhuriyeti'nin yetkilileri arasında, Polonya Azınlık Antlaşması model alınarak Lozan Antlaşması imzalandı. Lozan Antlaşması'nda, Azınlıkların siyasi hakları maddeler halinde güvence altına alınmıştır. Azınlıkların korunmasıyla ilgili bölümde, Madde 37'den 48'e kadar olan Türkiye'deki azınların haklarını kapsamaktadır. Konumuza açıklık getirmesi için ilk dört maddeyi aktarmak istiyoruz:

Madde 37- Türkiye 38. Maddeden 48. Maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir kanunun hiçbir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanunun, hiçbir yönetmelik (tüzük) ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38- Türk Hükümeti Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma (milliyet, nationalite), dil, soy ya da din ayrımı yapmaksızın hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir. Türkiye'de oturan herkes her inancın dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkta ister özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39- Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık (medeni) haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye’de oturan herkes, din ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiçbir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla (medeni haklarla) siyasal haklardan yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltme, onurlandırma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticari ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır. Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Madde 40- Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden (garantilerden) yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaktır. (Ürer, 2003:309-313)

Maddelerde de görüldüğü gibi, her Türk vatandaşının medeni hakları ile dil haklarına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmıştır. 37. maddeye göre de Türkiye Cumhuriyeti’nin yetkilileri, kabul edilen bu maddeleri, başka yasalarla geçersiz kılınamayan temel yasalar olarak uymayı kabul ediyordu.

Türkiye’nin devlet yetkilileri, azınlıklar politikasının tam anlamıyla Lozan Antlaşması’nın hükümlerine dayandığını ileri sürmektedirler.

Onlara göre, Türkiye’de dini azınlıklar vardır; etnik ya da ulusal azınlıklar yoktur. Türkiye’deki bütün vatandaşlar eşit haklardan yararlanır; bu yüzden dini azınlıkların yararlandığı hakların dışında ek haklara gerek yoktur. Gerçekte, Türk yöneticilerin düşündükleri, Müslüman halkların asimile edilerek Türkleştirilmesidir. Ayrıca Türk yetkililer, Kürtler gibi asimilasyonu zor olan bir etnik gruba belli haklar verilmesinin, Türkiye’deki Lazlar ve Çerkesler gibi diğer etnik grupların bilincini canlandırabileceğinden korkmaktadırlar. Bunu Başbakan Erdoğan dahil olmak üzere, Türk yetkililer sık sık dile getiriyorlar: “Kürtlere anadilinde eğitim hakkını verirsek, Çerkesler ve Lazlar da isterler. Bekâra karı boşamak kolaydır...”

Lozan Antlaşması ile hakları resmen güvence altına alınmasına rağmen gayrimüslimlere karşı da uygulamada ırkçılık ve ayrımcılık yapıldı: “Hristiyanlar ve Yahudiler askeri okul ve akademilere alınmadı. Oran’ın belirttiği gibi, askeri okullara girmenin en önemli şartı, Türk vatandaşı olmak değil, çoğunlukla Müslüman olma gereği anlamına gelen Türk ırkına mensup olmaktır. Oran, bu uygulamanın zaman zaman, Müslüman Çerkeslerin bile bu okullardan dışlanmasına yol açtığını da ekler...” (Kirişçi, Winrow, 2008: 115)

CHP Genel Sekreteri Recep Peker, “Askeri okullara girebilmenin bir numaralı koşulu Türk yurttaşı olmak değil, ‘öz Türk’ ırkından olmaktır” demiştir. (Ekinci, 1997: 178)

Bu ayrımcı uygulamalar gayrimüslimlere ve Çerkeslere yapıldığı gibi, Kürtlere karşı da yapılmış ve belirli bir dönem Kürt kökenli olanlar askeri okullara alınmamıştır.

Ayrıca, işten çıkarmalar, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül olayları gibi baskıcı ve hukuk dışı uygulamalarla da gayrimüslimlerin ekonomik durumları çöktürülerek, iktisadın ve coğrafyanın Türkleştirilmesi hedeflenmiştir:

“Cumhuriyetin ilanından sonra türdeş bir toplum oluşturmak için arındırma ve Türkleştirme biçiminde uygulanan iki ayrı politika izlenmiştir. Lozan Antlaşması ile azınlık statüsüne giren gayrimüslim vatandaşlar, psikolojik baskı, korkutma, sindirme ve nüfus değişimi

yöntemleri ile dışlanarak toplumun azınlıklardan arındırılması politikasına hedef olmuşlardır. Buna karşılık Müslüman olan farklı ulusal topluluklar ise red ve inkara dayanan asimilasyoncu politikalarla Türkleştirilmişlerdir.” (Ekinci, 1997: 141)

Türkler dışındaki “ötekiler”e devletin bakış açısını en iyi dile getiren hiç kuşkusuz ki Lozan görüşmelerine “Türk temsilcisi” olarak katılan Rıza Nur’dur. Rıza Nur anılarında şöyle demektedir:

“Frenkler bizde ekalliyet diye üç nevi biliyorlar: Irkça ekalliyet, dilce ekalliyet, dince ekalliyet. Bu bizim için gayet vahim bir şey, büyük bir tehlike. Aleyhimize olunca şu adamlar ne derin ve ne de iyi düşünüyorlar... Irk tabiri ile Çerkes, Abaza, Boşnak, Kürt, ilh...yi Rum ve Ermeni’nin yanına koyacaklar. Dil tabiri ile Müslüman olup başka dil konuşanları da ekalliyet yapacaklar. Din tabiri ile halis Türk olan iki milyon kızılbaşı da ekalliyet yapacaklar. Yani bizi hallaç pamuğu gibi dağıtıp atacaklar. Bu taksimi işittiğim zaman tüylerim ürperdi... Bütün kuvvetimi bu tabirleri kaldırmaya verdim. Pek uğraştım. Pek müşkilat ile fakat kaldırdım. Bunun dersi: Vatanımızda başka ırkta, başka dilde, başka dinde adam bırakmamak en esaslı, en adil, en hayati iştir. Bu sebeptendir ki, ben zaten Türkçülüğü şiddetli Türk nasıyonalistliğine çok yıllardan beri dökmüştüm... Bu sebeptendir ki, Çerkes, Arnavut ilh...köylerini dağıtıp, bunları Türkler ile karışık olarak yerleştirmek en birinci iştir.” (Aktar, 2002: 111-112)

Rıfat Bali, Lozan’da azınlıklara verilen hakların fiiliyatta uygulanmadığını belirtir: “Türkiye Cumhuriyeti antlaşmaya imza atmıştı, ancak kamuoyu ve siyasi iktidar, antlaşma ile azınlıklara tanınan, kendi dillerinde eğitim yapma ve kültürlerini geliştirme haklarını ulus-devlet kurma ve yurttaş ve ulus yaratma tasarılarının önünü kesen engeller olarak görüyordu... hiçbir cemaat için imtiyaz kabul edilemeyeceği vurgulandı. Bu nedenle azınlık cemaat liderlerine bu haklardan feragat etmelerinin şart olduğu uygun bir lisanla telkin edildi ve sonuçta, başta Yahudi cemaati olmak üzere, tüm azınlık cemaat liderleri ikna edildiler. Haklardan feragat edildikten birkaç yıl sonra Mahmut Esat Bozkurt, İstanbul Üniversitesi’nde verdiği

inkilap derslerinde, azınlıklara özel haklar tanınmasının imkansız olduğunu bir kere daha hatırlattı:

‘Bir yurt içinde kanun gözünde müsavi hak ve şerefte olan yurttaşlar arasında imtiyaz farkları da olmamalıdır. Bir yurttta yaşayan çokluğun içindeki bir kütlenin, din, kan, veya ırk ayrılığı gibi iddialarla va yabancı kuvvetlere dayanarak kendilerine imtiyazlar ve masu-niyetler temin etmek yolunu gütmeleri, o yurdun iç durumuna bakış-la istiklali, tehlikeye maruz bırakır.’

Lozan Antlaşması ile azınlıklara tanınan hakların büyük bir çoğunluğu, bir yandan azınlıklara duyulan güvensizlikten, diğer yandan bu hakların bir ulus-devlet kurmak isteyen Cumhuriyet’in kurucuları tarafından vatandaşlar arasında eşitliği bozan birer ayrıcalık olarak görülmesinden dolayı fiiliyatta uygulanmadı.” (Bali, 2003: 512-513)

Bu hakların uygulanmadığını en iyi ortaya koyan, CHP’nin hazırladığı “*Onbeşinci Yıl Kitabı*”nda verilen bilgilerdir:

“Cumhuriyet idaresi Türkiye’deki azınlık okullarını sıkı bir mura-kabe ve teftiş altında bulundurmuştur. Bu okulların program ve tali-matnameleri Bakanlıkça tetkik olunarak dereceleri tesbit edilmiştir. Azınlık okullarında okutulmakta olan bütün kitaplar tetkikten geçiril-mektedir.

Azınlık okullarına Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurtbilgisi ve Sosyo-loji derslerinin Türkçe okutulması mecburi tutulmuştur. Azınlık okul-ları direktörlerinin resmi ilkokul mezunları derecesinde Türkçeye va-kıf olmaları mecburi tutulmuştur.

Azınlık okullarının bütün kayıtlarının Türkçe tutulması ve diploma ve tasdikname gibi vesikaların Türkçe yazılması temin olunmuştur.

Bu okulların idare ve talim heyetlerinin tayini ve değiştirilmesi iş-lerinin Bakanlığın tasdikinden geçirilmesi usul ittihaz edilmiştir. Azın-lık liselerinden çıkanlar arasında Türk üniversitesine veya yüksek okullarına gireceklerin Türk resmi liselerinde olgunluk sınavı geçir-meleri mecburi tutulmuştur.” (Bali, 2003: 313-314)

ULUS DEVLET: TÜRKLERDEN OLUŞAN BİR TÜRKİYE

Mustafa Kemal, Türk ulusunun oluşumunda “dil birliği”, “yurt birliği”, “ırk ve köken birliği” ve “tarihsel yakınlık” arar. (Turan, 1989: 19) Bunlardan en başında “dil” ve “yurt birliği” gelmektedir. Dil ve yurt birliğini sağlamak; yani Türklerden oluşan bir Türkiye için diğer etnik yapıların arındırılması ya da asimilasyonu gerekiyordu. Bunu en iyi ifade eden de Rıza Nur’dur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, gayrimüslimler Anadolu’dan hızla arındırılırken; azınlık statüsüne alınmayan ve kendilerine hiçbir hak tanınmayan Kürtler, Arnavutlar, Boşnaklar, Çerkesler, Lazlar, Araplar, Gürcüler vb Müslüman halklar da hızla asimilasyon politikalarına tabi tutuldu. Mustafa Kemal ekibi, Kürtlerin ve muhaliflerin sesini kısıttan sonra, Türk milliyetçiliğine hız verdi. İttihatçıların hayalini kurduğu “Türklerden oluşan bir Türkiye” projesi için kolları sıvadı. Türklerden oluşan bir “ulus-devlet”in inşası için Cumhuriyet Halk Fırkası ve hükümeti çeşitli plan-projeler geliştirdi ve çeşitli raporlar hazırladı. CHF tarafından Türk milliyetçiliğinin memleket dahilindeki hedefi ise şöyle belirlendi:

“Tek bir dil konuşan, kültür ve ölkü birliği ile birbirine bağlı bulunan yurttaşlardan oluşmuş siyasi ve içtimai bir bütün meydana getirmek, yani vatan içinde ‘anadili tek, ölküsü tek bir millet’ yaratmaktır.

Bu hedefin tahakkuk yolları:

Bu memlekette her şerefin ve nimetin Türkçe ve kendisini Türk hissederek Türkçülükten başka bir kavmiyete bağlılık göstermeyenlere has olduğunun tam bir şuurla zihinlere nakş edilmesi.” (Bulut, 1998: 174)

“Türk vatani içinde bulunanları behemehal Türk yapmak için” ölümden de daha kötü olan “Şark Islahat Planı” 1925 yılında hazırlandı ve uygulamaya kondu. Kürtler için “ölüm fermanı” anlamına gelen Kürtçenin Cumhuriyet döneminde ilk kez yasaklanması bu plan uyarınca gerçekleşti. Bu aynı zamanda Kürtlerin tarihinde ilk kez uygulanan bir “dilkırım” yani “beyaz katliam”dır. Planın 41. Maddesi şöyle:

“Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hısnımansur (Adıyaman), Besni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullananlar, hükümet ve belediyenin emrine aykırı davranmakla suçlanacak ve cezalandırılacaktır.” (Cemal, 2003: 379)

“Evvela Hükümet, devlet ve memleket baştan başa Türkçülük cereyanını kabul etmiş ve bunu bütün kanunları ve halka istinad ettiği Teşkilat-ı Esasiyesi ile teyid etmiştir.”

Ahmet Ağaoğlu

ŞARK ISLAHAT PLANI'NA İLİŞKİN GİZLİ RAPORLAR

Ahmet Ağaoğlu'nun da belirttiği gibi, Kemalist iktidar baştan başa Türkçülük cereyanını kabul etmiş ve bunu hayata geçirmek için de her türlü kanunu çıkarmıştır. Özellikle kendisi için tehlike gördüğü Kürtlerin sindirilmesi ve Kürdistan'ın Türkleştirilmesi için de her türlü politikayı gütmüştür. Bunun için 1925-1930 yılları arasında, İçişleri Bakanlığı'nın müfettişleri tarafından on kadar dahili rapor hazırlanmıştır. Bu raporlar Türkiye'yi iki bölgeye ayırmaktadır: Fırat'ın kuzeyi ve doğusu. Öncelik, “Kürtlkle” temaslardan korunması gereken Kuzey'e veriliyordu. Tamamen Kürt olarak kabul edilen ikinci bölgede ise, Kürtlerin sürülmesi ve Türk kolonilerinin bölgeye yerleştirilmesi yoluyla, Kürdistan'da Türk nüfusunun hakim kılınması hedefleniyordu. Bu planın en önemli ayağı da, Kürtlerin koloni yani sömürge şeklinde yönetilerek daha rahat denetim altında tutulmaları ve temsil (asimile) edilmeleridir. Hazırlanan raporlarda da göreceğimiz gibi hedeftekiler sadece Kürtler değil, aynı zamanda Araplar, Çerkesler, Lazlar, Süryaniler vb. diğer halklardır. Kürtler, yalnızca “Ebedi Şef” önünde sorumlu olan “üç genel müfettişin” kontrolü altına girmiş ve bir “koloni” gibi yönetilmişlerdir. Bozarslan'ın belirttiği gibi,

“Türk Ocakları ve Halkevleri Kürdistan’da yaygın bir şekilde kurulmuştu ama, tek parti CHP bu bölgede mevcut değildi. Sadece genel müfettişlikler siyasi bir faaliyet gösterme icazetine sahiptiler.” (Borzarslan, 2004: 64) Fakat Kürtlerin siyaset yapma ve siyasi irade kullanma hakları yoktu. Kürtleri bir koloni ya da müstemleke (sömürge) anlayışıyla yöneten tek parti (CHP) yönetiminin hazırladığı bu raporlar, Kürtler üzerindeki devlet anlayışını sergilemesi açısından oldukça önemlidir. Şark Islahat Planı’na ilişkin hazırlanan bu raporlardan birkaç tanesini aktarmak istiyoruz.

Çankırı Mebusu ve Meclis Başkanı

Abdülhalik Renda’nın Raporu:

“Ayaklanma, Din Perdesi Altında, Tamamıyla Milli Bir Harekettir.”

Türkiye Cumhuriyeti Başvekil-i Muhteremi İsmet Paşa Hazretlerine:

Emir ve tensib-i Samileri ve cümle isyan sahası ile o sahaya civar vilayetlerde bir tetkik seyahatı yaptım. Tetkikatımı Gaziantep, Urfa, Siverek, Diyarbakir, Siirt, Bitlis, Van, Muş, Genç, Elazığ, Dersim, Ergani, Mardin, Malatya ve Maraş vilayetleri, Van Gölü’nün şimal ve cenup sahilini, Muş, Genç ve Elazığ arasında mahall-i isyan olan kazaları ve Dersim vilayetinin bütün kazalarına ve Malatya’nın cenubundaki Kah-ta, Hısnımansur ve Behisni kazalarını dolaşarak icra eyledim.

Tetkikatıma evvelemirde Kürtlerin nerelerde ne miktarda sakin olduklarını, bu mıntikalarda sakin olan ahalinin ne lisan kullandığını, resmi kayıtlarımıza istinaden tespit suretiyle başladım.

İsyan Bölgesinde Yaşayan Nüfus

Fırat’ın şarkında ve Bingöl Dağlarının cenubunda bulunan Urfa, Mardin, Siverek, Diyarbakir, Ergani, Elazığ, Dersim, Genç, Muş, Beyazit, Van, Hakkari, Bitlis, Siirt vilayetleri ile Erzurum vilayetlerinin Hınıs ve Kiğı ve Erzincan’ın Pülümür kazalarının kayıtlarımıza göre nüfusu bir milyon üç yüz altmış bindir.

Tetkikat ve tettebbuatıma nazaran bu mıntıkadaki ahalinin kısmı azami yani dokuz yüz doksan üç bini Kürtler teşkil eder.

Bu nüfus içinde Türklerin mikdarı ancak iki yüz elli bir bin ve Arapça konuşanların miktarı da yüz on yedi binden ibarettir. Türk erkeklerinin %80'ni Kürtçe konuşmaktadır. Bu miktarlara yazılmamış mektum (nüfusa yazılmamış) nüfus dahil değildir. Onlar da idhal olduğu takdirde bu erkanı kasabalıların aleyhine ve Kürtlerin lehine çok tezayüt eder.

Türk Oldukları Savunulan Yerleşim Birimleri

Bu mıntika dahilinde nefsi Birecik kasabası ile kazanın birkaç köyü, Urfa, Diyarıbekir, Bitlis Ahlat ve Erciş şehirleri, Erciş'in etrafında on bir köy, Muş, Palu, Mezrea şehirleri, Mezreanın sekiz nahiyesinden dördü, Harput kasaba ve kazası, Dersim vilayetinin merkezi olan Hozat ile bir köyü, Ovacık kazasının merkezi ile altı köyü Türk'tür.

Çemişkezek, Çarsancak, Harput kazaları ile Mezrea'nın dört nahiyesindeki Türklerden maada diğer kasabadaki Türklerin erkek kısmı Kürtçeyi tekellüm etmekte ve Kürtlerle olan alışverişlerini Kürtçe yapmaktadırlar. Siirt ile kasaba etrafındaki yedi köy, Mardin ve on dört köyü, Midyat kasabası ile iki yüz köyü, Sabur ile on dört köyü Arapça konuşmakta ise de buradaki erkekler de muhitin tesiratına kapılmaktan kurtarılamayarak hemen cümlesi Kürtçe öğrenmek ve konuşmağa mecbur kalmışlardır.

Muhitin tesiri o kadar büyüktür ki Elaziz ile Çemişkezek arasında Ezat Gümrükhanı civarında Türkçeden başka hiçbir lisan bilmeyen beş altı Türk köyü mahza Alevi oldukları için Kürt olduklarını iddia etmektedir.

Urfa'nın Harran ve Mardin'in Nuseybin kazaları yalnız Arapça konuşuyor.

Bu izahata nazaran Fırat'ın şarkında ve Bingöl Dağlarının cunbundaki mıntıkada sakin olan halkın ancak yüz bin kadarı Kürtçe bilmemekte, Türkçe ve Arapça konuşan mütebaki ahali de dahil olduğu halde bütün sekene Kürtçe konuşmaktadır. Fırat'ın garbındaki

Malatya vilayetinde, ahalisinin nısfından biraz fazlası Kürt olduğu gibi Maraş vilayetinin ve Pazarcık kazalarında kayden yirmi iki bin kadar Kürt mevcuttur. Bunlardan maada Gaziantep, Cebelibereket, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Çorum, Aksaray, Konya ve Ankara vilayetleri ile Kars ve Ardahan vilayetlerinde henüz Kürtlüklerini muhafaza eden ehemmiyetli nüfus kütleleri vardır.

Fırat'ın şarkında bulunan Kürtler, iktisaden ve lisanen tamamen hakim mevkidedirler. Elaziz, Ergani, Diyarıbekir, Urfa, Bitlis, Van, Muş ve Palu gibi Türk kasabaları, erkek ahalisi Kürtlerle alışverişlerinde Kürtçe konuşmakta ve bu suretle köyler ve küçük kasabalar ahalisi Türkçe öğrenmeğe ve söylemeye mecbur olmadan bütün işlerini görmekte ve ihtiyaçlarını tesviye etmektedirler.

Fırat'ın garbındaki Malatya vilayetinin vaziyeti de aynıdır. Yalnız bu vilayetin Behisni kazasında sakin olan Kürtlerin erkekleri ihtiyaçlarını tesviye için Türkçe öğrenmeye mecbur kalmıştır. Fırat'ın garbında bulunan diğer vilayetlerimizdeki Kürtlerin erkekleri Türkçe öğrenmeye mecbur kalmışlarsa da kadınlar hala Kürtçe konuşmakta ve cümlesi taassupla gördüklerini muhafaza etmekte ve kemali gururla Kürt olduklarını söylemektedirler.

Fırat'ın şark ve garbında sakin ahalinin milliyet, lisan ve miktarı anlaşıldıktan sonra gezdiğim sahalardaki müşahadatımı arz ediyorum.

1925 İsyanı: Tamamen Milli Bir Hareket

İsyan, din ve irtica perdesi altında milli bir harekettir. 1330 (1914) senesine kadar vuku bulan münferit ve şahsi isyanlar -Bedirhanilerin isyanları- muayyen bir mıntıkaya inhisar etmiş milli bir fikre istinat etmediği için büyük Kürdistan'a şamil olmamıştır. 1330 isyanı (1914 yılında Molla Selim'in liderliğinde girişilen Bitlis ayaklanması) din perdesi altında milli bir isyan olduğu gibi bu seferki isyan da yine din ve irtica perdesi altında tamamen milli bir isyandır.

Son isyana, 1330 isyanına iştirak edenlerden fazla mevaki (yerler, bölgeler) iştirak etmiş ve kıtalarımızın hareket-ı tedibiyesiyle

isyan hitam bulmuş ise de Kürtlerde fikir milliyetinin günden güne te-
zayüdüne mani olamamıştır. Esasen milliyetlerinde pek mutaasıp
olan Kürtler, bu isyandan sonra taasuplarını teşdit eylemişlerdir...
(İsyan ile ilgili oldukça uzun tesbitler yapılmış)

Asıl Sorun: Kürtlerde Milliyetçilik Fikrinin Gelişmesi

Hülasaten arzettiğim bu mevaddın içinde en ziyade şayan-ı ehem-
miyet gördüğüm, Kürtlerde fikr-i milliyetin günden güne çoğalması
ve atide tamamen milli bir isyan zuhur etmesi meselesidir. İtiraf et-
mek lazımdır ki Fırat'ın şarkındaki bütün menzil hatlarımız bugünkü
günde Kürt köyleri ile doludur. Ermeni köylerine akın ederek birer
suretle yerleşmeye başlayan Kürtler, şimdiden tedabir-i lazime itti-
haz edilmezse bütün menzil hatlarımızı tamamen elde etmeğe mu-
vaffak olacaklardır.

Vaziyet-i hazır bu suretle tavazzuh ettikten sonra acilen tedabir-i
lazime ittihaz edilirse oralarda Türk nüfus ve nüfuzunu hakim kılmak
zamanının henüz geçmediğine kaniim. Tedabir-i lazime ittihaz edil-
mezse pek az zaman sonra Fırat'ın şarkındaki vilayetlerimizden sar-
fınazır etmek mecburiyetinde kalacağız.

Kürtler, Ankara'ya kadar yayıldıkları cihetle iş yalnız Fırat'ın
şarkını -ki pek ziyade mühim bir keyfiyettir- kaybetmekle kalmaya-
cak, Fırat'ın garbında da Malatya gibi birçok yerler de tehlikeye gi-
recektir.

Elimizde kalan Türkiye arazisinde iki milletin aynı ırktan ve sela-
hiyetle hakim bulunması imkanını katiyen görmüyorum. Binaena-
leyh bütün memlekette Türk nüfus ve nüfuzunu hakim kılmağa farz
ve zaruri görüyorum. Bu husus için evvela vilayetlerde serian ittiha-
zını muvafık gördüğüm tedabiri birer birer arz ediyorum.

1- Menzil hatlarımıza Türk yerleştirmek

Erzurum-Hınıs-Muş-Bitlis

Erzurum-Hınıs-Bulanık-Ahlat-Bitlis

Erzurum-Karakilise-Malazgirt-Erciş-Van

Muş-Çapakçur-Palu-Elaziz-Malatya
Elaziz-Ergani-Silvan-Garzan-Bitlis
Siirt-Garzan
Birecik-Suruç-Urfa-Siverek-Diyarbakir
Mardin-Midyat-Siirt
Van Gölünün cenubundan Bitlis-Van
Van Gölünün şimalinden Bitlis-Van

Menzil hatlarında bugün vaktile Ermenilerin iskan ettiği büyük köylerde evlerin kısm-ı azamı harap olmuş ise de arazi tamamen duruyor. Muş Ovasında, Van Gölü etrafında Muş ile Elaziz arasındaki Uluova'da, Palu kazasında Palu ile Çapakçur arasında Elaziz ile Ergani ve Diyarbakir ile Silvan arasında çok miktarda sulu ve münbit arazi vardır.

Muayyen bir program ve sistem dahilinde çalışılacak olursa hiç kimsenin hakkına tecavüz etmeden bu yerlere Türk muhacirleri yerleştirmek ve muhacirleri memnun etmek mümkündür. Elverir ki muhacirlerin iskan mahalline kadar kamyonlarla nakil ve bir sene işleri temin olunsun. Şimendiferlerimizin büyük yollarımızın geçeceği yerler, şimdiden tesbit edilmeli ve o yerlerdeki metruk ve mahlul arazi muhacir gelinceye kadar muattal bırakılarak icara bile verilmemelidir. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'nin tercihan göstereceği menzil hattı üzerinde yüz haneden aşağı olmamak üzere yapılacak köylerde Türk muhacirleri iskan edilmelidir.

Havanın ciyadeti, arazinin kuvve-i inbatıyesi, nakliyatın kolaylıkla icrası muhacirleri bu mahalle celbedecektir. Getirilecek muhacirlerin miktarı bütçemizin müsaadesine göre tamamen iskan ve bir sene işe edilebilecek miktardan fazla olmaması ve fakat muntazam bir sistem dahilinde getirilerek iskan edilmelidirler.

Bütçemizi nazarı itibare alarak bu menzil hatlarını on senede doldurmak imkanı vardır.

Emval-i metrukeden arazi bulunmayan yerlerde şimdiden arazi satın alıp muayyen zamanın hululüne kadar muattal tutmak kabildir.

Bu hatlar tutulunca dahilde bulunan Kürtler ovalara arazinin

bulunduğu yerlere indirilebilir ve kayalık, taşlık olan arazi mıntika-i memnua-i iskaniyeden addedilebilir.

Kürtleri Asimile Etmenin Yolu

Türk lisanının hakimiyeti temin edilir edilmez kız alıp vermek, başka lisanı menetmek, Türkçe konuşmayanlara muamelatta suubet (zorluk) göstermek, Türkçe konuşanlara suhulet (kolaylık) göstermek, mükafat vermek gibi birçok vesait ile ovalara inecek olan Kürtleri temsil (asimile) etmek imkanı hasıl olur.

Şarkı kendimize mal etmek için en mühim tedbir bunu görüyorum. Arz edeceğim tedabir-i saire ile beraber bu tedbirin icrası bize şark vilayetlerimizi kazandıracaktır.

2- Malatya, Elaziz, Diyarbakir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Erganimadeni vilayetleri merkezleri ile Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Hısnımansur, Behisni, Ergani, Hekimhan, Birecik kazaları merkezlerinde maarife çok ehemmiyet vermek, oralardaki Türklere Türklüklerini anlatmak, Türk Ocakları, Belediye ve Hükümetler vasıtasıyla kasabalarda Türkçeden başka lisanın konuşulmamasını temine çalışmak, alışveriş için kasabalara gelen Kürtleri Türkçe öğrenmeğe mecbur kılmak bu mahallerde mevcut olan ve yeniden açılacak olan orta mektepler ile leyli (yatılı) iptidai (ilkokul) mekteplerine garp vilayetimiz halkından mefkure sahibi muallim intihab ve tayin etmek ve bu veçhile Türkler üzerindeki Kürt lisanı hakimiyetini refetmek.

3- Siirt, Mardin, Midyat ve Savur gibi Arapça konuşan ve erkekleri Kürtçe bilen ve bir müddet daha geçtiği halde bütün Kürtleşmesi muhakkak olan mahallerde maarife hususi bir ehemmiyet vererek erkekler ve hassatsen kadınlara Türkçeyi öğretmek ve Kürtlüğe olan temayülleri Türklüğe çevirmek, kız mekteplerine çok ehemmiyet vererek mefkureli hanım muallimler göndermek, ikramiye, yemek, elbise vesaire vermek gibi suretlerle kızları mekteplere celbetmeğe çalışmak ve kız mekteplerine rağbet çoğaldıkça kız mekteplerinin adedini tezyit etmek pek muvafık olur.

4- Dersim'in iki kazası yani Çarsancak ve Çemişkezek Türk ve bilhassa Çemişkezek tam manası ile müteassıp Türk'tür. Dersim'in merkezi olan Hozat ile Ovacık kazasının merkezi ve etrafındaki altı köyü de Türk'tür. Ovacıkta kadın erkek yedi yaşından sonra Kürtçeyi öğreniyor. Abbas Uşağın, Ferhat Uşağın, Aşağı Karaçalı, Yukarı Karabalı, Bahtiyarlı, Koçuşağı, Maksut Uşağı, Şam Uşağı, Arslan Uşağı, Beyt Uşağı gibi isimlerin delaleti ile esasen Türk olup lisan ve Alevilik sebebi ile Kürtlük iddiasında bulunan ve neslen kendilerinin itirafı veçhile Horasan'dan gelme Türk oldukları anlaşılan bu aşiretleri Dersim'in hemen altına erkekleri halen de Türkçe konuşabildikleri cihetle temsil etmek diğer Kürtleri temsilden daha kolaydır.

Dersimlilerin siması da diğer Kürtlerin simasından farklı olduğu gibi zekaları ve maarife hevesleri cümlesinden ziyadedir. Esasen Türk olan kazalar ile Hozat ve Ovacık ve hatta Dersim'in diğer iki kazasına açılacak leyli iptidailer ile ileride Hozat'ta açılacak bir orta mektebin maksadı temin ve Dersim'in diğer yerlerden daha evvel Türk olmasını teshil eder.

Türk Olmaya Zorlama

5- Malatya'dan maada Fırat'ın garbında bulunan vilayetlerdeki Türklerin hala Kürt bırakılmalarında hiçbir sebep ve mana yoktur. Bunlar nisbeten az oldukları için mektep ve mükafat ile ve Kürt'üz dedikleri müddetçe işlerinde gösterilecek tas'ibat ve vesait-i saire ile Türk olmağa icbar edilmelidir.

Demiryolu Politikası

6- Tatbik edilecek temsil ve iskan programının müsbet neticeler verebilmesi için şark şimendiferlerine çok ehemmiyet vermek ve mümkün olduğu kadar on senede Kayseri'den Erzincan'a ve Muş tariki (yolu) ile Van Gölü sahiline ve Malatya'dan Diyarıbekir'e demir yolunu isale çalışmak elzemdir. Bir taraftan menzil hatlarındaki köylerle kasabaların tamamen Türkleştirilmesi, diğer taraftan en mühim

noktaların şimendiferle merkeze ve kesif Türk mıntıkalarına raptı o mahallerdeki aşımızı müemmen kılar.

Sıkıyönetim ve Ayrı Uygulama

7- Adliyemizin kavanin ve usul-ü hazıramızla oralara tamamen hakim olması imkanı yoktur. Oraları için kavanin-i hususiye-i adliye tedvini idareten ve siyaseten doğru olamaz. Teşkilat-ı Esasiyemize muhalif olmamak şartı ile kavanin-i mevcudemizden istifade ederek orada örfi bir idare ve mahkeme tatbik edilebilir. Kabul edilecek programın hitamı tatbikine kadar oralarda idare-i örfiye idame edilmeli, umur-u cezaiye mahakim-i adliyeden alınarak teşkil olunacak örfi mahkemelere verilmeli ve ceza mesaili pek seri bir surette halolunmalıdır. Bazı yerlerde kalacak olan muhakim-i adliye yalnız umur-u hukûkiye ile iştigal etmelidir. Ahali hükümet-i mahallin kendi haklarını muhafaza ve vikaye ettiğine kanaat getirip de mahakimi tercih etmeğe başlayınca umur-u cezaiye de yavaş yavaş mahakimi adliyeye tevdi edilebilir.

Sıkıyönetim Yoluyla Asimilasyon

8- İskan ve temsil programı idare-i örfiye ile daha kolay tatbik olunabilir. Programın icrasına muhalefet edecekler veya teferrüt ve tegallüp iddiasında bulunacaklar veya idareten veya siyaseten oralarda bakaları muzur görülenler, isyanı teşvik ve idare etmiş olanların ak-raba ve taallukatı mahkeme-i örfiye kararı ile idare-i örfiye mıntıkası haricine nakil ve iskan edilebilir. Yeni teşkil olunacak Türk köylerinin oralarda tutunabilmesi ve civardakilerin taaruzundan masum kalmasını idare-i örfiye pek ala temin edebilir.

Aşiret Reisi Yerine Hükümet Gücü, Hükümet Binaları, Arazi Yazımı ve Vergilendirme gibi, "Kürtlerin nasıl Türkleştirilebileceği" konusundaki farklı yöntemler maddeler halinde sayılıyor (7. maddeden 16. maddeye kadar).

Askeri Yönetim Etkinliği

17- Tetkikat-ı mülkiye heyetleri raporlarını göndermiş olmalıdırlar. Mamafih pek ziyade küçülmüş olan vilayetleri tekrar büyütmek, oraları için bir zaruret-i idariyedir. Vaziyet-i coğrafya Dersim'in inkisamına manidir.

Küçültülmüş olan vilayetler büyültülmekle beraber mıntıkada idare-i örfiye idame edileceği için bütün mıntıkanın mesul amiri idare-i örfiye reisi sıfatıyla o mıntıkanın en büyük reis-i askerisi olmalıdır.

Ordu müfettişi aynı zamanda Bingöl dağlarının cenubunda ve Fırat'ın şarkındaki kıtanın ve Malatya'nın amir-i mülkisi olmalıdır.

Ordu müfettişine idari, mali ve adli birer müşavir-i mülki vermek imkanı daima mevcuttur. İran ve Musul hudutlarında tahrikat devam edeceği için bugünkü askeri kadromuzdan fazla olarak merkezi Van olmak üzere yeni bir fırka teşkil etmek icabı halinde hudut kıtamızı takviye, Van ile Hakkari Kürtlerinin herhangi bir hareketini çabuk itfa için elzemdir kanaatindeyim.

Arzettiğim tedabiri berçevh-i ati hülasa ediyorum:

1- En mühim menzil hatları üzerindeki köylere Türk yerleştirmek ve yeniden Türk köyleri tesis etmek,

2- Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan vilayet ve kaza merkezlerinde maarife ehemmiyet vererek vesat-i adide ile Türklere Türklüklerini iyi tanıtmak, Türkçeyi hakim kılmak,

3- Kürt mıntıkası içinde Arapça konuşan ve erkekleri Kürtçe bilen Siirt, Mardin, Midyat, Savur gibi mahallerde mekteplere ve hasaten kız mekteplerine çok ehemmiyet vermek ve kızların okullara rağbet etmesini suret-i adide ile temin eylemek,

4- İki kazası, merkez-i vilayeti ve Ovacık kazasının merkezi ile civarı Türk olan ve taşıdıkları aşiret isimlerinden neslen ahalisi Türk olduğu anlaşılan Dersim vilayetlerinde leyli iptidailere ehemmiyet vermek ve Türkçe sür'atle tamim etmek,

Kürtleri Türk Yapmak

5- Fırat'ın garbındaki vilayetlerimizin bir kısmında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtleri Türk yapmak,

Kürtlerin nasıl Türk yapılacağı konusundaki görüşler 18. maddeye kadar devam ediyor. (Bayrak, 1993: 452-467)

KÜRTLERİ TÜRK YAPMAK

Raporda da görüldüğü gibi, Türk yöneticilerinin bütün derdi, Kürtleri Türk yapmaktır. Ancak, Kürtler Türk olursa hedefe ulaşılır ve bütün Anadolu Türklerin olurdu. Bunun için Kürtlerin asimilasyonu gerekiyordu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, yani 1923 tarihinden itibaren Kürtlerle ilgili bütün yayınlar yasaklanırken, Resmi ideoloji doğrultusunda "Kürtlerin Türklüğü" ile ilgili bir sürü kitap yayınlandı. Bu kitapları hazırlayanlar; siyasetçiler, askeri erkan ve resmi ideolojiyi yaymakla görevlendirilen akademik çevrelerdir. Kürtlerin Turani bir ırktan geldiği ve Türk olduğu konusunda, devlet yetkililerince onlarca kitap hazırlatılır ve halka bedava dağıtılır. Bu iş öylesine ciddiye alınmıştır ki, günümüze kadar her dönemde binlerce kitap basılıp bedava dağıtılmıştır. Bunlardan birkaç örnek:

- Süleyman Sabri Paşa'nın "*Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Te-tabuât*" (İst. 1928). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra bu kitap "*Van Tarihi ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler*" adıyla, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından tekrar yayınlanıyor.

- Prof. Dr. Aydın Taneri: "*Kürtlerin Kökeni, Siyasi, Sosyal ve Kültürel Hayatları*". Bu kitabın genişletilmiş yeni basımı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından "*Türkistanlı bir Türk Boyu: Kürtler*" adıyla çıkmıştır.

- Askeri Dr. Mehmet Çapar: "*Doğu'daki Aşiretlerin Türklüğü*" (İst. 1972).

Bunlar gibi, "Kürtlerin Türklüğü" ile ilgili binlerce kitap basılmış ve halka bedava dağıtılmıştır. Bunlardan biri de, 2009 Ocak ayında, Adana Kitap Fuarı'nda halka bedava dağıtılan ve bize de verilen

Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nun, "*Kürtler'in Türklüğü*" adlı kitabıdır. Bu kitabı yayınlayan Hamle Basın Yayın, N. Atsız'ın "Yüzde yüz Türk olduğun gün, cihan senindir" sözüyle "Önsöz"ünü bitirmiş. Bu kitap, Kırzioğlu'nun üniversitelerde verdiği konferanslardan derlenmiş. Tam anlamıyla 'Resmi İdeoloji'yi yansıtmaması bakımından bizim için önemlidir. Bakalım, resmi ideolojinin ünlü Prof. Doktoru Kırzioğlu, Kürtlerin Türklüğü konusunda neler diyor:

'Kart-Kürt' Türkleri

"Şimdi de, Atatürk Üniversitesi'nde "Tarih Öğretim Görevlisi" bulunuşumun ikinci ayında, Erzurum'da ilk konferansım olarak, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Talebe Derneği'nin isteği üzerine, 'Tarih ve Dil Bakımından Kürtler' adıyla bu konuyu, yüksek huzurlarınızda anlatmak, benim için büyük bir mutluluk olacaktır. Bugün burada, milli ve ilmi bir konu olan, yeryüzünde Türklerin yayıldığı beş ayrı bölgede, tarih boyunca tanınan Kürt adlı Türk uruklarını, birkaç saatinizi alacak olan bir uzunca konferansla anlatmaya çalışacağım...

(...) hiçbir milletin eski tarihi, Türklerinki gibi çok geniş ve dünyayı saran bir ululuk göstermemektedir; yani, doğuda Japon Denizi'nden, batıda Atlas Okyanusu'na ve kuzeyde Sibir ile Kazan bölgelerinde güney Hind'e, Yemen'e, Habeşistan'a kadar, asırlarca hakim olup, medeniyetler geliştirerek, 'Üç-Kıt'a'ya yayılan Türk ırkının, Yakınçağa kadar gerçekten 'dünyanın efendisi' sayılan ve en büyük teşkilatçısı olan şanlı atalarımızın tarihini, bütün ayrıntıları ile 30-35 yılda aydınlığa kavuşturmak, kolay değildir.

İşte, kısaca arzettiğim bu gibi sebepler yüzünden, yani Türkiye'de tarih araştırma ve öğretiminin üniversitede çok geç başlamasından dolayı, daha umumi Türk tarihi içindeki birçok meselelerin bile çözülüp suyüzüne çıkmayışı gibi, Kürt diye anılan Asya ve Avrupa'daki Türk urukları da, tüm olarak bir arada araştırılmaya, yeni başlanmıştır. Edebiyat Fakültesi 'Tarih Dalı' mezunu olarak bu işe, ilk defa bendeniz başladığımdan, mutluyumdur.. 1945 Ocak ayında

Kürtler'in menşe'i meselesini çözdüm. Ertesi 1946 yılı Mayıs-Haziran ayında 'Tasvir' gazetesinde 'Kürmanç Kürtleri'nin Aslı' adlı uzun uzun üç makale neşrettim. Ondan sonra da konuşmamın başında da arzettiğim gibi:

- 1) 100. doğu boylamında Moğolistan kuzey batısındaki Sayan-Dağları ve Yenisey-ırmağı'başları'nda,
- 2) Batı-Türkistan (Horasan ile Afganistan) da,
- 3) Dağıstan ile Romanya- Macaristan-Çekoslavakya gibi Tuna-Boyları'nda,
- 4) Kuzey Azerbaycan'da Kür-Aras ırmakları boyları'nda ve
- 5) Dicle Boyları'ndan yayılmış olarak, Türkiye-İran-İrak ve Kuzey-Suriye'dekiler olmak üzere, Asya ve Avrupa'daki başlıca beş ayrı coğrafya bölgesinde yaşamış ve hatıralar bırakmış olan 'Kürt' adlı, güçlü ve kalabalık Türk uruklarını tespit ettim. Bunların tarih boyunca varlıklarını ve dillerini öğrenip tanıتما merakı da, bendenizi sarmış oldu. (Kırzioğlu, 1995: 8-12)

Kürt Adının Manası

Asıl konumuza girerken, hiçbir İran ve Aryani toplulukta görülmeyip, Yalnız Türk ve Oğuzlar kolundan gelen urukların adı olan 'Kürt' deyiminin, anlamından işe başlayalım. Başta Macar dilcileri olmak üzere, Türkologlar, doğru olarak 'Kürt' adının Türkçe 'yatkın-kar, sertleşmiş kar, yazın dağ başlarında bulunan ve geç eriyen kar' anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Türkistan, Kırım ve Kafkas- İllerinde bugün de, 'kar' anlamına kullanılan 'kürt' sözü, Azerbaycan ile Anadolu'da, kışın insanı, hayvanı ve kızıağı batırmaz derecede, tahta gibi sert kar yığını demek olan 'kurtuk' (Ahıska- Artvin- Çorum-Kırşehir), 'kürtük' (Kars-Erzurum-Erzincan-Sivas-Amasya-Malatya-Diyarbakır-Bitlis-Hakkari) ve 'kürtün' (Kastamonu-Bolu-Edirne-Konya-İsparta'da) deyimlerinde yaşamaktadır, ki bu sonuncular, dağların kuzey ve kuytu yerlerinde yaz ortalarına kadar kalan kar anlamına da gelmektedir. Tipi veya boranın çukur yerlere doldurduğu ve sertleşerek uzun zaman kalan 'kar-yığını' anlamına da gelen 'kurtuk-kürtük'

ile, Orta Asya (Doğu) ve Kuzey-Türk dillerindeki 'kar' demek olan 'kürt' sözü, yatkın ve sertleşmiş karın üzerinde yürünürken çıkan, 'kürt-kürt' gibi sestten kalmadır." (Kırzioğlu, 1995: 16-17)

Kırzioğlu, Türk Kürtleri boylarını da sayar: A) Yenisey Kürtleri, B) Batı-Türkistan veya Horasan-Afgan Kürtleri, C) Dağıstan-Macar veya Tunaboyu Kürtleri, Ç) Kuzey Azerbeycan veya Kür-Aras Kürtleri, D) Dicle Kürtleri

Kırzioğlu'nun en ilginç belirlemesi de, III. Bölümde 'Öteki Sosyal Bilimler Bakımından Kürtler'in Türklüğü' başlıklı bölümdür:

A) Antropoloji Bakımından Kürtler

"Eskiden kavmiyat dediğimiz antropoloji, insanın gövde ve dış yapısını, bilhassa kafatasını inceleyerek, soyu ile kökünü araştırıp, ortaya çıkarmaya yarar. Bu bakımdan Dicle-Kürtleri'nin de, bütün Türkler gibi, %85'ten çoğu yuvarlakbaşı (brakisefal) olup, melezleşmemiş öz İranlı / Farslar ve Hind Avrupalılar (Aryaniler) ile Sami ırktan Araplar gibi, uzunbaşı (dolikosefal) değildirler. Ancak, ortabaşı (mezosefal) ve uzunbaşı (dolikosefal) tipteki Kürtlerin sayısı % 15 kadar olup, bu nisbet Batı-Türkistan ve Türkiye'deki Türkmenler ile Yörüklerde de görülmektedir. 'Kürtlerin Türkmen tipi'nde olduklarına..." (Kırzioğlu, 1995: 99-100)

Tunceli Üzerine Coğrafi Görüşler

Ord. Prof. Besim Darkot da Elazığ'da Üçüncü Üniversite Haftasında, "Tunceli Üzerine Coğrafi Görüşler" adlı altında özetle şunları söylemiştir:

"...Son zamanlarda Tunceli'nin tarihi üzerinde çok şey söylendi, fakat az hakikat ortaya kondu... Bu olanların arasında Türk kanından gelenlerin hissesini tespitte çalışmak hem vazife, hem de ilmi bir meseledir. Bu memlekette yaşayan ovalılar arasında neden fark meydana gelmiş? Ovalılar varlıkları üzerinde hiç şüphe götürmeyecek kadar Türk... Dağlılar ise sapa kalmışlar, medeniyet cereyanları ile temasa gelememişler, dağların eski sakinlerine karışarak onların

adetlerini almışlar, mahalli hususiyet kazanmışlar ve bu hususiyet mistik temayüllerle, Pavlikianların, İran şiirlerinin tesirlerine de müsait bir zemin hazırlamış... Dersimliye nereden geldiği sorulsa, ekserisi 'Horasan'dan' der. Dersim'de soyunun asaleti ile iftihar eden her fert, kendini Ahmet Yesevi'ye mensup telakki eder. Halbuki, Horasan, şarktan garba yayılan Türklerin tarihinde çok mühim bir rol oynamış bir memleket, Ahmet Yesevi ise Batı Türkistan'da doğmuş büyük bir Türk mutasavvıfıdır. Bu böyleyken, Osmanlı Devrinde bunlara toptan Kürt denilmiş ve Dersimliler de Kürt oldukları için değil, fakat Kürt denile denile Kürt olmuşlar!" (Beşikçi, 1992: 212-213)

Ve bunun gibi hiçbir akla mantığa sığmayan, zeka yaşı alt seviyelerde olanların bile gülüp geçeceği iddialarla, Kürtlerin Türklüğü ispat edilmeye çalışılmaktadır. Hem de bilim yuvası olması gereken üniversitelerde; hem de bilimi araştırıp yayması gereken üniversite öğrencilerine!

Doktor Mehmet Şükrü Sekban'ın İtirafı

Şimdi biz, Musa Anter'in, 'Kürtlerin Türklüğü' ile ilgili yazdıklarına bir bakalım; bu konuda Kürt yazarımız ne diyor:-

"Peki; Kürtler Türk'tür! Kimlerin şehadetiyle biliyor musunuz? 1) Mim Şerif, '*Varto Tarihi*' bilimsel incelemesiyle; 2) Yüz elliliklerden Dr. Şükrü Mehmet Sekban, '*Kürt Sorunu*'; 3) Şükrü Kaya Seferoğlu, '*Anadolu'nun İlk Türk Sakinleri: Kürtler*'; 4) Mim Fahrettin Kızıriloğlu, '*Kürtlerin Türklüğü Hakkında Bazı Düşünceler*' kitaplarıyla.

Görüldüğü gibi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri'nce muteber ve muhterem dört dev gibi şahit belgeler sunmakta Kürtlerin Türklüğü hakkında..." (Anter, 1992: 24)

"... Resmi Türk Hükümetleri'nin tezini ele almak gerekir. Bu tez yıllardan beri, bir ucube olarak ortaya atılmaktadır. 'Kürt yoktur, Kürt Türkçeyi unutmuş hafızasız Türklerdir; Orta Asya'da kar yığınlarına 'Kürt' denir, öyle ise Kürtler Türk'tür. Türkler, karlı dağlarda yürürken, ayaklarının altında kart-kurt seslerini çıkardığı için, bu dağ Türklerine Kürt denmiştir..." (Anter, 1992: 87)

Bir de, Doktor Mehmet Şükrü Sekban'ın, MİT'in diline doladığı "Kürtler Türk'tür" kitabıyla ilgili Musa Anter'e anlattığı öyküsü oldukça ilginçtir:

"Efendim, 1930'lı yıllarda Kemal Paşa ve Ankara Hükümeti, Kürtleri asimile peşine düşmüşlerdi. Tüm resmi otorite ve basın, ağız birliğiyle gülünççe 'Kürtler Türk'tür' diyorlardı. Diğer yandan da aç bir kurt sürüsünün Şubat ayında bir koyun sürüsüne girmesi gibi, çobansız ve sahipsiz kalan Kürtleri canavarca soykırıma tabi tutuyorlardı. Ben, Atatürk'ün 'vatan haini' saydığı 150'liklerden biriydim. Kaçmış ve Galatasaray Lisesi'nde okumuş Irak Başbakanı Nuri Sa- it Paşa'ya sığınmışım. Paşa beni, Irak Sağlık Bakanı yaptı. Fakat gerek bana, gerekse tüm Kürtlere Ankara Hükümeti'nin yanlış bakışı ve de Türkiye'de Kürtlere yapılan zulüm, soykırım ve sürgünler, beni altı ayda verem etmeye yetti. Almanya'nın en ala bir sanatoryumunda yattım. Alman gazeteleri her gün Türkiye'deki vahşi olayları yazıyorlardı. Ben şöyle düşündüm: Bugünkü Türk İdare adamları cahildirler, bari ben 'Kürtler Türktür' dersem belki bu işe meraklı gözükürken Kemal Paşa, Kürtleri öldürmekten vazgeçer. İşte bu sahte ve uyduruk kitabımı, bu fikirle yazdım." (Anter, 1992: 24-25)

Gareth M. Winrow da Kürtleri zorla asimile edip Türkleştirmek için, "Egemen Türk etnik çekirdeği, Kürtlerin Türklüklerini unutmuş Türkler olduğuna dair bir sav icat etmiştir" der (Kirişçi, Winrow, 2008: 13)

O dönemde, bir taraftan "Kürtlerin Türklüğü" ileri sürülürken, diğer taraftan da Kürtler en ağır bir şekilde aşağılanıp horlanmışlardır. Esat Mahmut Karakurt, Ağrı İsyanı'nı bahane ederek, 1 Eylül 1930 tarihli *Akşam* gazetesinde Kürtleri şöyle anlatıyordu:

"Bunlara aşağı yukarı vahşi denilebilir. Hayatlarında hiçbir şeyin farkına varamamışlardır. Bütün bildikleri sema (gök) ve kayadır. Bir ayı yavrusu nasıl yaşarsa, o da öyle yaşar. İşte Ağrı'dakiler bu nevidendir... Şimdi siz tasavvur edin; bir kurdun, bir ayının bile dolaşmağa cesaret edemediği bu yalçın kayaların üzerinde yırtıcı bir hayvan hayatı yaşayanlar ne derece vahşidirler? Hayatlarında acımanın manasını öğrenememişlerdir. Hunhar, atılğan, vahşi ve yırtıcıdırılar...

Çok alçaktırlar. Yakaladıkları taktirde sizi bir kurşunla öldürmezler. Gözünüzü oyarlar, burnunuzu keserler, tırnaklarınızı sökerler ve öyle öldürürler!... Kadınları da kendileri gibi imiş..." (Bayrak, 1999: 231)

DAHİLİYE VEKİLİ CEMİL (UYBADIN) BEY'İN RAPORU

Dönemin İçişleri Bakanı Cemil Uybadın, Kürdistan'ın bir sömürge gibi yönetilmesini istemektedir:

"Kürdistan Umumi Valilikle ve Müstemleke Usulü İdare Edilmelidir."

Islahat Toplantılarına Katılanlar

Şark vaziyet-i umumiyesi ve başlanan ıslahat hareketi hakkında bazı vilayet-valileri (Diyaribekir, Mardin, Siirt, Siverek, Urfa, Elaziz, Ergani, Dersim) ve 3. Ordu Müfettişi İzettin Paşa ve Şark İstiklal Mahkemesi Heyeti ile 11-17 Haziran 1926 tarihine kadar Diyaribekir'de teati edilen efkar ve mütalaatı ve ittihazi muktezi mukarreratı bercevh-i arzede bilirim."

Asayiş Vaziyeti, Kürtçülük Faaliyeti gibi birçok başlık altında Kürtlerin bütün yapılanmaları ve mücadeleleri ilgili önemli tespitler yapılmakta ve hükümetin ne yapması gerektiği konusunda görüşler belirtilmektedir. Biz bu raporun çok çarpıcı ve diğer raporlardan farklı bölümlerini aktarmak istiyoruz.

Kürtçülük Mefkuresinin Önlenmesi

"Son harekatta mefkurevi bir amil yoktur denilebilirse de esas itibari ile şark mıntıkasında Kürtçülük vardır ve işlenmektedir. Yalnız henüz mefkurevi mahiyette derin, şamil ve tehlikeli değildir. Van-Midyat şarkında Kürtçülük mefkuresi, iftirak ve istiklal ceryanları daha kuvvetlidir. Halk, lisan ve milliyetine çok merbuttur. Münevverler kamilen Kürtçüdür. Mekteplerde umumi ve hususi vatan tarifi Kürtçülük mefkuresinin umdesidir. Şuurulu bir halde taazzuv ve taammüme müsteit bulunan Kürtlük mefkure ve hareketinin, şark mıntıkası dahilinde

imhasına çalışmak, Fırat'ın garbine tekarrubuna mani olmak, şark ve cenup hudutlarımıza doğru sürmek ve hudutlardan atmak için tedbir almak ve teşebbüsata girişmek bizim için esaslı ve kati icraat cümlesinden olacaktır.”

Kürdistan'a Dış Türklerin Yerleştirilmesi ve Kürtçülüğün Söndürülmesi

“Şarkta mevcut Türklerin himaye ve takviyesi ve hariçten Türk muhacir celbile topluca yerleştirilmesi ve Ziraat Bankası tevziatında Türklerin tercihi, ordu ve idare-i mülkiyenin azami gayret ve halkın fiili muaveneti hesaba katılmak üzere her hane muhacir için “nakil, hane inşası, iaşe, hayvan, alat ve tohumluk masrafı” üç yüz lira sarfı lazım ve zaruri görülmektedir. Parasız ve yardımsız yabancı muhacir iskanı müstahildir. Bu sene para bulunursa, ancak “Urfa iki yüz elli, Diyarbekir dört yüz, Siverek yüz, Elaziz iki yüz elli” bin hane iskan olunabileceği ve diğer senelerde, boşalan vilayetlere beşer bin hane iskanı sureti ile Türk kesafetinin temini ve Kürtçülüğün itfası mümkün olacağı anlaşılmıştır.”

Teşkilat ve Mütelaat

Kürdistan için öngörülen Müstemleke (Sömürge) Yönetim Biçimi

1- Şarkta vasi salahiyet ve bütçeye malik idari bir Müfettiş-i Umumilik teşkili “vali-i umumilik tesisi ve müstemleke tarz-ı idaresinin aynen şarkta tatbiki” -istiklal heyetinin mütalaası- minküllilvücuha mucib-i faide görülmekte ise de halen bu teşkilatın vücudu zaman ve paraya mütevakıf olduğundan bunun husulüne kadar Ordu Müfettişliği karargahında idare-i asayiş ve istihbarat şubeleri teşkili ile Şark intizam-ı içtimaiyesinin müfettişlik mürakebe ve idaresi tahtında ceryanı münasib mütalaa edilmiştir. Hususat-ı mezkurede müfettişliğe muavenet ifası maksadı ile elyevm müfettişlik karargahına memur mülkiye müfettişi Hacı Hüsnü Beyin refakatına üç mülkiye müfettişi ile bir binbaşı veyahut kıdemli yüzbaşı rütbesinde mücerret iki jandarma zabiti itasına lüzum girmektedir.

Kürtçülüğün Önlenmesi İçin İstihbarat ve Propaganda

Bilhassa Kürtçülük cereyanının önüne geçebilmek ve tamamen Türk Cumhuriyet İdaresini halka tanıtmak ve sevdirebilmek için istihbarat ve propaganda teşkilatına fevkalade vüsat ve şümul vcrilmesi ve bu maksat yolunda valilere ayrıca ve müfettişliğe de senevi laakal yirmi beş bin lira tahsisat itası elzem ve zaruri görülmektedir.

Asimilasyon ve Resmi İdeolojinin Yayılması

2- Tercihan 1. fazla miktarda nahiye teşkili, 2. nüfus, emlak ve arazi tahriri, 3. vergi muamelatının tanzimi ve bilhassa bazı kuyut ve merasimi sür'ati teminine mani olmasından dolayı suret-i umumiyyede halk üzerinde hüsnü tesirden hali bulunan, 4. mahakimin sür'ati teminini kafil bir şekilde islahı, Şark islahatının teshil ve Cumhuriyet umdelerinin sür'at-i taamümüne esas telakki edilmektedir.

3- Alelumum merkezden mansup memurinin şarklı olması mahzuru tahakkuk etmiştir. Bunun için:

- A- Rüesa'yı memurinin behemehal garplı ve Türk olması,
- B- Mahakim-i nizamiye divan-ı harb-i örfilerde sivil ve asker şarklı hakim ve memur bulundurulmaması,
- C- Tali memurların aynı vilayet halkından olmaması,
- D- Posta ve telgraf memurlarının şark vilayeti halkından olmaması,
- E- Esasen garplı olup uzun müddet şarkta bulunmakla şarklı mahiyetini iktisap etmiş olan memurinin tebdil edilmesi,
- F- Jandarma ve hudut nizamiye kıtaatı zabitanı ile polislerin behemehal Türk ve garplı olması,
- G- Elyevm mevcut şarklı memurinin hemen garbe nakli sureti ile tasfiyeye tabi tutulması ve bunlardan yalnız tali derecede olanların mücavir vilayetlere nakilleri sureti umumiyyede dermeyan ve teklif olunmakta ve teklif-i vaki acizlerinin de noktai nazarına tevafuk etmektedir."

Öneriler maddeler halinde devam etmektedir.

Şark Vilayetimizde Yapılacak Islahat Programı

Evvela vahdet-i milliyenin tesisi.

Şarkta menba-ı fesat ve şuriş olan Kürtlerle meskun vilayetler üç mıntıkaya ayrılır.

- 1- Fırat nehri garbı ve Beyazıt-Hınıs-Kemah hattı şimalı,
- 2- Van-Midyat hattının cenup ve şarkı,
- 3- Birinci ve ikinci maddelerde gösterilen hatlar arasındaki vilayetler.

Kürt Köylerine Türklerin Yerleştirilmesi ve Kürtlerin Asimilasyonu

Birinci mıntıkada: a-) Beyazıt-Hınıs-Kiği-Umraniye-Kahta-Pütürge-Pazarcık gibi toplu Kürt köyleri bulunan mahallerde Türk muhacirleriyle iskan edilecek Kürt köylerinde hakimiyetin Türklere intikali ve muhtarların bunlardan intihabı,

b-) tekalif-i hükümetten daima kaçan Kürtlerin tamamen inkiyata icbarı,

c-) gaflet ve cehil ile milliyetini kaybeden yerli Türklerin takviye-i maneviyatı ve

ç-) bu köylerin merbut oldukları kaza ve vilayet merkezlerinde kuvvetli milli teşkilat ve maarif propaganda ve iktisat tesirâtı ile Kürtlük cereyanlarının izalesi,

d-) şekavet ve tegallüpte temerrüt eden pek sarp yerlerdeki köylerin ovalara nakli ile ahalisinin münferiden Türk köylerine taksimi lazımdır. Bu mıntıkada vilayetler idare-i umumiyyeye tebaan idare olunurlar.

Hakkari'ye Özel Yönetim Biçimi

İkinci mıntıkada: Hakkari vilayeti ve bazı kazalar öteden beri serbest idareye tabi olup hiçbir zaman muntazam bir idare tesis olunmamış yerlerdir. Burada merkez-i medeniyet olacak hiçbir kasaba yoktur. Yaz ve kış tebdil-i mekan eden aşairin cevelangahıdır. İngilizlerin Musul hudutlarıncı teşkil edecekleri Kürt idare-i hususiyesinin hem hudut olduğu iş bu ikinci mıntıkada tesiri tabiidir. İktisadi, siyasi, umrani

esbap dolayısı ile buraya muhacir sevk ve iskanından sarfınazar olunarak mevcut serbestiye idame etmelidir. Kaza ve nahiyelerde yerli memur ve jandarmalar vasıtası ile basit bir idareye tabi bulundurmak ve İngiliz idaresine temayül etmeyecek surette Kürtlerin ahval ve adatına uygun muvakkat bir sistem takip etmek, askerlik ve tekalif-i emiriye hakkında suhulet göstermek lazımdır. İngilizlere ve Kürtçülüğe mütemayil olanlar maaile Anadolu'ya sevk olunur. İdare-mize taraftar ve sadık olanlar himaye olunarak silahlarına müsaade ve menfaatleri temin edilir ve bunlar vasıtası ile hainler ve casuslar meydana çıkarılır. Burada vasi maarif, adliye ve hükümet teşkilatına hacet yoktur. Asiler ve şakiler tayyare bombardımanları ile tedip ve terhip olunur.

Kürdistan'a Türk Muhacirler Yerleştirilmesi

Üçüncü mıntıkadaki vilayetler: Kürt ekseriyeti ile meskun olup Türkler ahalisinin sülüsânını teşkil ettiğinden devletin siyasi, iktisadi, askeri mühim kuvvetlerini takim eden bu mıntıkanın serian Türk muhacirleri ile iskan edilerek beş senede Türk ekseriyetinin sülüsân nisbetine çıkarılması elzemdir. Bu muhacirler evvelemirde boş Ermeni köylerini ve istimlak edilecek çiftliklere vesair araziye atide gösterilecek şekilde yerleştirilir.

Dışarıdan Getirilecek Türk Göçmenlerin

Kürdistan'a Yerleştirilmesi

1- Romanya, Bulgaristan, Sırbistan Türk muhacirlerinden senevi 40 bin nüfus Urfa, Mardin, Siverek, Diyarıbekir mıntıkasına ve aynı muhacirlerden senevi otuz bin nüfus Elaziz, Kemah, Fırat nehri havzası, Ergani, Palu, Kiğı cihetlerine, kısmen işbu garp muhacirlerinden, kısmen Rusya'daki Karapapak ve Azerilerden ve Kafkaslılardan 30 bin nüfus Van, Muş, Bitlis vilayetlerine sevk ve iskan olunur. Bu suretle beş senede üçüncü mıntıkada yarım milyon nüfus, Ermeni'nin yerine kaim olarak Türklerin iktisadi ve siyasi hakimiyeti temin olunur. Kürtlerin zaptettiği Ermeni köyleri de muhacirlere

verilmeli ve muhacirler köy köy toplu iskan edilmeli, inşaat, ziraat ve yerleşme hususunda azami muavenet görmelidir. İcap ederse müdafaa-yi nefis için muvakkaten basenetsilah verilmeli ve iki sene askerlikleri tecil olunmalıdır. İskan müdüriyeti bütün bütçesini Şark'a tahsis etmelidir.

Türklerin Milli Bilincinin Çeşitli Etkinliklerle Pekiştirilmesi

2- Kamilen Türklerden mürekkep olan şehir ve kasabalar kuvvetli maarif ve ocak, spor, gençlik teşkilatı ile harp merkezleri haline getirilmeli ve matbuat, mektepler, temsiller, milli ve umumi oyunlar ile halkın milli heyecanı verilmeli, hisleri ile Türk ananeleri ihya olunmalıdır. Dersim, Karakeçi, Kiğı, Bismil ve ila... Türklükleri tarihen sabit olup Kürtleşen veya hiss-i millileri duçar-i zaaf olan kabail neşriyat ve konferanslarla ve menafi teminile Türklüğe irca olunmalı ve Türklüğe meyli olan Kürtlerin temayülatı teşvik ve tergip olunmalıdır. Siirt, Mardin, Midyat vesair Arapça konuşan şehirler dahi Türk hayrına irca olunmalı ve şehirlerde Türkçeden maada lisan kullanılması örfen ve idareten men olunmakla beraber vicdanen de bir mecburiyet halinde hususi telkinatta bulunmalıdır. Gelecek Türk muhacirleri sınıflarına göre evvelemirde şehirlere ve civar köylere kesir bir halde yerleştirilmeli ve tedricen tevsi-i daire edecek hars merkezleri niha yet yekdiğerine kavuşarak dağ ve sarp yerlerde kalmış olan Kürtleri ihata edecek bir şekil almalıdır. Şehirlerde leyli iptidai mektepler açılarak elde edilecek eytam terbiye edilmelidir.

Hristiyan Azınlıklar

Diyanibekir'de eşrafın himayeleri ile toplanmış olan iki üç bin kadar Ermeni ile diğer şehirlerde mevcut Ermeni, Süryani, Geldani, Nasturi ve sair Hristiyanların daima meş'um neticeler veren tezayüt ve tekadüflerinin men'i ve her halde İngilizlere alet olan bu anasır-ı muzırenin ve kûradaki Süryani ve Yezidilerin bu mıntıkadan çıkarılması esbabının temini.

Gayr-i Müslimlerin Mallarının Türklere Devri

Gayr-i Müslim, ecnebi tüfeyliler elinde bulunan iktisat ve sanayi kamilen Türklere hasr ve tahsisine itina edilmeli, resmi ve milli bankalar, şirketler ve ticarethanelerle tedricen bu ümniyenin istihsalı temin olunmalıdır. Hakiki bir iktisat hakimiyeti ile vahdet maan temin olunabilir. Saniyen hükümetin tesisi ve asayişin temini;

Umumi Müfettişlik = Şimdiki Genel Valilik

1- İkinci ve üçüncü mıntıkalar, beş idare-i örfiye ile idare olunmalıdır. Anadolu'nun diğer mıntıkalarında yapılacak müfettiş-i umumilikler meyanında mesela 5. Müfettişlik namı ile burada mülki bir müfettiş-i umumilik teşkil olunmalı, mıntıkada valiler asayiş ve inzibat ve islahat hususunda doğrudan doğruya müfettişliğe raptedilmelidir. Umur-u cezaiye ve hukukiye ve inzibatîyenin sür'ati halli için refakâtına adli, idari, askeri memurlar tayin olunmalıdır. Yedinci Kolordu Kumandanı müfettiş-i umuminin inzibat cihetile idaresi altında olarak idare-i örfiye amirliğini ifa eder.

“İslahat Programı” Çok Gizli Tutulmalı

2- Şarkta bizi izaç eden ecnebi propagandalarına mukabele için muntazam bir istihbarat teşkilatı yapılmalı ve düşman casusluğu dahil ve hariçte takip ve takim olunmalıdır. Bunun için muktedir memurlar istihdamı, mükafat ve hediyeler itası, gazeteler neşri, resail neşr ve tevzii, konferanslar tertibi için oldukça mühim masarifi mesture tahsis olunmalıdır. Bu bapta hükümetin bilumum resmi teşkilatından azami istifade olunmalı ve umumi propaganda için “Erkan-ı Harbiye-i Umumiye”ce veçheler verilmelidir. İslahata ait bilumum evamir mukarrerat ve tasavvurat-ı hükümet pek mahrem tutulmalıdır.

Silahların Toplanması

3- “Kamilen silahlar toplanmalı, kimsenin bilavesika silah taşımaya meydan verilmemelidir. Ancak yukarıda zikredildiği üzere hükümete

sadık olanlara ve muhacirlere müdafaayı nefis için vesika ile silah verilebilir. (Bayrak, 1993: 467-478)”

GAYRİMÜSLİM AZINLIKLAR

Görüldüğü gibi İçişleri Bakanı Cemil Uybadın raporunda, “Diyaribe-
kir’de eşrafın himayeleri ile toplanmış olan iki üç bin kadar Ermeni
ile diğer şehirlerde mevcut Ermeni, Yezidi, Süryani, Geldani, Nastu-
ri ve sair Hristiyanların bu mıntıkadan çıkarılması esbabının temi-
ni”ni ve “Gayr-i Müslimlerin mallarının Türklere devr”ini istemektedir.
Bakanlar Kurulu da hazırlanan bu raporlar doğrultusunda, potansi-
yel suçlu ve “öteki” sayılan Hristiyan halkın Anadolu’dan çıkarılma-
sı ve İstanbul’a sürülmesini kararlaştırmıştır. Ayhan Aktar’ın belirttiği
gibi, bu uygulamaya İskan Kanunu’nun kabulünden altı ay önce ge-
çilmiştir:

“İskan Kanunu’nun 11. maddesi, Bakanlar Kurulu’nun kararı ile
İçişleri Bakanı’na Türk kültürüne bağlı olmayan vatandaşları ‘harsi,
askeri, siyasi, içtimai ve inzibati sebeplerle’ başka yerlere nakletme
yetkisi vermiştir. Ama bu zorunlu göç ettirme olayı kanunun çıkışın-
dan yaklaşık altı ay önce yapılmış. Kısacası, önce uygulama ger-
çekleşmiş; hukuk ise arkadan gelmiştir.

Bu belgeden anlaşıldığı kadarıyla, Orta Anadolu’da kırsal alanda
yerleşik bulunan Ermeniler Trakya olaylarından yaklaşık altı ay önce
İstanbul’a yollanmışlardır. Belgeye göre, göçe zorlananların sayısı
Trakya olaylarının sonucunda İstanbul’a göç edenlerin sayısı kadar
yüksek değildir. Ayrıca gelenlerin köykökenli olması, Ermenilerle bir-
likte yüzyıllardır aynı topraklarda yaşayan Müslüman Anadolu köylü-
sünün ve sonradan gelen Rumeli göçmenlerinin tahriklere kulak as-
maması sonucunda olay Trakya’da olduğu gibi büyümeden ve dış
basında bir skandala dönüşmeden sessiz sedasız gerçekleşmiştir...

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da Kemalistler tarafın-
dan İstanbul’un gayrimüslim unsurların toplanma yeri olarak belir-
lenmiş olmasıdır...” (Aktar, 2002: 88-89)

Aktar'ın belirttiğine göre, "4 Temmuz'da, Londra'da yayımlanan *Times* gazetesinde 'Doğu Trakya'dan ve Çanakkale'den İstanbul'a doğru Yahudilerin topluca hareket etmekte olduğunu ve bu hareketin son günlerde daha da arttığını" belirten bir haber yayımlanır. Haberin sonunda 2510 sayılı İskan Kanunu'nun ülkeyi üç ayrı bölgeye ayırdığı belirtilerek tamamen Türk kültürüne ait olarak kabul edilmeyen grupların ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri nedenlerle yer değiştirmeye zorlanabilecekleri anlatılmaktadır." (Aktar, 2002: 73)

BELGE 1

No: 371/10/34

GİZLİDİR

İngiliz Elçiliği, İstanbul

22 Temmuz 1934

Sevgili Rendel,

Bu kurye ile, Trakya'daki Yahudilerin terk-i diyar etmeye mecbur bırakılmaları hakkında bir yazı (No.538) daha yolluyorum.

İsmet Paşa'nın ve İçişleri Bakanının aksine (tüm) açıklamalarına rağmen, Ticaret Ateşemizin güvenilir bir kaynaktan öğrendiğine göre, Türk Hükümeti bir süre önce Trakya'yı Yahudi unsurlardan temizlemeğe karar vermiş. Bu işin çok yavaş bir biçimde uygulanmasına karar verilmiş, örneğin azar azar uygulanan boykot ve bazı ufak tefek olayların çıkartılması gibi.

Benim muhbirimim verdiği bilgiye göre, Türk hükümeti için ne yazık ki, bu konuda yerel yetkililere verilmiş olan sözlü talimatlar yerel yetkililer tarafından bazı gayrı resmi kuruluşlara sızdırılmış. Ve kuşkusuz vatanperverane bir amaçla, Spor Kulüpleri tarafından organize edilen bir tahrik dalgasına kapılan bu kulüplerdeki öfkeli gençler, Yahudilerin evlerinin camlarını kırmaya başlamışlar. Bunlara her zaman bu işlere katılan güruh da eklenince, iş sonunda yağmalama, kırıp dökme ve bize nakledildiği kadarıyla birkaç ırza geçme olayı ile sonuçlanmış.

Bu olayları Kırklareli ve diğer yerlerden tahminen 5000 Yahudi'nin (topluya) kaçıışı takip etmiş, Trakya'daki başka şehirlerde bu tip olaylara fazla rastlanmamış, fakat Tekirdağ ve Edirne'de rahatsızlık gözle görülüyor.

(Ticaret Ateşesi) Woods'un duyduğuna göre, Osmanlı Bankası'nın Kırklareli'ndeki müdürünün kardeşi olan bir Yahudi, Spor Kulübüne üye olan bir arkadaşı tarafından (önceden) uyarılmış. (Ona) yakında şehirde hadise çıkacağı söylenerek, şehri terk etmesinin kendisi için daha iyi olacağı tavsiye edilmiş.

İngiliz Büyükelçisi, Percy Loraine
(Aktar, 2002: 92)

Rıfat Bali, Trakya bölgesindeki Yahudi yerleşimcilere karşı geliştirilen şiddet olaylarının neden ve sonuçlarını şöyle açıklar:

“Trakya'daki Yahudi yerleşim merkezlerine yapılan saldırıların meydana gelmesine yol açan kıvılcım İskan Kanunu idi. Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan Kürtleri yoğun bir şekilde yaşadıkları bu bölgeden çıkarıp başka bölgelere yerleştirmek amacını güden 2510 sayılı İskan Kanunu, 14 Haziran 1934 tarihinde TBMM'de kabul edildi. Kanun aslında Kürtleri hedef alarak hazırlanmıştı, ancak azınlıkların asimile edilmeleri amacıyla yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden göçe zorlanıp başka bölgelerde iskan edilmelerini de amaçladı. Trakya bölgesi bu açıdan özel bir önem arz etti...

İskan Kanunu'nun kabul edilmesinden yaklaşık iki hafta sonra Edirne, Çanakkale, Uzunköprü, Kırklareli, Babaeski gibi yerleşim merkezlerindeki Yahudi mahallelerine karşı bir yağma ve kıyıma girildi. Olaylarda Yahudilere ait evler ve mağazalar yağmalandı, kadınlara tecavüz edildi. Bu olaylar sonucunda Yahudiler evlerini ve eşyalarını geride bırakarak veya yok pahasına satarak İstanbul'a kaçtılar.” (Bali, 2003: 246-247)

BELGE 2

ABD Elçiliği, Ankara, 2 Mart 1934

Konu: Ermenilerin sürülmesi 60

KESİNLİKLE GİZLİ

Muhterem Dışişleri Bakanı'na, Washington,
Efendim,

Kısa bir süre önce Ermenilerin Anadolu'nun içlerinden İstanbul'a sürülmeleri ile ilgili olarak çeşitli kaynaklardan elçiliğimize ulaşmış olan bazı ayrıntılı bilgileri bakanlığınızın dikkatine sunmaktan şeref duyarım.

(Anadolu'dan) sürülmüş olan Ermeniler altı hafta önce İstanbul'a gelmeye başladılar. Gelenler Ermeni Patrikhanesi ve onun yan kuruluşları olan kilise hayır kurumları vasıtasıyla Ortaköy ve Yeniköy civarındaki terk edilmiş evlere yerleştirildiler. Şimdilik (burada) Anadolu'daki değişik köy ve şehirlerden gelen yaklaşık altı yüz kişiye bakılıyor.

Sürülenlerin çoğu, Anadolu'daki evlerinden koparılıp atılmalarının hükümetin Anadolu'yu tamamen Türklerin yaşadığı bir bölge haline getirme programının parçası olduğunu düşünüyorlar. Türk polisinin, Ermenileri kaçırtmak üzere Ermenilerin toplu olarak yaşadığı şehir ve köylerdeki Müslümanları kışkırttıklarını söylüyorlar. Ama bütün bu çabalar hoşça çıkıyor. Sonra yetkililer Rumeli'den muhacir olarak gelen Türkleri buralara yerleştirerek onlara Ermenilerin mallarının üstüne konabileceklerini ima ediyorlar. Bu yeni unsurlar da Ermenilere karşı düşmanca bir tavır almak bir yana, son derece dostça davranıyorlar. Bu iki yöntem de işlemeyince, Ermenilere en kısa zamanda İstanbul'a doğru yola çıkmak zorunda oldukları söyleniyor. (Ermeniler) sahip oldukları her şeyi çok düşük fiyatlara satıyorlar. Değeri birkaç yüz lira olan sığırın, tanesinin beş liraya satıldığı bana söylendi. Bana bu bilgileri veren kişi Ermenilerin mallarını

satmalarına izin verildiğini, çünkü hiç kimsenin (sonradan) malını mülkünü terk etmek zorunda kaldıklarını söyleyecek durumda olmamalarının istendiği belirtti. Fakat bu koşullarda yapılan satış, pratikte malı terk etmek anlamına geliyor.

Ermeniler köylerinden yürüyerek demiryolu hattına ulaşmak zorundaydılar, ondan da sonra trenlere bindirilerek İstanbul'a yollandılar. (İstanbul'daki) hayır kurumları bu insanlara iş bulmak ve onlara iş bulunana kadar bakmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Fakat (yapılması gereken) işin boyutları hayret verici. (İstanbul'daki) hayır-severlerin katkısı sağlanarak (bu insanlara) yardım için para toplanıyor.

Bu sürgünlerin ardındaki gerçek neden bilinmiyor. Bazı Ermeniler kendilerinde varolan üstün ticaret vasıflarının bazı Türkler arasında kıskançlık yarattığına inanıyorlar. Ermeniler ticari hayatta sahip oldukları enerji ve kusursuzlukları ile tanınırlar. Şimdi de bu özellikleri nedeniyle çoğu acı çektiklerine inanıyorlar. Muhtemelen (Ermenilerin) yerlerinin değiştirilmesi Anadolu'nun tamamen Türkleştirilmesi konusundaki aleni hükümet politikasının sadece bir adımı olabilir.

En derin saygılarımla,
ABD Elçisi, Robert P. Skinner
(Aktar, 2002: 93)

Dilek Güven, Ermenilerin Anadolu'dan nasıl zorla göç ettirildiğini şöyle anlatır:

"İlk göçler 1929'da başlıyor. Köylerde özellikle ajanlar tarafından bir şekilde Ermenilere 'Evleriniz, çiftliğiniz ve hayvanlarınız makul fiyatlara satılacak, Suriye'ye göç etseniz sizin için iyi olur' telkini söz konusu. Başka yerde, örneğin Sivas'ta ise Ermenilerin Sivas dışına çıkması yasaklanıyor. Bu nedenle ticaretle uğraşan birçok Ermeni Sivas'tan ayrılıyor. Amerikan arşivinde belgeler var. 'Siz zorla mı gidiyorsunuz?' diye soruluyor. Böyle sıkıntılı durumlar var. Bir de köylerden Anadolu'nun büyük şehirlerine göçe zorlanıyorlar. Burada iş sıkıntısı başlıyor, iş bulamayan Ermeniler Suriye'ye göç ediyor."

Güven, bu zorlamanın hangi metodlarla yapıldığını şöyle açıklar:

“Ajanlar yollayarak ‘Gitseniz iyi olur’ mesajı veriliyor. Köylere Bulgaristan’dan muhacirler yerleştiriliyor. Fakat bu ikincisi pek tutmuyor, çünkü göçmenler ve Ermeniler çok iyi anlaşıyor. 1934’te zorla trenlere bindirilip İstanbul’a göç ettirilenler var. Amerikan raporlarına göre devletin yeni politikası biraz korkutup sanki kendisi göç ediyormuş izlenimini vermek.

Trakya’daki Yahudi olaylarına bakarsak orada da benzerlikler var. Evler taşlanıyor, devlet tarafından yapılıyor ama halk yapıyormuş gibi görünüyor.” (Agos, 26 Ağustos 2005)

İskan Kanunu

21 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan İskan Kanunu 1925 tarihli Şark Islahat Planı’nın eksikliklerini tamamlamak ve bu plana yasal bir dayanak sağlamak amacıyla çıkarılmıştır. Bütün azınlıkları kapsayan İskan Kanunu “ırk temeline” dayanıyor ve Türkiye’deki halkı üç gruba ayırıyordu:

“Türkçe konuşan ve Türk etnisitesinden olanlar; Türkçe konuşmayan, fakat Türk kültüründen sayılanlar (Bu grup, etnik bakımdan Arnavut, Çerkes, Pomak, Tatar vb olmalarına karşın Türk sayılan geçmiş Balkan ve Kafkas göçmenlerini kapsıyordu) ve ne Türkçe konuşan ne de Türk kültürüne ait olanlar. Kanun ve öncesi tartışmalar Kürtlere hiçbir göndermede bulunmuyordu. Bununla birlikte, ‘Türk kültürüne ait olmama ve Türkçe konuşmama’ ifadeleri, büyük ölçüde Kürtlere ve Araplara işaret etmek için kullanılıyordu.

İskan Kanunu, ülkeyi de üç bölgeye ayırıyordu. Birinci bölgede, Türkçe konuşan, Türk kültürü ve etnisitesinden olanlar oturuyordu. Bu bölge, ülkenin herhangi bir kısmından ve dışarıdan göçmen alabilirdi. İkinci bölge, Türklükleri, kültür ve dil bakımından iskan politikalarıyla güçlendirilmesi gereken insanları kapsıyordu. Üçüncü bölge, güvenlik gerekçeleriyle her türlü sivil yerleşime kapalı alanlar olarak tasarlanmıştı.

Beşikçi, bu İskan Kanunu'nun, esas olarak Kürtleri bir Türk kimliği içinde asimile etmek için kabul edildiğini ileri sürmektedir. Ne var ki, yasa koyucular sadece Kürtlerle ilgilenmiyordu. Parlamento tartışmaları sırasında bir milletvekili, Ruşeni Bey, Yahudilerin adını anmadan hükümetin Yahudileri asimile edememesinden yakınıyordu. Aynı milletvekili, Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan Osmanlı Hükümetleri tarafından getirilip ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirilen, hâlâ Türkçe konuşamayan ve dolayısıyla etnik kimliklerini muhafaza eden çok sayıda muhacirin bulunduğunu kızgınlıkla belirtiyordu. Kanun taslağını hazırlayanlar da benzer belirlenmelerde bulundular. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, bu muhacireleri asimile etmenin bu kanunun amaçlarından biri olduğunu belirtti...

Açıkcısı, bu yasanın amacı, ülkede gerçekleşmekte olan ulus-inşası sürecine yardım etmektir. Bir milletvekilinin ifadesiyle, yasa 'bir tek lisan konuşan, ayrı düşünmeyen ve hisseden bir memleket' yaratmayı amaçlıyordu. Çarpıcı olan, Türk etnisitesinden bireylere verilen ayrıcalıklı statüydü. Yasanın 7. maddesi, Türk etnisitesinden göçmenlere, iskana kapalı alanlar dışında istedikleri yere yerleşme hakkı tanıyordu. Diğer göçmenlerin iskanı, hükümet tarafından düzenlenecekti. Uygulamada, bazı Kürtler Türkiye'nin batısına, bazı Türkler de doğuda geleneksel olarak Kürtlerin oturduğu alanlara yerleştirildi." (Kirişçi, Winrow, 2008: 117-118)

Kemal Kirişçi ve Gareth M. Winrow'un "*Kürt Sorunu, Kökeni ve Gelişimi*" adlı kitaplarında da belirttikleri gibi, aslında bu yasa başta Kürtler olmak üzere Çerkesler, Lazlar, Gürcüler, Boşnaklar, Pomaklar, Araplar, Ermeniler, Yahudiler, Rumlar, Süryaniler ve diğer "öteki" sayılan bütün etnik ve dinsel yapıları kapsıyordu. Amaç, bütün etnik yapıların asimilasyonu ile Anadolu'nun Türkleştirilmesidir. Ayhan Aktar'ın da belirttiği gibi, "Burada Türkleştirme politikalarından kasıt, toplumsal ve ekonomik hayatın her boyutunda Türk etnik kimliğinin her düzeyde ve tavizsiz bir biçimde egemenliğinin ve ağırlığının konulmasıdır." (Aktar, 2002: 58)

Azınlıklardan Sorumlu IX. Büro'nun Hıristiyanlarla İlgili Raporu

Türkiye'deki azınlıklara ait işlere bakan IX. Büro'nun hazırlayıp C.H.P Genel Sekreterliğine sunduğu raporda da gayrimüslimlerle ilgili oldukça çarpıcı tespitler ve öneriler bulunmaktadır. Bu raporda yer alan görüş ve öneriler bütünüyle Cumhuriyet Türkiye'si'nin azınlıklara bakışını yansıtmaktadır. İttihatçılar gibi Türkiye yöneticilerinin de en öncelikle hedefi, asimile edemediği gayrimüslimlerin Anadolu'dan arındırılmasıdır. Bizim için oldukça önemli olan bu raporun önemli bir bölümünü aktarmak istiyoruz.

"Bu hususta söylenecek tek söz, İstanbul fethinin (beş yüz) yıldönümüne kadar İstanbul'u tek Rumsuz bir hale getirmektir."

Azınlıklardan sorumlu IX. Büro

Anadili Türkçeden Başka Olan Gayrimüslim Ekalliyetler:

Bunlar Yahudilerle Ermeniler ve Rumlardır. Memlekette bunların sayısı (iki yüz elli bin) kadardır. Bunlar Parti programının saydığı üç esastan hiçbirine bağlı olmadıkları gibi, kendilerini Türk camiasından da saymazlar. Bunun için de Türk Devleti'nin umumi ve şamil garantisini kendilerine kafi görmeyerek ayrıca cemaat teşkilatlarını muhafaza etmişlerdir. Asırlardan beri içimizde dili, kültürü ve ülküsü ayrı ekalliyetler halinde yaşadıklarından içtimai bünyeleri tamamen ayrı bir şekil göstermektedir. Türk milleti ile bunlar arasında geniş ölçüde sıhriyetler (akrabalıklar) de vaki olmadığından bugünkü Türklükle aralarında bir yakınlık hasıl olmamıştır. Ayrıca bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunda, genişlemesinde ve bilahare müdafaasında hiçbir müsbet (olumlu) rol almadıklarından Türk milletiyle tarih birlikleri yoktur...

1935 istatistiklerine göre Türkiye'de yüz sekiz yüz bin yedi yüz yirmi beş Rum, elli yedi bin beş yüz doksan dokuz Ermeni ve elli altı bin sekiz yüz kırk altı Yahudi bulunmaktadır. Bunların %90'ı İstanbul'da yaşamaktadır. Bunun için bu iş bugün bile kültür müesseselerimizin çoğunu içinde taşıyan ve Türk kültürü üzerinde çok tesirli

rolü olan bu eski merkezimizin ve en büyük şehrimizin derdidir. Ancak bu derde çare aramadan evvel Anadolu'da bugünkü gayrimüslim ekalliyetler meselesini teşrih etmek lazımdır.

İttihat ve Terakki hükümeti tehcirle Anadolu'daki Ermeni meselesini, Cumhuriyet hükümeti de mübadele (değiş-tokuş) yolu ile Rum meselesini halletmişlerdir. Ancak bugün Ermeniler Anadolu'nun muhtelif yerlerine çöreklenerek yavaş yavaş küçük cemaatler haline gelmekte ve herhangi bir küçük idare makamının gafletinden istifade ederek kuvvetlenmeğe çalışmaktadırlar. 1938'de iki bin küsur Ermeninin bulunduğu Sivas vilayetinde bunların sayısının beşbine yaklaştığı bir hakikattir. Bugün Amasya'da Ermenilerin iki yüz elli hane teşkil ettiklerini ve şehrin nüfusunun %15'nin Ermeni olduğunu, Kastamonu'nun Daday kazası merkezinde mevcut dört yüz küsur Ermenidendoksansekizinin on yaşından aşağı çocuk olduğunu göz önüne alırsak tehlikenin derecesi kendiliğinden meydana çıkar.

Ermeniler politik herhangi bir tesiri düşünerek nüfuslarını çoğaltmaya çalışmaktadırlar. Hatta Patrikhanenin eski Ermeni darüleytamlılarını (Öksüzler yurdu) Anadolu'daki Ermeniler nezdine göndererek meşru ve gayrimeşru çocuk nisbetini teşvik ettiğini vaktiyle idare makamlarımızdan duymuştum. Köylerde ve köy karekterini muhafaza eden kasabalarda nüfusun şehirlerden çok fazla bir nisbette arttığı dünyanın her yerinde istatistiklerin tesbit ettiği bir hakikattir... Binaenaleyh Anadolu'nun hiç olmazsa gayrimüslim ekalliyetten tamamen temizlenmesi için bunların her tedbirine başvurarak evvel emirde Anadolu köy ve kasabalarından İstanbul'a nakledilmeleri lazımdır. Bu suretle hem çoğalmalarının önüne geçilmiş hem de yarın bu mesele halledilirken topluca hal imkanı hazırlanmış olur. Ben bu tedbiri kestirme yol olarak görmekteyim. Başka tedbirlerin hepsi muvakkat (geçici) olur ve bir gün altından zor çıkabileceğimiz bir dava karşısında kalabiliriz.

İstanbul'da bulunan Ermenilere gelince: Bütün gayrimüslim ekalliyetlerin içtima ve milli hüviyetlerini yukarıda teşrih ederek temsillerinin (asimile edilmelerinin) mümkün olmadığını göstermiştir.

Bu hedefe göre alınacak tedbirlerin hedefi mübadele (değiş-tokuş) yolu ile ve kısmen de başka memleketlere göçmelerini kolaylaştırmak suretiyle her gün nisbetlerini (nüfuslarını) azaltmaktır.

Rumlar: Anadolu'da bugün Rum yok denecek derecede azdır. Hiçbir yerde ileride bir tehlike teşkil edecek durumda değildir. Binaenaleyh Rumlar için esaslı tedbir alınması gereken yerimiz İstanbul'dur. Bu hususta söylenecek tek söz, İstanbul fethinin (500) yıldönümüne kadar İstanbul'u tek Rumsuz bir hale getirmektir. Bu hedefe vusul (ulaşmak) için tatbiki istenilecek şey -gayrimüslim unsurlar için bu kısmın sonunda teklif edilecek umumi tedbirlerle beraber- bu unsurun Yunanistan'daki Türklerle mübadele yoluyla her iki taraf için hayırlı olacak bir usul takip etmektir.

Yahudiler: Tamamen ırki bir dine dayanan ve daima kapalı bir kavmi cemaat halinde yaşayan bu unsur, dünyanın hiçbir tarafında birlikte yaşadığı milletle tamamen kaynaşmamıştır. İki bin yıldan beri vatan ve toprak bağlılığı gibi bir millete yüksek gurur ve şeref veren hislerden mahrum yaşayan Yahudi, dünyada para kuvvetini kendisine tek hedef bilmiştir.

Politikada, ister kapitalist ister sosyalist yolda olsun, daima kozmopolit ve enternasyonalist cereyanların içinde yaşamağa çalışır. Yahudiyi bu vasıflarıyla tanıdıktan sonra milli politikamız bakımından bunlar hakkında karar almak mecburiyetindeyiz. Kanaatımca bunlar hakkında alınacak karar evvela bunların dışarıdan gelme suretiyle memlekette çoğalmasına müsaade etmemek, imkan bulundukça memleketten çıkmalarında her türlü kolaylığı göstermek suretiyle mevcutlarını azaltmak ve iktisadi menfaat kaynaklarından bunları uzaklaştırmak için devlet teşebbüslerinde ve taahütlerde yer vermemek.

Her ne kadar Rum, Ermeni ve Yahudiler nüfus bakımından küçük birer ekalliyet iseler de, birçok ithalat işlerini ve bir kısım sanayi işletmelerini ya doğrudan doğruya veyahut muvazaalı (anlaşmalı/danışıklı) ortaklarla ellerinde tuttuklarından iş ve ticaret alanlarına

hakim bulunmaktadır. Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) kanunumuzun devletçilik esasına dayanarak bir taraftan büyük ithalat ve ihracatı devlet eline almak diğer taraftan da sanayi işletmelerinde hadlar koyarak bunların iş sahalarını daraltmak mümkün olacağı gibi muvazaalı ortaklıkları da şiddetle takip ederek hem iş sahamızı millileştireceğimize ve hem de bu yoldan bu unsurların memlekette nisbetlerini azaltmak tedbirini temin edebileceğimize kaniim. (Bulut, 2002: 176-179)

VATANDAŞ TÜRKÇE KONUŞI!

15 Ekim 1927 Tarihinde toplanan CHF'nin büyük kurultayında, partinin en büyük amacının "dil birliği"ni sağlamak olduğu belirtildi ve hemen ardından da, Dar-ül-fünun Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti, azınlıkları Türkçe konuşmaya mecbur eden "Vatandaş Türkçe Konuş!" kampanyasını başlattı. Gerçekte hükümet politikası olarak da yürütülen ve Türkleştirme politikasının en önemli boyutu olan bu kampanya sadece yasalarla kalmadı; aynı zamanda bir saldırı ve şiddet politikasına da dönüştü. Kendi dilini konuşanlar taciz edildi, dövüldü ve "Türklüğe hakaret" suçuyla yargılandı.

Mustafa Kemal de, 17 Şubat 1931 tarihinde, Adana Türk Ocağı'nda, "Milletin çok bariz vasıflarından biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığı- nı iddia ederse buna inanmak doğru olmaz" demiştir.

Bu kampanya basın aracılığıyla da yürütüldü ve büyük destek gördü. Hükümet ve devlet tarafından yönlendirilen ve beslenen gazeteler, Türkçe konuşmayanlara karşı tehditler yağdırdı ve psikolojik baskı uyguladı. Birçok gazete gibi, *Edirne Postası* da azınlıklara sert bir şekilde ihtarda bulundu:

"Eğer Türkçe konuşmayacaksanız ve eğer Türklüğe ve onun lisanına hürmet etmeyecekseniz bu memlekette ne işiniz vardır, arzu ettiğiniz yere gitmekte serbestsiniz.

Son söz olarak deriz ki Türkçe konuşmağa mecbursunuz ve Türkçe konuşmayanlar bizden değildir ve bu memlekette de yaşayamazlar.” (Bali, 2003: 144-145)

ROBER HADDELER: Tehcir sırasında bütün ailesini kaybeden babam, bize Ermenice isim vermekten korktu.

1926 İstanbul-Bakırköy doğumlu, *Marmara* gazetesi sahibi ve başyazarı Rober Haddeler ile ‘Ermeniler ve asimilasyon’ konusunda yaptığımız söyleşi:

“Beş-altı yaşında Bakırköy’den ayrıldık. İstanbul-Kurtuluş semti-ne taşındık. İstanbul Mihivaryan Okulu’nu (şimdi Pangaltı Lisesi) bitirdim. Sonra da, Edebiyat Fakültesi’nin Felsefe Bölümü’nü bitirdim. Karaköse’de (Ağrı) yedek subaylık yaptım. Biraz tekstil işiyle uğraştıktan sonra, 1967’de *Marmara* gazetesinde çalışmaya başladım ve daha sonra bu gazetenin sorumluluğunu aldım. Gazetemiz, haftada 6 gün sadece Ermenice (dört sayfa) yayın yapıyor. Cuma günleri de, Ermenice gazetenin yanına ek olarak, ‘Türkçe’ bir ek veriyoruz.

Ticaret hayatını hiç sevmedim. Emekliye ayrılınca, ilk işim gazetecilik yapmak oldu. Daha önce, *Marmara* gazetesinde Ermenice öyküler ve edebi yazılar yayınlıyordum. Ondan sonra da gazetenin sorumluluğunu aldım. Ticaret hayatını değil, fikir ve edebiyat hayatını çok seviyordum. Bir de benim için çok önemli olan ‘Ermenice’yi yaşatmak ve geliştirmek’ istiyordum. Ayrıca, bu çalışmamızın Türkiye’nin kültür mozağıne büyük bir katkı getireceğine inanıyorum. Pek çok yabancı, Türkiye’de kaliteli bir Ermeni edebiyatının olduğunu öğrenince çok şaşıyorlar. Bu konuda oldukça bilgi noksanlığı var.

Ermenice diliyle çok ilgili olmamın bir nedeni de, kendi ailem. Ailem, geçmişte çok zor yıllar yaşamış. Babam, Konya-Akşehir Ermenilerinden. Yani, Nasreddin Hoca’nın hemşerisi. Annem, İzmir Ermenilerinden. Akşehir’e gelin gitmiş. Babamlar, dört kardeşmişler: Melkon, Kaspar, Bağolasar ve Avedis. Avedis, benim babam oluyor. Üç amcalarım ve annem Siramur, 1915’te tehcir’e tabi tutuluyorlar. Babam o süreçte İstanbul’da olduğundan, tehcirden kurtuluyor. Amcalarım ve

aileleri, tehcir esnasında yaşamlarını kaybetmişler. Onlardan hiç kurtulan yok; ama tehcir sırasında yaşamlarını nasıl kaybettiklerinin öyküsünü bilmiyorum. Çok iyi bildiğim şey, onlardan hiçbiri kurtulmadı; sadece amcalarımın eşlerinden biri kurtulmuş. Annem ise Beyrut'a gidebilmiş. Babam, ona ulaşip, tekrar onu İstanbul'a çağırmış. Annem ve babam, yaşamlarını İstanbul'da sürdürme kararı almışlar. Babam, manifatura tüccarıydı ve tekstil işi yapıyordu.

Biz dört kardeşтик. Babamız, 1915 tehcirinde bütün ailesini kaybedip çok korktuğu için, hiçbirimize Ermenice ismi vermedi: Rober, Edvan, Alber, Leon gibi isimler vermiş. Babam daha sonra, 'İzmir Pamuk Mensucati' adlı büyük bir fabrikanın temsilcisi ve Türkiye'de yüzlerce manifatura tüccarının büyük saygınlığını kazanmış biri. Ben de babamın yanında bu mesleğe katıldım, ama benim ilğim farklıydı.

Türkiye'de, Ermenice bir gazete yayınlamak tabii ki kolay bir iş değil. Zorluklar farklı nedenlerden geliyor. Birinci neden 'politik' zorluktur. Sorumluluk duygusu, bazı 'hassas' konularda ne tür bir yayın yapılacağını çok iyi tespit etmek. Hem yaşadığımız yurdumuza faydalı olmak, hem de kendi kimliğimizi koruyup geliştirmek. Böylesine önemli iki görev var sırtımızda. Burada başarılı olduğuma inanıyorum.

İkinci zorluk cemaatimizden kaynaklanıyor. Evvelde Ermenice okuyup-yazan Ermenilerin azlığı, yazar ve muhabirlerin azlığı, gazetenin dağıtımını yapma zorluğu ve az tirajla gazeteyi yaşatma zorluğu. Bizim, bin civarında günlük okuyucumuz var. Daha önce bu iki binin üstündeydi. Şu anda tirajımız bin. Bu da bizim için ciddi bir kayıp. Tiraj düşük olunca, karşımıza ekonomik problemler çıkıyor. Hiçbir yerden ekonomik yardım almaksızın yaşamaya ve ayakta durmaya çalışıyoruz. Bu da bizde ciddi bir sıkıntı yaratıyor.

Ben, kırk bir yıldır bu gazetenin başındayım. Çok dikkatli bir yayın politikası izlediğimiz için, fazlaca bir baskı görmüyoruz. Tabii ki görevimiz; cemaatimizi, yani okurlarımızı Ermenilerle ilgili bütün konulardan haberdar etmek; aynı zamanda, cemaatte sosyal, dini ve kültürel yaşamını herkese duyurmaktır. Bu ara biraz 'diaspora

Ermenileri' ile ilgili haberler de veriyoruz. Ve bir de Türkiye'de olan olayları, çarpıcı ve önemli olanlardan birkaç haber de veriyoruz.

Şunu da belirtmek isterim ki, biz edebiyat ve düşünce konularını önemsiyor ve büyük yer veriyoruz. Ayrıca, Türk basınında yer alan Ermenilerle ilgili haberlerden, makale ve köşe yazarlarından tercüme yoluyla okurlarımıza alıntılar yapıyor, fikir veriyoruz; bu Ermenilerin lehine de olsa, aleyhine de olsa.

Tabii ki, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden beri, hem Lozan Antlaşması sebebiyle, hem de Türkiye anayasası gereğince; Ermeniler, kendi dilleriyle eğitim yapabilmişler, gazete ve kitap yayınlatabilmişler. Ayrıca, kültürel etkinlikler yapıp, tiyatro eserleri verebilmişler, okullarını kurabilmişlerdi. Ama bunlara rağmen bazı zamanlar, bazı çevreler tarafından, Ermeni dilinin kullanılmasına karşı, bazı baskılar yapılabilmiş, Ermeni okullarında, 'talebelerin Ermenice konuşmaması' teşvik edilmiş; Ermenice konuşmak hoş karşılanmamış; Ermeniler de diğerleri gibi, 'Vatandaş Türkçe Konuş! Kampanyası'ndaki baskılardan paylarını almışlardır. Ama memnuniyetle belirtelim ki, bugün bu konuda belirli bir baskı yok. Bir Ermeni vatandaşı istiyorsa, sokakta rahatça Ermenice konuşabiliyor.

Vaktiyle bazı Ermeni okullarında Türk müdür yardımcıları, Ermenice konuşanları azarlıyor, okullarda Ermenice yazıların asılmasına engel oluyorlardı. Düşünebiliyor musunuz? Okul, Ermeni okulu; okul müdürü Ermeni; ama müdür yardımcısı Türk ve Ermeni öğrenciler, Ermenice konuşmaya korkuyorlar ve okula Ermenice yazılar asamıyorlardı. Ayrıca, İstanbul'un bütün sokaklarında 'Vatandaş Türkçe Konuş! Uyarıları vardı ve insanlar kendi dillerini, yani anadillerini konuşmaya korkuyor, aralarında fısıldaşarak kendi dillerini konuşabiliyorlardı. Bugün bu tablo tamamıyla değişmiştir. Türk müdür yardımcıları ve Ermeni müdürler birlikte uyum içinde çalışıyorlar. Okulda, rahatça Ermenice müsamereler yapılabiliyor.

Ermeni insanları, artık sokaklarda Ermenice konuşmaktan korkmuyorlar. Ancak bu sefer de şu var ki; onlar, Ermenice konuşma alışkanlıklarını kaybettiler ve bugün Ermeniler kendi dillerini yasak

olduğu için değil, Ermenice konuşma alışkanlığını kaybettikleri için Türkçe konuşuyorlar. Bu sebeplerden dolayı da bizim çıkardığımız Ermenice gazeteyi okumakta zorlanıyorlar.

Ne yazık ki, Ermeni okullarında okuyan öğrencilerimiz de, Ermeniceyi doğru düzgün öğrenemedi, ya da öğrenmek istemediklerinden, yarım yamalak bir Ermenice ile mezun oluyorlar. Tabii ki basın-yayın, özellikle de televizyonun çok büyük etkisi var. Ermeni çocuklarını olumsuz etkiliyor.

Türkiye'deki Ermeni sayısı konusunda net bir bilgimiz yok. Türkiye'de genel politikadan kaynaklı epeyce, dilini, kültürünü, kimliğini ve dinini değiştiren Ermeni olduğunu biliyoruz, ama bunun sayısını bilmiyoruz. Buna karşı, İstanbul'da ortak kanı, yetmiş ile seksen bin arasında Ermeni olduğudur. Bir de ayrıca, sayısını bilmediğimiz Ermenistan'dan gelmiş, Türkiye değil de, Ermenistan vatandaşı olan kabarık bir sayı var. T.C.'de bunlara göz yumuyor. Ne yazık ki, Türkiye vatandaşı Ermenilerin ancak %10'unu Ermenice konuşuyor, diğerleri de Türkçe konuşuyor. Bu, Ermeni dili ve kültürü, yani bizim için ciddi bir kayıptır. Ayrıca, Türkiye için de ciddi bir kayıptır; çünkü Türkiye'nin yalnız Ermenilerinden değil, Türklerden bile Ermenice okuyup, yazan insanlara ihtiyacı vardır. Bizim istemimiz ve dileğimiz, herkesin kendi anadiliyle özgürce eğitim yapması, kendisini geleceğe ve dünya kültürüne de katkı yapmasıdır. Devletin de asli görevi ve menfaati bunu teşvik edip, yardımcı olmaktır. Şu andaki bütün çağdaş ülkelerin politikaları da bu yöndedir.”

ETYEN MAHÇUPYAN: Devletin politikası, Türk olmayanın gözükmemesi üzerinc'e kuruludur.

1950 İstanbul doğumlu, *Agos* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ethen Mahçupyan ile 'Ermeniler ve asimilasyon' konusunda yaptığımız söyleşi:

“Dil, ulusal devletin en önemli programıdır. İttihat Terakki politikasını sürdüren günümüzdeki devletin 'dil' politikası sürekli. Bu sürekli politika; kamusal alanın temizlenmesi, kamusal alanda Türk

olmayanın gözükmemesi üzerinde kuruludur. O bakımdan, 'Vatandaş Türkçe Konuş!' Kampanyası, aslında İttihat Terakki döneminde başladı. Cumhuriyet hükümetleri devam ettirdi. Bu, Cumhuriyetin 'Vatandaşlık kimliği', 'Türk' kimliğine davettir. Ama aynı zamanda 'ayrımcılık'tır. Çünkü herkesi 'Türk' saymaya gidiyor. Hem 'Türk ol', hem de 'Türk değilsin'! Bu, tabii ki bütün eğitim sistemi, bütün kültüre giren bir konu. Artık topluma da kabul ettirilen bir anlayış, topluma sızmış olan bir anlayış.

Bunun somut sonuçları; Ermenilere kültürel hayatın daraltılması; yani Ermenilere daha az basın, daha az Ermenice Eğitim ve daha dar bir kültürel yaşam.

Sonuç olarak amaç; Ermeniceye daha az ihtiyaç duyulması ve dilin, kültürün eritilip yok edilmesi.

Vatandaş Türkçe Konuş! Kampanyasında Ermeniler tedirgin oldular ve kendilerini korumak zorunda kaldılar ve Ermenice konuşmaktan korktular. Bu baskı sonucunda Ermeniler Türkçe konuştular. Bu politika, sürekli bir politikaydı; konjektürel bir politikaydı. Ama bir de devam eden bir politika var. Süreklilik taşıyan, gayrimüslimleri ayıran bir devlet politikası ve bunu uygulayan bir devlet var. Dil üzerinde dolaylı bir baskı politikası; siz kendinizi sürekli gizlemek, saklamak zorunda kalırsınız. Dükkan isimleri, insan isimleri... Ermeniler de sürekli kendilerini gizlemek zorunda kalıyorlar.

Gençlerde daha fazla Türkçe konuşanlar var. Daha geniş Ermenice öğrenmekten çok, İngilizce ve Türkçeye yönelim var. Yaşlılar genelde Ermenice konuşuyorlar, O hangi yöreden geldiğine bağlı.

Bizim kendi iç sorunlarımız var. Ermenicè öğretmen sıkıntımız var. Biz, bütün eğitim giderlerimizi kendimiz karşılıyoruz. Biz devletten hiçbir şey talep etmiyoruz.

Aslında, eğitim giderlerinin karşılanması devletin görevidir. Tabii ki, bu konudaki katkı bizi rahatlatır. Ama genelde bizim devletten talebimiz, bizim çalışmalarımıza engel olunmaması.

Eşit vatandaşlar olarak, eşit haklardan yararlanmak isteriz. Nasıl Türklerin eğitim ihtiyaçlarını devlet karşılıyorsa, eğitim talebimizi de,

eğitim ihtiyaçlarımızı da devletin karşılaması ve bize yardım etmesi gerekir. Sosyal devlet anlayışı bunu gerektirir; ağdaş-demokratik ülkelerde yapılan da budur.

SARKİS SEROPYAN: Çocukken, annemle sokağa çıktığımızda ‘Ermenice’ konuşamazdık, ben Türkçeyi de bilmediğimden sadece ‘fısıldaşı’ dık.

1935 İstanbül doğumlu, *Agos* Gazetesi Editörü Sarkis Seropyan ile ‘dil baskılanmaları’ konusunda yaptđımız söyleşi:

“Ben babamı hatırlamıyorum. Daha iki buçuk yaşındayken onu kaybettik. Kktm, ocuktum, annem ile dışarı çıkardık. Sokağımız, bizim yaşadığımız muhit, genelde Rum, biraz da Ermeni mahallesi olduğundan, sokaklarda Rumca ve Ermenice geçerli dildi. İlginçtir, seyyar satıcılar da müşterileri ile Rumca konuşmak zorundaydılar, çünkü yaşlı Rum kadınları Türkçe bilmiyordu. Örnekler vermek gerekirse; Bizim mahallenin şimdiki adı ‘Kurtuluş’, eski adı ise ‘Tatavla’ idi. Civardaki bostanlarda sebze yetiştiren Arnavutlar, iyi kötü Rumca bilirlerdi; aynen ciğerciler gibi. Seyyar ciğerciler vardı ve merkep sırtında, iki tarafında seyyar tel dolaplar vardı ve ciğerler onun içinde asılı olurdu. Mallarını satmak için Rumca konuşmak zorundaydılar, yoksa Rum kadınlara ciğerlerini satamazlardı. Arnavutlar, Rumca bildikleri için ‘O’ mahallerde iyi satıcıydılar. Ama semtin dondurmacısı; işi çocuklarla olduğu için, Rumca bilmek zorunda değildi.

Ben annemle sokağa ıktđım zaman, Ermenice konuşamazdık. O zaman ‘Vatandaş Türkçe Konuş!’ kampanyası devam ediyordu ve kendi dilimizle konuşmak yasaktı. Annemle Ermenice konuştuk mu hemen müdahale gelirdi: ‘Adam Türkçe Konuşun!; ya da ‘Bayan Türkçe Konuşun!’ diye. Konuşmamıza esnaf, halk ve saire müdahale ederdi. Benim de ocukken Türkçem çok zayıf olduğu için sokakta hiç konuşmazdık, ya da kimsenin duymayacağı şekilde ‘fısıltı’ ile konuşurduk. Bu yüzden ilkokula kaydedildiğimde ‘Bu ocuk Ermenice okumayı biliyor, ama Türkçe bilmiyor. Bu yüzden ‘Birinci sınıfa’ değil, ‘ana sınıfına’ kaydedilecek dendi ve ondan sonra evde

benimle Türkçe konuşmaya başladılar.

Benim Türkçeyi iyi öğrenmem için Harbiye’de, bugün tarihe karışmış olan ARTİ GİRTARAN (Çağdaş okul) İlkokulu’na gittim. İlkokulumuz bir Ermeni okuluymuştu.

Ana sınıfı ile beraber altı yıl okudum. Ortaokulu bitirdikten sonra, ekonomik nedenlerle eğitim hayatıma devam edemedim; ekonomik hayata atıldım. Şimdi soğutmacı diyorlar ama eskiden buzdolapçı olduk. Sonra mesleği geliştirmek için üniversitelere, meslek kurslarına gittim. Ermenice benim ana dilim olduğundan; ortaokulda da iyi Ermenice hocalarım olduğundan, Ermenicem iyiydi. Zaman zaman gezi notları yazıp, Ermenice gazete ve dergilerde bunları yayınlıyorduk. 1995 yılında *Agos*’u kurmaya karar verdik. Daha önceden tanıdığım değerli dostum Hrant Dink, ‘Bir gazete çıkarıyoruz, ağabey var mısınız?’ dedi. Ben de Hrant’a ‘ne gazetesi’ olduğunu sormadan hemen kabul ettim ve *Agos*’u elbirliği ile kurduk. O günden bugüne ‘kurucu olarak’ yalnız ben kaldım. Kimi dünyadan, kimi işten ayrıldı. Kimi de ‘Hrant’ gibi katledildi. Şu anda Ermenice sayfaların sorumlusuyum. Gazetemiz üstündeki baskılar, ‘Sabiha Hanım’ yazısından sonra daha da ağırlaştı; tahammül edilemez hale geldi ve sonra da değerli dostum, gazetemizin ‘Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink katledildi; bu bizim için büyük bir kayıp oldu.

Türkçe ağırlıklı bir gazete çıkarmamızın amacı; Ermenice okuyamayan Ermenilere, Ermenilerle ilgili haberleri, anlayacağı bir dille anlatmak; Ermeni olmayan okuyuculara da, Ermenileri tanıtmak ve anlatmak.

Bugün, aydın kesimden birçok kişi Ermenileri, AGOS’tan tanıyor. Bütün zorluklara rağmen, on iki yılda bu yönde bir hayli yol aldığımızı söyleyebilirim.”

SARKİS ÇERKEZYAN: Türkçe konuşulması için işi sıkı tutuyorlardı.

“İstiklal Caddesinde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler kendi dillerini konuşurlardı. Üniversite öğrencileri ve halk onlara musallat olurdu:

'Rumca konuşmayın, Türkçe konuşun!' ya da, 'Ermenice konuşmayın, Türkçe konuşun!', derlerdi. Her yere 'Vatandaş Türkçe Konuş!' pankartları asılmıştı, bunu çok iyi hatırlıyorum.

Dayak attıklarını bilmiyorum ama, herkesin Türkçe konuşması için işi sıkı tutuyorlardı. Bu memlekette bu kadar Kürt var, belki 30 milyon Kürt var, ama şu koca İstanbul'da bir tane Kürt okulu yok, Ermeni okulu yok...

1964 yılında İsmet İnönü, yüz yirmi bin Rum'u şu ülkeden çıkarttı. Hatta çok hasta olup, sedye ile çıkarttıkları oldu. Bir Rum kadın, sedye ile bu ülkeden atıldı; bunu hiç unutmam...

Ermeniler, Rumlardan daha çok Türkçe konuşuyorlardı. Biz, Türkçe konuştuğumuz için fazla zorluk çekmedik, ama Rumlar bizden daha fazla zorluk çektiler. Onlar kendi dillerine çok bağlıydı. Ermeniler, onlar kadar dillerine bağlı değildi. Türkçe konuşulması için asılan 'uyarı' pankartlarından başka, Türkçe dışında başka bir dil konuşanlara sarkıntılık yapıldığını çok iyi hatırlıyorum. Bunlar hemen hemen hergün olurdu. O kadar baskı yapılmasına rağmen Rumlar, yine de ısrarla kendi dillerini konuşurlardı; ama idare etmek için Türkçe konuşmak zorunda kalanlar da çoktu. Kendi aralarında gizli saklı konuşuyorlardı. Ne yapacaksın? İdare-i Maslahat!.."

'Tehcir' sırasında Suriye çöllerinde dünyaya gelen ve bütün ömrü boyunca hep baskıyla karşılaşan 93 yaşındaki ayaklı tarih Sarkis Çerkezyan, İdare-i Maslihat ile ilgili bir söylemi de bize şöyle anlattı:

"İdare-i Maslihat demek, 'Durumu idare et!' demektir. Bununla ilgili bir öykü anlatılır: 'Mısır ile Bulgaristan Osmanlı'da, ama İngilizler Mısır valisini sık sık rahatsız ediyorlar. Vali, Osmanlı yönetiminden yardım istiyor. Osmanlı yönetimi de Mısır valisine diyor ki, 'İdare-i Maslihat!', yani 'Durumu idare et!' Sonra, İngilizler idareye el koyuyorlar. Mısır Valisi de, Osmanlı Sarayı'na haber gönderiyor: 'İngilizler idareye el koydu, maslihat da bize kaldı!' Bizimki de öyle bir şey."

SAMATYA ESKİ SOKAK İSİMLERİ

Eski adı	Şimdiki adı
Berber Klaust	Berber Şefik
Pamukçu Tatiyos	Pamukçu
Demirci Osgıyan	Demirci Osman
Balıkçı Kevork	Balıkçı Sok.
Ermeniler Çeşmesi	Emirler Çeşmesi
Meryem Ana Kilisesi	Altı Mermer

MİHAİL VASILADİS: Fanatikleşmiş yoldaki adamın hışmına uğramamak için, umumi yerlerde çocuklarımızın ağzını 'Rumca konuşmasın' diye, elimizle tıkar duruma gelmiştik. Bu aynı zamanda çok haysiyet kırıcı bir durumdu. Gerek büyüklerde, gerekse çocuklarımızda ruhsal sorunlara yol açmıştır

1939 İstanbul doğumlu, *Apoyevmatini* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mihail Vasiladis ile 'Rumlar ve asimilasyon' konusunda yaptığımız söyleşi:

"Anadolu'daki Rumlar, 'Mübadele' nedeniyle Anadolu'dan çıkarıldılar. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde yalnız İstanbul'da Rum kaldı. O dönemde yüz eli bin kişiydi. Ancak, 'eritme' programı nedeniyle bugün iki bin beş yüz civarında Rum kaldı. Lozan Antlaşması'nda İmroz ve Bozcaada (Gökçeada ve Tenedos)'nın Türk sınırlarına dahil edilmesiyle, o dönemde dokuz bin + iki bin daha Rum bu nüfusa eklendi. Onların eklenmesiyle toplam iki bin beş yüz ile iki bin sekiz yüz nüfus var. Ne acıdır ki, kala kala üç bin kişi bile yok. Bunlara karma evlilikler de dahildir. Ayıriyeten şöyle bir şey var:

Doksanlı yıllarda Antakya'da yaşamakta olan Ortodoksların kimliklerine, 'Rum Ortodoks' diye yazılmış ve bu toplumdaki İstanbul'a gelip yerleşenler, Rum okullarına gönderilmiştir. Bu insanların ana dili Arapça ve Arapça'yı unutmamaları için, Arapça tedrisat yapan okullara gitmeleri gerekirdi. Ama bu yapılmadı; Rum okullarına gönderildiler. Bu şekilde bir taşla iki kuş vuruldu: Bir kere kendileri

Arapça'yı unutmak durumunda kaldı; ancak Rumca da bilmedikleri için, okuldaki Rum çocuklarla tek ortak dil olan 'Türkçeyi kullanmak zorunda kaldılar. Böylece, anadili Rumca ve Arapça olan bu iki toplumun çocuklarına ister istemez 'Türkçe' benimsetildi. Dolayısıyla bugün Rum okullarında, Rum çocukları, anadillerini konuşamama, ya da hatalı ve eksik konuşma durumuna düştüler. Çok da ilginçtir; Antakya'dan İstanbul'a göç etmek zorunda kalan, ya da göç etmek zorunda bırakılan ailelerin çocukları, artık kendi anadilleri olan Arapçayı hiç konuşamıyorlar.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, esasen daha önceden de var olan 'Vatandaş Türkçe Konuş! kampanyası hız kazandı ve planlı bir şekilde uygulamaya kondu. Rum aileleri, çocuklarıyla yolda yürürken bile çocuklara, 'Evladım, yolda sakın konuşma!' diyecek duruma geldiler. Hatta anneler, 'çocuğun elinden tutacağına, ağzından tutar' duruma geldiler. Özellikle tramvayda, otobüste, vapurda, trende vs. bütün toplu taşıma araçlarında anneler, hep böyle heyecanlı, hep böyle tedirgin bir şekilde otururdu: 'Aman, çocuğumuz Rumca konuşur da, bize 'kötü laf' gelir, ya da 'azarlanırsınız' diye korkarlardı. Bu gibi durumlarda, 'başını eğip cevap vermemek; gideceğin yere varmadan ilk durakta inmek' yeğlenirdi; çünkü bir olay çıkıp da kakakola düşülürse hemen, 'Türklüğe Hakaret' ile suçlanır, başına belay alırdı.

Benim annem Türkçeyi iyi konuşamaz, o kadar ki; 'Varlık Vergisi' dolayısıyla 'Maliye'ye parayı yatırmak zorunda kaldığında, mal sahibemiz Mühibe Hanım sormuş, annem de: 'Ah Hanımım, bir havuç para verdim!' demişti. Daha sonraki yıllarda çaybahçesinde otururken, Burger ikiz arabasıyla gelen hanıma: 'Ah, ne güzel öküz bunlar!' diye, ikiz çocuklara iltifatı patlatmıştı(!)...

İşte, Türkçesi bu durumda olan annem, 1930'lu yıllarda, tramvayda seyahat ederken; tramvayda, eli kelepçeli bir tutukluyu götürmekte olan bir polis ayağına basmış ve ipek çorabının kaçmasına neden olmuştu. O dönemde 'Vog' marka, çok moda ve pahalı olan çorabının kaçması üzerine: 'Eyvah...' demişti. Bunun üzerine polis,

'şivesinden Rum olduğu belli olan' anneme dönüp: 'Sen bana 'hayvansın' dedin, küfrettin!' diye, iftira etmiş ve etraftakilere de: 'Gördünüz mü? Bu kadın bana 'hayvan' dedi, hakaret etti!' diye, şahit toplamaya çalışmış; ancak, kimse ona yandaş çıkmamış, sırtını dönmüştür. Bunun üzerine çok kızan polis, annemi sürükleyerek tramvaydan indirmiş ve merkezi karakola götürmüştür. Karakolda da, 'suçüstü' muamelesi yapılarak, 'ertesi gün mahkemeye çıkarılmak üzere', tutuklanmıştır.

Diş doktoru olan babama haber ulaşınca; dostu ve müşterisi olan bir hakime koşmuş ve olayı anlatarak ondan yardım istemiştir. Hakim, babacan ve iyi bir insan olacak ki, babama: 'Korkma Doktor, hallederiz!' diyerek, onu yatıştırmış ve gerçekten de ertesi gün olayı, yargılamakta olan meslektaşına anlatmıştır.

Ertesi gün mehkemeye gelen polis, başka şahit bulamadığından, yanında 'O tutukladığı hırsız' şahit olarak getirmişti. Hakim, tarafları dinledikten sonra: 'Şahidin inanırılığı olamayacağına kanaat getirmiş' ve annem hakkında 'beraat' kararı vermişti. Polis bunun üzerine küplere binmiş ve hakime dönerek: 'Bu Rum kadına inanıyorsunuz da, benim gibi vatanına hizmet etmekte olan bir 'Türk polisi'ne inanmıyorsunuz ha!' demiştir. Hakim kendisine, mahkemede olduğunu hatırlatmış ve hemen çıkıp, salonu terk etmesini söylemiştir. Annemin yanından geçerken, bir an duraklayan polis: 'Çabuk bir kapı bul da gir, sakın bir daha gözüme gözükme; bir daha da böyle kolay kurtulamasın!' diye, tehdit de etmiştir. Olay bu!

1930'lu yıllarda durum böyle iken, 1950'li yıllarda da durum pek farklı olmamıştır. Benim üniversiteyi terk etme nedenim de bu 'Vatandaş Türkçe Konuş!' kampanyası olmuştur.

1958 yılında, Sultan Ahmet'teki 'Yüksek Ticaret Okulu'na kaydolmuştum. 'Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi'nin Ticaret Kısmı'ndan mezun olduğumda, okul bana pek kolay gelmekteydi. O dönemde üniversitelerimizde; başta 'Teknik Üniversite' olmak üzere, Yunanistan'dan gelen pek çok öğrenci de okumaktaydı. Benim sınıfımda Yunanistan'dan gelen böyle bir kız vardı. Türkçesi çok zayıf olduğundan, ben

ona 'Türkçe söylenenleri anlaması'nda yardımcı oluyordum. Bir ara teneffüste, hocanın derste anlattıklarını Rumcaya çevirirken, arkadan bir ses: 'Ulan, burası Keferistan değil, gavurca konuşma!' dedi. Ben de dönüp, ona cevap verince, onunla kapıştık. Neticede okul müdürü karşısına çıktık. Çok efendi olan müdür, onu dışarı çıkardık-tan sonra bana: 'Evladım, haklısın ama, durumlar gergin, onun için dikkatli ol!' diye, tavsiyede bulundu. Benim ukalalığım tutmuş olacak ki, ona ters cevap verdim: 'Haklıysam, o zaman bu olaylara mani olun!' deyiverdim. Müdür yine de itidallığı elden bırakmadı: 'Evladım, nasıl konuşuyorsun?' deyince ben, o sinirli halimde ukalalığım devam ederek: 'Ben böyle konuşurum!' deyip, cebimden 'şebekemi', yani yüksek okul kimliğimi çıkartıp, masasına fırlattım ve kapıyı çekip gittim; bir daha da üniversiteye dönmedim. Askerlik şubesine giderek, Yedek Subay olarak 'vatani hizmetimi' yapmak üzere, başvuruda bulundum.

Çok sonraları bu 'olayı' düşünüp değerlendirirken; bu davranışım ve okulu terk etmeme neden; belki de kapıştığım kişinin benden en az bir buçuk baş daha uzun ve yirmi kilo kadar da, daha cüsseli olmasının da payı vardır, sanıyorum."

TÜRKLEŞTİRME PROGRAMI

Bu Türkleştirme kampanyasına devletin bütün kurum ve kuruluşları katılmıştır. Yunus Nadi, Edip Servet Tör ve Moiz Kohen (Tekin Alp) gibi gazeteci-yazar ve devletin resmi ideologları da hem düşünsel anlamda ve hem de "Milli Hars Birliği Cemiyeti"ni kurarak bu kampanyaya büyük destek vermişlerdir. Bunların içindeki en dikkat çekici olanı hiç kuşkusuz ki Moiz Kohen'dir. Moiz Kohen, Musevi olmasına rağmen adını Türkçe "Tekin Alp" olarak değiştirmiş, Kürt olan Ziya Gökalp gibi Türkleştirmenin teorilerini yapmış ve kendisi gibi Musevi olan gayrimüslimler üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. Moiz Kohen bu konuda öylesine ileri gitmiştir ki, Musevilerin Havralardaki ibadetlerini Türkçe yapmalarını buyurmuştur. Ayrıca kaleme

aldığı “Türkleştirme Programı”ında da, dillerini, kültürlerini, inançlarını ve kimliklerini bırakıp Türkleşmeleri için onlara “on emir” vermiştir.

Musevi Kökenli Resmi İdeolog Mois Kohen (Tekin Alp)’in, 1928 yılında Türk Ocaklarına Sunduğu “Türkleştirme” Programı, aynı zamanda devlet ideolojisini de yansıttığından, önemli bir bölümünü aktarmak istiyoruz.

Türkleştirme

“Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin mesnedi Türk camiasıdır. Bu camianın efradı ne kadar Türk harsıyla meşbu olursa o camiaya istinad eden cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.”

Gazi Mustafa Kemal

Türk Ocağı Riyaset-i Muhteremesine,

Muhterem Efendim,

Yeni hayat, yeni lisan, Türk Ocağı, Türk Bilgi Derneği, Milli İktisat ve Türkçülüğe dair olan diğer cereyan ve müesseselerin en eski hadimlerinden olmakla mübahi olduğumdan, son zamanlarda (Türkçeyi umumileştirme) cereyanının kesb-i kuvvet etmesini, ve müesseseniz tarafından bu cereyana alaka gösterilmesini kâmal-i memnuyetle karşılar ve bu hususta öteden beri neşr ve tamime çalıştığım bazı mülahazatı nazar-ı dikkatinize arz etmeği bir vecibe-i zimmet addederim.

Tekin Alp

Türkleştirme Vazifesi

“Vazifemiz bu vatan içinde bulunanları behemahal Türk yapmaktır.”

İsmet Paşa

Türkçeyi umumileştirme arzusu, gurur-u millinin en meşru teza-hüratından biri olmakla beraber, bu memleketin nan ve nimetiyle perverde oldukları halde, malum olan esbabdan dolayı, Türk hars ve irfanına bigane kalmış olan anasırı intiba ettirmek gayesine da-hi matuftur. Birinci emel hüsni ve fitridir. İkinci gaye ise ameli, fikri ve mantiki mukteziyat-ı ictimaiyedendir. Gazetelerde görülen ha-berlere nazaran bazı mahfilde şimdilik yalnız birinci amale atf-ı ehemmiyet olunuyor. Temsil (asimilasyon) ve intibak (entegrasyon) gayesi ise şimdilik layıkıyla takip olunmuyor. Halbuki Türk inkilab-ı kebirinin en mühim hasse-i mümizesi hissi-i temayülattan ziyade ameli, fikri ve mantiki amillere kıymet vermesinden ibarettir. Türk in-kilabının ruhuyla yoğrulmuş olan Türk gençliğinin ergeç İsmet Paşa hazretleri tarafından geçen sene Türk Ocakları Kurultayı münase-betiyle ileri sürülen “Vazifemiz bu vatan içinde bulunanları behema-hal Türk yapmaktır.” Umdesini desturü’l-amel ittihaz edeceğine şüp-he edilemez.

“Bu vatan içinde bulunanları behemahal Türk yapmak” siyaseti-ni vecibe-i zimmet addeden İsmet Paşa hazretleri, gözleri mazi ve halden ziyade atıye müteveccih “ladini”, “laik” halkçı büyük bir dev-let adamı olduğunu isbat eylemiştir.

Görüşlerinde mazinin esiri olanlar, Türk olmayanı Türk yapmak umdesini asla hatır ve hayale getiremezler....

Millileştirme Usulü

“Türk Ocakları, içinde bulundukları milliyetler için birer menba-ı feyz olmağa başlamalıdır.”

Ağaoğlu Ahmed

Türkiye’de tatbik edilmesi lazım gelen millileştirme usulü hakkın-da şek ve tereddüde mahal yoktur...

Millileştirme mesaisinde rehberlik vazifesiyle mükellef olan Türk Ocakları’na Ağaoğlu Ahmet Bey şu usulü gösteriyor:

“Artık yerleşmiş ve istikrar peyda etmiş olan Ocaklar muhitlerini

nurlandırmağa, gayelerini etrafa saçmağa, içinde bulundukları milliyetler için birer menba-i feyz olmağa başlamalıdır.”

Filvaki inkılap hareketi sayesinde Türklük yükselmiştir ve gittikçe yükselecektir. Türklük muhiti içinde yaşayan unsurlar bundan sonra artık kuvve-i cazibesine mukavemet edemezler, Türklüğün mezabesine teslim-i ruh etmekten başka bir şey yapamazlar.

Dil: Dil amilinin ehemmiyet-i mahsusasını uzun uzadıya izaha lüzum görmüyorum. “Maye” tarafından izah olunduğu vechile “dil milletleri birbirinden tefrik eden en mühim, en vazih ve en müessir amildir.” Fransa’da başka başka unsurlara mensup olan “Selet”lerin “Frank”ların ve Borgunların... dil vasıtasıyla Fransızlığa intibak ettikleri tarihle sabit olmuyor mu? Yalnız Fransızlarda değil bugünkü diğer mutemedin milletlerde dahi dil vasıtasıyla başka milletlere intibak eden pek çok unsurlar vardır.

Bugünkü Avrupa’ya dikkatli bir nazarla bakarsak görürüz ki milliyetler mücadelesinde en ziyade dile ehemmiyet veriliyor...

Bizde dahi Türkçülüğün en birinci tezahüratı lisan sahasında başlamadı mı? Türkçülerin ilk işi Selanik’teki Yeni Lisan namıyla bir cereyan açmaktan ibaret olmadı mı? bu yeni lisan cereyanı sayesinde eski erbab-ı kalemin Arap ve Acem-perestliğine udebanın ve hatta gazetecilerin istilaperdazlığına nihayet verildi. Lisanın tasfiyesi fevke’l memul bir suretle emrivaki haline gelmiştir.

Hindistan’da dahi milli intibahı inkişaf ettirmek için milli intibah mücahitleri tarafından en ziyade dile ehemmiyet veriliyor. Bu münasebetle makalat-ı cemaliye unvanıyla Farsi olarak Hindistan’da neşrolunan mecmuada şarkın pek ileri düşünen mütefekkir dahilerinden Şeyh Cemalettin-i Efgani’nin vahdet-i lisanın ehemmiyeti hakkındaki şu fıkrası şayan-ı dikkattir.

“Vahdet-i lisan hayret-engiz bir vesile-i rabıttır... Vahdet-i cinsiyenin başka mahiyet-i mümtazesi ve ruh-u hayatı yoktur... İnsanlar arasında daire-i şümulu vasi olup birçok efradı yekdiğerine merbut kılan iki rabıta vardır:

Biri Vahdet-i lisan... Diğeri Din...

Vahdet-i lisanın, yani vahdet-i cinsiyeenin (ırkın, milletin) hiç şüphesiz yoktur ki, dünyadaki beka ve sebatı dinden daha devamlıdır...

Anadil: İşte Türkleştirme, millileştirme gayesine doğru en birinci merhale şüphesiz ki dilin, Türkçenin umumileştirilmesidir. Onun içindir ki Türklüğün başlıca nigahbanları olan Ocaklılar en evvel bu mesele ile iştiğale başlamışlardır.

Burada dilden maksat şüphesiz ki anadilidir. Çünkü anadili terbiyenin esasü'l-esasıdır. "İnsan en samimi, en deruni duygularını ilk terbiye zamanında anasının kucağında anasının dili ile alır, daha beşikteyken işittiği ninnilerle ananın veya büyük ananın kucağında dinlediği hikaye ve masallarla ana dilinin tesiri altında kalır. Ruhumuza vücut veren, bütün ahlaki, bedii duygularımızı ana dili vasıtasıyla almışız."

Dil bir kitle-i elfazdan ibaret değildir. Sarf, nahiv ve iştikak dolayısıyla kendine mahsus bir tefekkür mekanizması vücuda gelir. Aynı dili konuşmak bir dereceye kadar aynı suretle düşünmek demektir. Aynı diller konuşan iki adamın aynı suretle düşünmeleri pek müşkildir. Hükemadan biri derdi ki birçok diller konuşmak müteaddit ruhlarla malik olmak demektir. Fakat bir adamın iki ruhu olamaz. Yalnız anadili ruhun dilidir.

Tarih de gösteriyor ki anadili olmasaydı birçok milletler bugün mevcut bulunmayacaktı. İtalyan eyaletlerini vaktiyle birbiri aleyhine asırlarca müddet süren bi-aman muharebelere sevk eden siyasi ihtilaflara rağmen nihayet bir İtalyan milletin vücuda gelmesi dil birliğinin neticesi değil mi? Alman ittifadının vahid-i kıyası dahi dilden başka bir şey olmamıştır.

Binaenaleyh hakiki Türk olmak isteyen unsurlar Türkçeyi resmi dil değil anadili olmak üzere kendilerine mal etmelidirler. Vatandaşları millileştirmek gayesiyle Türkçenin neşr ve tamimi için ne kadar emek sarf olunursa ne kadar fedakarlık yapılsa yeri vardır.

Terbiye: Şüphesiz ki hakiki Türk olmak için, Türk terbiyesine da-
hi malik olmalıdır. Fakat terbiyenin de başlıca vasıta-i nakli dil değil
mi? Dili benimsemek bînnetice harsı da terbiyeyi de benimsemek
demektir...

İsimlerin Türkleştirilmesi

İntibakın tamam olması için bir de isimlerin Türkleştirilmesi zaru-
ridir. İsim ayrılık gayrılık ifade ederse ferdin kendini Türk tanınması ve
muhitinde de Türk nazarıyla bakılması gayr-ı mümkündür...

İntibakı kolaylaştıran diğer bir amil de Türkiye'deki Musevilerin
münhasıran "Sakaradi" yani İspanyol zümresine dahil olmalarıdır.
Anatole Leruy Beauclieu tarafından ispat olunduğu veçhile Sefaradi
Musevilerinin intibaka kabiliyet ve istidatları pek kuvvetlidir. Ve bu-
nun içindir ki bütün Avrupa'da en kolay, en çabuk ve en mükemmel
surette intibak eden Museviler ekseriyet itibariyle "Sefaradi" olan
İtalyan Musevileridir.

Musevilerin intibak edebilmesi için atideki Evamir-i Aşereye (On
Emir) Tevrat'taki Evamir-i Aşere kadar riayet etmeleri lazım gelir:

Evamir-i Aşere (On Emir)

- 1- İsimlerini Türkleştir
- 2- Türkçe Konuş
- 3- Havralarda duaların hiç olmazsa bir kısmını Türkçe oku
- 4- Mekteplerini Türkleştir
- 5- Çocuklarını memleket mekteplerine gönder
- 6- Memleket işlerine karış
- 7- Türklerle düşüp kalk
- 8- Cemaat ruhunu kökünden sök
- 9- Milli iktisat sahasında vazife-i mahsusanı yap
- 10- Hakkını bil

(Bayrak, 1993: 524-559)

“Türkçenin Anadili Olarak Konuşulması”

Yahudi asıllı Moiz Kohen (Tekin Alp) gibi, Ermeni asıllı ‘Berç Türker’ de, soyadında görüldüğü gibi “Türklerden daha Türk” olup azınlıkların anadillerini Türkçe ile değiştirmesini buyuruyor; devletten de bu konuda önlem almasını istiyor: “Afyon bağımsız milletvekili Ermeni asıllı Berç Türker de, Türkçenin ‘anadili’ olarak konuşulması için önlemler alınmasını istedi.” (Bali, 2003: 295)

Yahudiler İsimlerimize Dokunmayınız!

Kendi dilini, kültürünü, kimliğini aşağılayıp terkeden ve adını değiştirip başkası olmak isteyen Moiz Kohen (Tekin Alp) ve gibilerine, Türk ırkçısı Cevat Rifat Atilhan “Milli İnkılap” dergisindeki yazısında en ağır bir şekilde saldırmış ve yazı başlığında “Yahudiler isimlerimize dokunmayınız! demiştir:

“Ticari ve iktisadi zararları yetiştirmiyormuş gibi ellerini şimdi de en mukaddes noktalara kadar uzatıyorlar. Kahraman Türk ırkının tarihi ve mübarek isimlerini çalıyorlar. Oğuzhan, Kayıhan, Tekinalp, Cengiz, Bozkurt nasıl olur da nankör bir İspanyol Yahudisinin adı olabilir. Kirli eller buralara kadar uzanmamalı ve Yahudiler tarihi Türk adlarının birer bit pazarı metaı olmadığını bilmelidirler. Yahudiler, Türkçe konuşmak ve konuşturmak için bir birlik teşkil etmişlerdir. Kimse- nin aldırış ettiği yok. Esasen bazı milliyetçi Türkler, Yahudilerin aramıza karışmasına, Türkçe konuşmasına hiç de memnun değiller. O başka bahis. Nazarı dikkatimizi celbeden şey Yahudi propaganda komitesinin dağıttığı matbu kağıtlardır: Lütfen Türkçe konuşunuz diyor. Yahudinin Türkçe konuşması bir lütuf değil, dünya kadar güzel dilimize ve tatlı şivemize bir tecavüzdür.” (Bali, 2003: 523)

“Arşak Palabıyıkyan”

Dönemin ırkçı basını ve mizah dergileri, azınlıkların ve özellikle de Yahudilerin kötü Türkçe konuşmalarıyla sürekli alay etmiştir. Bunun Yahudiler üzerindeki olumsuz etkilerini Balatlı Eli Şaul anılarında şöyle anlatır:

“Gayri müslimlerin ekserisinin Türkçe konuşmadıkları vakit vakit şikayet edilir. Hatta bir zamanlar, istasyon, tramvay, vapur, sinema, vs. gibi umumi yerlerde “Vatandaş Türkçe Konuş!” ibaresine havi kağıtlar yapıştırılırdı. Evet, ekserimiz Türkçe konuşmuyoruz. Fakat bir lisanı konuşabilmek için o lisanın sahibi olan milletten sonsuz ve sayısız haksızlıklar görmemek lazımdır ki, Türkiye’de gayri Müslimlerin haksızlık görmemesi hiçbir zaman vaki olmamamıştır. İyi, fena Türkçe konuşanlarımız yok değildir. Fakat tabii yeni yeni alışıldığı için ekserimiz Türkçeye, Türk şivesini veremiyoruz. İşte bu sefer alay mevzuu oluruz. Mesela yegane tiyatromuz olan Şehir tiyatrosunda, Aynaroz Kadısı piyesinde Rumların, Bilmece’de ise Yahudilerin Türkçeleriyle alay edilmiştir. Sinemalarda meşhur Üç Ahbap Çavuşlar’ın filmleri Türkçeye duble edildiklerinde Ermenilerin Türkçeleriyle alay edilir ve uzun bıyıklı aktöre dublajda ‘Arşak Palabıyık-yan’ ismi verilir. Mizah gazetelerimiz ise birçok mevzularını gayri Müslimlere hasrederler. Lisanlarına, konuşmalarına ve adetlerine alay etmek, bu gibi gazetelerin esas vazifelerindendir. Diyebilirim ki, Türkiye’de gayri Müslimler olmazsa bu gazeteler mevzusuzluktan muhakkak gazetelerini neşretmekten vazgeçerler.” (Bali, 2003: 515)

“İstanbul Sokaklarını Kirleten Binbir Karışık Diller”

Edirne Mebusu Şeref Aykut da, diğer halkların konuştuıkları dilleri “İstanbul sokaklarını kirleten binbir karışık diller” olarak niteledikten sonra, devletin yurttaşlık anlayışını ve azınlıklardan beklentilerini şöyle ifade ediyor:

“Türkiye’de biz Türkler ve bir de Türkiyeli olan yurttaşlar vardır. Türkiyelilerin Türk olması, ancak birliğı yapan dilde birleşmeleri ile olur. Bunun içindir ki Türkiyeli yurttaşlarımızı bu tertemiz varlık içine almak gayesiyle onları Türk diline saygıya davet ediyoruz. İstanbul sokaklarını kirleten binbir karışık dilleri başka yerlerde istedikleri kadar söyleyebilirler. Lakin Türkiye’de hayatın bütün zevkini tatarak altına sığındıkları bayrağın şerefine riayet etmekte bir misafir için bile borç iken, o sancağın tabi, o milletin ferdi olduğunu sırası gelince

haykıranlardan hiç olmazsa bu dile hürmet istemek de Türklerin hakkı değil midir?" (Bali, 2003: 294)

Çirkin Bir Mozayik!

Vatandaş Türkçe Konuş! Kampanyasıyla birlikte bazı belediyeler de kendi sınırları içinde "Türkçeden başka dillerin konuşulmasını yasaklama" kararı alır. Bu konuyla ilgili Tan gazetesi baş yazarı Ahmet Emin Yalman da 4 Mart 1937 tarihinde, "Umumi Yerlerde Türkçe" başlıklı bir makale yazar. Bu makalede, azınlıkların kendi dilleriyle konuşmasından duyduğu rahatsızlıkları belirtir; bu dillerin "çirkin bir mozaik" görüntüsünde olduğunu söyler ve buna karşı önlem alınmasını ister. Konumuza açıklık getirmesi için bu makaleden bazı bölümleri aktarmak istiyoruz:

Umumi yerlerde Türkçe

Memleketin muhtelif yerlerindeki belediyeler, umumi yerlerde Türkçeden başka dille konuşmayı men etmişlerdir. Bu tedbirin İstanbul'da da tatbiki meselesi hakkında gazetelerde rivayet dolaşmış, fakat aslı çıkmamamıştır.

Şurasını itiraf etmek lazımdır ki İstanbul'daki vaziyet memleketin başka hiçbir yerine benzemez. Umumi yerlerde Türkçeden başka dille konuşulmamasını temin etmek bir belediye işi olmamakla beraber memleketin muhtelif yerlerindeki belediyeler halkın umumi duygularının bir tercümanı diye bununla meşgul olmuşlardır. Fakat İstanbul'daki vaziyet bir devlet siyaseti manzarasını gösterir, bir belediye işi çerçevesine giremez.

Memleketin her yerinde itiraz uyandıran mesele; muhacir sıfatıyla hariçten memlekete gelen vatandaşların eski yurtlarındaki itiyatlar sevkile Rumca, Boşnakça, Arnavutça ve Çerkesçe gibi lisanlar konuşmalarıdır. Memleketin siyasi ve içtimai birliği ve ahengi namına bu itiyatlarla en şiddetli bir tarzda mücadele etmek zaruridir. Memleketin birçok yerlerinde çirkin bir mozayik vaziyetine tesadüf ediliyor. Yarım asır evvel memlekete gelen muhacirlerin köylerinde hâlâ

Türkçeden başka bir dilin anadili yerinde kaldığı görülüyor. Bu vaziyet, alakadarların milli duygulardan mahrum olmasından çok ziyade eski hükümetin ve muhitin ihmeline ve alakasızlığına delalet eder. Her işte şuurlu bir milli siyaset takip eden inkılap Türkiyesinde bu mozaik vaziyetinin en kısa zamanda tasfiyeye uğratılması bir zarurettir.”

Musevilerin vaziyeti

Dil meselesinin her unsur hakkındaki vaziyeti başkadır. En nazik vaziyet Musevilere aittir. Dünyanın hiçbir memleketi yoktur ki orada yerleşen Museviler memleketin dilini benimsemesinler ve anadili haline koymasınlar. Çok gariptir, bunun yegane istinası Türkiye’dir; Yahudilere asırlardan beri dost ve efendi muamelesi eden ve ifrat cereyanlarının ilerlemesine imkan bırakmayan Türkiye... Burada Musevilerin İspanyolca’yı veya Fransızca’yı anadil tanımaları ve bu lisansları umumi yerlerde kullanmaları, memlekete zorla yabancılık ilan etmekten başka mana ifade etmez. Bu hakikatı samimi bir surette kavrayan ve çırpınan Musevi vatandaşlarımız eksik değildir. Mükemmel Türkçe konuştukları halde umumi yerlerde İspanyolca ve Fransızca konuşmayı tercih eden Museviler, bu hareketlerinin muhite karşı istihfaf diye telakki olunmasına ve acı bir teesür uyardırmasına hayret etmemelidirler.” (Aktar, 2002: 122-123)

TÜRKİYE’DEKİ YAHUDİLER

Mark Epstein, Türkiye’deki Yahudilerle ilgili şu çarpıcı bilgileri verir: “Antik çağdan bu yana bütün Akdeniz dünyasında Yahudiler varola-gelmişlerdir. Osmanlılar Anadolu ve Balkanlarda ve fethitten sonra İstanbul’da çeşitli büyüklük ve etkinlikte yerleşik topluluklarla karşılaşmışlardır. XIV. yüzyıldan kalma kayıtlarda, Yahudilerin Fransa, Macaristan, Almanya ve İspanya’dan Osmanlı Balkanlarına göç ettiklerinden söz edilir...”

1453 yılında İstanbul’un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmet, Balkanlardaki Yahudilerin çoğunu ve Anadolu’dakilerin bir bölümünü,

şehrin ekonomik yaşamında yer almaları için, İstanbul'a sürgüne gönderdi..." (Epstein, 1992: 257-258)

RIFAT BALİ: Yahudi gençler 'dil' anlamında bütünüyle asimile oldular.

Devletin Türkleştirme politikalarıyla ilgili oldukça kapsamlı bir çalışması ve kitabı olan, 1948 İstanbul doğumlu, araştırmacı-yazar Rifat Bali ile 'Yahudiler ve asimilasyon' konusunda yaptığımız söyleşi:

"Devletin asimilasyon politikası 1926'da başlıyor. 'Vatandaş Türkçe Konuş!' Kampanyası'yla başlıyor. Yahudiler, 1926'da Fransızca ve İspanyolca konuşuyorlardı. Fransızlar, 'Alyans' okulları kurdular bütün Ortadoğu'da. Amaç, Yahudilere Fransızca'yı öğretmektir. Yahudiler de bu okullarda hem lisan, hem de bir zanaat (terzilik gibi küçük zanaatlar) öğrendiler. Esas hedef kitle, Ortadoğu'da yaşayan Yahudilerdi. Bu okulların kuruluşu 1800 yıllarda oluyor.

Yahudilerin esas dili İspanyolca'dır. Fransızca'yı ise, genelde okumuş, aydın ve eğitilmiş kimseler biliyor. Mesela Beyoğlu sokaklarında, İspanyolca, Fransızca, Rumca ve Ermenice konuşuluyordu. Lokantalarda ve birahanelerde, bu dört dil birden konuşuluyordu. Buralarda çalışanlar da, bu dillere hakim olmak zorundaydılar. O dönemdeki faturalara bakıyorsanız; her dört dili de rahatça görebilirsiniz.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte 'Milli devlet' programlanıyor; toplum ve devletin dili Türkçe olarak kabul ediliyor; herkesin Türkçe konuşması için plan ve programlar yapılıyor. Bir de 'Lozan Barış Antlaşması' çerçevesinde, azınlıklara kendi dillerinde eğitim yapma, yayın yapma hakları tanınıyor. Resmi devlet katında Rumca ve Ermenice tanınıyor. Aslında Yahudiler için de aynı haklar var. Fakat Yahudiler için devlet, resmi dil olarak 'İbraniceyi kabul ediyor, İspanyolca'yı kabul etmiyor. Yahudiler de İbraniceyi değil, İspanyolca'yı biliyor. Bunlar da İspanyolca'yı konuştukları için, basın bunları hep 'nankörlükle' suçluyor: 'Siz dört yüz sene önce İspanya'dan göç

ettiğinizde, biz sizlere kucak açtık. Siz ise nankörsünüz! Çünkü si-ze kucak açan bir ülkenin lisanını öğrenmemekte inat ediyorsunuz. Bir de başka bir lisan öğrenmeye karar verdiğinizde, Türkçe yerine Fransızca öğreniyorsunuz.’ Suçlamanın özeti buydu ve Türkleştirme politikasının daha çok Yahudilere yönelik olmasının nedeni de buydu.

Üç azınlık arasında Yahudiler, en çok Türkleşmeye hevesli olanlardı. Yahudilerin kendileri isimlerini Türkleştirdiler. Maarif okullarına gitmeye heves ettiler. Bütün bunların esas gayesi, ‘Türk’ olarak toplum tarafından kabul edilmek ve diğer halklarla ‘eşit haklara sahip olmak’, ‘eşit görülmek’, ‘eşit kabul edilmek’. Ama 1942’deki ‘Varlık Vergisi’ Kanunu, ayrımcı bir şekilde uygulanınca ve üstüne üstlük cemaat içinde, Türkleştirme heveslisi ve taraftarı cemaat önderlerine de uygulanınca, bütün Türkleştirme hayalleri boşa gitti ve de ‘hiçbir zaman, hiçbir şekilde Türk olarak kabul görmeyecekleri’ni idrak ettiler. Yani Varlık Vergisi, Yahudiler için bir ‘kırılma noktası’ oldu.

Tek Parti dönemi bittikten sonra, benim gördüğüm kadarıyla Yahudiler üzerinde ‘Türkçe konuşma baskısı’ ortadan kalktı. Gerçi o tarihte, Türk Yahudilerin büyük bir kısmı hala İspanyolca ve Fransızca konuşuyorlardı. Ancak, konjktür değişmişti. Ve dolayısıyla azınlıkların Türkçe konuşup konuşmaması fazla da önemli değildi.

Tek Parti döneminde ‘Vatandaş Türkçe Konuş!’ Kampanyası, 1926’da kampanya şeklinde yürütüldü. Yani buradaki kastın, ‘Sokaklarda afişler, el ilanları dağıtılarak’ yürütülüyordu. Bunun yanı sıra, ‘Türkçe konuşmayanlara yönelik şiddet’e de başvurusuyordu. Yani sokaklarda Fransızca bir gazete okuyan var mı, ‘gazete elinden çekilip, yırtılıp atılıyordu.’ ‘Türkçe Konuş!’ diye, insanlar taciz ediliyor, tehdit ediliyor, hatta çok rahat tokatlanıyordu. Bu öylesine bir mertebeye ulaştı ki, öylesine çığrından çıktı ki, *Cumhuriyet* Gazetesi Başyazarı Yunus Nadi, insanları sükunete davet etmek zorunda kaldı. Bu Kampanya’nın esas yürütücüsü, o dönemdeki basın ve İstanbul Hukuk Fakültesi’ydi.

1926'dan sonra da, bu kampanya şeklinde değil de, genelde gazeteler aracılığıyla sürekli devam etti. Ama özellikle de hedef kitle Yahudilerdi. Bunlar, Yahudileri hedef alıyorlardı. Nedeni de, 'nankör-lük' idi.

Yahudiler arasında iki kesim vardır. Safaratlar, İspanya ve Portekiz kökenli olup, 1492'de kovulduklarında Balkanlara, Kuzey Afrika'ya ve Osmanlı topraklarına göç edenler. Bunlar, İspanyolca konuşuyorlar. Yahut da dillerine 'Ladino' deniyor.

Diğer ikinci kol ise, 'Aşkenazlar'. Aşkenazlar, Almanya, Romanya ve Avrupa kökenli olanlardır. Bunlar, 'Yidiş' dilini konuşuyorlar. Bu dil, 'Almanca-İbranice' karışımı bir dildir. Oysa Yahudilerin ana dili 'İbranice'dir. Yahudiler, dil konusunda böyle bir çıkmazın içindedir. Özellikle de Türkiye'deki Yahudiler.

Bugün, Türkiye'deki Yahudiler, genç kısmı sadece Türkçe bilir. Her ne kadar İbranice dili, kendilerine ait özel okullarda (Ulus Özel Musevi Lisesi-Bir tek bu okul var) öğretiliyorsa da, bu dil okulda kalıyor, çünkü İbranice'yi sadece İsrail'e göç etmeyi düşünenler gerçek anlamda öğreniyorlar. Günlük yaşamda, Türkçe dışında kesinlikle başka bir lisan kullanmıyorlar. Gençlerin durumu bu.

Yaşlı insanlar ise İspanyolca ve Fransızca konuşmaya devam ediyorlar. Türkçeyi de konuşuyorlar, ama esas günlük yaşamlarında kullandıkları dil İspanyolca ve Fransızca'dır.

Gençlerdeki Türkçe konuşma; aileler, kendi aralarında İspanyolca, ya da Fransızca konuşsalar bile, çocukları ile bütünüyle Türkçe konuşuyorlar.

Benim tahminime göre, Türkiye'deki Yahudi sayısı on yedi bin ile yirmi bin arasındadır. Genelde gençlerde, ibadet anlamında Museviliğin gereklerini yerine getirirler, ama dil anlamında bütünüyle asimile oldular. Toplumda kendilerini ifade ederken de 'Türk' olarak ifade ediyorlar."

ŞARK ISLAHAT ENCÜMENİ'NİN HAZIRLADIĞI “ŞARK ISLAHAT PLANI”

8 Eylül 1925 tarihli kararnameye göre Şark Islahat Encümeni Kuruluyor.

Başvekalet

Kalemi Mahsus Müdüriyeti

Gayet mahremdir

Karar No: 2536

KARARNAME

17 Haziran 1341 tarih ve 2086 numaralı kararnameye zeyildir.

İrtica hadisesine mahall-i cereyan olan vilayetlerimizdeki müşahedatı tetkik ve icabeden tedabiri tezekkür ve bir rapor halinde tanzim eylemek üzere Dahiliye Vekili Cemil, Adliye Vekili Mahmut Esat, Çankırı Mebusu Abdülhalik beyefendilerin ve Erkan-ı Umumiye Reisi'nin iştirakiyle bir encümen teşkili havali-i mezkurede seyyehat etmiş olan Dahiliye Vekili Cemil beyefendi ile Abdülhalik beyefendi tarafından daha evvel ayrı ayrı ihzar edilecek raporların mezkur encümene tevdi ve mevzuubahis encümençe netayic-i müzakereyi havi olmak üzere ihzar olunacak raporun ve derpiş edilecek tedabirin encümenin tarih-i teşekkülünden on beş gün sonra Heyet-i Vekileye tevdi ve teklif edilmesi İcra Vekilleri Heyetinin 8 Eylül 1341 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

Türkiye Reis-i Cumhuru

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili	Müdafaa-yı Milliye Vekili	Bahriye Vekili
İsmet	Mahmut Esat	Recep	İhsan

Dahiliye Vekili	Hariciye Vekili V.	Maliye Vekili	Maarif Vekili
Cemil	Mahmut Esat	Hasan Hüsnü	Hamdullah Suphi

Nafia Vekili Ziraat Vekili V. Ticaret Vekili Sıhhat V.İç.M. Vekili
Süleyman Sırrı Ali Cenani Ali Cenani Dr. Refik
(bulunamadı)

Encümen'in Hazırladığı "Şark Islahat Planı"

8 Eylül 1341 Tarihli Kararnameye Göre Teşkil Olunan Encümen'in Başvekalet Vasıtasile Vekiller Heyetine Verdiği Rapor.

İrtica hadisesinde mahall-i ceryan olan vilayetlerimizdeki müşahedatı tetkik ve icabeden tedabiri tezekkür ve bir rapor halinde tanzim eylemek üzere Dahiliye Vekili Cemil, Adliye Vekili Mahmut Esat, Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik beylerle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi sanisi Mirliya Kazım Paşa'nın iştirakile bir encümen teşkili hakkındaki 8 Eylül 1341 tarih ve 2536 numaralı mahrem İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi mucibince Dahiliye Vekaletinde içtima ve netice-i müzakeratta müttefikan berveçh-i ati mukarreratın arzına karar verilmiştir.

Plan Uygulanıncaya Kadar Askeri Yönetim

1- Şark vilayetlerinde mevcut idare-i örfiye berveçh-i ati programın hitam-ı tatbikine kadar idame olunacaktır.

2- Türkiye, 5 umumi müfettişlik mıntikasına tefrik edilmiştir. 5. umumi müfettişlik mıntikası berveçh-i ati vilayattan terekkep eder:

Umumi Müfettişlik Bölgesine Giren Yerler

Hakkari, Van, Muş, Bitlis, Siirt, Genç, Diyarbakir, Mardin, Urfa, Siverek, Elaziz, Dersim, Malatya, Ergani" Bayezit vilayeti ile Pülümür, Kiğı ve Hınıs kazaları programın tatbikine kadar muvakkaten beşinci müfettişlik emrinde bulunacaktır.

Umumi Müfettişin Görev ve Yetkileri

Müfettiş-i Umumi, ıslahat programının aleddevam tatbikine me-mur olup maiyetinde her vekaletten bir müfettiş ile bir de askeri müşavir ve ayrıca maiyet heyeti vardır. Mıntikasındaki seyyar jandarma

alayları emri altındadır.

İdare-i örfiye mıntıkasının amir-i askerisi 7. Kolordu kumandanı olup idare-i örfiye reisi sıfatile müfettişe merbuttur.

Müfettiş-i umumilik ihdas olununcaya kadar 3. Ordu Müfettişi bu vaziyeti ifaya devam edecektir. İdare-i örfiyenin Beyazıt vilayeti ile Pülümür kazasına teşmili ile ıslahatın hitam-ı tatbikine kadar temdi-di hakkında Meclis-i Aliye bir teklifte bulunmak icabeder.

Sürekli Sıkıyönetim ve Mahkemelerin Türkleştirilmesi

3- Mahakim-i nizamiye ve divan-ı harb-i örfilerde asker ve sivil yerli hakim bulunmayacaktır.

4- 13 Şubat 1341 tarihine kadar haklarında tatbikat-ı adli yapıp da işleri intaç edilemeyen maznun ve mühtehimlerin hukuk-u şahsi-ye baki kalmak şartile davaları tecil olunacaktır. Ancak mürur-u zamana uğramamış katl-i müntiç cinayetlerle isyan-ı ahirden mukaddem isyan mahiyetindeki cinayetler tecil edilmez, buna nazaran Meclis-i aliye teklif-i kanuni yapılacaktır.

Ermenilerden Boşalan Alana Türkler Yerleştirilecek

5- Van şehri ile Midyat arasındaki hattın garbında Ermenilerden metruk araziye Türk muhacirleri yerleştirilecektir. Bunun için idare-i örfiye mıntıkasındaki vilayatta bulunan Ermeni emvali maliyece satılmayacak ve hatta Kürtlere icar dahi edilmeyecektir. Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek teşkil edeceği muhacirin, evvelemirde Elaziz-Ergani-Diyaribekir, Elaziz-Palu-Kiğı, Palu-Muş arasındaki Murat vadisi, Bingöl dağının şark ve cenubu ve Hınıs, Murat vadileri, Muş Ovası, Van Gölü havzası, Diyaribekir-Garzan-Bitlis haylarında iskan edilecek.

Laz, Gürcü ve Benzerleri de Kürdistan'a Serpiliyor

Bunlardan başka Rize, Trabzon vilayetleriyle Erzurum vilayetinin şimali şarki kazalarında mütekasif olan halktan inzımam ve muvakat-larile ve muhacirlerin iskanı için müttehez şeraitten istifade ederek

Hınıs Çayı ve Murat Vadisine ve Van Gölü'nün şimal mıntıkasına naklolunacaktır.

Yerleşim Masraflarını Devlet Karşılacak

Şarka yerleştirilecek muhacirin ve yerli Türklerin iskan edilecekleri mıntikalara kadar hükümetin vesait-i seriası ile nakilleri ve es-nay-i nakilde iaşeleri ve evlerinin taraf-ı hükümetten inşası bir sene-lik iaşelerinin temini, hayvanat ve alat-ı ziraiyelerinin de keزالık ta-raf-ı hükümetten itası lazım gelir.

Kürtler, İşgal Ettikleri Topraklardan Çıkarılarak Eski Yerlerine ve ya Batı'ya Aktarılacaklar

Türk muhacirinin yerleştirileceği Ermeni emvalini vesaik-i tasarrufiye ibraz edemiyerek ne sebeple olursa olsun işgal etmiş olan Kürtler çıkarılarak geldikleri eski yerlerine iade veya arzu ettikleri garpte hükümetin irae edeceği mahallere naklolunacaktır. Yerleştirecek Türklerin, Kürtlerin taaruzundan muhafazaları için tedabir-i mahsusa alınacaktır.

1341 senesinde azami elli bin nüfus sevk ve iskan edileceğine nazaran:

Bir milyon nakil masrafı otomobil, iaşe ve saire beher nüfusa yirmi lira hesabı ile...

Batı'dan ve Kuzeydoğu'dan Göçmen İthal

Aynı veçhile on senede Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan beş yüz bin nüfusun celb ve balada arzedilen mıntıkaya yerleştirilmesi için 1343'ten itibaren her sene bütçeye ekalli beş milyon lira tahsisat konması lazımdır.

Arazi Yazımı

6- Bu mıntıkada arazi tahrir yerine Maliye vekaletince tercihan ve müstacelen başlanacaktır.

Nüfus Yazımı

7- Dahiliye Vekaleti 1342 bütçesine mevzu tahsisatla evvelemir-de 5. Müfettişlik mıntıkasında tahrir-i nüfus yapılacaktır.

İsyancılara Vergi

8- İsyana iştirak eden mıntikalardaki halka isyandan mütevellit masrafın tahmili muvafıktır. Bunun temini için Maliye Vekaletince Meclis-i Aliye bir kanun teklif edilecektir. Bu mıntıkada bulunup da isyana iştirak etmeyen köyler bu vergi ile mükellef tutulmayacaktır. (Bu köyler Erkan-ı Harbiye-i Umumiyece tesbit edilmiş olanlardır.)

Tehlikeli Bulunan Ailelerin Batıya İskanı

9- İsyanı teşvik ve idare etmiş olanlar ile bunların akraba ve ta-allukatı ve rüesadan hükümetin şarkta kalmalarını muvafık görmediği eşhas, aile ve taallükat ile beraber garpte hükümetin göstereceği mahallere nakledilecektir. Terk edecekleri emval ve arazi hükümetçe satın alınarak bedeli nakten ita veya nakledilecekleri mahallerde aynı kıymette emlak ve arazi tefviz olunacaktır.

Hükümet Yandaşları Yerinde Kalacak

İsyan hareketi esnasında hükümete arz-ı hizmet ve sadakat edenlerden hükümetle beraber bizzat isyan aleyhinde hareket etmiş olan rüesanın nakilleri tehir olunacaktır.

Kürdistan'a Mefkureli ve Muktedir Memur Tayini

10- Aşiret yapısının o sene zarfında ilgasi ve halktan doğrudan doğruya hükümetle temas ve hukukunun bilavasita hükümetçe muhafazası ve temini hususu peyderpey mevki-i fiile konacaktır. Bunun için şarkta hükümet kuvvet ve nüfuzunun her şube-i idareden mefkureli ve muktedir memur gönderilmek suretile takviyesi lazımdır.

2. Derecedeki Memurluklara Bile Kürtler Atanmamalı

Aynı zamanda bu mıntıkadaki tali memuriyetlere dahi Kürt memur

tain olunmamalıdır. Merkezden mansup memurin (jandarma dahil) için berveç-i ati teklif-i kanuniye lüzum vardır:

Zamlı Ücret

A- İdare-i örfiye mıntıkasında merkezden mansup bilumum memurin (jandarma dahil) orada bulundukları müddetçe tahsisat-ı fevkaladelerinin %75'i nisbetinde zam alırlar.

Mecburi Hizmet

B- Bu mıntıkada memurin laakal 3 sene hizmet ederler. 3 sene-den sonra bu mıntika haricinde sınıfıle mütenasip diğer bir hizmete nakledilirler ve yerlerine başkaları gönderilir. 3 seneden fazla kalmak isteyenler yerlerinde ipka edilir ve 6 seneden fazla aynı mevki-de kimse kalmaz.

C- Bu mıntıkadaki ordu mensubibine de aile nüfus miktarına nazaran 1-5 nefer tayini nisbetinde zam verilir.

Askeri Gücün Artırılması

12- Hakkari, Van vilayetlerinde bulunan 4 hudut taburile Van'da teşeküllü Erkan-ı Harbiye-i Umumiyece arzu edilen 2 taburdan bir avcı livası teşkili ve bu altı tabur ile bunlara mücavir olan diğer 3 hudut taburu mevcutlarının sekiz yüzere iblağı için bütçeye tahsisat ilave edilmelidir.

Silahların Yasaklanması

13- Silahlar toplanacak ve silah taşınması men edilerek ancak vesika tahtında taşınmasına müsaade edilecektir. Vesikasız silahlar evlerde dahi olsa müsadere edilecek ve sahipleri Divan-ı Hârb-i Örfilere tevdi olunacaktır.

Kürtçe Konuşanların Cezalandırılması

14- Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan berveç-i ati Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat,

Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hınımansur, Behisni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve sair müessesat ve teşkilatta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden maada lisan kullananlar evamir-i hükümete ve belediyeye muhalif ve mukavemet cürmile tecziye edilirler.

Eğitim Yoluyla Eritme

15- Aslen Türk olan ve fakat Kürtlüğe temessül etmek üzere bulunan mevakide ve Siirt, Mardin, Savur gibi ahali Siirtçe konuşan mahallerde Türk Ocakları ve mektep açılması ve bilhassa her türlü fedakarlık iktiham olunarak mükemmel kız mektepleri tesis ve kızların mekteplere rağbetlerinin suver-i adide ile temini lazımdır.

Dersim'e Yatılı Okul

Hassaten Dersim, tercihan ve müstacelen leyli iptidailer suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmalıdır.

Dersimlilerin Batıya Nakli

16- Dersimlilerin Dersim'den çıkmak isteyen kısımları Sivas garbinde gösterilecek mıntıkaya nakledilebilirler. Müfettişlik mıntıkasından bu suretle Anadolu dahiline nakledilmek arzu edenlerin hükümetçe iras olunacak yerlere nakilleri de mümkündür.

Fırat'ın Batısında Oturanlara Yapılacak Uygulama

17- Fırat garbındaki vilayetlerimizin bazı aksamında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları behemehal men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır.

Resmi Yapılar

18- Hükümet binaları ile jandarma karakolları ve meban-i askeriye ve hudut karakolları cem-i ianat kanununa tevfikan suretle inşa

edilecektir.

Yalnız hükümet konakları inşaatına hükümet de muvazene-i umumiyyeden yardım eder. bu mebani meyanında memurin ve zabitan ikametgahları da imkan nisbetinde nazar-ı dikkate alınmalıdır.

Yol Yapımı

19- Bu mıntıkadaki bilumum yolların inşaat programı Müfettiş-i Umumilik tarafından tanzim edilir. Evvelemirde idare-i umumiye ve hususiyeden olup mühim sevkülceyşi yolları inşa edilmelidir.

Demiryolu

20- Şark şimendiferlerinin Erzincan, Sivas, Elaziz, Çapakçur, Muş, Van Gölü'ne mümkün olduğu kadar az zamanda varmasını termine çalışmak lazımdır.

Karakolların Yeri ve Donanımı

21- Bilumum karakollar, müdafaaya müsait inşa edilmekle beraber telefon ve helyosta ile mücehhez olmalıdır. Bu mıntıkada beheimahal birkaç telsiz istasyonu bulunmalıdır.

İstihbarat

22- Kaçakçılık, istihbarat, casusluk ve emniyet nokta-i nazarından hudut komiserleri esaslı vaziülceyiş tebedülatından maada hususat için Umumi Müfettişten evamir-i mucibe alabilirler.

Zırhlı Araç

23- Kaçakçılığa mani olmak için Maliye Vekaletince alınacak otomobillerden bir kaçının zırhlı otomobil olması ve bu otomobillerden indellüzum hudut kıtaatının dahi istifadesi muvafıktır.

Kolluk Kuvvetlerinin Görev Bölümü

24- Şehir, kasaba ve nahiyelerde vazaif-i zabitanın kamilen polise tevdi ve jandarmanın kıta halinde asayiş ve takibatla tavzifi

muvafıktır. Bu bapta Dahiliye Vekaleti tarafından bir kanun tanzimi ve bütçelere buna nazaran nakliyat zammıyat icrası lazımdır.

Ecnebilerin Bölgeye Girişinin Yasaklanması

25- Bu mıntıkaya ecnebi bir şahıs ve müessesenin hükümetin müsaadesi olmaksızın duhül ve teessüsüne müsaade edilmeyecektir.

Asker Alımı

26- Tahrir-i nüfus yapılan mıntıklalarda derhal ahziasker teşkilatı yapılacaktır. Dahil-i esnan olanlar bu mıntika haricinde hizmet-i askeriyelerini ifa edeceklerdir. Bunların bir müddet için gayr-i müsellaah hidematta istihdamları muvafık olur.

Aracının Kaldırılması

27- Bu mıntıkada hükümet, bütün şuaat-i idarede halkın işini bilavasıta ve bizzat görmeli ve mutavassıtları şiddetle red ve men eylemelidir.

28- Müfettişlik mıntikasındaki vilayet taksimatının tadil ve ıslahı umumi teşkilatın kabul ve icrasına kadar tehir olunabilir.

24 Eylül 1341

Islahat Programını Hazırlayanlar

M. Cemil (Uybadin) Mehmet Esat (Bozkurt) Kazım (Orbay) Mustafa Halik (Renda)

(Bayrak, 1993: 480-489)

KÜRTÇE DİL YASAKLAMALARI

Oldukça gizli tutulan Şark Islahat Planı'nın 14. maddesinde şöyle deniyor: "Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan berveçh-i ati Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek,

Ovacık, Hısnımansur, Behisni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve sair müessesat ve teşkilatta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden maada lisan kullananlar evamir-i hükümete ve belediyeye muhalif ve mukavemet cürmile tecziye edilirler.”

Şark Islahat Planı'nın 17. maddesinde şöyle deniyor: “Fırat'ın batısındaki bölümlerde dağınık biçimde yerleştirilmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları tamamen yasaklanmalı ve kız okullarına önem verilerek Türkçe konuşmaları sağlanmalıdır.”

Yukarıda belirtilen plana göre, sivil ve askeri mahkemelerde yerli hakim bulundurulmayacak, idarenin her şubesinde, hükümet nüfusunu güçlendirilmek için Kürt memur çalıştırılmayacak, okullarda, belediyelerde, devlet dairelerinde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullananlar cezalandırılacaklardı.

Nitekim de Şark Islahat Planı harfiyen uygulandı ve Türkçeden başka dil kullananlar cezalandırıldı. Koyunun yirmi beş kuruş ettiği dönemde, konuşulan her Kürtçe kelime başına beş kuruş ceza alındı. Kendi dilini konuşan Kürt halkına her türlü maddi ve manevi baskı uygulandı:

TARIK ZİYA EKİNCİ: Bir kelime Kürtçe konuştuğunda, tam beş kuruş ceza kesilirdi.

1925 Diyarbakır-Lice doğumlu, eski mebus (TİP) Dr. Tarık Ziya Ekinci ile yaptığımız söyleşi:

“İlkokula başladığımda hiç Türkçe bilmiyordum. Lice’de sadece bir ilkokul vardı. Otuz bin kişiye bir ilkokul. Yüz yirmi öğretmenimiz vardı. Okula başladığımızda, bize bir alfabe verdiler. Onu ezberledik. Birinci sınıftan ikiye geçtiğimizde, daha okuma-yazma bilmiyorduk. Bildiğimiz çok sınırlıydı. İlkokulda dil baskılanmaları yoktu ama Ermeni çocukların isimleri değiştirildi.

Okulumuzda en az yirmi tane Ermeni çocuk vardı. İlçemizde de en az elli Ermeni aile vardı. Kiliseleri (Der) yıkıldığından, kendi evlerinde ibadetlerini yapıyorlardı. Çok korkuyorlardı. Kürtlerden bir

baskı yoktu, çünkü onlara ihtiyaçları vardı. Benim arkadaşımın adı, 'Garabet' (Gibo) idi. Öğretmenimiz ona 'Demir' ismini koydu. Başka bir arkadaşımızın adı da 'Sarkis' idi. Onun adını da 'Dündar' koydu. Bir çocuk daha vardı. Biz ona 'Peno' diyorduk. Öğretmen adını 'Turgut' koymuştu. Bütün Ermeni çocukların adları bu şekilde öğretmenlerimiz tarafından 'Türkçe' olarak değiştirildi.

Sonra Lice'de bir olay daha oldu; Kürtçe konuşmak yasaklandı. Bizim oturduğumuz Karahasan Mahallesi çok büyüktür. Bize yakın 'Göm'ler vardı. Akro, Pağnaf, Dağbelo gibi gömler vardı. Bu gömlerden köylüler ufak tefek şeyler getirir satarlardı. Mesala bir yük odun, bir ştil yoğurt, birkaç tane yumurta, tavuk gibi ufak şeyler getirir satarlardı. Genelde bunlar memurlara satılırdı. O dönemde Kürtçe konuşma yasağı çıktı. Bir kelime Kürtçe konuştuğunda, tam beş kuruş ceza kesilirdi. Zaten bir yük odun da beş kuruştı. Bu ceza kesinlikle alındı; hem orada alınırdı. Bunların çoğu bizim akrabamızdı. Ben de derdimizi anlatacak kadar 'Türkçeyi okuldan' öğrenmişim. Bunlar eşyalarını satmaya geldikleri zaman, babam hemen beni çağırır, 'Oğlum git bunlarla, onlara 'Türkçe' yardım et!' derdi. Ben de bunlarla gider, pazarlığı ben yapardım. Onlar sadece izleyici olarak kalır, böylece cezadan kurtulurlardı. Her sabah mutlaka kapımız çalınır, beni satışa çağırırlardı. Yaşadığım olay bu!

Lice İlkokulunu bitirdikten sonra, Diyarbakır Lisesi vardı. Hem ortaokul, hem liseydi. Dedem 'Kadı' olduğu için, ben de Diyarbakır'a okumaya gittim. Benim nenem 'Zaza' idi. Nenem beni kayda götürdü. Ortaokula, Ermeni arkadaşım Garabet ile birlikte başladık. Dayım beni koruyordu. Orta ikiye geçtikten sonra uyum sağlamaya başladım. Matematik dersim çok kuvvetli idi. Orda da dil baskılanmaları görmedim. Liseyi bitirdim. Babam buğdayı sattı, cebime parayı koydu ve hayatımda ilk defa trenle İstanbul'a geldim. Yanımda hiç kimse yoktu. Vapur iskelesine geldim. 'Dicle Talebe Yurdu'na yerleştim. Yurtta Musa Anter, Faik Bucak, Yusuf Azizoğlu, Mustafa Remzi Bucak vardı. Remzi Bucak avukatlık yapıyordu. Musa Anter'in kayınpederi vardı, Abraham Zapsu; şairdi, Kürtçe şiirler yazardı.

Dini muhtevalı şiirler yazıyordu, bize de yardım ediyordu. Yurtta kendi aramızda Kürtçe konuşuyorduk. Milli oyunları Faik Bucak derleyip, 'ekip' halinde yetiştirirdi. Yılda bir kere, Taksim Gazinosu'nda gösteri yapıyorduk. 'Gösteri' mutlaka mart ayında 'Newroz'a denk getirilirdi. Ekip'in başı, ortası ve sonunda birer gencin eline sarı-yeşil-kırmızı renkli mendiller veriliyordu. Oynarlarken bu mendilleri salıyorlardı.

Faik Bucak, Ali Karakuş ve Yaşar Alhas bu geceyi örgütüyorlardı. Bunlar, aynı zamanda da çok güzel oyun oynuyorlardı. Bunların ayak figürlerini kolay kolay kimse yapamazdı.

Lisederi sonra ayrı bir sınav olduk. İki diploma aldıktan sonra tıp sınavında başarılı oldum ve bakanlığın yurduna yerleştim. Bakanlık bizi alıp okuttu.

Dicle Talebe Yurdunda olmama rağmen, etnik yapı anlamında fazla bilinçli değildim. O üç aylık dönemde Kürtçe konuşmalar ve o gösteriler çok hoşuma gidiyordu, ama öyle etnik kimliğimin bilincinde değildim.

1943'te Tıp Fakültesi açıldı ve ben de 'Tıp Talebe Yurdu'na yerleştim. Bu yurt, doktor yetiştirmek için açılmıştı. Yurtta, Türkiye'nin her tarafından gelen öğrenciler vardı ve hepsi Türk'tü. Sadece ben ve Aziz Gülbeder Kürttük. Aziz, aslen Siverekli idi. Yurtta bir olay oldu: Bir arkadaşım, sanırım Yozgatlı idi; ikimiz sohbet ediyorduk. Ben ona, bizim aileden hiç kimsenin Türkçe bilmediğini, herkesin Kürtçe konuştuğunu anlatıyordum. O zaman, o çocuk bana dedi ki: 'O zaman siz Türk değilsiniz, sizin burada ne yeriniz, ne de hakkınız var. Türkçe bilmeyen Türk olamaz!' Bu benim kafamda bir soru işareti yarattı ve kendi kendime şöyle düşündüm: 'Biz bu ülkenin asli vatan-dışı değil, ayrı bir halk, ayrı bir ulusuz' diye düşündüm. O tarihten sonra da Kürt kimliğimin farkına vardım ve yavaş yavaş onun sorumluluğunu yerine getirmeye çalıştım.

Şu olayı da hiç unutmam: Lice Diyarbakır arası doksan kilometredir. Ben Diyarbakır'a ilk kez kamyonla gittim. Kamyon beni tuttu, habire çıkarıyorum, başımı kaldıramıyorum. Yanımda da dayım

vardı, benim yaşlarda. Biz on bir-on iki yaşlarındayız. Dayım, Diyarbakır'da doğup büyümüş, Türkçeyi güzel konuşurdu. Türkçe şarkı, türkü de biliyordu. Kamyonda jandarmalar da vardı. Onlarla sohbeti koyulaştırdı. Sonra jandarmalar bizim dayıdan bir türkü istediler. O da günün modası olan 'Dersim' türküsünü söyledi. Bu türkü, Dersimli bir firari ile jandarma arasındaki bir muhavere idi. O zaman çok moda olan bu muhavere, hiç unutmam şöyleydi:

*Kürdoğlu der ki,
Peşime düştün hem yazın, hem kışın
Dersim dağlarında söylenir adım
Yakarım canını dön Mehmet Çavuş*

*Mehmet Çavuş der ki,
Belimde fişeğim tam yedi kanter
Havalara uçsan kırıtlım yeter
Tutarım seni, ellerine dar kelepçeler takarım*

*Kürdoğlu der ki,
Yatarım taşta, attığım kurşunlar hiç gitmez boşta
Alsana üçüncü düğmeden bir kurşun
Yaktım mı canını yat Mehmet çavuş*

*Mehmet Çavuş der ki,
Aman arkadaşlar ben vuruldum
Siz bana bakın yağıyor kurşun
Sıtk ile atın*

Ondan sonra jandarmalar bizim dayıya fena halde kızdılar ve başladılar dipçiklemeye. Bizim dayı da söylediğine bin pişman oldu ve ağlamaklı, somurtkan bir şekilde oturdu kaldı.

Şunu belirtmeliyim: Bir halkı asimile etmenin yolu, dilini asimile etmektir. Bunun koşulu da, o dili kullanılmaz hale getirmektir. Bu

ikiyüzlülüktür. Riyakar bir siyasettir. Almanya'daki Türklerin asimile olmasına karşı çıkarken, kendi ülkemizdeki bir halkı asimile ediyoruz. Bugün Türkiye'de riyakar ve ikiyüzlü bir politika uygulanıyor. Bu politikadan vazgeçilmesi gerekir. Kendin için ne istiyorsan, başkasına da onu uygun göreceksin."

MUSA ANTER: Sırf Jandarma'nın ne dediğini anlamak için okula gidip Türkçeyi öğrendim.

1917 Mardin-Nusaybin doğumlu Kürt Bilgesi Musa Anter hatıralarında, O günleri şöyle anlatıyor:

"Artık Cumhuriyet teşkilatlanıyordu. Yeni nahiye, kaza ve vilayetler kuruluyordu. Köylere serbestçe jandarma, tahsildar ve diğer memurlar gelebiliyordu. Üstelik bu sefer de, daha önce giremediklere yerlere zulüm yapıyorlardı. Köy bizimdi, babam yoktu ve ailede köyü temsil edecek erkek de olmadığından, annem köyün muhtarlığını da yapıyordu. Ama ne köyde, ne de bölgede tek kelime Türkçe bilen adam vardı. Tahsildarlar yerli oldukları için onlarla anlaşmak kolaydı. Fakat jandarma gelince felaket başladı. Ne istediklerini bir türlü anlayamıyorduk; tavuk mu, yumurta mı, kuzu mu, para mı veya karakolları için odun mu istiyorlardı, bilemiyorduk. Bilmeyince de köylü dayak ve küfür yiyordu. İstedikleri her şeyi vermeye razıydık ve adet böyleydi; hükümet budur zannediyorduk. Ama bu dil meselesi bizi perişan ediyordu. Hele annem mahvoluyordu. Sırf jandarmanın ne istediğini anlamak için beni okula gönderip Türkçe öğrenmemi istiyordu....

İşte bunun gibi hadiseler, benim okula gidip Türkçe öğrenmemi daha da zorunlu kılıyordu...

Annem beni, 1927'de Kercows'a, bugünkü adıyla Gercüş'e Şubat ayında okula gönderdi. Okul Müdürü İbrahim Hoca (sonra Oğuz soyadını aldı) beni misafir talebe olarak kabul etti. Okullar kapanınca köye geldim. "Ekmek, su, odun, gel-git, adın ne" gibi sözcükleri öğrenmiştim. "Horoz, tavuk, hindi, yumurta" da alfabemizde olduğu için bunları da biliyordum. Dünyalar annemin olmuştu. O yaz köye gelen jandarmalardan hiçbir sıkıntı çekmemiş ve dayak yememiştik.

Ertesi sene Nusaybin İlkokuluna yazıldım....Bu ara asimilasyon amacıyla Kürdistan'da birçok köy yatılı mektepleri açıldı. Bunlardan bir tanesi de Mardin Köy Yatılı Mektebi idi. Bu mektebe fakir fukara çocukları değil de, Mardin vilayeti çevresinden ağa ve zengin aile çocuklarını alıyorlardı. Mesela Omeriyan aşiret ağalarından Ahmet Süleyman'ın oğlu ve kardeşinin iki oğlu ve amca çocuklarını, Surguçi Aşireti'nden İsa Ağa'nın üç oğlu, Avenalı'lardan iki çocuk, Kercews Ekmenler'den iki çocuk, Kikan Aşireti'nden Mahmut Ağa'nın iki oğlu, Şemirax'tan (Mazıdağı) iki çocuk; Derik, Kızıltepe, Mahşerte (Ömerli)'den dört çocuk ve ben olmak üzere doksan talebeyi tamamlamışlardı.

Hükümet bu asimilasyon düşüncesiyle zannediyordu ki, eğer aşiret reisi asimile olursa tüm aşiret kendiliğinden asimile edilmiş olur. Fakat memnuniyetle söyleyebilirim ki, onların düşündüğü olmadı. Gerek ben ve gerek sağ kalan tek-tük sağ kalan ve vefat eden arkadaşlarım arasında tek bir cahş çıkmadı. Doğal olarak Türkçe dahi bilmeyen biz köylü çocukları hükümetin bu politikasını anlayamazdık. Hatta büyüklerimiz dahi bunun farkında değillerdi. Nitekim planlayıcılar da planlarının muvaffak olmadığını görünce, 1935 senesinde Kürdistan'daki tüm bu yatılı mekteplerini kapattılar. Oysa açıkçası, bu okulları Hamidiye Mektepleri'nin bir devamı olarak düşünmüşlerdi.

Okulumuz Ermeni katliamında bir kısmı öldürülmüş, gerisi de Halep'e kaçmış Mardin'in meşhur zenginlerinden Ermeni Kendir'in hazineye mal olmuş eviydi. Çok güzel bir evdi. Mardin'in meşhur krema rengindeki, oymalı, nakışlı, kesme taşlarından yapılmıştı. Öyle ki Topkapı Sarayı'ndaki Mecidiye veya Bağdat Köşkü onun yanında adeta fakirhane kalırdı.

MARDİN

Mardin'de beş tane ilkokul vardı ve bu beş ilkokulun müzik dersine de Kemanist Muşlu Tevfik Bey geliyordu. Mardin'de ilk defa nota ile çalıştığı için adını Domiro koymuşlardı. Bir dersimizde kemanla

güzel bir taksim geçtikten sonra, bir şarkının müziğini çalmaya başladı. bitirdikten sonra bize, "Bu hangi şarkıdır, bilen var mı?" diye sordu. Ben bilmiştim. Fakat cevap vermeye korkuyordum. Çünkü şarkı Kürtçeydi; dışarıda, yani şehir içinde Kürtçe konuşmak yasaktı. Hatta konuşanlardan, eğer tespit edilmişse, kelime başına bir lira ceza alırlardı. Bu yüzdendir, Mardin bir dilsizler kampına dönmüştü. Açıkta konuşamadıkları için el işaretleriyle anlaşmaya çalışıyorlardı. İşte böylesi bir korku atmosferinde ilkin parmağımı kaldırmıştım, hoca da bunu görmüştü. Fakat birden tereddütte kalmıştım. Hoca anlamış olacak ki, "Kalk oğlum, korkma, söyle" demişti. Ben de bundan aldığım cesaretle, "Berde, berde, lawik deste min berde" dedim ve hocamdan büyük bir aferin aldım.

Bu konuda başka bir misal vermek istiyorum. Köylüler, Mardin'e satmaya eşekle odun getirirlerdi. Yüku elli-altmış kuruş ederdi. Eşegi ve palanı iyi ise beş-altı lira ederdi. Kürtler eşegi sürerken "ço" derler. Türkçe bilmeyen fakir Kürtler, her şeyden habersiz "ço" deyince, onlara tuzak kurmuş olan jandarmalar hemen bunları şiddet ve hakaretle yakalarlardı. Köylü, aklınca kendisini Kürtçe savunurken büsbütün hesapsız suç işlerdi. İşte bunlardan birisi de annemin akrabasıydı. Eşegi ve odun yükü müsadere edilip satıldı. Beş lira tutmuştu. Halbuki, ceza olarak on iki lira tespit edilmişti. Ayrıca iki gün gözaltında kalmış, bir hayli de dayak yemişti. Üç buçuk ay sonra köye gelen tahsildar, geri kalan yedi lira borcunu ödemesini istemiş ve vermediği taktirde eşyalarına haciz koyacağını söylemişti. Tabii ki tahsildarla birlikte jandarma da vardı. Dayım, üç-beş keçisini satıp onlara borcunu ödemişti. Bu olay sadece dayım için değil, olağandı. Eğer Mardin'de bir suç evrak arşivi varsa, bu yüzkarası belgelerden çokça mevcut olmalıdır..." (Anter, 1990: 26-30)

Musa Anter'in bu anlatımlarını, Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, Oktay Özel ve Süha Ünsal'ın hazırladığı ve Tarih Vakfı'nın çıkardığı "Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet" adlı kitapta yazılanlar da doğruluyor:

"Mardin Halkevi'nin bir kolu olarak kurulan dil, edebiyat, tarih komitesinin merkez ve kazalarda Türk dilini yayma cemiyetleri açması,

merkezde altı, kazalarda dört konferans vermesiyle, dil sorununun çözülmeyeceği düşünölmüş olmalı ki, belediye tarafından cezai müeyyide getirilmiştir. Bu ceza, belediye kararı olarak, gazete yoluyla da duyurulmuştur:

‘Belediye Riyasetinden: Umumi mahallerde, çarşı ve pazarda, gazino ve kahvehanelerde, hamam ve otellerde, alışverişte Türkçeden gayrı dilin kullanılması yasak edilmiştir. Bu yasağa çarşıda ve bütün umumi yerlerde alış ve verişte gerek mal sahibi ve gerek müşteriler riayet etmeğe mecburdurlar. Hariçten ve kapulardan odun ve kömür ve saire satmak üzere gelen ve Türkçe bilmeyen köylülerle dahi müşteri Türkçe konuşmağa mecburdur. Köylünün başka bir dille cevap vermesi müşteriye Türkçeden gayrı dil kullanmak selahiyeti vermez. Bu yasağa aykırı hareket edenlerden Belediye emirlerine riayetsizlik suçundan dolayı elli kuruş maktu para cezası alınacak ve tekrarında bu miktar encümen kararile iki misline çıkarılacak ve suçun işlendiği anda memur-u mahsusları tarafından tahsil edileceği ilan olunur.’

Cezanın uygulanışını Latif Öztürkatalay şöyle anımsamaktadır: “Bir ara moda mıydı, neydi bilinmez. Birileri çıkıp Arapça ve Mardinlice konuşmayı yasakladı. Kim konuşsa, kelime başına para ödeyecek, yani bir kelime Arapça konuşmanın cezası beş kuruş. Babamın o tarihte kırk iki lira maaşı vardı ve iki ablam, ben ve iki benden sonraki kardeşlerimle tam beş kişi öğrenci idik. Yani her birimiz günde bir kelime Arapça (Mardinlice) söyleyip ceza yesek gitti yirmi beş kuruş. dört kelime konuşsak gitti bir lira. Bir ay zarfında beş kardeş toplam sekiz yüz yirmi kelime Arapça konuşup kelime başına beşer kuruş ödedik mi gitti pederin aylık maaşı, kaldık mı aç. (...) Bu Arapça kelime başına ceza koyma olayının Milli Eğitim Bakanlığı veya bağlı bulundukları herhangi bir milli eğitim müdürlüğü, ilköğretim müdürlüğü tarafından konmuş ‘resmi’ bir emir olduğunu zannetmiyorum. Bu olsa olsa, ya kendisini kraldan fazla kral taraftarı gören ve Arapça konuşmaktan utanır bir geri zekalı, zır deli olan birisinin icadı veya dışardan gelip de Mardin’de görev yapan akli evvel bir

yetkilinin halt karıştırmasından başka bir şey değildi. Zaten o zaman isyanlarımızı oynamıştık. Çoğu zaman bu yasağa uyulmadı. Okul içinde uygulamaya çalışıldı, bunda da başarı sağlanamayınca vaz-geçildi.” (Ünsal, 2000: 378)

Dil hassasiyetinin bir başka örneği olarak belediye meclis toplantısında mahalle adları değiştirilmiştir.

Değiştirilen mahalle adları:

Eski	Yeni
Mişkin	Diyarbakırcapı
Kölesiyan	Gül
Babıssor	Savurkapı
Babülcedide	Yenikapı
Şeyhullah	Şar
Camiikebir	Ulucami
Tekke	Teker

ARAPLAR

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bütün Araplar Osmanlı yönetimi-ne bağlıydı. İslam dini nedeniyle Arapların, Osmanlı yönetiminde büyük bir etkisi vardı ve Osmanlı'nın ilim ve bilim dili de Arapçaydı. Araplar da uluslaşma süreciyle birlikte hareketlenmiş, 1916 yılından itibaren de Osmanlı'dan kopup bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Kü-çük bir azınlık da Türkiye sınırları içinde kalmıştır. Türk yöneticiler tarafından “Türkleşme heveslisi” olarak görülen bu kesime de fazla güvenilmemiş ve bunlar için de çeşitli politikalar geliştirilmiştir. CHP'nin azınlıklarla ilgili IX. Bürosu'nun hazırladığı raporda da, Araplarla ilgili çarpıcı belirlemeler ve öneriler yapılmaktadır:

“Cenup Vilayetlerdeki Araplar:

İçel, Seyhan, Hatay, Urfa, Mardin, Siirt vilayetlerinde Arapça ko-nuşan insanların yekunu iki yüz bin kadardır. Bunların durumu bu

kısımın üçüncü maddesinde zikr olunan küçük topluluklara benzermekte ise de bunların yarı müstakil Arap devletleri hududunda oturanları, her zaman yabancı propagandalara maruz kalmaları, son zamanlarda Arap aleminde başlayan birlik propagandası bunları vaziyetlerine bir hususiyet vermektedir.

Bu Araplar hakkında tatbik edilecek politika da diğer kavimlerde olduğu gibi yalnız bunların topluluğunu gidermek ve okul açmak tedbirleri kafi gelmeyecektir. Bu tedbirlere başvurulmakla beraber fırsat zuhurunda bunları ister mübadele yolu ile, isterse herhangi bir yolla Irak ve Suriye'ye devretmeği esas olarak kabul etmek ve bu suretle hudutlarımızın bu kısımlarındaki daimi hassasiyeti gidermek lazımdır." (Bulut, 1998: 181-182)

Musa Anter de anılarında, Araplarla ilgili şunları anlatır:

"Adana'da bulunduğum sıralarda beni etkileyen iki büyük siyasi olay geçti. Biri Hatay meselesi, diğeri Dersim İsyanı'dır.

O vakit, Suriye Fransızların müstemlekesiydi. Ancak bu müstemleke, Fransa'nın diğer müstemlekelerine benzemiyordu. Çünkü Birinci Dünya Harbi'nden sonra, Suriye Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılınca, o zamanki Cemiyet-i Akvam, yani Milletler Cemiyeti idaresince, yirmi yıl müddetle ve emaneten Fransızlara verilmişti. Buna Antakya ve İskenderun da dahildi. Fransızların bu müddeti 1938 yılında bitmek üzereydi. Rivayet olunur ki, Fransızlar bazı dostluk avantajları karşılığında Türkiye'ye göz kırpmış. Bunu doğrularcasına Türkiye de, "Hatay bizindir" diye tutturmuştu. O güne kadar hiçbir tarihte ve halk arasında buraya Hatay denmemişti. Aynen, "Kürtler Türktür" mantığı ile buradaki Araplara da, "Siz Türksünüz, Orta Asya'da Moğolistan Bölgesinde Hatay diye bir yer var, siz buradan gelmişsiniz" deniyordu. Tabii buradaki Fellahlar, bu söylenenden bir şey anlamıyordu.

Hatta bir gün bir miting düzenlenmişti. Mitingde, Adana Çiftçi Fabrikası sahibi Mustafa Bey'i kürsüye çıkardılar. Adamcağız kürsüye çıktı. Türkçeyi iyi bilmiyordu. Ancak üç-dört defa göğsüne vurarak,

“Vallahi biz Türktür, billah bir Türktür, Kuran hakkı biz Türktür” dedi ve kürsüden indi. Önceden kendisine, “Türküz” demesi için telkinde bulunulduğu her halinden belliydi. (Anter, 1990: 41-42)

AZİZ BARAN: İnsanların, Arapça konuştuğu için 5 kuruş ceza kesildiğini çok iyi biliyorum.

1935 Mardin doğumlu Aziz Baran, Mardin merkezdeki ‘Dumlupınar İlkokuluna başladığı zaman, Türkçeyi çok az biliyor. Mardinli çocukların çoğu da ondan farklı değil:

“Dördüncü sınıfta dahi Türkçeyi konuşamayan birçok arkadaşımız vardı. Bir şeyi anlatacağımız zaman sonunu getiremiyorduk; sonra da ‘Türkçe bitti’ diyorduk. Arapça konuşulduğu zaman, öğretmenler bizi çok dövüyordu. Kürt çocukları, zaten ‘Kürt’ olduklarını söylemeye cesaret edemiyorlardı. Üstümüzde çok ciddi bir baskı vardı. Arapça konuştukları için dayak yemeyen arkadaşlarım yoktu. Okul idaresi ve öğretmenlerimiz sürekli bizi uyarır, ‘Arapça konuşmayın, yasak’ derlerdi.

Ortaokulda Elazığlı bir öğretmenimiz vardı. Mardin düşmanı mı desem, bölge insanı düşmanı mı desem. Karacaoğlan’ın bir şiiri vardı: *‘Mardin’den de Karacaoğlan Mardin’den / Çeken bilir ayrılığın derdinden’*. Derste, bu şiirden bir mısra okudu. Ben bu şiiri çok sevdiğim için tebessüm ettim. Bana, ‘Hiç sevinme, bu şiirin kastettiği, bu Mardin değil. Kafiye uydurmak için Mardin sözcüğü geçiyor; yoksa bu boktan şehir, bu dizelere girmez!’ dedi. Ben karşı geldim. O da gelip bir güzel beni tokatladi.

Mardin’de, halktan insanların Arapça konuştukları için 5 kuruş ceza aldıklarını çok iyi biliyorum. ‘Türkçe’ dışında konuşulan bütün diller için ‘ceza’ kesilirdi. Kürtler, kesinlikle Kürtçe konuşamazlardı. O dönemde, herkes üzerinde çok ciddi bir ‘dil baskısı’ vardı. Tabii ki o zamanlar, öyle pek Türkçe bilen de yoktu. Onun için yöre halkı, ‘dil’den çektiği kadar, başka bir şeyden çekmedi.”

Sevgi Baran (Aziz Baran’ın eşi), İzmir Eşrefpaşa doğumlu ve

kendisi Türk. Mardin’de yaşamaktan çok mutlu ve Türklerin bölge halkına bakışından oldukça rahatsız:

“Hiç unutmam, 1975’te Nüfus memurları sayım için gelmişlerdi. Aziz’in amcasının hanımı eşimi uyarıyordu: ‘Aziz, kurbanın olayım, sakın Kürtçe bildiğini söyleme!’ Aziz de: ‘Yahu, ben nasıl Kürtçe bildiğimi söylemeyeceğim? Herkes beni tanıyor.’

Tabii ki Aziz, sayım memurlarına ‘Kürtçe’ bildiğini söyledi ve biz de, ‘başına bir iş gelir’ diye, çok korktuk.

Size başımdan geçen bir şeyi daha anlatacağım: ‘Evlendikten sonra, İzmir’e, ‘el öpmeye’ gittik. Büyük halam beni odaya çekip sordu: ‘Sevgi, Aziz’in kuyruğunu gördün mü? Hayır, dedim. O da bana: ‘Sen görmemişsindir, çünkü Kürtler kuyruklu olur!’ dedi.”

İskana Tabi Tutulanların “Türkleştirilmesi” Uygulamasına İlişkin Gizli Genelge

T.C. Dahiliye Vekaleti

Ankara /1/ 1930

Hususi Kalem Müdürlüğü: Sayı 1/ 28
ve zata mahsustur

Gayet mahrem

Osmanlı İmparatorluğu’nun son inhitat devirlerinde kaybedilen kıt’a ve topraklarımızdan ana vatana iltica ederek Anadolu’nun muhtelif yerlerinde yerleşen ve yerleştirilen bazı muhacirler aradan yarım asırdan fazla zaman geçtiği halde evlerinde ve aralarında hala güzel Türkçeye yabancı ve aykırı lehçelerini kullanıyorlar.

Türklük camiası arasında pek az ve dağınık bir halde bulunan ve Türklüğün birlik, kuvvet ve manzarasına hiçbir suretle zararlı bir tesiri olmayan ve olmasına imkan da bulunmayan bu yabancı lehçelerin en büyük zararları en çok o lehçeleri kullananlara oluyor. devletin vazifesi, miktarı ne kadar az olursa olsun millet fertlerini zararlardan korumaktır. Türk düşmanlarının, Türklerin müşgil ve meşgul zamanlarında bu lehçelerden istifadeye kalkıştıkları da görülmemiş

değildir. Yabancı lehçelerin bu suretle devam edip gitmesinde en büyük mes'ul, şüphesiz imparatorluğun ihmalcı idaresi, kısa görüşlü siyasetidir.

Bu mültecilerin evveleminde dağınık olarak yerleştirilmesi lazım gelirdi. Türk kütleleri arasına karıştırılarak mektepler açılarak az zamanda temsilleri temin edilmeliydi.

Vakıa zamanla bu köylerde Türkçe intişar etmiş olmakla beraber vaktile ehemmiyet verilmeyen amilerin eserleri bugün hala devam etmektedir.

Cumhuriyetin anadiline verdiği kıymet ve ehemmiyet, mekteplerin artması, askerlik, kışla hayatı, iktisadi zaruret ve münasebetler, millet mektepleri, hususiyle Türk alfabesinin kabulü ve yabancı lehçeli Türkler arasında öz Türkçenin ve Türklüğün sür'at ve kuvvetle inkişafına yardım etmektedir. Fakat Türkçenin inkişafına saik olacak bu tabii ve hakiki amillere idari tedbirlerle yardım ederek millet ve devlet dilinin, yabancı dil konuşan aile ocaklarında da bir an evvel anadili olarak inkişafına muavenet etmek ve bu suretle ihmal yüzünden doğan gerilemeyi telafi ederek bu küçük zümreleri de camianın dil birliği içerisine almak Vilayet İdaresi Kanununun 31inci maddesiyle vali beylere tevdi ettiği ictimai vazifeler cümlesindendir. Vakıa bu vazifeyi temin edecek tedbirlerin her yerin muhitine ve her ictimai haletin mahiyetine ve görüşülen yabancı lehçenin şumul, kuvvet ve bünyesine ve her yerde idari vasıta ve menbaların tesir, nüfuz derecelerine göre değişeceğine ve her yerde ayrı ayrı neticeler vereceğine şüphe yoktur. Fakat kullanılacak tedbirlerin tenevuu ve müşkilatı ve gayeye varmak için ihtiyar olunacak külfetin ve sarf olunacak zamanın uzunluğu, kısalığı ne olursa olsun bulunacak tedbirler muhite ve ihtiyaca muvafık olduğu ve ciddiyetle ve bir program şeklinde müstemirren takip olunduğu taktirde gayeye varılacağına ve müsbet neticenin yakın bir zamanda elde edileceğine de şüphe yoktur.

Mahallin hususi şartlarının istilzam ettiği hususi tedbirler ve tatbik teferruatı vali beylerin tecrübe ve kıyasatlerine mevdu olmakla

beraber her yerde yapılması faydalı olan ve her yerde kabili tatbik bulunan umumi ve ana çizgilerini hatırlatmağı münasip gördüm.

- 1- Yabancı lehçelerle görüşen köyleri isimleriyle, nüfuslarıyla, görüşülen lehçeleriyle tesbit etmek,
- 2- Civarındaki köylerin de lehçe nokta-i nazarından vaziyet ve mahiyetlerini ve birbirleriyle münasebetlerini tayin etmek,
- 3- Bu köylerden küçük dağınık olanları civar Türk köylerine dağıtmak,
- 4- Yeniden yabancı lehçeli hiçbir köyün, mahallenin teessüsüne müsaade etmemek,
- 5- Böyle köylerde istihdam olunacak tayin ve tasdiki vali beylerine ait tali ve mahalli memurları, müstahdemleri behemehal o köyün lehçesiyle konuşmayan Türklerden intihap ve tayin etmek, mevcutları değiştirmek ve değiştirtmek,
- 6- Vilayet İdaresi Kanunu'nun üçüncü faslında verilen salahiyetlere tevfikân vilayetlerdeki diğer şubeler reislerinin hassasiyet ve faaliyetlerini bu esaslara tevcih ederek gaye ve mesai birliği temin etmek,
- 7- Maarifin terakkisi emrindeki vazife ve salahiyetlerden azami istifade etmek,
- 8- Şehir ve köylerde dil cemiyetleri teşkil ederek yalnız Türkçeyi konuşturmağa çalışmak, "Bu hususta Türk Ocakları'ndan, mektep muallimlerinden, badema Türkçe konuşan Türklerden intihap edilmesine azami dikkat olunacak olan köy imamı, muhtarı, bekçisi, tahsildarı, korucusu vesaire gibi memurlardan çok istifade olunur."
- 9- Türklüğe ve Türkçeye pay ve paye vermek som Türklüğün ve münhasıran Türkçe konuşmanın yalnız şerefli olduğunu değil, maddeten karlı olduğunu da kendilerine bilfiil göstermek,
- 10- Bilhassa kadınlar arasında Türkçenin taammümüne (yaygınlaşmasına) çalışmak, bunların Türk kızlarının Türkçe konuşmayan köylülerle evlendirilmesini teşvik etmek, Türkçe bilmeyen

köylü kadınları şehirlere celbederek Türk evlerine münasip hizmet ve suretlerle yerleştirmek,

- 11- Türklük camiasının umumi vasıflarına aykırı olan herhangi yabancı bir hissin zararını ve fenalığını kendilerine her vesile ile anlatarak eski sakin itiyatlarından soğutmak,
- 12- Kıyafetin, şarkıların, oyunların, düğün ve cemiyet adet ve ananelerinin de milliyet ve ırk hislerini daima uyanık tutan ve cemaatleri mazilerine bağliyan rabitalar olduğu unutulmama-
lı, binaenaleyh lehçeyle beraber bu gibi aykırı adetleri de fe-
na ve zararlı görmek ve bilhassa kötü göstermek ve hiçbir su-
retle targip ve teşci edilmeyerek adi ve iptidai mahiyetleri her
vesile ile teşhir olunarak takbih ve tayip edilmeli, o lehçeyi ko-
nuşan zümrelere mensup fertlerin ve ailelerin isim ve lakap-
larını Türkçeleştirmek, nüfustaki kayıtlarını ve künyelerini fır-
sat düştükçe tasfiih etmek ve kendilerine hiçbir suretle mese-
la Boşnak, Çerkes, Laz, Kürt, Abaza, Gürcü, Türkmen, Tatar,
Afşar, Pomak lakabı vermemek, köylerin o lehçedeki isimleri-
ni değiştirmek ve mesela Çerkes köyü ve saire gibi ayrılıkla-
ra müsaade etmemek ve ettirmemek ve kendilerini ve yerlile-
ri buna alıştırmak, evlerinde ve aralarında Türkçe konuştur-
mak ve öz yüreklerinden kendilerine Türk'üm dedirtmek, hü-
lasa dillerini, adetlerini ve dileklerini Türk yapmak, Türk'ün ta-
rihine ve bahtına bağlamak her Türk'e teveccüh eden milli ve
mühim bir vazifedir.

Türk devletinin en yüksek idare makamında bulunan vali beyle-
rin bu başlı ve esaslı vazifeyi layık olduğu ehemmiyetle telakki, tel-
kin ve tatbik ve takip ederek bu husustaki bilgi ve görüşlerinden ve
tatbik edecekleri isabetli tedbirlerden ve yüksek tecrübelerden ve
neticelerden vekaleti de haberdar ve alakadar buyuracaklarına emi-
nim. (Bayrak, 1993:506-509)

Dahiliye Vekili

CHP'nin azınlıklardan sorumlu IX. Büro'su: Bütün "Müslim Yurttaşlar" Türkleştirilsin!

Yine C.H.P'nin azınlıklardan sorumlu IX.Bürosunun, 1939-1940 yıllarında hazırlandığı sanılan azınlıklar konusundaki raporunda, "anadilleri Türkçeden başka olan ve küçük topluluklar halinde yaşayan Müslim Yurttaşlar" konusunda da şu çarpıcı belirleme yapılmaktadır:

"Bunlardan köylerde cemaatler halinde yaşayanlar şunlardır: Muhtelif vilayetlere dağılmış yüz bin kadar Çerkes, Karedeniz sahillerimizin doğu şimalinde altmış beş bin kadar Laz, muhtelif yerlerde elli bin kadar Gürcü, yirmi beş bin kadar Arnavut, yirmi beş bin kadar Boşnak ve otuz beş bin Pomak. Ancak bunlar şehir ve kasabalardaki gibi Türk camiası içinde dağılmış olmayıp, köylerde toplu bir halde yaşayarak dil ve geleneklerini muhafaza ve idame ettirmektedirler...

Milli birliği bozan bu durumun ortadan kalkması için bu cemaatlerin Türklüğe temsilleri (asimilasyonları) lazımdır... Yapılacak şeylerin en mühimi, bilhassa hudutlarda bulunan Lazların içerilere alınması ve bütün bu kavimler nerede olursa olsunlar bunların toplu olan köylerinin dağıtılması, bunun mümkün olmadığı yerlerde ve hallerde de en verimli ve en zengin köylerden başlayarak buralara en az yüzde elli nisbetinde Türk yerleştirmek ve buralarda okullar tesis ederek planlı bir şekilde bunları Türkleştirmek. " (Bulut, 1998: 181)

Ahmet Emin Yalman: Türkiye'deki mozaik vaziyeti tasfiyeye uğratılsın!

Memleketin muhtelif yerlerindeki belediyelerin, umumi yerlerde Türkçeden başka dille konuşmayı men ettiklerini belirten *Tan* gazetesini başyazarı Ahmet Emin Yalman kendi başmakalesinde şöyle der:

"Memleketin her yerinde itiraz uyandıran mesele, muhacir sınıftıyla hariçten memlekete gelen vatandaşların eski yurtlarındaki itiyatlar sevkile Rumca, Boşnakça, Arnavutça ve Çerkesçe gibi lisanslar konuşmalarıdır. Memleketin siyasi ve içtimai birliği ve ahengi

namına bu itiyatlarla en şiddetli bir tarzda mücadele etmek zaruridir. Memleketin birçok yerlerinde çirkin bir mozayik vaziyetine tesadüf ediliyor. Yarım asır evvel memlekete gelen muhacirlerin köylerinde hala Türkçeden başka bir dilin ana dili yerinde kaldığı görülüyor. Bu vaziyet, alakadarların milli duygulardan mahrum olmasından çok ziyade eski hükümetin ve muhitin ihmeline ve alakasızlığına delalet eder. Her işte şuurlu bir milli siyaset takip eden inkılap Türkiyesinde bu mozaik vaziyetinin en kısa zamanda tasfiyeye uğratılması bir zurettir." (Aktar, 2002: 122)

CHP Hükümetinin talimatı: Herkes Türk toplumuna dahil edilecek!

Hükümet de valilere gizli bir talimat göndererek "Türkçeye sahip çıkarak, yabancı bir dil konuşanların Türk toplumuna dahil edilmesini ister. Buna göre valilerden beklenen şunlardır:

- Yerleşimcileri yabancı bir dil konuşan köylerin isimlerinin ve yerleşimci sayısının tespit edilmesi;
- Yabancı bir dil konuşan kişilerin köy ya da ilçe oluşturmalarının engellenmesi;
- Türk dilinin kullanılmasının ekonomik anlamda getireceği avantajların anlatılması;
- Türk kızları ile Türkçe konuşmayan erkeklerin evliliklerinin teşvik edilmesi;
- Türkçe dışında diller konuşanların kıyafet, türkü, dans, düğün gibi geleneksel örf ve adetlerinin kınanması.

Yabancı dilleri konuşanlara hiçbir şekilde Boşnak, Tatar, Çerkes, Laz, Kürt, Pomak, Gürcü, Türkmen ya da Abaza denmeyecekti. Türkçe olmayan köy isimleri değiştirilecek, buralardaki Türkçe konuşmayan ahali, kendi aralarında ve evlerinde Türkçe konuşmaya zorlanacaktı. Her Türk'ün ulusal ve en önemli görevi, 'kendi dilini, kültürünü ve ülküsünü Türkleştirerek, bunları Türklerin tarih ve kadere bağlamak' idi." (Güven, 2005: 89-90)

ÇERKESLER BÜYÜK BİR ASİMİLASYONA UĞRADILAR

Türkleştirme politikalarının en etkili olduğu kesim, hiç kuşkusuz ki Çerkeslerdir. Raporlarda da görüldüğü gibi, devlet yetkililerinin önerdikleri asimilasyon politikaları, eksiksiz olarak hayata geçirildi ve Çerkesler, hızlı bir şekilde asimile edildiler. Biz de, bu asimilasyon politikalarının etkilerini araştırmak için, Ankara'daki Kafkas Federasyonu Genel Merkezine gittik. Bize anlatılanlar, bir dilin nasıl bir "dilkırım" politikasına tabi tutulduğuydu. Kafkas Dernekleri Federasyonu (KAF-FED) Genel Koordinatörü, 1958 Yozgat Çayırözü (Çarivaz) köyü doğumlu Cumhur Bal da, Türkiye'nin asimilasyon politikalarının, Çerkesçe dilini yok olma noktasına getirdiğini ve Çerkeslerin "Anadilinde Eğitim" istediğini dile getirdi:

"Başbakan Erdoğan'ın Almanya ve Türkiye'de yaptığı 'asimilasyon karşıtı konuşma'ya bütünüyle katılıyorum. Erdoğan'ın belirttiği gibi, gerçekten de "asimilasyon bir insanlık suçudur" ve bana göre de 'suçların en büyüğü'dür. Şimdi Başbakan Erdoğan'ın kendi ülkesinde, bu söylediklerinin altını doldurması gerekiyor. Bunun için de, 'Türkiye anayasasında yer alan asimile edici, yok edici, yok sayıcı, ayrımcı ve her şeyin ortadan kaldırılıp asimilasyona tabi tutulduğu bir anlayış değil, ama entegrasyona uygun ortamın yaratılması gerekiyor.

Çerkesler, ne kadar büyük bir asimilasyona uğradıklarını ve yok olma noktasına geldiklerini, ne yazık ki 'son üç-beş yıl' içerisinde gördüler. Örneğin: 2004 yılında 'Adana Kafkas Derneği'nin 'Kültürel Haklar Çerçevesi'nde, AB'den aldığı fon kapsamında, Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Çerkeslerle yapılan anket çalışması, bu acı gerçeği ortaya koyuyordu:

Altmış yaş ve üzerinin %90'nı, anadilini (Çerkesçe) konuşurken, on yaş ve altının ancak %10'nun, kendi anadilini konuşabildiği ortaya çıktı. Yani elli yıl içerisinde piramit tam tersine döndü. Bizce bu bir 'dilkırım'dır. Çerkes dillerinden olan 'Ubiħça'yı son konuşanı Tevfik Esenç'in de hayatını yitirmesiyle, o dil kırıldı; ya da ölü diller mezarlığına gitti. Bundan daha acı bir şey olabilir mi?

Ubıhça, dünyanın en 'çok sesli dili' idi: Sekseni sessiz, üçü sesli olmak üzere, seksen üç sestten oluşuyordu. Anketin ortaya koyduğu bu gerçek sonucu, Çerkes dillerinin, 'Adige ve Abhazca'nın da, 'Ubıhça' gibi yok olmaması için, Çerkes kurumlarınca çeşitli çabalar gösterildi; anadilini bilmeyenlere yönelik 'Çerkesçe Dil Kursları' açıldı; ancak fazlaca da başarı sağlanamadı. Bu da bize gösteriyor ki, 'Anadilinde Eğitim' şarttır. Çağdaş ülkeler bu soruna nasıl çözüm getirmişlerse ve Başbakan da Alrıanya'daki Türkler için neyi öneriyorsa, -ki, önerdiği 'asimilasyon değil, entegrasyon'dur- Türkiye için de bunu yapmalıdır; bu insani ve evrensel bir haktır ve uluslararası sözleşmelerle de garanti altına alınmıştır. Bu açılımın yapılması, Türkiye'deki 'Anadil Sorunu'nu çözecek ve binlerce yıldır varolan dillerimiz yok olmaktan kurtulacaktır. Sorunun çözümü 'asimilasyon' değil, 'Anadilinde Eğitim'dir ve tek de çözüm budur!"

Bir halkın dili ölmüşse, o halk da ölmüş demektir!

KAF-FED Genel Başkan Yardımcısı, sinema yönetmeni ve yazar Çetin Öner'in, "anadili" konusunda, bir sanatçı ve yazar duyarlılığıyla dile getirdikleri, asimilasyon ve "dilkırım" politikaları uygulayan ülkemize bir çağrıdır:

"Dil çok önemlidir. Benim de şiirimde bir dize var: 'Eğer bir halkın dili ölmüşse, o halk da ölmüş demektir'; çünkü dil sadece bir konuşma aracı değildir. Dil, canlı bir varlık gibidir. Korunarak ve geliştirilerek geleceğe taşınmalıdır. Kültürün ve geleneğin taşıyıcısı, düşünce sisteminin de toparlayıcısıdır. Dil, yazıdan önce de vardı. Önce ses vardı, sesin ardından sözcükler geldi. Kavramlar oluşmaya başladı ve bu kavramların anlaşılması ve özümsemesi binlerce yılda mümkün olabildi. İnsan neslinin ayağa, sadece ayağa kalkışı binlerce yıl sürdü ve o zaman anladı çıplak olduğunu. Ve ilk hissettiği duygulardan biri de, bence korunma iç güdüsüdür. 'Kelam' sözcüğü bütün dinlerde ve dillerde kutsaldır; çünkü önce söz vardı. Sözün gelişmesi ile insanın gelişmesi koşut gitti. Ve İnsanoğlu, üretmeyi, doğa ile savaşı ve üretmeyi çözümledikten sonra geliştirdi beyni.

Demek ki düşünme yetisi geliştikçe, değişmeye, kavramaya, karşılık vermeye çalıştı sözcüklerle. Bu açıdan bakıldığında, yeryüzündeki ve inanç sistemlerinin ortak tanımı, 'Tanrı'nın sözcüğü ile çakıştı. İnsan, yaratılmışların en onurlusudur. Ona bu onuru kazandıran şey, en başta düşünme, anlama ve konuşma yetisidir. Kendisi değiştiği gibi, doğayı da değiştirir insanoğlu. Ve çalışmak ve üretim insanı uygarlaştırır. Dil birçok açıdan olduğu gibi, teknolojinin, üretimin, yani buluşların düşünce olmaktan çıkartılıp, insanın paylaşım alanına sunulmasıyla tanışmış oldu yıllar önce. Bu açıdan bakıldığında üstün ırk olmadığı gibi, üstün dil de yoktur. Az kullanılan diller vardır. Karşılıklı etkileşim vardır diller arasında ve dillerin mücadelesi, ekonomik bir mücadele gibi değildir. Büyük diller, küçük diller yoktur. Her dil kendince kutsaldır, her dil korunmalıdır ve her dil yaşatılmalıdır. Bu bağlamda insanlar, en iyi kendi dillerinde ifade edebilirler kendilerini. Tüm bu gelişmelere karşın, dünyanın birçok ülkesinde kimi zaman gizli, kimi zaman açık bir şekilde sürdürülen bir diller savaşını yaşıyoruz. Ve bu savaşı kazananlar önce dile, sonra kültüre egemen olarak yeryüzündeki birçok dili ve ülkeyi etkileri altına alıyorlar. Çünkü dile hakim olmak demek, o halkın kimliğine, düşünce sisteminde, üretimine egemen olmak demektir. Çünkü hangi dili konuşursan, osun! Ayrıca dil, gerek bireyin, gerekse toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle dili yok edilen bir halk artık 'ölmüş' demektir. Bu nedenle çok az konuşulan bir dil de olsa, o dilin geliştirilmesi, korunması ve en önemlisi de, o dile saygı gösterilmesi gerekir. Bir ülkede ne kadar çok farklı dil konuşuluyorsa, o kadar hoşgörü vardır, o kadar saygı vardır, o kadar sevgi vardır, o kadar da kültür vardır. Şu son yıllarda gerek ülkemizin, gerek dünyadaki birçok ülkenin, 'dil-gücünü anlamış olması, insanlığın geleceği için de bir güvencedir. Bu yarımada, bin yıllardan beri çok kültürlü, çok dilli, çok etnisi-teli ve rengarenk çağları yaşamıştır. Bunun korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi; barışın da, kardeşliğin de, dostluğun da garantisidir. Farklılıklarımız zaafımız değil, ortak gücümüzdür, çünkü bir tek insanı sevmekle başlar her şey. Bu yüzden de bizler, savaşı değil

barışı, kavgayı değil uzlaşmayı, tutuculuğu değil değişimi, aydınlığı ve hoşgörüyü savunmalıyız bu yüzyılda da. Sanatı ve sanatçıyı da yüceltmeliyiz. Kendi dilimizi ve kültürümüzü özgürce kullanmalı, geliştirmeli ve uluslararası düzeyde başarılar kazanmalıyız. Uygar dünyadaki en büyük varsıllık sadece para ve silah gücü değildir. Kültürü, sanatı, edebiyatı, müziği, sinemayı, tiyatroyu, resmi, kısaca sanatın bütün dallarını geliştirmeliyiz kendi dilimizle.”

Dilini unutan toplumlar, çok kısa bir zamanda asimile olup yok olurlar!

Anadilin önemini, Çerkeslerin ve bizce bütün halkların bilgesi Özdemir Yismeyl (Özbay) gibi iyi bilen, yaşamı boyunca da kendi dili ve kültürü için çaba harcayan, ama aynı zamanda da dünya dillerine ve kültürüne katkı sunan pek az kişi bulunur. Araştırmacı yazar Özdemir Yismeyl ile yaptığımız söyleşi, bizim için büyük bir değerdir. Bilge insanın söylediklerini herkesin tekrar tekrar okuması ve beynine nakş etmesi gerekir. Anadilimin gelişmesi için ne yapabiliriz sorusu, herkesi yakından ilgilendirir. Mutlaka herkesin yapabileceği bir şeyler vardır. Unutulmasını ki, her dile ve kültüre yapılan en ufak bir katkı, dünya dillerine ve kültürüne, ayrıca insanın daha güzel ve mutlu yaşamasına bir katkıdır.

1942 Kayseri, Pınarbaşı-Kazancık köyü doğumlu Özdemir Yismeyl'in, işte bize anlattıkları:

“İlkokula kendi köyümde başladım. Babam da aynı köyde eğitmedi. Öğretmenimiz, Türkçemizin çok zayıf olduğunu söyleyerek okulda Çerkesçe konuşmamızı yasaklamıştı. Biz de eve gelince Türkçe konuşmaya devam ediyorduk. Babam bir gün kulağımı çekerek, ‘O konuştuğun dil okulda kaldı. Zaten öğrenmeye mecbursun. Önemli olan anadilini unutmamandır. Bundan böyle evin içinde anadilinden başka hiçbir şey konuşmayacaksınız!’ demişti. Evde bulunan anneannem zaten Türkçe bilmiyordu ve benim için anadilimi öğrenmekte büyük bir avantaj oldu. Sonra anadilimiz Çerkesçe ile okuma-yazmayı da öğrendik. Daha sonraki yıllarda üniversiteyi bitirdikten sonra yine babam bana çok ilginç bir tavsiyede bulundu:

‘Türkiye dışında herhangi bir ülkede yaşamak zorunda kalabilirsin. Senden başka hiçbir Çerkes’in bulunmadığı bir adada olabilirsin. Bir iltica olayı ile de karşılaşabilirsin. Sürgüne de gönderilebilirsin. Veya kültürel bir gezi için de gitmiş olabilirsin. Tek başına kalsan bile, hergün bir aynanın karşısına geç ve anadilinle konuş! Konuşurken dudaklarının aldığı şekli hafızana nakşet! Senden, ölümünden sonra hiçbir şey istemiyorum. İstediğim tek şey, anadilini unutmamandır. Dil, elbise gibidir; çıplak kalınca insan, nasıl üşütüp, hasta olup ölürse; dilini unutan toplumlar da, çok kısa bir zamanda asimile olup, yok olurlar. Bunu unutmayacaksın ve gelecek kuşaklara aktaracaksın!’

ÇERKESLER

Kuzey Kafkasya’nın otokton (yerli) halklarından olan Çerkesler, Osmanlı’yla Çarlık Rusya’sı arasındaki bitmez-tükenmez güç kavgasında, sürekli olarak kullanılmışlardır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu, Rus saldırılarına karşı set oluşturmak için Kuzey Kafkas Müslüman halklarını sürekli olarak kullanmıştır; 1854 yılındaki Kırım savaşında da Müslüman Kafkas halkları Osmanlı güçlerinin yanında yer almış; savaşın kaybedilmesiyle birlikte de Ruslar, Kuzey Kafkas halklarını “Osmanlı’yla yaptıkları anlaşmalar sonucunda” toplu olarak sürmüşlerdir:

“Böylece en azından yüz yıl sürmüş bulunan Kafkasya’daki savaş, büyük bir malk-mülk talanı ve sürgünle tamamlandı. Başka bir deyişle, Rus hükümetinin Çerkesya’nın asıl nüfusunun sürgünü için güttüğü hedefe, Karadeniz kıyısının stratejik güvenliğiyle ulaşıldı...

Bazı Çerkes liderlerinin Osmanlı İmparatorluğu’na tehirci savundukları ve düzenli bir biçimde Anadolu’ya yerleştirilmeleri konusunda Osmanlı hükümetiyle anlaşma yaptıklarını belirtmek gerekir...” (Traho, 2007: 81)

Kuzey Kafkasya Müslüman halklarının Osmanlı topraklarına toplu göçleri Sultan Abdulmecid (1839-1861) ve Sultan Abdülaziz (1861-76) dönemlerine rastlar. Osmanlı Hükümeti, Kuzey Kafkasya

göçmenlerini karşılamak üzere Trabzon, Samsun ve İstanbul başta olmak üzere birçok limanını açmıştı. İstanbul limanı, sadece transit geçiş noktası olarak görev yapıyordu, çünkü 1865 yılında Osmanlı Hükümeti Çerkeslerin başkente girişini yasaklamıştı. Çerkes muhacirlerin buraya gelişlerinde, mutlaka, İstanbul'da ikamet edecekleri süreyi belirten bir özel izin belgesine sahip olmaları gerekiyordu.

Çerkeslerin büyük bir bölümü ilkel taşımacılıktan, açlıktan, yokluktan ve hastalıktan kırıldı.

Trabzon çevresinde büyük bir muhacir kampı oluşturulmuştu. Bu sıralarda ortaya çıkan tifo ve suçiçeği nedeniyle muhacirler arasında ölüm oranı çok yükselmişti. Ayrıca limanlardaki taşımacılık da çok ilkel koşullarda yapılıyordu. Ölümlerin çoğu bu taşımacılık sırasında oluyordu: "Trabzon'daki Rus konsolosluğu, 1864 yılında gönderdiği raporda, sürgünün başında Trabzon ve civarına iki yüz kırk yedi bin canın ulaştığını, ancak on dokuz bininin öldüğünü, günde ortalama yüz seksen-iki yüz elli kişinin ölmekte olduğunu, şimdilerde ise altmış üç bin iki yüz doksan kişinin kaldığını bildiriyordu.

1864 yılında Trabzon'a gelen bir gemideki altı yüz yolcudan sadece üç yüz yetmiş kişi canlıydı. Trabzon'dakinden sonra göçmenlerin toplandığı ikinci büyük kamp olan Samsun'da (yüz on bin kişilik) tifo salgını sırasında ölüm vakası günde iki yüz kişiye kadar yükselmişti..." (Avagyan, 2004: 60-61)

Çerkes kaynakları da, Kafkasya'dan göç eden göçmenlerin acıklı ve sefil durumlarını şöyle anlatıyorlar:

"Evsiz göçmen kalabalıkları, çoğu zaman taşıyabileceklerinden fazla sayıda insanla doldurulmak üzere, küçük Türk 'koçermi'lerine veya düz karinalı Yunan teknelerine bindirildiler; hatta teknelerin çoğu da battı. Açlık, hastalık ve topluca ölüm sahnelerine tanık olan Grandük sonunda birkaç gemi tahsis etmeye ve göçmen nakliyle ilgilenmeleri için Taman, Novorossiysk ve Tuapse'ye üç heyet gönderdi." (Traho, 2007: 79)

“Hergün yüz yirmi-yüz elli göçmen ölüyordu. Aç kalan Ubihler, çocuklarını birkaç kuruş karşılığında, ekmek bulabilmek için satıyordu. Geceleri mezarları açarak kefenleri alıyorlar ve cesetleri tekrar gömüyorlardı. Ölülerine hayatları pahasına olsa da savaş alanında bırakmayacak kadar değer veren bir halk, ölülerin kefenlerini çalabilecek kadar alçalmıştı.” (Nebiler, Cumhuriyet, 22 Mayıs 1995)

Çerkesler, tesbih taneleri gibi imparatorluğun her tarafına serpiştirildi

Çerkesler, varış limanlarındaki kamplarda bir süre tutulduktan sonra yerleştirilmek üzere iç vilayetlere yönlendiriliyorlardı. Osmanlı Hükümeti, yerleştirilecekleri yerlerin seçiminde stratejik düşüncelerle hareket ediyor ve Çerkesleri tesbih taneleri gibi Osmanlı topraklarının her tarafına serpiştiriyordu.:

“Hristiyanların yaşadığı vilayetlerde, Müslüman ögenin güçlendirilmesi ve çoğaltılması; savaşkan Çerkeslerin, egemenlik altındaki ulusların, öncelikle de Hristiyan olanların, kurtuluş hareketlerinin bastırılmasında kullanılması ve merkezi iradenin güçsüz ve padişah hükmü ancak temsili kaldığı için döğüşken yerli Müslüman halkın sürekli ihtilaf içinde olduğu yerlere Çerkeslerin yerleştirilmesi amaçlanıyordu. Avrupa’daki topraklar (Balkanlar), Ermeni vilayetleri, Mezopotamya ve Ortadoğu’nun bir kısmı böylesi bölgelerden sayılıyordu. Bununla birlikte Çerkeslerin Anadolu’da iskanı sırasında Türk hükümetinin bir başka duruma daha hakim olması gerekiyordu: muhacirleri sık bir hat içinde ve yoğun olarak yerleştirmemek. Bu, Çerkeslerin kendi aralarında dayanışma sağlayarak bir dirence yol açabilirdi. Bu nedenle Çerkesler adeta serpiştirilerek yerleştirildi.” (Avagyan, 2004: 61-62)

Yapılan araştırmalara göre, Kafkas göçmenlerinin gönderilmediği tek bir vilayetin kalmamıştır: Balkanlar başta olmak üzere, Kudüs, Basra, İşkodra, Hersek, Yemen ve Hicaz’a gönderilmişlerdi.

Çerkesler Anadolu’da Erzurum, Sivas, Çorum, Çankırı, Adapazarı ve Bursa’ya gönderilmişlerdi.

Çerkeslerin bir kısmı da Diyarbakır, Mardin, Halep ve Şam vilayetlerine ve 1868'de de ilk Çerkes grubunun geldiği Ürdün'e yerleştirilmişlerdi. Göçmenlerin en kalabalık kısmı Şapsuçlar, Kabartaylar, Abazalar ve Biceduhlardan oluşuyordu.

Çerkeslerin Ürdün ve Suriye'ye yerleştirilmelerinin özel nedeni, padişah hükümetinin muhacirleri Bedevi kavimlerine karşı kullanmaya eğilimli olmasıydı. Çerkeslerin, resmen hazineye ait görünen ama aslında Bedevilerin olan topraklara yerleştirilmeleri, iki halk arasında düşmanlığın anında kıvılcımlanmasına neden olmuştu. Çerkeslerin, padişah toprağını göçebe Bedevilerin akınlarından korumaları için kentlerin etrafında halka oluşturacak biçimde iskan edilmelerinin nedeni buydu. Aynı amaçla, sonraları Şam-Hicaz demiryolu boyunca da Çerkes yerleşimleri ortaya çıktı.

Böylece, 1857-1866 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na göç eden Çerkeslerden iki yüz ile dört yüz bini Balkanlara, bir milyonu Anadolu'ya, yirmi beş bini Suriye ve Ürdün'e, on bin kadarı da (aslında Cihetler, biraz da Ubih) Kıbrıs'a yerleştirilmişlerdi. (Avagyan, 2004: 64-66)

İttihat ve Terakki döneminde İstanbul'da çıkan Çerkes gazetesi Guaze'nin yazdığına göre, bir milyon yedi yüz altmış bin Çerkes, Osmanlı İmparatorluğu'nda ikinci bir anavatana kavuşmuştu. (Avagyan, 2004: 59)

Çerkesler, Osmanlı içinde asimile edildiler

Osmanlı topraklarına göç eden Çerkeslerin adları değiştirildi; Müslüman olmayanlar İslamlaştırıldı ve en önemlisi de dilleri ve kültürleri değiştirilmeye çalışıldı. Yani Hristiyanlar (devşirme) gibi, tam anlamıyla bir asimilasyon çarkından geçirildi:

"Ne yazık ki Çerkeslerin dinsel yaşamları hakkında çok az bilgi mevcuttur. Elbette hepsi resmi anlamda Hanefi mezhebine bağlı Sünni Müslümanlardır, fakat yazarlarımızdan birinin işaret ettiği gibi: 'Yarı pagan, yarı Müslüman ve biraz da Hristiyan'dılar.' Osmanlı otoriteleri onları ne pahasına olursa olsun İslam'a döndürmeye ka-

rarlıydılar. Gerçekten de 1878'den önce hepsi sünnet ediliyor, eski adları Türk adlarıyla değiştiriliyor, onlar için, Türkçeyi ve İslamiyet'in esaslarını öğrenebilecekleri okullar ve camiler inşa ediliyordu. Sonraları yazarlarımızın bilgi kaynakları olan hoca ve imamlar da muhtemelen bu kurumlarda eğitilmişlerdi." (Traho, 2007: 120)

Çerkesler, Osmanlı ordusunun yenilenmesi ve güçlendirilmesinde kullanıldı

Bilindiği gibi, Çerkeslerin Osmanlı İmparatorluğu iktidar çarklarında güç kazanmaları II. Abdülhamid (1876-1909) dönemindedir; bu, II. Abdülhamid'in uyguladığı, devlet yönetiminin her kademesinde, özellikle de tebaa halkların özgürlük mücadelelerinin bastırılmasında Çerkeslerin etkin olarak kullanılması politikasıyla da oldukça bağlantılıdır:

"Onun yönetiminde Çerkeslerin Osmanlı İmparatorluğu içindeki rolleri önem kazandı; orduda ve hükümette yüksek görevlerin çoğu Kuzey Kafkasyalıların eline geçti... Gerçekten de Abdülhamid'in 'Çerkes siyaseti', onun döneminde Çerkeslerin imparatorluğun en etkili, özellikle de padişaha en yakın Müslüman öge olmasıyla kendini göstermiş oldu...

Bilindiği üzere, II. Abdülhamid, hükümetteki bütün önemli memuriyetlere güvendiği üç Müslüman halktan önerilen kişileri tayin ediyordu; bunlar, Çerkesler, Arnavutlar ve Kürtlerdi. Çerkesler ve Arnavutlar padişahın yakın çevresini de oluşturunyorlardı...

Sadece Çerkesler, Arnavutlar ve Kürtler, ilişkilerinde padişahın ezici değil de kayırmacı politika uyguladığı Müslüman halklar oldular. Bunun nedeni, bu halkların ayrılıkçı eğilimlerinin olmamasıydı." (Avagyan, 2004: 95-97)

Arsen Avagyan'ın belirttiği gibi, "Çerkesler genelde devlet görevlerinde yer aldılar, özellikle de ordu, polis ve jandarma da. Osmanlı yönetimi onları bu tür işlere faal bir biçimde yöneltiyordu..." (Avagyan, 2004: 75)

Çerkesler, bağımsızlık talebi olan Araplara ve Ermenilere karşı kullanıldı

II. Abdülhamid, savaşkan ve gözü pek olan Çerkesleri, imparatorluk topraklarının Müslümanlaştırılmasında ve bağımsızlık talebi olan halkların bastırılmasında etkin olarak kullanmak için göçe teşvik etmiş ve bu siyasetinde başarı kazanmıştı:

“Abdülhamid’in Çerkesleri ve Kürtleri Ermenilere karşı kullanması, Çerkeslerin Arap ve Dürzilere karşı kullanılmasında da olduğu gibi, işgal altındaki halklara arka çıkmak üzere büyük batılı güçlerin işe karışmalarını engellemiş, aşırılık ve gaddarlığın tüm sorumluluğu ‘vahşi ve savaşkan dağlı aşiretlerin’ sırtına yıkılmıştı. Balkanlar da da görülen bu uygulama, ilk zamanlarda başarı kazanmış olsa da, Çerkeslerin bu bölgeden uzaklaştırılmasıyla, Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa vilayetlerindeki ‘Çerkes faktörü’ son bulmuştu. Ermeni ahalinin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki ‘Çerkes faktörü’nün çok sonraları da hizmeti geçmiş, 1878 Aya Stefanos ve Berlin Antlaşmalarına da yansıtıldığı gibi, Türk hükümeti, Ermenilerin ezilmesinin başsuçlusu olarak, Çerkesleri ve Kürtleri öne sürmüştü...” (Avagyan, 2004: 119-120)

Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyeti kuruldu

II. Meşrutiyet’in ilk dönemindeki özgürlükçü ortamdan yararlanan Çerkesler de diğer halklar gibi örgütlenmiş; ayrılıkçı talepleri olmasa da çeşitli kültürel faaliyetler yürüten cemiyetler ve dernekler kurmuşlardı:

“Türkiye’deki bütün Çerkes örgütleri içinde en önemlisi, 1908 Ağustos ayında İstanbul’da kurulan Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyeti’ydi. Bu cemiyetin başkanlığına Mareşal Fuad Paşa seçilmişti. Cemiyetin resmi açılış tarihi, Osmanlı Meclisinin açılışı ile aynı güne (5 Aralık 1908) denk getirilmişti. Bu cemaatin on beş Çerkes’ten oluşturduğu bir bölük süvari, Kafkas cepkenleri içinde, II. Abdülhamid’e tören sırasında, gidiş gelişlerinde ve meclis açılış törenlerinde refakat ediyordu. Cemiyet tüzüğü’nün ilk maddesine göre: ‘Çerkes

Teavun Cemiyeti, Çerkeslere kültür ve bilgi vermek, Çerkesler arasında ticareti desteklemek ve işlenecek toprak tahsisini sağlamak gibi amaçlara, aynı zamanda da anayasal yönetimin, danışma ilkesi ve temel yasaların korunmasına hizmet için kurulmuştur'. Cemiyet hedef olarak kültürel-aydınlanmacı amaçlar edinmiş, bir dizi okul kitabı ve alfabe yayınlamıştı. Şemseddin Tleseruk Paşa (1855-1917), Çerkes alfabesinin hazırlanması ile ilgeleniyordu ve seksen bir harf ve işaretten oluşan bir alfabe projesi öneriyordu. Cemiyet tarafından hazırlanan alfabenin son şekli 38 harften oluşuyordu ve 1919 yılında basılmıştı.

1911 yılında Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyeti, ilk Çerkes gazetesi olan *Guaze*'yi Türkçe ve Kabartay dilinde (Arapça alfabe ile yazılan) yayımlamaya başladı. Redaktörü, Mehmed Şemseddin Paşaydı. Cemiyetin zengin kütüphanesinin yaratılması ve Türkiye'de Adige dilinde kitap yayınlama girişimi de Mehmed Şemseddin Paşa'nın adıyla anılır. 1911 yılında anadilde eğitim veren ilk Çerkes okulu, 'Özel Çerkes Örnek Okulu' adı altında yine bu cemiyet tarafından kurulmuştu. Bu okul yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli şehirlerinde şube açmakla kalmamış, Kuzey Kafkasya'da da bir şube açmıştı.

Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyeti, kültürel-aydınlanmacı hedeflerin yanı sıra siyasi amaçlar da güdüyordu...

Çerkes İttihat ve Teavun Cemiyeti'nin kurulmasının ardından bir başka Çerkes örgütü daha kurulmuştu: Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti..." (Avagyan, 2004:133)

Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki milliyetçi hareketlerden Çerkesler de etkilenmiş, yukarıda da belirtildiği gibi, çeşitli Cemiyetler ve dernekler kurmuşlardır. Bunlardan en ilginç olanı hiç kuşkusuz ki, Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti'dir.

Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti'nin amacı, Çerkeslerden yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmek, Çerkesler ve erkek çocukları

için kimsesizler yurtları, okullar açmak ve Çerkes ulusal kültürünü, eğitimini vermektir.

Açılacak kimsesiz yurtları ve okullarda eğitim Türkçe ve Çerkesçe olacağı gibi, yabancı diller de okutulacaktır. (Aydın, 1997: 44)

İttihat Terakki döneminde açılan bu cemiyetlerin amaçlarından da anlaşılacağı gibi; Çerkesler de “dil ve kültür” haklarının verilmesi için çeşitli çalışmalar başlatmışlardı.

Milli Kurtuluş Hareketine Çerkeslerin desteği büyük oldu

Milli Kurtuluş Hareketinin başlatılmasıyla birlikte Çerkesler de hareketlenmiş ve 12 Ağustos 1921’de, Fuad Paşa’nın öncülüğünde İstanbul’da bir Çerkes kongresi toplanmıştı. Bu kongrede, Mustafa Kemal’in desteklenmesi ve Milli Kurtuluş Mücadelesi’ne aktif katılım kararı alınmıştı.

Böylece, Milli Kurtuluş Hareketi’nin ilk evresinde (1919-1920) Çerkeslerin desteğinin sağlanması, Kemalistlere Sivas Kongresi’ni gerçekleştirme ve padişah hükümetinin Anadolu’da Milli Kurtuluş Mücadelesi’nin önünü kesme girişimlerinden korunma olanağını vermişti. Etkili Çerkes beylerinin ve ordu kumandanlarının desteği sonucunda Mustafa Kemal, Orta Anadolu’daki Çerkes ahaliyi kendi tarafına çekmeyi başarmış ve Çerkeslerden savaş kabiliyeti olan ordu birlikleri oluşturabilmişti. Hareketin ilk döneminde bu birlikler, milliyetçilerin elindeki en önemli savaşçı güçtü. 1919-1920 yıllarında Ankara hükümetinde ikinci adam, Milli Kurtuluş Hareketi’nin Anadolu’da etkin hale getirilmesinde çok emeği geçen Hüseyin Rauf Orbay’dı. Orbay’ın dışında, General Ali Fuad Cebesoy, Bekir Sami Kunduk, Eşref Kuşçubaşı ve daha birçoklarının önemli hizmetleri olmuştu. Erzurum ve Sivas Kongre delegeleri arasında, aynı zamanda da TBMM ve Ankara hükümetinde yer alan Çerkeslerin sayısı az değildi. (Avagyan, 2004: 182)

Yunan Ordusunun ilerlemesine Çerkes Ethem güçleri engel oldu
Milli Kurtuluş Savaşı’nın başlamasıyla birlikte, Çerkes Ethem

güçleri Kemalist Harekete destek vermiş ve Milli Savaşa katılmak için de, diğer Çerkes çetelerini bir araya toplamıştı. Çerkes Ethem'in Uçan Müfrezeleri 1920 sonuna kadar Kemalist hükümetin en önemli askeri gücüydü:

"Ethem'in ilk kurmay toplantısı Kuşçubaşı Eşref'in Salihli'deki çiftliğinde yapıldı. Demirci Efe, Mestan Efe, Sarı Edip Efe ve diğer Çerkes çeteleriyle bir araya gelen Çerkes Ethem birlikleri, önce, ilerlemekte olan Yunan ordusunun bir kısmını Bozdağ'da bozguna uğratarak durdurmayı başardı. Çerkes Ethem, 1919 yılı Mayıs'ından Kasım'ına kadar, sadece kendi kuvvetleriyle, Yunan ordusunun ilerlemesine engel olmuş ve tüm cepheyi tutabilmişti..." (Avagyan, 2004: 192-193)

Anadolu'daki bütün isyanları Çerkes Ethem güçleri bastırdı

Kemalist Hareketin içinde yer alan Çerkes Ethem güçlerine karşı, padişah hükümeti de aynı biçimde Çerkesleri Kemalistlere karşı kullanma kararı aldı ve "Halifelik Ordusu"nu kurdu. Bu ordunun başına da yine bir Çerkes olan ve Sadrazam Damat Ferid'in yakın arkadaşı Ahmed Anzavur getirildi. Ahmed Anzavur'a "paşa" ünvanı da verildi ve Çerkesler arasında isyan çıkarmak üzere bu bölgeye yolladı. Ahmed Anzavur, Bandırma'daki Çerkes beylerinden biri olan Aznok Ahmed'i Düzce'ye göndererek halkı ayaklanmaya çağırdı.

Ankara hükümetinin isyan bastırarak gücü yoktu. Batı Anadolu'da, Anzavur'un karşısına çıkabilecek ve onu alt ederek isyanları bastırarak tek güç Ethem'in Uçan Müfrezeleriydi. Ethem, Uçan Müfrezeleriyle Anzavur, Bolu, Düzce ve Adapazarı isyanlarını acımasızca bastırdı ve bu isyanlarla Çerkesler birbirine kırdırıldı:

"Ethem ve Anzavur birlikleri arasında çatışma Susurluk'ta cereyan etti. Her iki tarafı oluşturan Çerkesler fiilen birbirleriyle vuruşuyorlardı. Kemalistlerin milli politikasının başarısı da buradaydı: Aynı ulustan bir bölümü, kendi yurttaşlarına karşı kullanmak...

İsyanlar bastırıldıktan sonra Ethem, Mustafa Kemal'in daveti üzerine, 1920 Haziran'ında kahraman olarak karşılandığı Ankara'ya

gitti. Ethem, TBMM salonuna girdiğinde, Mustafa Kemal dahil, bütün meclis, onu sevinç gösterisiyle ayakta alkışladı. Ethem, 20 Haziran'a kadar Ankara'da kaldı. Buradan, Çapanoğlu kardeşlerin elebaşılık ettiği anti-Kemalist ayaklanmayı bastırmak üzere Yozgat'a gitti.." (Avagyan, 2004: 196- 200)

Mustafa Kemal, Ethem sayesinde iktidarını kurabilmişti

Cemal Şener'e göre, 1919-1921 döneminde bütün askeri güç Ethem'in elindeydi. Mustafa Kemal ise o dönemde sadece "siyaseten" iktidardaydı. Arsen Avagyan'ın o döneme ilişkin değerlendirmesi şöyledir:

"Batı Cephesinde 1919-1921 arasında olanları tahlil ederken, Ethem'in Türk Milli Kurtuluş Mücadelesi'nin anahtar kişiliklerinden biri olduğu sonucuna ulaşılabilir. Onun yaptığı, aslında Uçan Müfrezeleleriyle birlikte fiilen Batı cephesini yaratmak ve Yunan ordusunun ilerlemesini bir süreliğine de olsa durdurabilmektir. Ethem'in cephede gördüğü iş, Kemalistlerin düzenli bir ordu kuracak zamanı kazanmasına izin vermişti. Bir başka hizmeti de, Batı Anadolu'daki anti-Kemalist isyanları bastırmaktı. Üstelik de bunun için kendi asi soydaşlarını acımasızca öldürmesi gerekmişti. Sonuçta Ankara hükümeti, bütün isyanların bastırılması ile, Batı Anadolu'da iktidarını kurabilmişti. Zaten, 1919-1920 yıllarında Kemalistlerin Ethem'in ordusundan daha güçlü kuvvetleri yoktu." (Avagyan, 2004: 210)

Kemalist hükümet ısrarlı bir biçimde Çerkesleri zayıf düşürmeye çalıştı

Mustafa Kemal iktidarını kurduktan sonra, Çerkeslere ve Çerkes Ethem güçlerine ihtiyacı kalmamıştı; tam aksine, Çerkesler şahsında Çerkes Ethem güçleri onun için çok önemli bir muhalif güçtü. Mustafa Kemal hareketine hakim olan "İttihat Terakki'nin Türkçülük anlayışı"nı da hesaba kattığımızda; Çerkeslerin bir şekilde tasfiye edilmesi gerektiği ortaya çıkar. Nitekim de öyle oldu: Çerkes Ethem, Mustafa Kemal'i ve Büyük Millet Meclisini ağır bir şekilde eleştiren

“Telgraf”ından dolayı “vatan haini” ilan edildi ve Çerkes Ethem güçlerine saldırıldı. Ethem, kendisini korumak için Yunan güçlerine sığınmak zorunda kaldı ve böylece, Çerkesler de Çerkes Ethem şahsında “vatan haini” ilan edildiler. Cumhuriyet tarihi boyunca da, “Çerkeslerin itibarının düşmesi” için ya “hain” (Çerkes Ethem) ya da “gerici ve Cumhuriyet düzeninin düşmanı” olarak görüldüler:

“Kemalist hükümetin Çerkesleri niçin bu kadar ısrarlı bir biçimde zayıf düşürmeye çalıştığının nedenlerini tahlil ederken, önümüze şöyle bir tablo çıkar: 1923 yılından itibaren Atatürk’ün reformları yürürlüğe girdikten sonra, devlet ideolojisi sorunu gündemin baş konusu olmuştu. Kemalist hükümet, Türkçülük ideolojisini silah kabul ederek, sürekli ve katı Türkleştirme siyaseti izlemekle, tek uluslu bir devlet yaratmak amacını güdüyordu. Yunanistan ile halkın mübadele edilmesi ve Hristiyan azınlıkların yaşam koşullarının tahammül edilmez kılınması, asimilasyonu zor olan bu halkları bıktırıp Türkiye’yi terk etmek zorunda bırakmaya yönelikti. Müslüman azınlıklar hızlı bir asimilasyona tabi tutuldular. Türk Ocaklarının 3. Kongresi’nde (Nisan 1926) delegelerden İzzet Ulvi, Çerkesler, Lazlar gibi iç içe yaşayan milli azınlıkların anadillerini kullanmaları ve geleneksel milli kıyafetlerini giymelerinin yasaklanması yönünde bir çağrı yapmış, Türk hükümetinin bu konuda gerekli desteği sağlayacağını umut ettiğini söylemişti. Başka bir delege, Mustafa Reşit, ‘Çerkeslerin bazı yerlerdeki üstünlüğünü biz sadece tesadüf olarak görüyoruz. Dileğimiz onlara karşı önlemlerin alınmasıdır. Dillerinin yasaklanması önlemin ta kendisidir’ diyordu. Kongrede milli azınlıklara karşı alınacak önlemler arasında göç ettirilmeleri ve başka bölgelere yerleştirilmeleri suretiyle iç içe yaşama alışkanlıklarının değiştirilmesi gibi konular da tartışılmıştı.

Türkçülük ideolojisi içinde, tarihin yeniden gözden geçirilmesi ve yorumlanması en önemli yeri tutuyordu. Atatürk hayatta iken, Milli Kurtuluş Mücadelesi’nin tamamen bir Türk hareketi olarak sunma amacını her şeyin önüne koyuyordu. Bu kapsamda Çerkesler özel bir tehlikeydiler. Çünkü Kemalist hareketin ve devrimin savaştığı

kuvvetlerinin esas dokusu onlardan oluşuyordu. Batı Cephesi (Ege), Kilikya ve Karadeniz kıyı bölgesinde (Lazlarla birlikte) direnişin örgütlenmesinde Çerkeslerin önemli bir rolü vardı. Bu nedenle de her şeyden önce Çerkeslerin hareket içindeki rolünü gözden geçirerek, bu rolü azaltmak ve tarihi yeniden yazarak tashih etmek gerekiyordu. Yapılan da bu oldu. Çerkeslerin Kemalist hareket içinde oynamış oldukları rolün azaltılmasındaki zorluk hesaba katılmış, onların gözden düşürülmesiyle, tek taraflı ve kestirme bir seçeneğe başvurulmuştu. 1927’de Atatürk’ün yaptığı otuz iki saatlik nutkun içinde, bunun örnekleri vardı. bu konuşmada Çerkes Ethem ve Uçan Müfrezelerinin Milli Kurtuluş Mücadelesi’ndeki rolü önemsizleştirilmişti. Atatürk sadece ‘Çerkes Ethem ve müfrezelerinin bize bazı hizmetleri olmuştur’ demekle yetiniyor, asıl vurguyu Ethem’in ‘ihanet’ine yapıyordu...

Çerkeslerin itibarının düşürülmesine yönelik bir diğer girişim de İzmir’deki mahkeme sürecidir. İzmir yargılanmasında Çerkesler gerici, laisizim düşmanı ve İttihat yanlısı olarak tanıtılmışlardı...” (Avagyan, 2004: 255-257)

Kemalist hükümet, Müslüman halklara karşı katı ve kapsamlı bir Türkleştirme siyaseti izledi

Daha önceki vaatlerine rağmen, Kemalist hükümet, Müslüman azınlıklara sadece eşit haklar vermemekle kalmadı, katı ve kapsamlı bir Türkleştirme siyaseti izlemeye başladı; onlara karşı “red, inkar ve imha” polititikaları uyguladı ve onları hızlı bir asimilasyona tabi tuttu:

“Bütün devlet kurumlarında yazışmaların sadece Türkçe yapılması kararı yürürlüğe kondu. Lozan Antlaşması’yla kabul edilmiş olan üç milli azınlık (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) dışında Türkiye’de sadece Türklerin yaşamakta olduğu resmen ilan edildi. 1923’ten itibaren, devletin tam destiğini alan ve ülkenin tek etnisiteye indirgenmesinde katkıları beklenen Türk Ocakları bir yeniden doğuş süreci yaşadılar. Müslüman milli azınlıklara ana dillerini konuşmak yasaklandı. 1926 Eylül’ünde Trabzon Türk Ocağı üyeleri, bölgedeki Laz köylerini dolaşarak, sakinlerinin Laz dilini kullanmamalarını istediler.

Hatta Türk Ocağının Trabzon şubesi bir teori geliştirerek, Laz diye bir şey olmadığını, Lazların aslında Türk olduklarını ve bunun için de Türklüğe dönmeleri gerektiğini iddia ettiler...

Müslüman azınlıkların özgünlüklerini inkar etmek, özellikle de onların Milli Kurtuluş Hareketi'ne büyük katkısından söz etmemek, 1926'dan sonra Atatürk nezdinde, resmi ideolojinin ana maddelerinden biriydi. Türk yazarı Mahmud Esad Bozkurt'un da tasdik ettiği gibi: 'Türk devrimi saf kan Türklerin elinde kalmalıydı. Elbetteki bütünüyle... En kötü Türk, en iyi Türk olmayandan her zaman daha iyidir. Geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'nun başına falaketler gelmişse, büyük ölçüde onu yönetenler Türk olmadığı içindir.'" (Avagyan, 2004: 244-245)

LAZCA DİLİ VE KÜLTÜRÜ ÖCÜ OLARAK GÖSTERİLDİ

"Ruslarla yapılan savaşların en insafsızını gören Laz halkının bunun ayrıntısını bilmekten yoksun kalmasının; daha doğrusu yazılı belgelere sahip olmamasının sebebi kesinlikle Laz halkının kendisi değildir. Onun lisanını, onun yazısını, onun kültürünü öcü gören zihniyettir. Avrupalı, Lazca'yı "Unutulmakta olan diller" listesine alıp onu yaşatmaya çalışırken, biz unutturmaya çalışıp durmuşuz.

Bu inanma ve inandırılma, Laz insanını üç-dört bin yıldan beri konuştuğu dili son yıllarda kullanmaktan utanır hale getirmiştir. "

Araştırmacı yazar M. Recai Özgün'ün Laz diliyle ilgili bu haykırışları, bu yakınmaları oldukça düşündürücü ve çarpıcıdır. Bir halkın dili ve kültürü nasıl olur da "öcü" olarak görülür ve gösterilir? Bir halk nasıl kendi dilinden, kültüründen ve kimliğinden utanır hale getirilir? En az üç-dört bin yıllık bir tarihe, kültüre ve dile sahip olan bir halk nasıl olur da kendi diline ve kültürüne sahip çıkamaz hale getirilir ve bu dil yok olma tehlikesi ile baş başa bırakılır?

Türkiye kamuoyunda, genelde hep Kürt halkı ve dili üzerindeki baskılanmalara yer verilir ve baskılanmaların sadece Kürtler üzerinde olduğu sanılır. Oysa yaptığımız araştırmalar ve hazırlanan bu

raporlar durumun hiç de öyle olmadığını bize göstermektedir. Hele de, “haşereyle mücadele” eder gibi, “Laz Diliyle Mücadele Kolu” kurulması ve bu kolların okullarda çok etkin olarak kullanılması insanı oldukça düşündürmektedir. Bir devlet nasıl olur da kendi halkını ve dilini bu kadar küçümser ve aşağılar. İşte akıllara durgunluk verecek “Laz diliyle ilgili tanıklıklar”:

M. Recai Özgün: 1930’lu yıllarda “Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolu” diye bir kol vardı

1924 doğumlu M. Recai Özgün kendisiyle yapılan söyleşilerde tanıklığını şöyle aktarıyor:

“Otuzlu yıllarda okullarda “Temizlik ve İntizam Kolu”, “Kızılay Kolu”... gibi isimlerle çalışma kolları oluşturulurdu. Bunlar arasında “Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolu” diye bir kol daha vardı. Ben dördüncü ve beşinci sınıfta iken bir müddet bu kolun başkanlığını yaptığımı hatırlıyorum. Bu işi faydalı olduğuna inanarak yapardık. Çünkü talebeler de öğretmenler de Laz kökenli idiler ve Türkçeleri meramlarını ifade edemeyecek kadar bozuktu.

“Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolu”ndaki faaliyetlerime hiç anlam veremezdim. Çünkü okulda tamam; Lazca konuşanlara ihtarımı yapardım, ama eve gelince, köye çıkınca hiç Türkçe bilmeyen babaannem, dedem, komşuma hiç etkili olamıyordum. Hal böyle olunca, onlarla ben de Lazca konuşuyordum. Yani “görevli de suç işliyordu”. Garip, yüzeysel bir kandırmaca. Bir çocuğun ikiyüzlü gelişmesinde felaket etkili olacak bir uygulama. Ayrıca onlara, “Lazca konuşmayın” demek, “Siz hiç konuşmayın” anlamına geliyordu. Çünkü Lazcadan başka bir dil bilmiyorlardı. Böyle bir teklif, onların aklımızdan şüphelenmelerini gerektiriyor ve şaşkın şaşkın gülmelerine vesile oluyordu. Bu çok büyük bir çelişki idi. Çocuk ruhumda oluşan bu çapraşık duygular, beni konunun nedenlerini anlamaya doğru iterdi, ama hiçbir izah tarzını da bulamazdım. Bu konudaki pozisyonumu ikiyüzlülük imiş gibi algıladım ve hatırladığıma göre utanır veya sıkılırdım...” (Aksamaz, 2005: 39-40)

Mecit Çakırusta: Lazca sadece okulda değil, evde ve sokakta da konuşulmayacaktı

“Ben, 1926 senesi 20 Mart doğumluyum. 1930’lı yıllarda İlkokul tahsilimi (Ardeşen) Tunca Beldesi’nde (Dutxe) yaptım. Öğretmeni-miz V.B idi. okulda Lazca konuşmak yasaktı. Yalnızca okulda değil, dışarıda da konuşulmayacaktı. Bunun tespiti için de (öğretmenin) talebeleri arasında görevlileri vardı. Lazca konuşanları tespit edip kendisine isimlerini getirenleri ödüllendiriyor ve talebeleri ispiyoncu-luğa teşvik ediyordu. Lazca konuşanları da, -yine talebelere yaptır-dığı- özel fındık ağacından çubuklarla avuçlarını kırbaçlıyordu veya parmaklarımızı birleştirip tırnaklarımıza cetvelle vuruyordu. Bu tu-tum ve davranışın bana yaptığı psikolojik tahribatın yaşam boyu uzun zamanımı aldığı, bu aşağılanma ve suçluluk, bu suç ve yaban-cılık bende hep var olacaktı. Üstümden atamayacaktım. Çünkü ben Lazdım ve Lazca konuşuyordum, Lazca şarkı söylüyordum. Ülke-mizdeki bu tür baskıların, ülke insanına çok büyük beyin tahribatı yaptığına inanıyorum. Öyle düşünüyorum. Ülkemde bir tek Nobel ödüllü olmaması acaba bu tür baskıların bir sonucu mudur diye dü-şünüyorum.”

Reyhan Kara: O zamanlar herkes Lazca konuşuyordu; Türkçe konuşanları ayıplıyorlardı

“1956 Artvin, Arhavin-Arılı (Pabilat) köyü doğumluyum. Arılı Köyü İlkokuluna başladığım zaman birazcık Türkçe biliyordum, ama biz aramızda sadece Lazca konuşuyorduk. O zamanlar, Türkçe konu-şanları ayıplıyorlardı. Türkçeyi sadece okulda ve öğretmenlerimizle konuşuyorduk. Zaten okulda Lazca konuşmak yasaktı. Kendi dili-mizle konuştuğumuz zaman, öğretmenlerimiz bize çok kızıyorlardı. Halbuki öğretmenlerimizin hemen hepsi Artvin-Şavşat’lıydı ve Lazdı. Türk öğretmenlerimiz de vardı. Bir de köyümüzün imamı Türk’tü. Laz imam yoktu. Köyümüzde sadece bu yabancı Türk öğretmenler ve Türk imamla Türkçe konuşuluyordu. Köy halkından hiç kimse, kendi arasında Türkçe konuşmazdı. Herkes Lazca konuşurdu.

Şu anda da biz evde eşimle Lazca konuşuyoruz. Çocuklarımız da Lazcayı iyi biliyor, rahatça konuşabiliyorlar. Eskiden de şimdi de bütün Lazlar, Lazca konuşuyorlar. Biz nerede olursak olalım, bir araya geldik mi, mutlaka kendi aramızda Lazca konuşuruz. Gençlerimiz hem Lazcaya, hem de Türkçeye hakimler.

Yöremizde Lazca kurslar yok. Olsaydı iyi olurdu. Devlet, Lazca dilini zayıflatmaya çalıştığı gibi, Lazca olan bütün ilçe ve köylerin adlarını da Türkçe olarak değiştirdi. Mesela, Karpana -Dikyamaç oldu; bizim köyün adı 'Pabilat'dı; Türkçe, 'Arılı' olarak değiştirildi. Biz yine Lazca adını söylüyoruz. Yöre halkından kimse, pek Türkçe yer adlarını bilmez. Herkes, Lazcasını bilir. Bölgemizde Lazca hiçbir yer adı bırakılmadı; hepsi Türkçe olarak değiştirildi. Ama biz elimizden geldigince, dilimize ve kültürümüze sahip çıkmaya çalışıyoruz."

T. M. : "Lazca Konuşturmama Kolu" diye bir kolun olduğunu öğretmenimden öğrendim

1956 doğumlu T. M. tanıklığını bana şöyle aktarmıştı:

"Türkçeyle ilk tanışmam, annemin beni elimden tutup kayıt yaptırmak için okuia götürdüğü gün oldu. Bir odaya girdik. Annemin elini sıkı sıkı tutuyordum. Sonradan müdür olduğunu öğrendiğim adam, bir şeyler konuşuyordu. Ben ise hiçbir şey anlamıyordum.

Oradan ayrılırken, elini yine sıkı sıkı tuttuğum anneme: 'Nana, momemaşk'um ma!' (Anne, beni bırakma!) dediğim sesim bugün bile kulaklarımda.

Artık sınıftaydım. Sıramda oturuyor, bir yandan da okul bahçesinde bekleyen annemi gözlüyordum. Sınıftaki öğretmenin konuşması yine benim bilmediğim bir dildeydi ve onu anlamıyordum.

Teneffüsler benim için oyun oynamak için değil, arkadaşlarımla (Lazca) konuşma ihtiyacını karşılayabildiğim yegane zamanlardı.

Derslerin teneffüslerden sonraki ilk beş dakikası dayak seansları ile geçiyordu. Suçumuzun ne olduğunun bilincinde değildik. Sonraları anladık ki, suçumuz Lazca konuşmakmış. Lazca konuşanların isimlerini okulda kurulu olan 'Lazca Konuşturmama Kolu' görevlileri

okul idaresine bildiriyordu. Bu görevliler, yaşça bizden daha büyük olanlardı. Bütün günlerimiz 'bu uygulamalar'la geçiyordu.

Bir süre sonra, dayak yememek için Lazca konuşmamayı, yani susmayı tercih ettim. Başka bir dil, yani Türkçeyi bilmiyordum ve dolayısıyla da dersleri anlamıyordum. Tahtada yazılı olanları muntazaman defterime geçiriyordum. Öğretmen, başarılı bir öğrenci olduğumu (!) düşünmüş olacak ki, ikinci sınıfa geçtim.

İkinci sınıfta yavaş yavaş Türkçe konuşmaları anlamaya başladım.

Aradan yıllar geçti. Lazca konuştuğumuz için bizi döven öğretmenlerimizle 'bu konu' yu konuştum. 'Lazca Konuşturmama Kolu' diye 'eğitsel kol'un olduğunu ondan öğrendim.

'Niye bizi çok dövüyordunuz? Çok mu yaramazdık?' diye kendisine sorduğum da şu cevabı verdi: 'Hayır! Seni uslu bir çocuk olarak hatırlıyorum.'

'Sizden yediğim sopaları birbirine eklesem Boğaz'a üçüncü köprü olur.

Öğretmenimiz, bugün güzel (!) Türkçe konuşmamızı 'bu uygulamalar'a bağlıyor. 'Başarılı' olduğunu kabul etmek gerek!"

Bu acımasız ve insani duygulardan uzak uygulamalar nedeniyle, Doğu Karadeniz'in Lazların bulunduğu bölgelerinde, Lazcanın gidecek unutulur olması bir yana, Lazca konuşan kimselerin genel nüfus oranının büyük bir hızla düşmekte bulunduğu anlatılmaktadır.

En az üç-dört bin yıllık tarihi geçmiş olan Laz halkına sadece dili değil, kimliği ve tarihi geçmişi de yasak edilmiştir. Lazca olan bütün yer isimleri Türkçe isimlerle değiştirilmiş, "Soyadı Kanunu" ile de Lazların soyu soppu Türkleştirilmiştir. Buna birkaç örnek vermek yeterlidir:

Borçka İlçesine bağlı köyler

Eski ismi	Yeni ismi
Jurğhinci	Çifteköprü
Sağhandro	Fındıklı
Çğhala	Düzköy

Hopa İlçesine bağlı köyler

Ardala	Eşmekaya
Zalona	Koyuncular
Pahçoli	Yeşilköy

Arhavi İlçesine bağlı köyler

Kapistona	Kale Mahallesi
Çzarmati	Cumhuriyet Mahallesi
Gidreva	Dereüstü

Fındıklı (Vizçe) İlçesine bağlı köyler

Abusufila	Aksu Mahallesi
Gesiya	Tatlisu
Gurupiti	Yeniköy

(Özgün, 1996: 108-109)

Lazca Adı Soyadı

Temel	Tibuki	Temel	Hastürk
Mahir	Parippa	Mahir	Yüçetürk
Dursun	Lakerta	Dursun	Erdoğan
Osman	Moxele	Osman	Öztürk

LAZLAR

Tarihi araştırmalara göre Lazlar, cenubi Kafkasya kökenli kavim olup, bugün Karadeniz sahilinin güneydoğu kısmında oturmaktadırlar. Lazların en eski tarihlerinin, Kolheti yönetim ve kültür alanı ile yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir. Türkiye'nin farklı yörelerinde yaşayan Laz nüfusunun bir milyon kişiyi aşmış olduğu söylenmektedir. Bu nüfusun büyük bir bölümü Borçka, Hopa, Arhavi (Arkabi), Fındıklı (Vizçe), Ardeşen (Artaşeni) ve Pazar (Atina) ilçelerine ve bunlara bağlı köylere dağılmış bulunmaktadır. Lazca olan bütün yer isimleri Türkçe olarak değiştirilmiştir:

“Binlerce yıllık bir tarihe ve oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan Lazlar, dilbilimciler tarafından Kafkas halklarının Kartvelyan (Kartveleli) grubuna dahil edilirler. Bu grupta Lazlardan başka Megrel, Svan ve Gürcü halkları vardır.” (Özgün, 1996: 48)

“Osmanlı yönetim felsefesinde, İmparatorluğu oluşturan çeşitli milletlerin kendi yurtlarında kendilerine has, özgün yönetim şekillerini uygulamaları fikri ağırlıkta idi. Yavuz Selim devrinde Lazistan'ın coğrafyası göz önüne alınarak bir yönetim şekli yürürlüğe konmuş ve Lazların yaşadıkları bölgeler beyliklere bölünmüştür.” (Özgün, 1996: 69)

“...Lazistan sahası, Çoruh vadisinden Trabzon kentini içine alacak şekilde sınırlanmıştır. 1925 yılına gelene değin bu bölge Türkiye haritalarında Lazistan olarak gösterilmekteydi. Buna göre Karadeniz sahil boyunca Laz kentleri olarak kabul edebileceğimiz yerleşim birimleri şunlardır: Trabzon (Lazcası Tramtra), Rize (Rizini), Mapavre (Mepeuri), Pazar (Atina), Sürmene, Vitse, Hopa ve bunlara bağlı köyler. Tüm bu yerleşim birimlerinin adları yakın tarihe değin Lazca-Gürcüce olarak kullanılmaktaydı....

Bugünkü Türkiye Lazistan'ının nüfusu bir türlü iki yüz kırk bini aşamamaktadır. Bu nüfus içerisinde Lazca konuşanların sayısı da yüz altmış bini geçmemektedir. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür: Kentsel yaşam koşulları Lazları anadilde konuşma olanağı tanımamaktadır. Kentteki tüm ilişkiler Türkçe üzerine kurulmuştur. Anadolu'nun iç ve uzak kentlerine göçe zorunlu bırakılan Laz kesimi anadillerini kullanma olanağından yoksundur. Lazcanın ayakta tutulduğu yerler ise: Türkçe konuşmakta güçlük çeken kırsal kesim kadınlarının dünyasıdır. (Vanilişi, Tandilava, 1992: 83)

Lazca dilini bir milyonu aşkın kişi biliyor

“Laz dili, Kolheti uygarlığına vücut veren öğelerden biridir. Orijini bu uygarlığın tarihi ile eşleşmektedir.

Tam olarak başlangıcı belli olmamakla beraber Kolheti'nin zamanımızdan üç bin iki yüz yıl öncesine varan yaşı ile aynı olabileceği

şeklindeki düşünce, pek de yanlış sayılmamaktadır.

Lazca, "Laz göçleri ve Nüfus Hareketleri" bölümünde belirtilen yerleşim birimlerinde, Acaristan'ın Batum kenti civarında, Abhazya'da, Rusya Federasyonunun çeşitli bölgelerinde, Romanya'nın Lazı kasabasında, yaygın olan gözlemlere göre Yunanistan'ın Kuzey kesimleri ile İspanya'nın Bask bölgesinin bazı küçük birimlerinde konuşulmaktadır.

Türkiye'de, Lazca bilenlerin bir milyonu aşkın olduğu, ancak günlük yaşamında tamamen Lazca konuşanların iki yüz elli bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Bu iki yüz elli bin kişi de yine "Göçler" bölümünde sayılan yerleşim birimlerinin kırsal kesimlerinde yoğunlaşmışlardır. Lazcaya çok yakın bir dil olan Megrelce'yi ise yaklaşık bir milyon kişi Gürcistan'da konuşmaktadır. Kökeni, bin yılların ardında olan Megrelce ve Lazcanın, tarihi süreç içindeki gelişimini ve uğradığı kesinti ve kazaların sayısını ve büyüklüğünü öğrenebileceğimiz tarihi kaynaklara şimdilik sahip değiliz. Yukarıda, çok olduğuna işaret ettiğimiz kaynaklar, daha çok bu dilin tarihi geçmişiyle ilgilidir.

Megrelce ve Lazcanın zamanımıza kadar ulaşmış olması Kolheti kültürünün sağlam gücünü kanıtlamaktadır.

Tahminlerimizi aşmayan, Megrelce ve Lazca hakkındaki görüşlerimizi bir yana bırakıp, yakın zamanlardaki gelişmeleri kabaca gözden geçirmenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Osmanlı yönetiminde, Lazcayı yazılı dil haline getirme çabalarına giren Hopalı Faik Efendi'nin, Sultan Abdülhamit devrinde bu çalışmalarından dolayı idam edildiği ve ailesinin de başka yerlere dağıtıldığı bilinmektedir. Bilim adamı Niko Marr, yazılarında, Doğu Karadeniz'de konuyla ilgili yaptığı araştırmalar esnasında Hopalı Faik Efendi'yle tanıştığını yazmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde devrimin ilk yıllarında, Acaristan ve Abhazya Lazlarının kültürel özerklikleri, okulları vardı. 1920'li yıllarda Lazca yazı dili haline gelmiş ve Lazca eğitim yapılmaya başlanmıştır. Bu devirde Lazca yazılmış tiyatro eserleri bile mevcuttur.

Mçita Muruçzgi (Kızıl Yıldız) adlı bir de Lazca gazete yayına girmiş iken, 1937-1938'li yıllarda bütün bu faaliyetler sona erdirilmiştir. 1930'lardan sonra Lazca anadil eğitimine son verilmiş, Lazlar nüfus kayıtlarına "Gürcü" olarak geçirilmişler ve Kazakistan'a toplu sürgün edilmişlerdir.

Lazca konuşanların bu bölgelerden Kazakistan'a sürülmeleri suretiyle bölgede etkin Laz nüfusu bırakılmamış; Lazca dünyada hiç konuşanı olmayan bir dilmiş gibi akademik çalışma düzeyine indirilmiştir.

Bu arada, şair ve bilim adamlarından Lazca Okullar Müdürü İskender Çzitaşı de, Laz dili üzerinde yaptığı çok etkili çalışmaları dolayısı ile idam edilmiştir. Bu kişinin, Gürcistan'daki Lazlar için ortaya koyduğu Lazca alfabe ve ders kitapları yıllarca Gürcistan'daki Laz okullarında kullanılmıştı.

1930'lı yıllarda Fransız dil bilimcisi Prof. Georges Dumuzil'in Lazcanın da içinde bulunduğu bazı Kafkas dilleri üzerinde çalışmaları vardır. Türkiye'de yaptığı araştırmalar üzerine İstanbul Üniversitesi tarafından kendisine "Fahri Doktorluk" unvanı verilmiştir.

Son dönemlerde yapılan çalışmalardan; Fahri Lazoğlu'nun 1984'te Almanya'daki çalışmalarını kayda değer buluyoruz. Fahri Lazoğlu'nun İskender Çzitaşı alfabesinden çok az farklı olan Lazca alfabesiyle birçok Lazca makale kaleme almıştır.

Fikir alanında ortaya konulabilmiş aktivitelerin birçoğunun bir yayının önderliğinde gerçekleştiği tecrübelerle sabittir. Anadolu kültür armonisi içinde yeri olan Laz kültürünün derlenip toparlanması için 1993 yılında "*Ogni Dergis*"nin yayın hayatına girmesi ile yakalanan tarihi bir fırsat ne yazık ki çok iyi değerlendirilememiştir.

Son zamanlarda konuyla ilgili en büyük görevleri üzerine alabilecek böyle güçlü bir fırsatın neden elden kaçırıldığı hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz. Ancak *Ogni Dergisi*, 6. sayısından sonra kapanmıştır. *Ogni*'nin Lazca tarih ve kültür bakımından seviyeli bir yayın olduğu anlaşılmakta, kapanmasının büyük bir kayıp olduğundan hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

Dil hakkındaki genel görüşlerimizi bitirirken, Laz dili üzerinde son zamanlarda yoğunlaşan tahribata da değinmek istiyoruz.

Türkiye'nin demokratikleşmesine paralel olarak, yerel diller üzerindeki baskıların kaldırılması, kültürel desteklerin geliştirilmesi gereklidir. Dil eğitime en azından ilkokullarda "Ana dil" eğitimi statüsünde yer verilmesi; bu dilde eğitim verecek olanların, üniversitelerde yetiştirilmesi ve resmi Radyo ve TV'lerde haber ve eğitici yayınlara geçilmesi, isimleri değiştirilen yerleşim birimlerine yeniden Lazca isimlerinin verilmesi gereklidir." (Özgün, 1996: 122-124)

ASİMİLASYON POLİTİKASI GÜRCÜLER ÜZERİNDE ÇOK ETKİLİ OLDU

Gürcü Kültür Merkezi Derneği Başkan Yardımcısı Fehmi Uzal ile yaptığımız görüşme:

"2002'de Kafkas Kültür Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Derneğini kurduk. Buradaki amacımız, bütün Kafkas halklarının bir araya getirilmesi idi. Özellikle Gürcüler ve Çerkesleri hedeflemeştik. Burada da Kuzey Kafkasya Demokratik Platformu'nu oluşturduk. Bu Platform, Çerkesleri kapsıyordu. Bu platforma pek de katılım olmadı. Çerkesler, '*Jineps*' diye bir gazete çıkardılar ve bu yapı yürümedi. Biz de tamamen Gürcülerden oluşan bir dernek kurduk: Gürcü Kültür Merkezi Derneği.

Bu derneği kurmadaki amacımız, Türkiye'deki Gürcüleri 'ortak bir dil, kültür ve kimlik oluşturma' konusunda bilinçlendirmek; Gürcüce Dil Kursları açmak ve onlara dil eğitimini vermektir.

Biz, üç yıldır 'Gürcüce Dil Eğitimi' veriyoruz. Kurslarımıza katılanlar, genelde orta yaşta olanlar ve aydın kesim. Kısacası; diline, kültürüne ve kimliğine sahip çıkmak isteyenler büyük ilgi gösteriyor ve kurslarımıza katılım sağlıyor.

Bizim yaşadığımız en büyük sıkıntı, öğretmen sıkıntısıdır. Zaten ekonomik sorunumuz var. Bizim şansımız biraz yaver gitti; Gürcistan'dan Türkiye'ye iş bulmak için gelen ve Gürcistan Puşkin

Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitiren bir öğretmeni bulduk (Manana Gurgenitze). Öğretmenimiz kurs vermeye devam ettiği gibi, aynı zamanda derneğimizin de yöneticisi.

Türkiye'deki Gürcülerin iki aile yapısı var. Birincisi şöyle düşünüyor: Çocuklarımız Türk okullarına gitsinler, Türkçeyi iyi öğrensinler, meslek sahibi olsunlar ve topluma uyum sağlasınlar. Böyle düşünen aileler, çocukları yanında Gürcüce konuşmadıkları gibi, onların da Gürcüce öğrenmesini ve konuşmasını istemezler. Ama folklorik olarak Gürcüce geleneklerini (oyunlarıyla, yemekleriyle) sürdürürler. Kendilerini de Türk olarak değil, Gürcü olarak kabul ederler. Bu yapı genel Gürcü ailelerine hakimdir. Gürcülerdeki hakim anlayış budur.

İkinci anlayışta olanlar ise; çocuklarını okullara göndermezlerdi. Asla Türklerle kız alıp vermezlerdi. Ancak bu anlayış, kapalı bir anlayış olduğu için, köylerdeki Gürcülerde hakimdi. Kapitalizmin köylere kadar girmesi ve ekonomik göçlerle bu anlayış sarsıldı. Şimdi kız alıp veriyorlar ve çocuklarını okula gönderiyorlar. Fakat bu aileler, günlük yaşamlarında olsun, çocukları ile olsun Gürcüce konuşuyorlar.

Yaşlı ve orta kesim genelde Gürcüce biliyor ve aralarında konuşuyor; ama genç kesim olabildiğince asimile olmuş ve ne yazık ki, Gürcüceyi de bilmiyorlar. Gürcüce için de esas tehlike bu. Bu gençler, Gürcü dilini bilmese de 'Gürcü' kimliğini saklamıyor.

Bizim tahminimize göre, Türkiye'de üç buçuk milyon Gürcü var. Genel Kurmay'ın tespitlerine göre ise bir milyon Gürcü var. Bizim istemimiz, dilimizin geliştirilmesi ve korunmasıdır. Bunun için devletin de desteğini ve katkısını bekliyoruz."

Gürcüce Konuşmamız okulda yasaktı!

'*Pirosmani*' dergisi sahibi Şenol Taban, 1963 Artvin-Borçka-Aralık (Klaskur) köyü doğumlu:

"Okula, Aralık Köyü İlkokulu'nda başladım. Bizim evimizde Gürcüce konuşuluyordu. Okula başladığımda çok az Türkçe biliyordum.

Ailem, benimle sadece Gürcüce konuşuyordu. Türkçe biliyorlardı, ama bizimle Gürcüce konuşuyorlardı. Köyümüz Gürcü köyü olduğu için, bütün çocuklar benim konumumdaydı. Yalnız, babası memur ve öğretmen olan çocukların durumu bizden farklıydı; onlar Türkçeye hakimdi.

Okula başladığımda, Gürcüce konuşmam yasaklandı ve en uzak mahallede oturan çocuklar, öğretmenlerimiz tarafından görevlendirildi. Görevleri, Gürcüce konuşanları tespit etmek ve onları öğretmenimiz ile okul müdürüne şikayet etmektir. Biz onlara 'ispiyoncu' di-yorduk. Genelde ispiyoncu çocuklar, uyumsuz çocuklardı ve böyle çocuklara bu görev veriliyordu. Biz kimlerin ispiyoncu olduğunu tah-min edebiliyorduk. Şikayet edilenler, genelde 'Gürcüce' konuşma-maları konusunda uyarılıyorlardı. Fazla şiddet uygulayan yoktu, çünkü öğretmenlerimiz de Gürcü'ydü.

Ben, kişi olarak kendi anadilimle eğitim görmediğim için tabii ki zorlandım. Diğer arkadaşlarıma göre başarılı görülmememe rağmen, şimdi kendimi düşündüğümde, hiç de başarılı değilmişim. Bütün eği-tim-öğretim yaşamım Gürcü öğrencilerle birlikte olduğundan, çok fazla zorluk çekmedim. Zaten hepimiz aynı durumdaydık. Kimsenin kendisini ifade etmede birbirinden pek de farkı yoktu.

Şu anda '*Pirosmani*' dergisini çıkarıyoruz. Adını Gürcü ressamdan alan bu derginin sahibiyim. Dergimiz, Türkçe-Gürcüce olmak üzere iki dillidir. İki bin beş yüz satıyoruz. Dergimiz üç ayda bir çıkıyor.

İlk Gürcüce dergi 1979'da çıktı; adı '*Çveneburi*'ydi. Bu dergiyi Ahmet Özkan çıkarıyordu. Ne yazık ki Ahmet Özkan 1980'de, faili meçhul bir şekilde katledildi. 12 Eylül döneminde, bu dergiye 'bir sü-religi-ne' ara verilmek zorunda kalındı. 1993'te Fahrettin Çiloğlu'nun yönetiminde tekrar çıktı ve 2006'ya kadar aynı adla yayınıni sürdür-dü. Bu derginin tamamı Türkçeydi, ama Gürcü dilini ve kültürünü temsil ediyordu. Bu arada 1997'de '*Mamuli*' (yurt, vatan) dergisi çık-tı. Bu dergi de sadece Türkçe ve edebiyat ağırlıklıydı. '*Mamuli*' der-gisi sadece beş sayı çıkarılabildi, sonra da ekonomik nedenlerden dolayı kapandı.

Üçüncü olarak da 2007’de, bizim dergimiz olan ‘*Pirosman*’ çıktı. Bu dergiyle amacımız, Gürcüce dilinin yaşamasına ve gelişmesine öncülük etmek, Gürcü kültürünü korumak ve gelişmesine katkı sunmaktır. Bizim dergimiz, iki dilde yayınlanan ilk dergidir. Bundan dolayı Gürcüler tarafından ilgiyle izleniyor ve okunuyor. Aynı zamanda bizim dergimiz, Gürcüce diline de ilgiyi artırmaktadır ve bu konuda da büyük etkisi oldu. Bizim dergimizi okuyanlar, Gürcü dilinde kurs açtılar. Bu kurslar devam ediyor. Bizim temennimiz, bütün Gürcülerin diline, kültürüne ve kimliğine sahip çıkması ve bunu geliştirerek bize katkı sunmalarıdır.

Devletten beklentimiz; sadece Gürcüceye değil, bütün dillerin gelişmesine olanak sağlanması ve isteyenlerin, ‘Anadilinde Eğitim’ taleplerinin karşılanmasıdır. Bu hem insani, hem de hukuki bir haktır.”

GÜRCÜLER

P. Alford Andrews’in verdiği bilgilere göre, Gürcüler kendilerini Kartveli, Kartvel-ebi (çoğulu Kartvelni) olarak adlandırırlar. Nüfusları Artvin’den Giresun, Ordu, Samsun ve Sinop’a uzanarak ve Amasya ve Tokat’a doğru dalgalanmalar yaparak Karadeniz boyunca dağılmıştır.

Gürcüce (Kartuli-ena), Güney Kafkas (İber-Kafkas veya Kartvelian) dil ailesinin temel dilidir. Öteki bileşenleri Svanetian, Mingrelian ve Lazcadır.

Soylarının gruba adını veren Kartlos’a kadar uzandığını söylerler. Müslüman Gürcülerin çoğu Batum bölgesinde, Acarlar (Adzharlar) olarak ortak bir toprağı paylaşırdı ve şimdi de ortak bir sürgün duygusunu paylaşıyorlar. Bu grubun üyelerinin Türkiye’yi anavatan olarak kabul edip yerleştiği Artvin ilini, ‘Türkiye’nin en uygar bölgesi’ olarak görme eğilimi vardır. Ve binlerce Gürcü 1915’te Rusya’ya karşı Türkiye’yi savunurken ölmüştür.

Gürcüce halen yaygın bir biçimde kullanılır, ama dış dünyayla olan bağlantılarında ve eğitimde Türkçe geçerlidir. Şehirlerdeki

Gürcüler çoğunluk diline daha çabuk asimile olmuşlardır. Böylece de dil, yalnızca aile içerisinde, bir kimlik sembolü işlevi görür olmuştur. Türkçeyi fark edilebilir bir aksanla konuşsalar da, Türkiye'deki bütün Gürcüler iki dillidir.

Gürcistan'ın batısındaki Acarlar ve doğudaki İngiloların bir kısmı Müslümandı; XVI. ve XVII. yy'larda Osmanlı yönetimi altındayken Hristiyanlıktan döndürülmüşlerdi. Asıl büyük göç 1877-78 Türk Rus savaşının ardından oldu; Batum bölgesinden binlerce Müslüman Gürcü Türkiye'ye geldi. Çünkü Batum Ruslara bırakılmıştı. (Andrews, 1992: 246-249)

Çerkesler, Lazlar, Gürcüler gibi Arnavutlar ve Boşnaklar'da da aynı asimilasyon politikasından geçmiş ve dil baskılanmaları konusunda aynı acıları yaşamışlardır.

YEŞİM DORMAN: "Ailem 1930'larda Arnavutluk'tan Türkiye'ye göç etmiş. Türkiye'ye geldiklerinde annem babam dahil hiç kimse Türkçe bilmiyorlarmış; sadece Arnavutça ve Rumca biliyorlarmış. Türkçeyi sonradan öğrendiler. Babam subay olduğu için Türkiye'nin her yerinde görev yaptı ve generalliğe kadar yükseldi.

Annem Türkçeyi iyi öğrenmişti. Anneannem ise Türkçe konuşmada zorlanıyordu. Türkçe konuştuğunda da kelimeleri doğru telaffuz edemiyordu. Mesela kahve yerine kafe diyordu. Yoğurt markalarını, mesela Tıkveşli yoğurdunu doğru telaffuz edemediği için, bakkala gittiğinde yoğurdun adını söylemezdi; bakkala parmağıyla işaret ederek 'bana şunu ver' derdi. Her gün annem oturur, ona saatlerce 'güzel Türkçe konuşması için ders verirdi; ama anneannem yine bildiğini konuşurdu. Annem de subay hanımları bize geldiğinde, bizim 'Türk olmadığımız' anlaşılmasın diye, beni ve anneannemi bir odaya kapatırdı. Çünkü ben de anneannemle Arnavutça konuşurdum ve anneanneme nana (büyük anne) diye hitap ederdim. Annem bundan hiç hoşlanmazdı ve bizim sadece Türkçe konuşmamız için uğraşırdı. Biz, bakkala veya alışverişe veya bir yere gittiğimizde annem, benim anneanneme 'nana' dememem için, beni sıkı sıkı tembihlerdi.

Ama yine de ben bunu unutur ve anneanneme 'nana' derdim. O anda, annem bana görölmez şekilde bir 'çimdik' atardı. Ben de görevimi hatırlar ve susardım.

Sonra İstanbul'a gittik ve oraya yerleştik. Hiç unutmam; ben 13 yaşlarındayken, annemle Taksim'de geziyorduk. O anda bir çocuk avazı çıktığı kadar annesine 'mama mama' diye bağıırıyordu. Benim o anda hemen ödüm koptu ve 'eyvah' dedim, şimdi çocuğu dövecekler. Çok korkmuştum. Anneme: 'Anne, hemen çocuğa söyle Türkçe konuşsun!' dedim. Annem de bana dedi ki: 'Kızım onlar turist, ya Amerikalı'dır ya da İngiliz. Onlara her şey serbest, istedikleri dille konuşurlar, onun için hiç korkma' dedi.

Bir ara teyzelerimi görmek üzere Arnavutluk'a gittim. Anneannem bana Arnavutçayı öğrettiği için, onlarla diyalog kurmakta zorlanmadım. Fakat teyzelerim bana 'Ariana' diye hitap ettiler. Ben şaşırdım ve onlara adımın 'Ariana' değil 'Yeşim' olduğunu söyledim. Bu sefer de onlar şaşırdılar ve bana: 'Biz senin adının 'Ariana' olduğunu biliyorduk. Çünkü annenden, senin adının Ariana olmasını istemiştik. Annen de tamam demişti ve biz de hep senden, Ariana diye söz ediyorduk.'

Büyüdüm, evlendim ve oğlum Mehmet oldu. İlk eşim sol-sosyalist bir insandı. Ailesi de laik ve çok demokratı. Kayınpederim de Yargıtay başkanlarındandı. Ben oğlum Mehmet'e birkaç kelime Arnavutça öğretmiştım: gel, git, otur, ekmek, su, tabak vs. gibi pratik gündelik şeyler. Evde oğluma 'Arnavutça' bir şeyler söylüyordum, o da bana 'Arnavutça' cevap veriyordu. Bir gün eşimin ailesi; yani kayınvalidem, kayınpederim ve görümcelerim toplandılar ve beni karşılarına alıp rahatsızlıklarını bildirdiler ve: 'Bak, Mehmet senin oğlun ama bizim de torunumuz. Sen onunla Arnavutça konuşuyorsun. Bu da bizi çok rahatsız ediyor. Sen torunumuz Mehmet'le Türkçe dışındayken başka bir dille konuşamazsın. Türkçe gibi dünyanın en güzel anadili varken, ne idüğü belirsiz milletlerin dilinde torunumuzla konuşman bizi rahatsız ediyor!' diye uyarıda bulundular. Bende onlara şunu söyledim:

‘Bakın, ben oğlumu ‘İngilizce’ öğrensin diye koleje gönderiyorum; sizin açınızdan hiçbir problem yok. Arnavutça’nın niye olsun?’ Onların cevabı bugün gibi kulağımda: ‘Bizim Türk ekmeğiyle doyanların, Türkçe dışında başka bir dil kullanma hakları yoktur!’ Bu sözlerine o kadar çok bozuldum, o kadar çok kızdım ki, o gün imkanım olsaydı, Tiran’a uçar ve bu ülkeyi terk ederdim.

Bir de hiç unutmadığım bir olayı size anlatayım; ben bu olaya açıkça şahit oldum: 1990’larda gezi için Kuşadası’na gitmiştik. Kuşadası’nda gezerken yerde kan izlerine rastladık. O kan olan yerde ankesörlü telefon kabini de parçalanmıştı. Polis devriyesi de orada duruyordu. Bizde ne olduğunu merak ettik, o tarafa doğru gittik. Olayın olduğu yerde, yan yana meyhaneler vardı. O meyhanelerin önünde de garsonlar, esnaflar ve halktan insanlar toplanmıştı. Bizde onlara ‘Hayrola, ne oldu?’ diye sorduk. Onlar bize böbürlene böbürlene: ‘Bir haine dersini verdik. Bir inşaat işçisi telefon kabiniinde yüksek sesle Kürtçe konuşuyordu. Bizde gittik, onu ‘Kürtçe’ konuşmaması için uyardık. O da bize: ‘Annem Türkçe bilmiyor ki, ben Türkçe konuşayım’ dedi. Bizde ona haddini bildirdik ve ağzını burnunu kırdık ‘ dediler. Polisler de bu çocuğu dövenleri götürüleceğine, dövülen ve ağzı burnu kırılan inşaat işçisini götürdüler. İşte, benim için şok edici bir olay da bu oldu.”

ÖĞRETİM GÖREVLİSİ MUAZZEZ HANIM: “Biz daha doğmadan, annemler Bosna’dan Türkiye’ye gelmişler ve İzmir’e yerleşmişler. Annem ve babam sadece Boşnakça biliyormuş. Sonra da meramını anlatacak kadar Türkçe öğrenmiş ve kadınların çalıştığı bir fabrikada işe başlamış. Orada çalışan kadınlar annemin öğrendiği birkaç kelime Türkçeyle sürekli dalga geçiyorlarmış. Annem de bundan çok rahatsız oluyor, kendisini aşağılanmış hissediyormuş. Bir gün bu kadınlar iş yerine ‘çiğ balık’ getirmişler ve anneme de: ‘Al, bu balığı ye’ demişler. Aslında onların amacı, anneme bozuk Türkçeyle ‘Ben çiğ balık yemem’ dedirtip onunla alay etmektir. Fakat annem ‘Ben çiğ balık yemem’ demesini bilmediği ve kendisiyle alay

edilmesini istemediği için, çiğ balığı alıp yemiş ve sonra da tuvalete gidip onu kusmuş. Annem, hayatı boyunca bu olayı bize hep anlattı ve o aşağılanmayı hiç unutmadı. Onun için, ben dil konusunda çok duyarlıyım ve öğrencilerimi de bu konuda duyarlı hale getirmeye çalışıyorum. Bir öğretim görevlisi olarak, Türkiye'deki dil baskılanmalarına hep karşı çıktım ve herkesin kendi diliyle eğitimini savundum. Bence bundan daha önemli, daha insani başka bir şey yoktur.”

“Sadece Türk milleti bu ülkede etnik ya da ırki bir takım haklar isteyebilir...”

Vasifemiz, bu vatan içinde bulunanları behemahal Türk yapmaktır...”

(İsmet İnönü)

İSMET PAŞA’NIN KÜRT RAPORU

Başbakan olan İsmet İnönü’nün Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da yaptığı incelemenin ardından hazırlayarak Cumhurbaşkanlığı Atatürk’e ve Bakanlar Kurulu’na sunduğu raporda: “Bu Raporu yazarken Reisicumhur Atatürk’e ve Cumhuriyet’in İcra Vekillerine vaziyetleri samimi olarak söylemek başlıca düşüncem olmuştur” diyor. İnönü, Kürt halkının içine nüfuz edebilmek için her öneriyi yapıyor: “Sıtma ve trahomadan kırılan insanlara seyyar sağlık ekipleriyle nüfuz edelim.”

İsmet İnönü, Anadolu’nun değişik illerini kapsayan bu seyahatine Atatürk’ün emri üzerine çıkıyor. “En mühimi Kürt meselesidir” diyen İnönü, raporunun genel görüş ve teşhisler bölümüne şöyle başlıyor:

“Samsun-Sivas hattını dışarıda bırakırsak bu hattın doğusunda bulunan ülke düzü Türkiye’nin yarısını geçiyor, nüfusu Türkiye’nin üçte birini oluşturuyor. Ülkenin bu kısmı, hazineye bütün gelirin üçte birini bile vermiyor. Bu kısmın masrafları ve müdafaası batı illerinin üstünde. Doğu illeri verimli bir hale gelmedikçe bütçenin ve devlet kudretinin artması beklenemez.

Fazla olarak doğu illeri dört hududun siyasal ihtimallerine ve en mühimi, Kürt meselesine de maruzdurlar. Bunun için doğu illerimize esaslı ve devamlı bir programla girerek burasını yalnız gâilesiz (sıkıntısız) değil, hatta verimli bir hale getirmek lazımdır.”

İsmet İnönü’nün, 1935 yılında hazırladığı Kürt raporundan oldukça çarpıcı bölümleri aktarmak istiyoruz:

“Doğu’da tutunabilmemiz için Elazığ çok önemli”

“... Bizim şarkta (doğu) mühim bir Türk mıntıkamızın tutunabilmesi ve ileride iskan mıntıkası olarak kullanabilmemiz için sulama işini Elazığ’da bir karara bağlamamız zaruridir...”

“Cumhuriyet’in prestijini temsil eden ordu pejmürde olmamalı”

“... 7. Kolordu mıntıkasında askerin bakımı için hem merkezin hem kolordunun daha çok meşgul olmasına lüzum vardır. Cumhuriyet’in prestijini temsil eden ordunun pejmürde kıyafeti şarkta bütün siyasi dertlerimizi çok ağır hale koyabilir.”

“Diyarbakır kuvvetli bir Türklük merkezi olmalı”

“(...) Fırat’ın doğusunda ve güneye karşı bizim en mühim istinat (dayanak) noktamız Diyarbakır ve ikinci derecede Urfa olacaktır.

Diyarbakır, kuvvetli Türklük merkezi olmak için tedbirlerimizi kolaylıkla işletebileceğimiz bir olgunluktur. Zaten kolordu merkezi ile beraber Umumi Müfettişlik merkezi olması, büyük bir zabitan ve yüksek memurlar kadrosu vücuda getirmektedir. Lise ile beraber her türlü mektebi vardır. Halkevi faaliyeti heveslidir ve çok inkişaf ettirebilir.”

İnönü, Diyarbakır için o gün önemli bir karar alıyor.

“Diyarbakır’ın büyük bir medeniyet merkezi olması için şehir ile uğraşmanın değeri vardır. Şehrin planını devlet işi olarak takip etmek, su ve elektriğini tanzime yardım etmek lazımdır. Fakat Diyarbakır’da asıl mesele, sıhhi mesele ve mesken meselesidir. Trahoma

ve sıtma Diyarbakır'daki zabıt ve memurları yıldırıştır. Trahoma meselesine daha genel olarak ayrıca temas edeceğim. Fakat Diyarbakır şehrini dar bir sahada da olsa sıtmadan kurtarmak ordu ve memurlar için çok önemli olacaktır.

Diyarbakır'da mesken azlığı ve pahalılığı, memurları ve subayları sıkıntıda bırakmaktadır. İleride birçok vilayetlerde söyleyeceğim gibi, subaylar ve memurların uzak vilayetlerimizde meskenlerini temin etmek, yani bu maksatla inşaat yapmak hem imar, hem siyasi kudret ve yerleşme vasıtası olarak görülmelidir."

İnönü'nün raporunda Diyarbakır ile ilgili bölüm, Diyarbakır Halkevi ile sürüyor. Halkevinin özel idare ve belediyeden otuz-kırk bin lira aldığını ifade ediyor. CHP'nin de bu merkeze on-yirmi bin lira yardım yapmasının istendiğini kaydediyor. İnönü, onlara şu sözü veriyor:

"Siz diğer kırk bin lirayı temin ederseniz, on yirmi bin lirayı da biz buluruz diye vaat ettim. Partiden işi takip edeceğim."

İnönü, kenti gezdikten sonra, belediye başkanına da şu öneride bulunuyor:

"Diyarbakır planı yapılırken, geniş ölçüde istimlak yapmak lazım. Merkezden de biz takip edeceğiz..."

İnönü, Diyarbakır'da devlet daireleri için göz dolduran yeni binalar yapılmasının gerektiğine inandığını ifade ediyor: "Burayı Genel Müfettişlik yapmak lazımdır. Bugünkü durum, devletin kudret ve siyasetinden uzaktır" diyor...

"Biz kabuğun üstünde ve halktan ayrı olarak yalnız kuvvetle idare etmeye çalışıyoruz"

"(...), idaremizin Arap ve Kürt mıntıkasında köylere ve halka nüfuz etmediğine, biz kabuğun üstünde ve haktan ayrı olarak yalnız kuvvetle idare etmeye çalıştığımıza delillerden biri olarak zikrediyorum."

"Fransa, Kürt çeteleri üzerimize her zaman saldırtabilir"

"4- Fransızların elinde üstün bir mücadele vasıtası hudut üzerinde vücuda getirdikleri düşman anasır (unsurlar) perdesidir. Senelerden

beri türlü vakalardan kaçan Kürt ve Arap reisleri hudut üzerinde yerleşmişlerdir. Ermeni merkezler vardır. Şimdi Nasturi iskanı ile yeni bir tabaka meydana getiriyorlar. Bu unsurların tecavüz edememelerinin temin olunması ve huduttan uzak bulunmaları için ahdi ahkam vardır. Bu hükümlerin doğru tatbiki için bir taraftan sistematik takip ve taleplere devam etmeliyiz. Fakat bu muhabere fiili ve ameli vaziyet üzerine kati bir çare değildir ve olmayacaklardır. Düşman unsurlar içinde Nasturiler, Ermeniler, Çerkesler teşkilatı nihayet pasif ve tade-füi (savunmalık) mahiyettedir. Tecavüzi olan teşkilat, Kürt reisleri ve adamlarıdır. Fransız istihbarat zabitleri her istedikleri anda Kürt reislerini çeteler halinde memleketimize saldırtmaya muktedirler.

Bu mevzu ile uğraşmak, uzun zaman sürecektir mahirane tedbirler ister. Suriye'deki reisler bellidir. Bunların bizdeki yuvalarını dikkatle tespit mümkündür. Yerine göre muhaliflerini yetiştirmek veya yataklarını yardım edemeyecek hale getirmek ve her gelişlerinde onları imha edecek surette hazırlanmak mümkündür.”

Mardin politikası: Halk hükümete yakın tutulacak

“Mardin, iki yüz altmış bin nüfusludur ve hemen hiçbir Türk yoktur. Çoğu Kürt olmak üzere mühim miktarda Arap ve daha seyrek olarak Gildani (Keldani) gibi Hristiyan vardır. İyi olan, merkezin ve belki Midyat gibi yerlerin Türklüğe hevesli olmalarıdır. Mardin ve Midyat'ta herkesi yeni Türk soyadları ile kaynaşmaya arzulu buldum. Savur'da da vaziyet böyle idi. Hristiyan Gildaniler çalışan, muti (itaatli) ve yerlerinden çıkarılmamaktan başka bir kaygı içinde değildirler. Mardin'de iç siyasamız bu durumdan mülhem olmak (esinlenmiş olsa) gerektir. Burada daha ziyade kuvvetli ve iyi idare ile beraber unsurlar arasında muvazene (denge), *ba husus* azlıkları (azınlıkları) hükümete yakın ve sıcak tutmak yolunu götmeliyiz. Savur'dan Basbirin'e giderken rastgeldiğim Gildani köylerinin yerlerinden çıkarılmamalarını I. Genel Enspektör'e tebliğ ettim. Mardin vilayetinden çıkarılacak Hristiyan ve Arapların yerlerini Kürtler derhal dolduracaklardır. Bu hal bizim için pek zararlıdır. Diğer taraftan

Suriye’de Fransız Kürt siyasasına karşı bu Araplar bizim mukabil vasıtamız olacaklardır.”

“Siirt Türklüğe hevesli bir şehirdir.”

“Siirt’in şehre ait ve vilayete ait, iki hususiyeti vardır. Siirt Türklüğe hevesli bir Arap şehridir. Fırka (Parti) merkezimizdir. Tüccar ve hükümete yakın, itaatkar halkı vardır. Havası gayet iyi olan Siirt susuz, pis bir trahom merkezidir. Şarkında Botan Çayı, garbında Gezer, Paşor çayları gür nehirler halinde akarken, Siirt’e su getirtmek büyük paralara ihtiyaç göstermektedir.”

Siirt’in doğuya naklini tercih ederim. Son Kürtle meskun olan Siirt vilayetinde başlıca kuvvetimiz idare merkezlerimiz, memurlarımız ve zabitlerimizdir. Bu merkezin içerde bulunması hululümüzü (geçişimizi) kolaylaştırır.

Vilayet olarak Siirt, Şırnak, Eruh, Pervari, Şirvan, Garzan, Beşiri kazalarından mürekkeptir. Bunların hepsi Kürt’tür. Siirt daha şarka alınırsa Beşiri’nin Diyarbakır’a alınması düşünülecektir. Siirt vilayetinde idare merkezlerimiz çok kuvvetli olmalıdır.”

İnönü, “çok kuvvetli idare”yi de raporunda şöyle tanımlıyor:

“Etkili idare amirleri, hiçbir zaman boş yok, memur ve subayların evleri ve daireleri yapılmış, icabında konup kaldırılmak üzere özel Adliye rejimi, hudut teşkilatı tamam, kafi yol.”

İnönü, raporunun Siirt bölümünü de şöyle tamamlıyor:

“Halkın içine girmek, Mutki ve Sason gibi bütün Siirt vilayetinde önemli iştir. Halkın içine behemehal (ne olursa olsun) girmeliyiz. Şimdiki halde halk daha çok kendi ağaları elindedir. Halkın içine girmek için buralarda seyyar doktorları tesirli bir tedbir olarak göz önüne almalıyız. Siirt vilayeti bugünkü halinde en su yüzünde bulunduğumuz bir mıntıkadır.”

“Bitlis, devlet tedbiriyle Türk merkezi olarak kalabilir.”

“Bitlis, Hizan ve Mutki arasında suni olarak daima devlet kuvveti ile vücuda getirilmiş bir Türk şehri ve merkezidir. Yine ancak devlet

tedbiri ile bir Türk merkezi olarak durabilir. Bırakılırsa az zamanda bir Kürt köyü haline gelmesi ve bu suretle Mutki, Hizan, Şirvan, Garzan mıntıkasının Türkçe işitecekleri bir yer olmaksızın kütle olmaları muhtemeldir.

Bitlis olmasaydı bizim onu yaratmamamız icap edecekti. Bu mülahazanın neticesi şudur: Bitlis'i kuvvetli bir merkez olarak bir Türk yuvası ve kalesi halinde tutmalıyız. Bitlis halkı, etrafındaki Kürt mıntıkayı hulul etmeye (geçmeye) alışkındır. Onların bu hassası Türk kültürü için bize bulunmaz bir yardımcıdır. Etrafındaki bir iki kaza ile Bitlis vilayetini süratle iade etmeliyiz. Merkezin imarı evkafın çarşısı imar etmesi, orta mektebin kuvvetli tutulması, Ağır Ceza Mahkemesi, Halkevine yardım gibi ufak tedbirlerle şehir canlı tutulabilir. Şimendiferin Bitlis'ten geçmesini tercih etmeliyiz. Gerek şimendifer işçileri ve işyerleri, gerekse Kürt ve Arap mıntıklarında ufak yerli memurluklar Bitlisililere hasredilebilir."

İnönü, Bitlis'in bir yün dokuma, ceviz, ziraat ve ticaret merkezi olmasının düşünülmesi gerektiğini belirtiyor ve Bitlis için şunları yazıyor:

"Eğer, ufak bir endüstri merkezi yapabilirsek, iptidai maddelerin (hammaddelerin) toplanma ve pazar yeri olarak Bitlis Türk kültürü etrafa çok müessir olacaktır. Bu halde Bitlis kuzeyden veya güneyden kültürel, siyasal yayılmaya karşı esaslı bir müdafaa noktai istinadı (dayanma noktası) kalır. Bitlis'in tarihi bu vazife için emniyet vericidir."

Tatvan'a gelmişlerdi. Trabzon'un Sürmene ilçesinden getirilen göçmenler için yaptırılan evleri gördü. Uzaktan görünüşü iyi ama Sürmene'den getirilen muhacirler hayli şikayetçiydi. Onların şikayetini İnönü raporunda belirtiyor:

"Tatvan'da Sürmene'den getirilen muhacirleri ve onların evlerini gördüm. ilk görüşte insana iyi tesir yapan bu muhacir köyü şikayetçilerle doludur. Evlerin dışına konan kiremitler karı tutmuyor. Taban toprak, pencereler muhafazasız ve Sürmeneliler mühim kısmı sanatkar oldukları için geçimlerinden mustariptirler. Karadeniz'in bu

nüfusunu geçindirmeyen kalabalık mıntıkasına bir nefes ve geçim yeri olarak düşündüğümüz Van Gölü kenarından ilk yerleştirdiğimiz Sürmeneliler memnun olamazlarsa bütün düşünce akamete uğrayacaktır (neticesiz kalacaktır).”

“Van Gölü’nün cenup kıyılarını takip ederek Van’a geldik. Van Gölü’nün şimal kıyısı daha ziyade meskundur. Mevcut şehirler umumiyetle Türk’tür. Cenup sahil sarp ve yeşil dağların dar ve kısa derelerle yeşil eteklerinden ibarettir. Eski Ermeni köyleri boştur. Yüksek ve karlı dağlar Hizan, Müküs ve Çatak Kürtleri ile meskundur. Burada şimdi Gevaş bir Türk şehri olarak yeşil ve sulak bir sahada bulunuyor. Halk tembel ve fakir bir haledir.”

“Van’da, Sürmene ve İran’dan gelen muhacirler şikayete başladı”

Van iskelesine çıkar çıkmaz muhacirlerin şikayetleri ile karşılaştı. Sürmenelilerin, İran’dan getirilen muhacirlerin buralara yerleştirilmesi önemli bir planın parçasıydı. İnönü, raporunun Van bölümünü yazıyor:

“İskeledeki bir büyük köye Sürmeneliler ve İran’dan gelen Türk muhacirleri yerleştirilmiş. Her ikisi hallerinden çok şikayet ettiler. Kıymetli olan Sürmenelilerdir. Genel Enspektörden bunların halini süratle ıslah etmesini rica ettim...”

“Van, Doğu’da cumhuriyetin önemli bir temeli olacak”

“Sağlam bünyeli iyi bir Van şehri şarkta cumhuriyetin önemli bir temeli olacaktır. Böyle bir temel Türk hakimiyeti için her bakımdan lazımdır.”

“Van, cenubundaki Havason Vadisi’ni gezmekten maksadım, vaktiyle mürrefeh Ermeni köyleri tarafından işgal olunan yerleri görmektir. Bu havali boştur. Tedricen Kürtlerle dolmaktadır. Bu kadar boş yerlerde İran’dan, Çıldır’dan ve Erivan’dan gelen pek az muhacirin hala şikayetçi ve yerleşmemiş bulunduklarını görmek, insanı meyus (umutsuz) eden bir şeydir....”

“Muş Ovası uzun süre boş kalmayacak, herhalde Kürtler yavaş yavaş dolduracaklardır.”

“Muş ovası iskan ihtiyacını açık gösterir. Umumi konular arasınca iskan işlerinden bahsedeceğim. Ben bu ovada sulama usulü görmedim. Murat’ın bu bakımdan ne kadar işe yarayacağını tetkik etmek lazımdır. Bu ova iyi cins hayvan yetiştirme çevresi olabilir. Herhalde uzun müddet boş kalmayacaktır. Kürtler yavaş yavaş dolduracaktır. Örnek olarak Ebulbahar yakınındaki Sironik köyünde -büyük, eski bir Ermeni köyü- Mutkilileri yerleşmiş buldum. Bunlar, çıkarılacaklarından endişededirler. Yerleşmiş olanların çıkarılma teşebbüslerinde zarardan başka bir netice görmediğim için dokunulmaması fikrinde olduğumu Genel Enspektöre söyledim. Muş, şimdi şarkın büyük bir vilayetidir. Bitlis, Mutki, Sason, Solhan, Çapakçur, Genç, Varto, Bulanık, Bingöl kazalarından mürekkeptir...”

“Bulanık’ın Türk şehri olarak kurulması düşünülmüş.”

Bulanık’ın Türk şehri olarak kurulması düşünülmüş. O yüzden değişik yörelerden buraya muhacirler yerleştirilmiş. Ancak, muhacirler hallerinden hayli şikayetçiydiler:

“Her taraftan ele geçen muhacirler yerleştirilmeye çalışılmış, bugün yaygara, sefalet ve şikayet içinde bulunan bin beş yüz kadar nüfus oldukça sulak bir arazide didinip durmaktadır. Birbirinden üç-beş sene farkla gelmiş üç tabaka muhacir vardır. Çıldırılılar, Ahılkelekli, Erivanlılar vs. Hemen hepsi hallerinden ve hükümet memurlarından şikayetçi. İki seneden beri orada bulunan kaymakam asabi, namuskarane iş gördüğünü anlatıyor. Ve kendisi gelen parayı muntazam ve nizama göre dağıtmaktan hesap vereceğini söylüyor. Halk düşkün, feryatlı. Henüz arazileri mal olmamış, çayırliklar fena taksim edilmiş. Şikayet ederler. Genç kaymakam oda içinde hıçkırarak ağlar. İşte Bulanık için düşünülen yeni bir Türk şehri fikrinin bugünkü gerçek durumu budur. Genel Enspektör, Bulanık’la ciddi olarak meşgul olmak için daha ben orada iken tertip almaya başladı.”

Bulanık'tan sonra Malazgirt'e geçildi. Türklerin Anadolu'ya adım attığı Malazgirt Meydan Savaşı'nın yapıldığı yer bu halde olmamalıydı. İnönü, Malazgirt için "Bu kadar bitkin ve fena yer güçlkle tasavvur edilebilir. Halbuki buranın da yeni ve temiz bir Türk şehri olarak kurulması bizim için pek kıymetli olacaktır" demektedir.

"Ağrı'da süvari fırkasının heybeti İnönü'yü memnun etti"

"Ağrı (Karaköse) vilayetine girildiğinden itibaren süvari fırkasının heybeti ve prestiji hissedilir...

Karaköse, hükümete yakın bir Kürt şehridir. Halk Türklüğe hevesli ve mutidir (itaatlidir). Bazılarına göre zahiri ve teşvik olunacak bir durumdur..."

"İğdır'da kimsenin yerinden oynatılmasına ne lüzum, ne de imkan var"

"İğdır, Diyarbakır'dan sıcak, bilhassa çok sinekli idi. Çoktan beri görmediğim kalabalık, canlı ve gürültülü bir muhite girmiştım. Su-baylar, aileleri ve çocukları çevrenin en yüksek dekorunu teşkil ediyorlardı. Her yerde subay hem Cumhuriyet'in, hem de Türk medeniyetinin en temiz örneğidir. İğdır, geniş bir ovanın ortasında. Ova bir buçuk milyon dönüm olarak tahmin olunuyor. Toprak bereketli...

Muhacir denilen bir tabaka var ki, bunlar geleli seneler olduğu halde, arazileri kati olarak kendilerine verilmemiştir.

Bir de Ağrı Harekatı esnasında o mıntıkadan sürülen Kürtler en verimli boş Ermeni köylerine yerleşmişler, ovaya ve bol mahsule alışmışlar, şimdi yerlerinden çıkarılmamak ve oturdukları yerlerin tapusunu almaktan başka istekleri yoktur.

İğdır'da kimsenin yerinden oynatılmasına ne lüzum, ne de imkan var. Kürtleri verimli topraktan nereye göndereceğiz? Hudut üzerinde bulunan yerler derhal Kürtlerle dolacak. Ağrı'dan geçici gelen Kürtleri de bir yere gönderemeyiz. Pişman olup sükunet bulmuş olmaları kafi bir kardır.

İğdır Ovası'nda çalışan halkın iskan işlerinin türlü mevzularıyla

bihuzur (huzursuz) olmasına acele nihayet vermeliyiz. Bu ancak doğru, yetkili bir heyetin çalışmasıyla mümkün olacaktır.”

“Kars halkı, bizim burayı gözden çıkardığımız düşüncesinde”

“93 Harbi’nden evvelki tapularla yeni bir türedi nesil yetişiyor ki, köylerin arazisini ve devletin ormanlarını mahkemelerden kolayını bularak koparıp almaktadırlar.

Kars vilayetinde dokuz yüz kilometre kadar Ruslardan kalma şoseler vardır. Bu şoselerin bütün muhafaza ve tamir istasyonları haraptır. Bunlar hep aynı tipte kalın taş binalardır ki, bugün yalnız duvarları mevcuttur...

Kars vilayeti kadar mamur yerimiz az idi. Kars vilayeti gibi çok senelerden beri sistematik bir surette fena idare edilmiş ve her bakımdan gerilemiş bir muhit görmedim. Halkın ahvali ruhiyesi er geç bu havaliyi gözümüzden çıkardığımız mahiyetinde olursa buna şaşmamalıyız.”

“Erzurum sağlam bir Türk merkezi olmalıdır”

“Erzurum’un şimdiki valisinin selefleri yedi sekiz seneden beri ihmal ve cehaletle Erzurum’u idare etmişlerdir. Van, Kars ve Erzurum en çok ihmal görmüş yerlerimizdir. Eğer Erzurum’un başlıca bir medeniyet merkezimiz olmasını sağlarsak bunu ancak devlet kuvvetiyle, sebatla çalışarak gerçekleştirebiliriz. Erzurum’u başlıca bir merkez haline getirmek bizim için tereddüt kabul etmeyecek bir vazifedir. Böyle olunca Erzurum şehrinin işlerini de esasları kurulup yoluna konuluncaya kadar devlet yardımı ile yapabiliriz.”

“Erzincan Kürt merkezi olursa Kürdistan’ın kurulmasından korkarım”

“Dersim Kürtlerine karşı vaktiyle set olan Türk köyleri dağılıp zayıflayarak ve Ermeniler kamilen (tamamen) kalkarak Dersimlilerin istilasına karşı meydan tamamen boş kalmıştır.

Erzincan yanındaki boş köyler, Dersim’in semiz halkı ile süratle

dolmaktadır. Erzincan beyleri arazileri de işlemek için Dersimlileri maraba adı ile kullanmaktadır. Bu beylerin bir nevi Dersimli himayesine sığınmasıdır.

Bu köyler ve marabalar Dersim çapulcu kollarının içeri yayılması için menzil ve yatak rolü yapmaktadırlar. Az zamanda Erzincan'ın Kürt merkezi olmasıyla asıl korkunç Kürdistan'ın meydana gelmesinden ciddi olarak kaygılanmak yerindedir."

"En mühimi Kürt meselesidir"

Diyen İsmet İnönü, raporunda idari işlere büyük bir yer veriyor. Bunlardan bir bölümü şöyledir:

"I- İdare Meseleleri

A- Genel Enspektörlük (müfettişlik), doğu illeri için esas idare şekli olacaktır. Mütemadi teftiş lüzumu, hudut meseleleri, iskan meseleleri, birkaç vilayeti alakadar eden ekonomi ve muvasala (ulaşım) programları ve yer yer özel adliye rejimi, geniş salahiyyetli, geniş teşkilatlı Genel Enspektör'le temin edilebilir.

Genel Enspektörler, bütün muamelatın merkezi ve bütün memurların mukadderatına kati olarak hakim olacaklardır.

B- Genel Enspektörlük'ten başka, merkezi Erzurum olacak 3. Genel Enspektörlük teşkil olunmalıdır. 3. Genel Enspektörlük Ağrı, Kars, Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum vilayetlerini kapsayacak.

Bu teşekkülü derhal kurmak lazımdır. Vilayetler sayısından anlaşılıyor ki, Ağrı Birinci Genel Enspektörlük'ten 3'e naklolunacak ve Artvin vilayeti yeniden teşkil edilecektir.

Dersim vilayetinin yeniden teşkiliyle askeri bir idare kurulması ve Dersim ıslahının bir programa bağlanması lazımdır.

Kazalarda bazı değişiklikler ve yeni kazalar yapılması da zaruridir. Bunları Genel Enspektörlerle beraber yapmalıdır.

Genel Enspektörlerin asayiş, iskan ve program hususlarında da vekaletlerin yegane muhatabı olması başlıca meseledir. Bununla

beraber Genel Enspektörlerin müdahale edemeyecekleri iş olmaya-
caktır...

Doğu illerinde yer yer tatbik olunmak üzere özel bir adliye rejimi
kanun ile tayin olunacaktır. Böyle bir proje bilhassa I. Genel Enspek-
törlerle beraber hazırlanacaktır.

Genel Enspektörlerin yanındaki müfettişlerin ve teftiş için veka-
letlerden kendi mıntıklarına giren müfettişlerin raporları evvela Ge-
nel Enspektörlere vermek lazımdır. Genel Enspektörler, müfettişle-
rin veya vekalet müfettişlerinin raporları üzerine münasip gördükleri
tedbirleri derhal yerine getirmeye salahiyetlidirler.

Adliye memurları üzerinde I. ve 3. Genel Enspektörlerin kati sa-
lahiyetleri olacaktır...”

“İnönü’nün Dersim Planı’nın bazı bölümlerini birkaç kişi bilecekti”

İnönü’nün raporunda Dersim (Tunceli) ile ilgili bölüm büyük
önem taşıyor. Raporun bu bölümü “Dersim ıslahına bir program ha-
linde tevessül edeceğiz (gireceğiz). Program, hazırlık, silahtan tec-
rit ve icap ederse iskan safhalarını ihtiva edecektir” diye başlıyor. İş-
te Başbakan İnönü’nün “Dersim Planı”:

“- Dersim vilayetini yeni usulde teşkil edeceğiz. Muvazzaf bir Ko-
lordu Kumandanı, vali ve üniformalı muvazzaf zabitler kaza kayma-
kamları olacaktır. Kaza memurlarından hiçbiri yerli olmayacaktır. Ve
bulundukça, emekli zabitler memuriyetlere tayin olunacaktır.

- İlbaylık (valilik) dairesi bir kolordu karargahı gibi, fakat maksa-
da elverişli olarak teşkil olunacaktır. Asayiş, yol, maliye, ekonomi,
adliye, kültür, sağlık şubeleri olacaktır. İdama kadar infaz ilbaylıkta
bitecektir. Adliye usulü basit, hususi ve kesin olacaktır.

- İlbaylığın, muhakeme etmek üzere Dersim haricinden istediği
yerli alakalılar veya yatakları ilbaylığa göndermeye devlet teşkilatı
mecburdur. Kazaların teşkilatı bu esasa göre yapılacaktır.

- İlbaylığın emrinde asgari yedi seyyar jandarma taburu buluna-
caktır. Sabit jandarması ayrıdır. İlbaylığa yardım etmek Genel Ens-
pektörlerin vazifesidir. İlbaylık bu teşkilat ile idareyi alacaktır.

- 1935 ve 1936'da yolları, karakolları yapılacaktır. 1937 ilkbaharına kadar hazır olursa mürettep ve seferber 2. Fırka kuvvet ilbaylığın emrine 1937 ilkbaharında verilecektir. Sûratle bütün Dersim silahtan tecrit olunacaktır. İlbaylığın o zamana kadar tetkiki neticesinde kuvvetle yapılmasını tasavvur ettiği, hükûmete bildirdiği icraat da yapılacaktır.

- Bundan sonra Dersim'e verilecek şeklin safhası başlayacaktır. Bütün bu tasavvurlar gizlidir.

- İlbaylık, yol, orman işletme, çabuk ve kesin adalet gibi bir idare ile işe başlayacaktır.

- İlbaylığın lüzum göstereceği diğer ihtiyaçları temin etmek ve eğer Dersimliler bizim düşündüğümüz zamandan evvel harekete kalkarlarsa programı hemen tatbik etmek zaruridir.

- Bu tasavvurları İcra Vekilleri ve Genelkurmay başkanı ile Kamutay başkanından başka yalnız İlbay ve iki Genel Enspektör ve üç ordu müfettişi şahsen bileceklerdir. Maiyet memurları bilmeyeceklerdir."

"Van, Muş, Erzincan ve Elazığ'da acele Türk kütleleri oluşturmalıyız"

"1. ve 3. Genel Enspektörlük'te olumlu ve büyük iskan işleri vardır. Van, Muş, ve Erzincan ovaları kısmen boş ve genel olarak Kürt yayılmasına açıktır. Van ve Erzincan'da acele olarak ve Muş Ovası'nda tedricen ve bir de Elazığ Ovası'nda kuvvetli Türk kütleleri vücuda getirmek mecburiyetindeyiz."

"Kürtlere kesinlikle dokunulmayacak"

- Muhtelif ovalara kendiliklerinden gelmiş veya yerleşmiş olan Kürtlere dahi dokunulmayacaktır. Yalnız Erzincan Ovası için Dersim islahından sonra ayrıca karar vereceğiz.

- Şarkta iskan kaynağı başlıca Karadeniz halkıdır. Başarının tılsımı ilk muhacirlerin memnun olması ve Karadenizlileri teşvik etmesidir. Bunun için ilk muhacirlerin yerleşmesinde ortalama iskan masrafı pahalı da olsa memnun etmek esas meseledir. Devamlı ve

geniş bir iskan siyasetini ancak bu ilk tecrübelerden sonra daha fazla yürütebiliriz.”

İnönü, raporunda Diyarbakır, Van, Erzurum’un büyük medeniyet merkezleri olarak üzerinde önemle durulmasını; Erzincan, Muş, Yeni Siirt, Urfa, Kars, Artvin özel idareleri veya belediye hizmetleri için devletten yardım verilmesini; Bulanık, Malazgirt, Karaköse, Sürbaban merkezlerinin kurulmasına önem verilmesini istiyor.

“Daha Türk köylerine bile mektep yapamamışken...”

“Kürtlere okutma yapılıp yapılmayacağı şimdiye kadar bir politika olarak mütalaa edilmiştir. Bu politikayı halk biliyor. Biz bundan hiç istifade edemediğimiz halde yalnız mahzurunu çekiyoruz. Daha Türk köylerindeki mektepleri yapamamışken ve en nihayet yüzde ona varmayan okutmada bir hususi siyaseti halkın diline düşürmekte hiçbir fayda yoktur.

Sonra ilk tahsil için okutmakta faydamızın daha siyasi olduğu görüşündeyim. Kürtleşmiş ve kolayca Türklüğe dönecek yerleri okutmak, hatta Kürtlere Türkçe öğretmek Türklüğe çekmek için ilk tahsil ve onun iyi hocası çok etkili vasıta. Sonuçta ilk tahsil için ayırma siyaseti yapılamaz. Zaten sınırlı olan vasıtalarımızı daha çok Türk köylerinde kullanmak elimizdedir.

- Memur yetiştirecek büyük müesseseler güneyde yoktur. Orta mektebe girecekler içerisinde Kürtlerden müracaat eden olursa onları da reddetmemeliyiz.

- Bu görüşlerimi hükümet kabul ederse, ayrıntısını yalnız Genel Enspektörler bilmek üzere, açık şekilde ayrılık siyasetinin kaldırıldığını tebliğ etmeliyiz. Van, böyle bir tebliği daha acele bekliyor.”

“Kürt merkezlere seyyar doktorlarla girmek etkili olacaktır”

Başbakan İnönü, 1935 yılının sıcak Ağustos ayında raporunun sonuna yaklaşmıştı. Devletin Kürtler üzerindeki etkisini artırmak için sağlık hizmetlerinde de yapacağı işler vardı. O günlerin Türkiye’sinde inanılmaz hastalıklar vardı. Halk “doktor.. doktor” diye inliyordu.

İsmet İnönü sağlık alanında yapılması gerekenleri raporunda şöyle belirtiyor:

“- Trahom fena bir salgın halinde Erzincan'a kadar gelmiştir. Halk pek müstarip ve pek şikayetçidir.

- Frengi bütün kuzey mıntikasını kaplamaktadır.

- Sağlık mücadelelerine halk itimat ediyor. Alacağımız semereler çok mühimdir. Sağlık mücadelelerini siyasal ve ekonomik olarak da hi hükümetçe en etkili tedbir bilmeliyiz.

- İyice içine girmek istediğimiz Kürt merkezlerine seyyar doktorlarla girmek çok müessir (etkili) olacaktır.”

Ve ünlü raporun sonu:

“Bu raporu yazarken Reisicumhur Atatürk'e ve Cumhuriyet'in icra vekillerine vaziyetleri samimi olarak söylemek başlıca düşüncem olmuştur.

Vaziyeti az zamanda toparlayacağımıza, düşünülen tedbirleri tatbik edebileceğimize inanıyorum. Asırlık eksikleri düzeltmeye çalışmakla müteselli olabiliriz.” (Öztürk, 2008: 18-65)

İsmet İnönü'nün ünlü Kürt Raporu'nun 'Mardin politikası' bölümünde yer alan, “Hristiyan Gildaniler çalışkan, muti (itaatli) ve yerlerinden çıkarılmamaktan başka bir kaygı içinde değillerdir” dediği Süryaniler, Türkiye toplumu tarafından en az bilinen bir halktır. Ve gerçekten de her 'merhalede' yerlerinden çıkarılarak, kendi topraklarında “bir avuç azınlık” durumuna getirilmişlerdir. İşte, İsmet İnönü'nün sözünü ettiği Gildaniler ya da Süryaniler:

SÜRYANİLER

Süryanilerin, Mezopotamya gibi geniş bir alan üzerinde, beş bin yıllık uzun bir geçmişleri olduğunu belirten Mardin Kırklar Kilisesi Hori episkoposu Gabriel Akyüz şöyle der: “Bu uzun süreç de M.Ö. ve M.S. olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki süreçte de birçok konuda dünyada ilkleri gerçekleştirerek tarihe damga vurmayı başardılar.

Bilinmelidir ki, diğer uluslar gibi Süryaniler de bu uzun süreç içerisinde birçok kez isim değiştirdiler. Her bin yılda veya beş yüz yılda yeni bir isim kullandıkları görülüyor. Bunları sırasıyla hatırlatmak gerekirse; Sami ırkından olan Süryaniler, tarih boyunca Subariler, Sümerler, Akadlar, Babilliler, Asurlular, Kenaniler, Amuriler, Aramiler, Keldaniler, Fenikeliler, Tedmurlular ve Abgarlar gibi isimleri kullandılar. Bu isimler altında büyük devletler, kraliyetler ve imparatorluklar kurdular.

Proto-Süryaniler, Hıristiyanlığa toplu halde geçiş yaparken, yukarıda yazdığımız isimleri Hıristiyanlığın potasında eritip, Süryani ismiyle dünyada tanınmaya başladılar ve iki bin yıldan beri de bu isimle anılmaktadırlar...” (Akyüz, 2005: 16)

Osmanlı İmparatorluğu’nun 1517 yılında bölgeye hakim olmasıyla, Süryanilerin de Osmanlı İmparatorluğu’na resmen bağlandığını belirten Akyüz, “Osmanlı İmparatorluğu, bölgeye hakim olduğu sürece Süryanileri bir millet olarak resmen tanımıştır” der. Ve millet sistemine, Dicle Üniversitesi Öğr. Gör. İbrahim Özcoşar’ın “Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Süryani Kadimler” kitabından bir alıntı ile yer verir:

“Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren gayrimüslimler ile Müslümanlar arasında yoğun ilişki kurmuş, daha başlangıçtan itibaren onları ‘zımmi’ statüsünde görmüş ve hakları tüm yönleriyle (hukuki, sosyal, ekonomik vs.) bir düzene sokmuştur.

Fatih döneminde başlayan bu hukukileşme zeminiyle, gayrimüslimler, Osmanlı topraklarının neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar, hangi ırka mensup olurlarsa olsunlar, inançlarına göre gruplandırılmışlar ve yönetim merkezi İstanbul’da olan bir milletin üyesi olarak Osmanlı siyasi-idari sistemine bağlanmışlardır. Bu sistemle Osmanlı, her cemaate örf ve adetlerine göre bir düzen kurma imkanı vermiştir. Cemaatler, her türlü dini ve dahili işlerini düzenlemede serbest bırakılmışlardır. Her türlü dini ve vicdani hürriyetten istifade eden kiliselerin politikayla uğraşmaları ise yasaktı. Devlet cemaatlerin dini işlerine karışmazdı. Ancak dini liderlerin aynı zamanda idari vazifelerinin de olması nedeniyle, bunların

seçimine müdahale ederdi. Her cemaat dini liderini ve ruhani meclisini serbestçe seçer ve devletin onayına sunardı. Padişah tasdik ederse Patrik görevine başlardı. Patriğin başkanlığında oluşan ruhani meclis, cemaatin her meselesiyle meşgul olurdu. Evlenme, boşanma ve vasiyet gibi medeni hakları tamamen kendi dini ve hukuki sistemlerine göre tanzim ve idare ederlerdi. Bazı küçük davalar, kilisede kurulan mahkemelerde, kilise kanunlarına göre görülür, verilen kararlar, onlar adına Osmanlı devleti tarafından infaz edilirdi.

Yukarıda genel olarak özelliklerine değindiğimiz Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaki toplulukları, din ya da mezhep esaslarına göre örgütleyerek yönetmesine 'millet sistemi' denilmektedir.

Bu sistemde, her dini grubun en yüksek din adamlarından biri, kendi cemaatleri tarafından o cemaatin lideri olarak seçilmiş ve kendi topluluğunu düzenlemek ve yönetmekle görevlendirilmiştir. Böylece din esasına dayanan cemaatler beratlarla kendilerine verilen özerklik sayesinde, Osmanlı egemenliğinde, kendi din, hukuk ve geleneklerini korumuşlar ve baskı görmeden kendi hukuk ve geleneklerini uygulamışlardır. Dini cemaatlerin liderleri ise birer devlet memuru gibi, kendi yönetimlerindeki toplulukların yönetiminden Sultan'a karşı sorumlu tutulmuşlardır." (Akyüz, 2005: 438-439)

Süryanilerin Osmanlı İmparatorluğu döneminde hiçbir problem çıkarmadıklarını ve Osmanlıyla ilişkilerin iyi olduğunu belirten Gabriel Akyüz, Süryanilerin Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerine de şöyle değinir:

"Birinci Dünya Savaşını katılan Osmanlı İmparatorluğu, savaştan yenik çıkarak dağılma sürecine girmiştir. Savaş sonucunda 24 Temmuz 1923'te Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devletleri ile Türkiye Devleti arasında İsviçre'nin Lozan şehrinde barış antlaşması imzalanmıştır. Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti'nin Misakı Milli sınırlarını belirleyen, Türkiye'yi bağımsız bir devlet olarak tanıyan ve bunu uluslararası planda tescil eden belgedir. Bu nedenle Lozan Antlaşması, Türkiye devletinin kuruluş belgesidir.

Antlaşmanın 3. bölümündeki 37. maddeden 44. maddeye kadar 'Azınlıkların Korunması' konu edinmiştir..."

Bu maddeleri tek tek açıklayan Akyüz, maddelerin içeriği konusunda şu önemli belirlemeyi yapmaktadır:

"Bu antlaşmadan anlaşılan; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan bütün gayrimüslimler yani Müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul görülmüştür. Süryaniler de bu kapsam içine girmektedir. Bunun en güzel kanıtı da, 1928 yılına kadar Mardin Kırklar Kilisesi bünyesinde bir Rüştîye Okulunun eğitim ve öğretim yapmasıdır. Okulun kapatılma nedenine ilişkin resmi belgelere dayanacak bir bilginin elimizde olmayışından dolayı yaşlıların sözlü anlatımlarına dayanarak edindiğimiz bilgileri 'Mardin'deki Kiliselerin Ve Manastırların Tarihi' adlı eserimizde vermiştik.

Ancak Cumhuriyetin ilanından 4 ay sonra Tevhidi Tedrisat / Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu ile başlayan reform çabaları sonucunda 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı bir genelge yayınlanmıştır. Tedrisat konusuyla ilgili 26 Eylül 1925 tarihinde ve 3865 sayılı ikinci, bunlara ilaveten de 7 Şubat 1926 tarihinde Tedrisatla ilgili üçüncü bir genelge daha yayınlanmıştır... Peş peşe yayınlanan bu genelgelerde yeralan yönetmelik ilkelerini yerine getiremeyen azınlık ve yabancı okullarının kapatılmaları öngörülyordu..."

Gabriel Akyüz, "Kadim Süryanilerin zamana uygun bilgili keşiş ve diyakos yetiştirmek için ruhani bir kursun kurulmasına şiddetli bir ihtiyaç duyulduğundan, Mardin'e yakın Deyrulzafaran'da", kursun açılmasına bütün çabalara rağmen müsaade edilmediğini belirtir ve azınlıklara karşı yapılan ayrımcılıktan şöyle yakınır:

"Ne gariptir ki; Süryaniler, Osmanlı Devleti'nde gördükleri itibarı, Türkiye Cumhuriyeti'nde pek görmediler. Çünkü diğer Hristiyan cemaatlerle eşdeğer görüldüler ve aynı muameleye tabi tutuldular. Ne birinci sınıf vatandaş olabildiler, ne de azınlık haklarından faydalanabildiler. Lozan Antlaşmasının 39. maddesine göre; birinci sınıf vatandaş olmaları gerekirken, çok acıdır ki bir türlü birinci sınıf vatandaş olamadılar. Bu durum halen geçerliliğini korumaktadır. Örneğin;

herhangi bir azınlık grubuna mensub olanlar, ordu, emniyet, MİT'te çalışmıyor, kamu kurumlarının yönetiminde görev alamıyor. Bu uygulamanın Süryanilerin Türkiye'den göç etme nedenlerinden biri olduğunu düşünüyorum.” (Akyüz, 2005: 446-458)

HORİEPİSKOPOS GABRİEL AKYÜZ: Süryaniler çok ciddi bir dil asimilasyonu yaşıyor; dilimiz yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır

Mardin Kırklar Kilisesi Horiepiskoposu, Araştırmacı-Yazar Gabriel Akyüz ile 'Süryaniler ve Asimilasyon' konusunda yaptığımız söyleşi:

“Süryaniler, Sami ırkından olup öteden beri Mezopotamya kökenlidirler. Süryani tarihini iki dilime ayırıyorum. M.Ö. ve M.S. Milattan önceki dilime pek değinmeyeceğim. Yalnız Millattan sonraki dilime kısaca değinmek istiyorum.

Süryaniler, ilk Hristiyanlığı topluca benimseyen bir halk olarak tarihe geçmiştir. Hristiyanlaştıktan sonra ilk reformları gerçekleştiriyorlar. Konuştukları dil Süryani-Arami bir dil olup, İsa'nın konuştuğu dil olması nedeniyle bütün Hristiyan aleminde kutsal bir dil olarak kabul görmektedir. Bunun yanı sıra, dünyanın en eski dillerinden biri olup, geniş bir alan üzerinde yayılmış, bir zamanlar diplomatik bir dil olmuş; şu anda İngilizcenin geçerliliği gibi, bir zamanlar Süryanice de bin yıl süreyle bu görevi üstlenmiştir. Bu süreç, M.Ö. 5. yüzyıl ile M.S. 8. yüzyıla kadar devam etmektedir. Bugün dünyada mevcut olan en eski eserler ve eski yazılar Süryanice diliyle yazılmıştır. İşte bu yazılar, dünya medeniyetine ışık tutmaktadır.

Süryaniler, bu uzun süreç içerisinde birçok toplumla iç içe yaşamış; toplumlar derken Mezopotamya'da yaşayan milletlerle iç içe yaşamışlar. İşte, bir zamanlar nüfusları Mezopotamya'da çoğunlukta iken, bugün azınlık durumuna düştüler. Orta Doğu'dan dünyanın her tarafına göç etmek zorunda kaldılar.

Süryaniler'in göç etmesi bir yüzyıldan beri başladı. Bu zorunlu göç, 1895'ten başlayarak değişik merhalelerle günümüze kadar devam etmiştir. Birinci merhale 1895-1908 arasındadır. İkinci Merhale

1915'den 1935'lere kadar devam ediyor. Üçüncü Merhale 1942'den başlıyor, 1960'lara kadar gidiyor. Sonra da 1960'tan 1980'lere kadar devam ediyor. Son olarak da 1980'lerden 1995'lere kadar devam eden sürekli bir göç. 2002'den sonra da geri dönüş başlıyor. Ama geri dönüş çok az. Sadece otuz-kırk aile Midyat'a dönüyor. Eğer şartlar uygun olursa ve bu konuda devlet verdiği sözleri yerine getirse, Kürt kardeşlerimiz de bize dostluk ve kardeşlik elini uzatırsa, geri dönmek için bir neden kalmayacak.

Göç sorunu başlamadan önce, Süryanilerin sadece 'Diyarbakır Vilayeti'ndeki nüfusları, yaklaşık olarak iki yüz elli köyden ibaretti. Bunlar arasında ilçeler de vardı. Genel yerleşme yerlerimiz Mardin ve Diyarbakır başta olmak üzere, Midyat, İdil, Dargeçit, Gercüş, Hasankeyf, Şirvan, Siirt, Ömerli, Yeşilli, Nusaybin, Cizre, Silvan, Hazro, Derik ve Savur gibi ilçelerde bulunuyordu. Diğer bölgelerde ise, Elazığ, Adıyaman, Urfa ve biraz da Malatya ile Adana'da vardı.

Doğu Süryaniler (Nasturi ve Keldaniler) ise genelde Doğu Anadolu Bölgesinde yerleştiler. Türkiye'nin bugünkü sınırlarını düşündüğümüzde Süryaniler, gayrimüslimlerin yaklaşık olarak %30'unu teşkil ediyordu. Türkiye nüfusunun da yaklaşık olarak %8-10'unu teşkil ediyordu. Şu anda ise; bugünkü sınırlar içinde, o dönemdeki genel nüfus on beş milyon iken, Süryanilerin nüfusu iki milyondan az değildi. Ama ne yazık ki, aradan yüzyıl geçmesine rağmen, şu anda Türkiye'deki Süryani nüfusu yalnız ve yalnızca yirmi bin civarındadır.

Ülkemizdeki yirmi bin nüfusun genel dağılımı şöyledir: Mardin'de yaklaşık olarak üç yüz-üç yüz elli kişi (seksen aile), Midyat ve çevresinde (Nusaybin, Dargeçit ve İdil dahil olmak üzere) dört bin kişi ancak var. En büyük Süryani nüfus ise İstanbul'da bulunmaktadır.

Mardin'deki nüfusun hemen hepsi -ev içi dahil- Arapça konuşmaktadır. Diyarbakır ise Türkçe konuşmaktadır. Midyat ve çevresi genelde Süryanice; ama bir bölümü de Kürtçe-Süryanice konuşmaktadır. İstanbuldakiler ise, Süryanice, Kürtçe, Arapça ve Türkçe konuşmaktadırlar. Her bölgeden İstanbul'a göç gittiği için, yörenin bütün dilleri kullanılmaktadır.

Süryanice eğitim veren hiçbir okulumuz yok. Sadece Kilise bünyesinde, dini eğitim kapsamlı Süryanice dili öğretilmektedir. Bu durum dilimiz için çok yetersizdir. Çok ciddi bir 'dil asimilasyonu' yaşıyoruz. Türkçe eğitim veren okulların açılması ile birlikte, yeni jenerasyon artık Türkçe konuşmaktadır. İstanbul'da bulunan Süryaniler ise bizden daha da hızlı bir asimilasyonla karşı karşıyadır.

Süryanice eğitim veren okullar açılmadığı takdirde, dilimiz yok olma süreciyle karşı karşıyadır. Yani Hristiyanlığın kutsal dili, Mezopotamya'nın en eski, en kadim dili yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Mutlaka bu sorunu biran önce çözümlenmesi gerekir. Bizim de devletten en öncelikli istemimiz, bütün demokratik ve çağdaş ülkelerde olduğu gibi, kendi okullarımızın olması ve anadilimizle eğitim yapma olanağına kavuşmamızdır."

NASRA ŞİMMESHİNDİ: Bütün Süryanilerin ruhu Mardin'dedir.

Nasra Şimmeshindi, seksen sekiz yaşında ve doğma büyüme Mardinli. Evli ve on dört yaşında, at sırtında gelin gelmiş. Evliliğiyle ilgili: "Nerde benden sordular? Sokaklarda beni verdiler. Kimse benden sormadı. Haberim bile olmadı" diyen Nasra Teyze, seksen yıldır, armut ağacından tahta basma kalıplarla 'kök' boyasından, kiliselere ve evlere masa örtüsü ve perdeler yapıyor. Bu meslek ona babasından ve amcasından kalma. Doksan yaşına merdiven dayamasına rağmen oldukça sağlıklı ve becerikli olan Nasra Teyze, bize şarabın sağlıklı ve kan yapıcı olduğunu söylüyor ve kendi eliyle yaptığı şarapları gösteriyor. Üzümler, Zınnar bahçelerinden. "Eğer üzümler güzel olmazsa, şarap da güzel olmaz" diyor.

Maharetli elleriyle yaptığı 'Paskalya' kurabiyelerini bize ikram eden Nasra Teyze, üç kız, iki oğlan annesi ve hiçbiri de Süryanice bilmiyor:

"İncil okumasını biliyorlar; anlıyorlar, ama konuşamıyorlar. Ben de Süryanice anlıyorum ama konuşamıyorum. Biz evde Arapça konuşuyoruz. Kürtçeyi de anlıyorum, ama konuşamıyorum. Eskiden dikiş dikiyordum, onun için Kürtçeyi anlıyorum, ama iyi konuşamıyorum. Biz

evde Arapça konuşuyoruz. Annem ve babam evde birbiriyle Süryanice konuşuyorlardı. Arapça da konuşuyorlardı. Mardin'deki bütün Süryaniler Arapça konuşur; sadece Rahipler ve Metropolitler Süryanice konuşuyor. Kilisede de Arapça konuşuyoruz, yalnız ibadetlerimizi Süryanice yapıyoruz. Süryanice konuşanlar da var, ama birkaç evi geçmiyor. Süryaniceyi hepimiz anlıyoruz, ama konuşamıyoruz. Türkçe bilmiyoruz, sadece gel-git gibi birkaç kelime biliyoruz.

Midyat'ta çok Süryani olduğu için birbirleriyle Süryanice konuşuyorlar. Hepsi Arapça biliyor. Oradaki Süryaniler Kürtçe ve Türkçeyi de biliyor. Midyat'a bağlı 'Baksiyan' köyünde bütün Süryaniler Kürtçe ve Süryanice konuşuyor, ama Midyat Merkez Arapça ve Süryanice konuşuyor. Dargeçit'teki Süryaniler de Kürtçe ve Süryanice konuşuyor ama çok azlar. Dil, yöreye bağlı olarak değişiyor. Önceleri, okullar dahi Arapça idi. Onlar da Arapça eğitim gördüler. Mardin'de ecdatlarımız dahi Arapça konuşuyorlardı. Süryanilerin çoğu Midyat'ta olduğu için, Mardin'de de azınlık olduğumuz için Arapça konuşuyorduk. Midyat'a ibadet için gidiliyordu. O zamanlar da vasıtalar olmadığı için, gidiş-gelişler çok zor oluyordu.

Biz Müslümanlığı kabul etmedik. Bütün soyumuz Hıristiyandır. Arap ve Kürtlerle ilişkilerimiz çok iyi. Bizim bayramlarımıza gelip bizi kutluyorlar. Aramızda hiçbir problem yok. Aslında aramızda Süryanice konuşmak istiyoruz, ama yılların verdiği etkiyle Arapça konuşuyoruz. Midyat'a gittiğimiz zaman, Arapça ve Süryaniceyi bir arada kullanıyoruz. Bazen Süryanice, ama çoğunlukla da Arapça konuşuyoruz. Midyat'taki Süryanilerin ilişkileri birbiriyle olduğundan genellikle Süryanice konuşuyorlar. Hz. İsa da ilk konuştuğunda, Süryanice konuşmuş. 'Şeyno, İşlono, Sılamı Aleyküm' demiş. Genel inanış bu!

Ben, Amerika'ya, Kanada'ya, Arjantin'e, İsveç'e, Suriye'ye, İsrail'e, Kudüs'e, Mıksiye (Hacı) olmaya gittim. 8 ay boyunca dolaştım. Yurt dışındaki akrabalarımızın durumu çok iyi olmasına ve benim de onlarla birlikte kalmamı çok istemelerine rağmen, Mardin dışında bir yerde yaşayamayacağımı söyleyip, geri döndüm. Bütün çocuklarım,

yurt dışına gitse dahi, ben Mardin'de kalacağım ve burada öleceğim. Bizim toprağımız, Trabmormihail Kilisesi'nin bahçesindedir. Onun dışında bir yer olamaz.

Bir kızım İsveç'te, diğer oğlum ve kızım İstanbul'da, erkek kardeşim İstanbul'da, Mardin'de de bir oğlum ve bir kızım var. Torunlarım var. Herkes Mardin'i terk etse dahi, benim ölümüm burada olacak. 'Mardin dışında olan bütün Süryanilerin ruhu Mardin'dedir'. Benim çocuklarımin ruhu da Mardin'dedir."

UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER KURULUYOR

27 Kasım 1927 tarihli ve 5858 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Birinci Genel Müfettişlik kurulur. Bu Umumi Müfettişler, günümüzdeki "Olağanüstü Hal Bölge Valileri"nden daha etkili ve yetkili konumdadırlar. Çıkarılan yasa maddeleriyle kendilerine her türlü yetki verilen bu Müfettişler, Kürt halkı üzerinde "astığı astık, kestiği kestik"tir. İsmail Beşikçi 'Umumi müfettişlerin' konusunda şu bilgileri veriyor:

"Birinci maddesi ile Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Van illerini kapsamak üzere Genel Müfettişlik (Genel Valilik) kurulduğu açıklanmaktadır. Kısa bir zaman sonra Ağrı ili de bu Genel Müfettişliğin yönetim alanı içine alınmıştır. O sıralarda Muş, Bitlis'e bağlı bir kasaba idi. Bingöl, Tunceli ise Elazığ'a bağlı idi. Böylece Kürdistan'da ilk Genel Müfettişlik kurulmuş olmaktadır." (Beşikçi, 1992: 57)

Birinci Genel Müfettişliğin kurulmasından bir süre sonra diğer Genel Müfettişler kuruldu:

"Genel Müfettişlik kurma yetkisini hükümete veren kanun gereğince, 19 Şubat 1934'te İkinci Genel Müfettişlik kuruldu. Bu tarihte 2-150 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan bu Genel Müfettişlik, Çanakkale, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illerini içine alıyordu.

Üçüncü Genel Müfettişlik, 6 Eylül 1935 tarihli ve 2-3199 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kuruldu. Bu Genel Müfettişlik, Erzincan,

Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Trabzon ve Rize illerini kapsıyordu. Ağrı ili de Birinci Genel Müfettişlikten alınarak İkinci Genel Müfettişlik bünyesi içine sokuldu.

Dördüncü Genel Müfettişlik ise 6.1.1936 tarihinde, yani Tunceli Kanunu'nun kabulünden bir hafta kadar sonra 2-3823 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kuruldu. Bu 'Dersim sorununu halletmek' için kuruldu. Tunceli, Bingöl illerini içeriyordu. Elazığ ili de Birinci genel Müfettişlik bölgesinden alınarak Dördüncü Genel Müfettişlik bölgesi içine alındı.

Genel Müfettişlikler, yani Genel Valilikler 1948 yılına kadar faaliyetlerini sürdürdü." (Beşikçi, 1992: 61)

Genel Müfettişler bölgelerinde oldukça geniş yetkilere sahiptiler: "Genel Müfettiş, mıntıkası içinde hükümetin vekilidir. Ve bakanların temsilcisidir. Bu sıfatla başta valiler olmak üzere bütün memurlar kendisine karşı sorumludurlar. Gördükleri işler ve yaptıkları faaliyetler hakkında açıklama yapmak ve hesap vermek zorundadırlar." (Beşikçi, 1992: 58)

İsmail Beşikçi'nin de belirttiği gibi, "Tahrir-i Sükun Kanunu'nu ve uygulamalarını da düşünürsek, Kürdistan'ın Tek Parti dönemini de aşarak (1923-1949) arasında Genel Müfettişlik (Genel Valilikle) yönetildiğini söyleyebiliriz." (Beşikçi, 1992: 62)

İsmail Beşikçi, "Kürt halk yığınlarının, Kürdistan'dan kitleler halinde sürgüne gönderilmelerine karşılık, Karadeniz'den, özellikle Lazları, Kürdistan'a yerleştirmek için özel bir gayret gösterilmiştir. Fakat, Kürdistan'dan başka yerlerde de Genel Müfettişlik kurulmasının temel amacı, Kürdistan'daki sömürgeci uygulamaları gizlemektir" der. (Beşikçi, 1992: 63)

Kürdistan'da yaptıkları 'acımasız' uygulamalarıyla ünlünen 'Umumi Müfettiş'lerden biri de 'Abidin Özmen'dir. Gazeteci-Yazar Saygı Öztürk'ün ele geçirip yayınlattığı, I. Umumi Müfettiş Abidin Özmen'in ünlü Kürt Raporu'ndan çarpıcı bölümler aktarmak istiyoruz:

UMUMİ MÜFETTİŞ ABİDİN ÖZMEN'İN KÜRT RAPORU

“İnönü'nün raporundan sonra bölgeye ünlü bir isim gönderildi:

Umumi Müfettiş Abidin Özmen:

“İsmet İnönü'nün gezisinden sonra raporunda belirttiği ‘alınması gerekli önlemler’ konusunda her bakanlık üzerine düşeni yapmaya başladı. Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde ‘Türk bölgeleri’ oluşturmak için de plan hazırlanmıştı.

İsmet İnönü'nün raporundan sonra nüfus müdürlüklerine yaptırılan gizli araştırma bölgedeki nüfusun durumunu ortaya koydu. Diyarbakır, Bitlis, Van, Hakkari, Muş, Mardin, Urfa, Siirt illerinde iki yüz yirmi sekiz bin iki yüz seksen iki Türk'e karşılık, yedi yüz altmış beş bin yüz elli Kürt, beş bin seksen beş Ermeni, yirmi bin beş yüz sekiz Süryani, doksan iki bin iki yüz yetmiş dört Arap bulunduğunu ortaya koydu. Bölge tam anlamıyla bir mozaikti. Orada Katolik, Roma Katoliği, Yezidi, Ermeni Katoliği, Keldani Katoliği, Protestan, Musevi, Çeçen de bulunuyordu.

İnönü'nün raporundan sonra Bitlis, Diyarbakır, Van, Hakkari, Muş, Mardin, Urfa, Siirt illerini içine alan 1. Umumi Müfettişliği'ne Abidin Özmen atandı...” (Öztürk, 2008: 72)

Özmen, bölgede yaptığı araştırmalardan sonra çok ayrıntılı bir rapor hazırlar. Bir örneğini başbakana sunar ve raporunu Ankara'da yapılan toplantıda açıklar.

Rapora, “Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesindeki Bitlis, Diyarbakır, Van, Hakkari, Muş, Mardin, Urfa, Siirt vilayetlerinin iç siyasi durumları hakkında rapordur” diye başlar ve amacını şöyle açıklar:

“İlk sözde, netice ve gayemi derhal bildirmek isterim. Raporumun hedefi, Kürtlük işini herhangi bir hal şekline getirerek tabiatın birçok varlıkları ve zenginliklerle doldurmuş olduğu bu bölgenin daima Türk vatanının öz ve ayrılmaz bir parçası olarak kalmasını temindir. Bu yazımda, istatistik, teşkilat ve bayındırlık işlerinden neye temas edersem edeyim, bu açıklamamın üçü de aynı gaye için yapılacaktır.”

Şeyh Sait hadisesi Kürtlük duygusunu büyüttü

“Şeyh Sait hadisesi Kürtlük duygusunun besleyip büyüttüğü bir vakadır. Haço’nun, Sasonluların, muhtelif semtlerdeki muhtelif şahısların kalkınması bir pilin verdiği cereyanın tesirinden başka bir şekilde tefsir edilemez. Ağrı vakası da aynı amaca hizmet etti.

- Zeylan vakasını körükleyenler, Kürtlüğe dayanmışlardır.

- Seksen-yüz avenesiyle hükümet kuvvetlerini senelerce işgal eden Ali Can, Seyithan çeteleri bu gaye uğrunda çalışmışlardır.

- Melefanlı Mehmet Ali Yunus’un, bugün oğlu Abdurrahman’ın Sasonlulara akıl hocalığı, orada bir beylik kurmaya çalışması Kürtlük duygu ve beylik isteğinin yarattığı bir hadisedir.

- Hasenanlı Ferzende, Hasenanlı Ado, Yado, Alican, Seyithan, Gevalı Adil, İzzet, Musa, Simko, Cebranlı Halit, Hasenanlı Halit, Bitlisli Mazlup Ziya, İhsan, Nuri Hoca gibi ölü veya diri birçok şahıslar bugün halk arasında milli kahraman olarak kabul ediliyor.”

“Büyük başkanımızın istediği Kürtlük meselesi halledilemedi”

Umumi Müfettiş Abidin Özmen, “Büyük Başkanımız İsmet İnönü, 1935 yazında doğu vilayetlerinde yaptığı incelemede birçok zararlara ve noksanlıklara temas buyurmuşlardır” diyor ve raporunu şöyle sürdürüyor:

“Dersim işi konusunda hükümetin beliren kararından bilgi sahibiyiz. Fakat umumi Kürtlük meselesi henüz halledilmemiş ve programlanmamış vaziyettedir.

Her zaman, her işte ve dünyanın bile en büyük işinde en doğruyu ve çıkar yolu bulup tahakkuk ettiren devlet ve hükümet reislerimizin bu işte de en isabetli kararlar alacağına hiç şüphe olmamakla beraber raporumu bir neticeye bağlamak için bazı önerilerde bulunmak isterim.”

Kürtler için ne düşündüğünü şöyle açıklıyor:

“On altı doğu vilayetinde 1927 nüfus sayımı istatistiklerimizin gösterdiğine göre bir milyona yakın Kürt vardır. Bu Kürtler tamamen

asimile edilerek cennet kadar güzel olan oturdukları ülke, Türk vatanının ayrılmaz bir parçası haline mi getirilecektir, yoksa herhangi bir tepki sonucu doğacak ufak tefek vakaya bile meydan vermemek üzere hükümet kuvvetlerinin kontrolü altında birçok senelerden beri sürüp gelmekte olan halin devamını kabul etmek tarafına mı gidilecektir? Bu halde ileri gelenlere hürmet gösterip, bahşış vererek bugün için nispi sükun tesis etmek, yarın gelecek hadiseleri o anın müsaadesine göre halletmek.

Benim düşüncem, devletin iç ve dış siyaseti müsait olduğu anda birinci şekli ihtiyar etmek tarzındadır. O kadar ki, doğu ve güney sınırlarımız dışında Kürtlük gayesiyle uğraşanlar bu sınırlar içinde kendilerinin konuştuğu fiili anlar ve hisleri onlarla müşterek adam kalmadığına kanaat getirsinler.”

Abidin Özmen, Kürtler için asimilasyonu, yani Kürtlerin eritilerek Türkleştirilmesi ve bu yolla yok edilmesi yolunu öneriyor; bu amaç için izlenecek yolun “bir” olmadığını, birçok kuvvetlerin değişik yollardan yürümesi gerektiğini ifade ediyor ve bunları şöyle sıralıyor:

“A- Doğu vilayetlerinin Van Gölü havzası, Muş Ovası, Bulanık ve Malazgirt kazaları, trenlerin ve şoselerin uğradığı sahanın iki tarafı Türk muhacirlerle iskan edilmelidir.

Bugünkü şekil doğu vilayetlerinin çok mühim olan iskan işini halle yeter değildir.

Bu iş için, senelere ayrılmış bir program iskan sahası olan arazi üzerindeki tasarruf hukukunu kanuni şekilde teyit veya iptal, araziyi düzenli paftalara taksim, elinde mevcut malzemesi muhtelif sanatkar ve ustalar ile derhal modern bir köy kurmaya muktedir ve sırf bu işlerle uğraşan idareci, hakim, doktor, bir mühendis, bir mimar, bir fen memurundan oluşan daimi köy kuran komisyonlar yapmak lazımdır.

Bu komisyonlar birkaç sene devam etmek suretiyle senede en aşağı üç yüz ev kurmalıdır...

Senelerce devam etmek suretiyle, yüzer hanelik her sene üç-beş Türk köyü kurmanın önemini büyük görüyorum.

İleri bir milletin kültürü, asimile edebilir. Yoksa bin bir ihtiyaç içinde yırtık pırtık beyaz don ve mavi fermane ile vücudunu saklamaya çalışan sıtmal ve berbat eski izbelere yerleştirilip yarı aç yarı çıplak hastalıklı bir halde bulunan ve her gün bir dava ile elinden hükümetin verdiği arazi mahkeme kararıyla alınmak istenen bir göçmen, iri-yarı vahşi kıyafetli olsa bile üstü başı sağlam, zinde bir dağlı Kürt'e temsil (asimilasyon) elemanı olamaz.

İşte bunların hepsinin önüne geçecek olan şekil yukarıda arz ettiğim gibi her türlü kanuni yetkiye sahip komisyonların Umumi Müfettişlik'e bağlı olarak ve emirlerine para hazır bulundurulularak faaliyete başlattırılmasıdır. Bu iş için seneden seneye tahsis edilebilecek para ile değişir ise de en az bu şekilde iktisadi, kültürü yerinde 300 hanenin bile tesirini göstereceğini kabul etmek icap eder. Bunu temin edecek bir proje ve programı sunacağım."

"Türklük aşılacak azimli öğretmenler görevlendirilmeli"

"B- Lisan öğretmek işi.

Türk camiası içinde kaynaştırmak istediğimiz kimseleri Kürtçe yerine Türkçe ile konuşur hale getirmek icap eder. Bu söz götürmez bir gerçektir.

Bunun için, yemesi, köyünde köylüsünün, anasının, babasının yediğinden ayrılmak, yatağını basit tahta kerevetini kendilerine temin ettirmek suretiyle devşirme ile köy çocuklarını alıp yatılı mektepler kurmak icap eder.

Bu mekteplerin binası geniş, hastanesi, eczanesi yerinde müstakil veya tez uğrayan bir doktorun kontrolünde, Türklük aşılacak kabiliyetiyle yetişmiş, azimli, çalışkan öğretmenlerin idaresinde olmalıdır. Bu yapıyı ve teşkilatı hükümet kurmalıdır.

Bu okullarda sırf Türkçe konuşmayı ve Türklük propagandasını, Türk büyüklerine karşı sevgiyi uyandıracak bir program takip edilecek, öğrenim süresi üç yıl olup çocuk senenin on, on bir ayı da okulda kalacak. Bunun için kanun çıkarılmalı. Bu misyoner tarzında bir temsil (asimilasyon) takibidir. Bu okul kaza merkezlerinde, hatta

kalabalık memuru, subayı olan nahiye merkezlerinde genel beş yıllık okullara engel olmayacaktır.

Bugün vilayetlerin bütçeleriyle ancak kazalarda ve bazı nahiye-lerde çok sınırlı köylerde üç sınıfı okutan öğretmenlerle idare edile-bilmektedir.

Büyük Türk köylerinde de beş sınıflı program üzerine kurulu okulların varlığı kabul edilebileceğine göre vilayetlerin zirai, veteri-ner birçok işleri kanuni, idari ve içtimai birçok yardımları bırakmadan parasız okul meydana getirmelerine maddeten imkan görüyorum.

Hükümetçe seneden seneye bir program altında uygun yerler-den başlayarak böyle müesseseler kurmak gerekiyor. Böyle mües-seseler ilk olarak Van'ın Gevaş, Hakkari'nin Beytüşşebap, Bitlis'in Hizan, Muş'un Malazgirt, Siirt'in Pervari, Diyarbekir'in Şerbati, Mar-din'in Derik, Urfa'nın Viranşehir kazalarında kurulabilir."

Kürtlerin asimilasyonu konusunda "Türk merkezleri kurulması"nın etkili olacağını Başbakan İsmet İnönü de, Umumi Müfettiş Abidin Öz-men de biliyor ama Özmen kendi Türk memurlarına güvenemiyor ve "Bu düşünce ve buluşun uygulanması, gündelik işleri bile çevirmek-te zorlanan gelişigüzel toplanmış memurların elinde bir varlık göste-remiyor. Devletin genel ilerlemesinin zamanla yapacağı tesirden bü-yük bir fayda yaratmak şeklinin hasıl olamadığı görülmektedir. Bu merkezlerin etkisini, ekonomik, sağlık, sosyal ve kültürel olmak üze-re üç sahada ilerletmekle mümkün olduğunu düşünüyorum" diyor.

Veteriner ve Ziraatçılar Köylerde Türkçe Propaganda Yapacak

Bunun için yapılması gerekenler de planlanmıştır. Umumi Müfet-tiş raporunda "ekonomik etkileri" şöyle sıralıyor:

"- Geniş bir bölgenin ortasında kurulacak bir Türklük merkezin-deki iktisadi hakimiyet, Kürtçe ile ilgisini katiyen kesmiş bir zümre eline geçirilmeli, diğer taraftan da mevcut tüccarlara kendisiyle mü-nasebette bulunan dağlı Kürt'ü, Türkçe konuşturmak ve hükümete ısındırmak yolunda nasıl çalışacakları münasip kimseler, halkevleri vasıtasıyla pek açık olarak anlatılmalıdır.

- Buna karşılık köy köy gezerek her çeşit eşya satan ve köylünün yumurtasını, yağını pek az bir değerle, eşya ile değiştiren ve devamlı Kürtçe konuşan ve bir ihtimal köylüyü kasabalara yanaşmaktan uzaklaştırması mümkün olan ayak satıcılarını ortadan kaldırmak lazım gelir.

- Türk'ün, Türk işçi başı kullanmak suretiyle kuracağı fabrika ve imalathaneler etkili olacaktır.

- Ziraat memurlarının, baytarların (veteriner) atlı ve seyyar bir hale konması ve devamlı köylerde gezerek köylü ile konuşup propaganda yapması düşünülen merkezlerin ekonomik etkilerini artıracak tedbirlerdendir.”

Kürt kızıyla evlenecek Türklere bazı haklar düşünüldü

“- Her vilayetin bir sağlık müdürü ile gerek vilayet ve gerek kaza merkezlerinde, yetecek kadar kaza sağlık doktorları bulunmalıdır. Bu doktorlara icabı kadar ücret verilmeli, hayvanı olmalı, sağlık işine ait hiçbir mesele onun müdahalesi dışında kalmamalıdır.

- Doktorların muayene ve tedavi ücreti almaları yasaklanmalı. Böyle bir sağlık doktorunun yanındaki imanlı birkaç sağlık memuru ve dispanseriyle, köy gezileriyle kültür merkezlerinin en derin rolünü oynayan bir varlık olacağı şüphesizdir.

- Nahiye müdürlerinin atlı olmaları, köy köy gezerek halkla temas etmesi, Türk, Kürt ve Alevi ailelerin birbirlerine kız alıp vermeleri, asker ve memur olarak batı halkından bu bölgeye gelip Kürt kızlarıyla evlenip burada yerleşecekleri arazi verilmek suretiyle iskanda sosyal tesirler arttırılmış olur.”

Halkı sürükleyecek memur, bilgili müdürler, nur saçacak öğretmenler

Kültürün etkili olabilmesi için “Türk merkezi yapılan kasabaların, etrafa nur verecek kadar gelişmiş olması gerekiyordu. Bunun için halkı arkasından sürükleyecek idare memurlarına, gençliğe etkili olacak bilgili; gaye uğrunda çalışan milli eğitim müdürlerine, saçacakları

irfan nurunun dört duvar arasına sıkışıp kalmasını hazmedemeyecek, geniş bir çevreyi aydınlatacak öğretmenlerin kültür merkezlerinde birleşmesi lazımdır.

Üzüntüyle kaydetmek gerektirir ki, henüz kültür merkezlerine düşünce taşına memur tayin etmiş değiliz. Bugünkü memurlarımız da kendilerinden beklenen bu gayeyi temin edecek karakterde değildirler. Büyükler tayin edilirken özen gösterilmeli, küçükler için umumi müfettişlik merkezinde kurs açılması lazımdır” diyor.

Kültür merkezlerinde Türk kültürü aşlamak hedefleniyor. Yoksa Kürt de kendisine bir kültür bulmak yoluna girerse işin daha zorlaşacağı, bu programı hazırlayan müfettişler de biliyor.

Köylüye tercüman, Kürtçe konuşan memura önce para cezası
Abidin Özmen önemle,

“C- Temsilin (Asimilasyonun) süratle temini için Kürtçe konuşmak meselesi üzerinde durmak lazımdır” diyor. Halkevlerinin, bütün aydınların, devlet dairelerinde bütün memur ve hizmetlilerin özellikle görev başında Kürtçe konuşmasına kesinlikle izin verilmemesi de önlemler arasında yer alıyor. Peki orada işi olan köylü ne yapacak? Umumi Müfettiş Abidin Özmen bu konuyu da raporunda şöyle açıklıyor:

“- İşli olan köylü, Türkçe bilmiyorsa bile memur derhal onunla Kürtçe anlaşmaya başlamamalı, memur olmayandan bir tercüman getirmeye mecbur tutulmalıdır. Bu suretle yaratılacak zorluk onu meramını Türkçe anlatmaya zorlayacaktır.

- Memurlardan Kürtçe konuşanlar, birincisinde yazılı ihtar, tekrarda maaş kesilmesi, Kürtçe konuşmaya devam ederse memuriyetten çıkarılmalı.

- Kürt, düzenli hükümet teşkiline, sebebi ne olursa olsun alışmış değildir. Kendisince en kuvvetli şahsiyet kabilenin reisi, köyün ağası, ektiği tarlanın ve kullandığı öküzün sahibi olan adamdır. Onun sözüne kanar, onun emirlerinin tahakkuku için çalışır. Cumhuriyet devrinde bağ gevşemiş ise de tamamiyle kırılmış denemez.

- Menfaatleri kaybolan şeyhler, halkın mesaisini istismara almış ağalar, dışarı ile münasebette bulunan propagandacılar, çetecilik yapanlar, hükümet kuvvetlerine karşı gelenler, kaçakçılık yaptırıcılar, geniş arazi işletenlerin zararlarının çok olacağı umulur. Bu gibi şahısların da Kürtler arasında seçilip çıkarılması (asimilasyonu zor olduğundan) lazımdır.

- Esasen hükümet bu sene üç bin kişinin batı illerine alınması uygulamasını kabul etmiştir. Böylece on beş yirmi yıllık düzenli bir programla (Kürt) halkını ortadan kaldırmış, kalanları da Türk kültürüne yönelmiş bir hale getirmiş olacaktır. Bu son tedbire müracaat etmeden asimilasyon işinin başarılı olacağına imkan görmüyorum.

Asimilasyon işinde Halkevlerine önem verilecek

D- Temsil (Asimilasyon) İşinde

- 1- Halkevlerine önem verilmesi,
- 2- Okuma odaları açılarak halka ajans ve gazete ve mecmua okutturulması,
- 3- Türk eserlerini çok güzel bir surette teşhir edecek müzeler kurulması gibi teşebbüsler, seyyar temsili oyunlar tertip ve halk türkülerini söyleyecek temsil (asimilasyon) grupları yapıp gezdirmek ve köy sinema ve radyoları tesis etmek de iyi netice verecek uygulamalardır. Asimilasyon konusundaki fikirlerimi böylece açıkladıktan sonra gerek temsil, gerek kuvvete istinadeden idare şekli kabul edilmiş olsun, yapılması gereken işler vardır ki onlara temas etmek gerekliliğini duyuyorum:

Kürtlüğün kaldırılması için yola ihtiyaç var

Kürtlüğün yok edilmesi için acil yol yapımına ihtiyaç olduğunu belirten Özmen, bu konuda şu önerilerde bulunuyor:

Madde1- "Kürtlüğün kaldırılması veya sağlam iradenin kurulması için yola ihtiyaç vardır. Her ne kadar yaz günlerinde bölgenin hemen her kazasına tekerlekli vasıta ile sevk etmek mümkünse de yağmur mevsimi başladıktan sonra herhangi bir hareket ve sevkıyat

anında tekerlekli araçlarla bunu Diyarbekir'den ileri götürememek vaziyetiyle karşılaşılır. Değil böyle askeri bir zaruret emniyet, asayiş, kültür gibi manevi lüzumlar ve temsil (asimilasyon) adımları bile yola gitmek zorundadır. Yapılacak yol uzuncadır.

A- Diyarbekir, Silvan, Melefan, Ziyaret, Bitlis, Tatvan,

B- Ziyaret, Siirt, Pervari, Çatak, Van,

C- Van, Başkale, Hakkari, Pervari,

D- Mardin, Savur, Midyat, Gercüş, Siirt.

İşte bu yolların inşası bu bölgeyi anavatana daima sağlam bir halde bağlayacaktır."

Askere alınan Kürtler amale taburlarında çalıştırılacak

Kürtlerin ancak yüzde yirmisinin askere alındığına dikkat çeken Özmen, askere alınan Kürtler için şu ilginç öneriyi yapıyor:

"Esasen tam Kürt olan muhitte askere icabet %20 raddesindedir. Her türlü şahsi düşünceleri atarak Kürtlerin askerliğini amele taburlarında geçirtmek ve bu yolları kendilerine yaptırmak ve bu esnada Türkçe öğretmek, temsillerine (asimilasyonlarına) çalışmak şıklarını da takip etmeği kabul edilmez bir fikir addetmiyorum."

Doğu sürgün yeri olarak görülüyor

Abidin Özmen, doğu illerinin önemli bir derdinin memur meselesi olduğuna değiniyor, yani doğunun o dönemde de "sürgün yeri" olarak görülmesinden yakınıyor ve bu konuda şöyle diyor:

- 1- Batı vilayetlerinden kaldırılmaları gereken memurlar doğu vilayetlerine gönderilmektedir. Benim teşkilatıma bile yerinden uzaklaştırılması gereken memur gönderilmeye teşebbüs eden bakanlık olmuştur. Çünkü gönderme işini ellerinde tutan komisyonlar, müsteşarlar bölgenin özelliğini en değerli bir memurun çalışacağı bir saha olduğu fikrini henüz teslim etmemişlerdir.
- 2- Memur vazife başına geldikten sonra çalışmaya, vazifeye önem vermiyor. Bu, bir taraftan şahsi kabiliyet meselesi olduğu

gibi, muhitin verdiği bazı elemeler de bu hali artırıyor veya doğuruyor.

“Buradakiler ulusal duyguyu her şeyin üstünde tutmalı”

Abidin Özmen, “Kürtlük hakkında ne şekilde hareket edersek edelim, idaresi başında bulunduğum bölgenin, memleketin diğer taraflarına hiçbir yönden benzeyiş olmadığını, aynı kanunlarla idaresine devam etmenin bu bölgede arzu edilen huzur ve sükunu ve temsil işini halledemeyeceğini kabul etmek zarureti vardır” diyor:

“Bölgeyi bugün Kürtlük propagandası, yarın Kürtlük bağımsızlık cereyanı kaplasa, bugünkü adli prensiplerin memleketi kurtaracağına kanaat getiremiyorum. Meğer ki bölgedeki amme hukuku müdafii olacak arkadaşlar ulusal duyguyu her şeyin üstünde tutmaya azmetmiş şahıslar olmalı.”

Özmen, bölgede özel bir adliye rejimi kurulmasını istiyor ve bunun için şu önerilerde bulunuyor:

- 1- Sulh, hukuk, ceza ve sair unvanları kaldırıp her kazada, her çeşit davaya bakabilecek kaza hakimliği kurulmalı,
- 2- Bölgenin uzak olmasına karşı adli işlerin etkisi gerektiğinden her davanın temyize gitmesinin önüne geçmek için Bitlis ve Diyarbakır'da üçer kişiden oluşan istinaf mahkemesi kurulmalı.
- 3- Sorgu hakimlerinin uygun bulmasıyla kaza hakimlerinin ilk tahkikata başlayarak neticeye göre karar vermesi sağlanmalı.
- 4- İlk ve istinaf mahkemelerinde verilen kararlar kati hüküm olarak kabul edilmeli.

Abidin Özmen, 7 Aralık 1936 yılında İçişleri Bakanlığı'nda yapılan toplantıda konuşmasını şöyle tamamlar:

“Bu raporunda arz edilen hususlardan Umumi Müfettişlikçe yapılabilecekler yapılmakta ve takip edilmekte olmakla beraber, Türk'ü büyük saadetslere kavuşturan ve Türk vatanını her gün fersahlarca ileri götüren büyük Hükümet Reisi İsmet İnönü'den memleketin

görebildiği bir derdinin hal ve takibi için direktifler alabilmek gayesini güderek yazdığımı arz eylerim." (Öztürk, 2008: 71-86)

Gerçekten de Abidin Özmen'in önerdiği gibi, "Kürt Bölgesi" tam anlamıyla bir sömürge gibi yönetilmiş; bölgenin Türkleştirilmesi için binlerce aile yerlerinden yurtlarından edilerek, 'asimile' olmak üzere Türklerin içine yerleştirilmiş; kurulan mahkemelerle binlerce insan ya infaz edilmiş, ya da zindanlarda çürütülmüş; uygulanan asimilasyon politikalarıyla da insanlar kendi dillerini bile konuşamaz duruma getirilmişlerdir. Asimilasyon politikasının uygulandığı yer tabii ki okullar ve bu politikayı yürütenler de, Abidin Özmen'in belirttiği gibi eğitimcilerdir. Başta okul müdürleri olmak üzere, bu gayeyle yetiştirilen öğretmenler, gerçekten de devletin asimilasyon politikasını en iyi bir şekilde uygulamışlardır.

1936 yılı İlkokul Müfredat Programına göre de, ilkokulun amaçları şöyledir:

"İlkokula devam eden çocukları, kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, laik, inkılapçı yurttaşlar olarak yetiştirmek, Türk milletini, Komutayı, Türk devletini saygın tutacak ve tutturacak fikirleri bütün yurttaşlara aşılarmayı kendisine bir vazife bilecek talebe yetiştirmek." (Günümüze kadar gelen müfredat programlarının amaçları da aşağı-yukarı aynı içeriktedir)

Mustafa Kemal Atatürk de, "Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin ulusal ve varsıl olması, ulusal duyguların gelişmesinde başlıca etkindir" der.

İsmet İnönü de 17 Şubat 1929 günlü bir meclis konuşmasında, "Ulusal dil ve ulusal tarih, bir ulusal varlık, hatta bir ulusal savunma sorunudur. İnaniyorum ki, her ulusun dünya görüşü ve hayat felsefesi öz dilinde saklıdır" demiştir.

Dile verilen bu hassasiyetler doğrultusunda, okullar da istenilen görevleri fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Kürt bölgelerinde Jandarmaların yerini öğretmenler almıştır. Buna birkaç örnek vermek yeterlidir:

Nurettin Yılmaz (eski milletvekili), 1938 Mardin-Cizre doğumlu:

1950-51 yıllarında Cizre ortaokulunun ilk öğrencisi oldum. Okul Müdürümüz Ahmet Özbaşı tahtaya şöyle yazmıştı:

- 1- Kürtçe konuşanlara on kuruş ceza,
- 2- Konuşanı ihbar edene beş kuruş mükafat,
- 3- Kürtçe konuşanı gören, öğrenciyi ihbar etmezse, ona on kuruş ceza.

Mahmut Aslan, 1959 Mardin-Kızıltepe-Uluköy (Gundeazer) doğumlu:

Kürtçe konuşanlar için öğretmenimizin başka bir yöntemi vardı ki, bu hepimizin korkulu rüyasıydı. İspinyoncular, Kürtçe konuşanları tespit eder, isimleri gizlice öğretmene verirdi. Şikayet edilen kişi Kürtçe konuştuğunu kabul ettiğinde, bir kütüğe (odun) ip geçirilir, cezalının boyuna asılır, başka bir Kürtçe konuşan bulunana kadar kütük boyunda taşınır, bundan kurtulmak için de kütüklü öğrenci kendisine av arardı.”

Ahmet Türkmen, 1965 Bingöl-Karlıova doğumlu:

“Köyde herkes Kürtçe konuşuyordu. Kimse Türkçe bilmiyordu. Öğretmenimiz bize Kürtçe konuşmamızı yasaklamıştı. Her sabah okula giderken öğretmenimiz dilimize bakar ve ‘Sen evde Kürtçe konuşmuşsun’ diye bizi azarlardı. Ayrıca saçlarımızı çeker, ‘öğretmenimizin eline kaç saç teli gelmişse’ o kadar çok Kürtçe konuşmuş olurduk. Sonra da parmaklarımızı birleştirerek cetvelle dayak atardı veya sınıfta tek ayak üzerinde bizi durdururdu. Kürtçe konuştuğumuzda, kışın soğukunda karlar üzerinde bekletildiğimiz çok olurdu. Ayrıca öğretmenimiz bizi sık sık azalar; ‘Siz vahşisiniz, bu mağara dilidir, böyle giderse siz insan olamazsınız’ diye hakaretler yağdırırdı.”

Ahmet İlhan, 1967 Şırnak, Gümüşyazı (Sewadi) köyü doğumlu:

“Öğretmen, Kürtçe konuşmamamız için her gün bize Kur’an ve bayrak üzerinde yemin ettiriyordu. Biz başta olmak üzere ailelerimiz

de hiç Türkçe bilmediği için her gün bu yemini bozuyorduk. Yemini bozduğumuz için de 'çarpılınz' diye korkuyorduk."

AZINLIKLARDAN SORUMLU IX. BÜRO'NUN HAZIRLADIĞI KÜRT RAPORU

Azinlıklara ait işlere bakan IX. Büro'nun, CHP Genel Sekreterliğine sunduğu Raporu'nda Kürtlere de büyük yer verilmektedir. Bu raporda yer alan çok çarpıcı bölümleri aktarıyoruz

Bir kısım Doğu ve Cenupdoğu Vilayetlerinde Ekseriyet Teşkil Eden Kürtler.

Kanaatimize göre Türkiye'de en mühim milliyet meselesi Kürt meselesidir. Eldeki istatistiklere göre otuz bin Vilayette muhtelif lehçelerle Kürtçe konuşan nüfusun sayısı bir buçuk milyonu geçmektedir... Irkları, eski milliyetleri ne olursa olsun, bunlarla aramızda millî birliğin en esaslı amili olan dil birliği yoktur. Bu realiteyi açık ve sarîh olarak görmek lazımdır. "Dağ Türkü, Yayla Türkü" gibi tabirlerle hakikati kendi gözlerimizden saklamak zarardan başka bir şey getirmeyeceği gibi, bunların Türk olduğuna da mazileri ne olursa olsun bugün ne kendilerini ve ne de başka bir kimseyi inandıramayız. Bunun için memleketin büyük bir kısmında yabancı bir unsurun toplu olarak yaşadığını bilmek ve itiraf etmek ve buna göre tedbirler almak zaruridir...

Bağlı haritaya bakacak olursak Ağrı, Hakkari, Van, Bitlis, Muş, Bingöl, Tunceli, Siirt, Diyarbakır, Mardin ve Urfa vilayetlerinde Kürtler nüfusun yüzde altmışından fazlasını teşkil etmekte ve muayyen bir memleket parçasında ekseriyet halinde bulunmaktadır...

Bu durumu göz önüne alarak memleketin bu kısmı için müstacalen (acilen) hususi tedbirler almaya mecburuz. Bir taraftan Kürt nüfusunun çokluğu, diğer taraftan oturdukları sahanın genişliği dolayısıyla Çerkes, Arnavut, Gürcü gibi küçük yabancı kavimler için teklif ettiğimiz temsil (asimilasyon) tedbirleri bu sAha için kafi değildir.

Burada alacağımız tedbirler daha esaslı ve şumullü (kapsamlı) olmalıdır. Gerek mübadele ve gerekse hicreti kolaylaştırma yoluyla memlekette mevcut gayri Türklerin azaltılması esas olmakla beraber bu hususta hatıra gelen birkaç tedbiri aşağıda sıralıyorum.

1- Manevi Tedbir:

Manevi tedbirden maksadım, memleketin bu parçasının anavatanın herhangi bir köşesinden burası en zayıf ve tehlikeli yerimiz olması dolayısıyla, hususi bir itinaya muhtaç olması...

2- İskan Tedbiri:

Sadede girmeden şurasını arz edeyim ki Türkiye Cumhuriyeti "Birlik Bir Millet" yaratmak işini daha ilk kuruluşunda göz önüne almış ve malum mübadeleyi yaparak memleketimiz için çok mühim olan Rum davasını Anadolu için halletmiştir. Yalnız Türkçeden başka dil konuşan Müslüman vatandaşların temsili (asimilasyonu) işinde esaslı adımlar atmak için henüz vakit ve imkan bulunamamıştır.

Bu yoldaki son teşebbüs 21.6.1934 tarihinde neşredilen 2510 sayılı İskan Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanun "Türkiye'de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturmuş ve yayılışını" tanzim etmeği tasarlarmış ve bu hedefe varabilmek için, hükümete çok esaslı tedbirler almak imkanını vermiştir. Bu kanuna göre hükümet memleketi bu bakımdan muhtelif bölgelere ayırarak buralara toplu Türk muhacirler iskan etmek, buralardan dilediği kimseleri dilediği yerlere nakletmek ve hatta büyük kitleleri oturdukları yerlerden kaldırarak başka yerlerde iskan eylemek, fertleri, sülaleleri icabında hudut dışına çıkarmak gibi çok şumullü haklara sahiptir...

Halbuki kanunun ruhu tamamen bir temsil (asimilasyon) ve dahi- li kolonizasyondur. Bu kanunun bu tarafının işleyememesinin sebebi, kısmen dünya harbinin doğurduğu durum olmakla beraber bu iş için kurulan idare mahkemesinin de bu büyük iş için yeterli olmamasıdır...

Ancak bu iskanın iyi bir netice verebilmesi için yukarıda saydığımız mıntikalara yerleştirilecek olan Türk nüfusunun miktarı buralarda

oturan Kürt nüfusuna tekabül etmeli ve medeni seviye bakımından Kürt'e üstün olan bu muhacirler mıntıklarına göre, istihsal vasıtası ve aletleriyle tam bir surette teçhiz olunarak maddeten de üstün bir hale getirilmelidir. Bu verimli ovalara yerleştirilecek olan Türk nüfusu ve bölgelerin iklimine uyan ve memleketin kesif bir surette meskun olan mıntıklarından alınabilir.

Ayrıca bu sahalara memleketimiz dışında oturmakta olan Türk nüfusu da getirilebilir. Bu hususta ilk hatıra gelen kısım Romanya ve Bulgaristan Türkleridir, ki bunlar oralarda tedrici bir surette erimeğe mahkumdurlar. İkinci kısım olarak İran'ın Kürt ve Farslarla meskun olan Şiraz bölgesinde oturan ve nüfusu iki yüz bini aşan ve büyük bir hayvan servetine malik olan Kaşkailer düşünülebilir. Bu suretle bu mıntika için hariçten bir milyona yakın bir nüfus elde edilebilir ki bu yekun Aras, Murat, Şimali Fırat ve Dicle mailelerinde oturan Kürt nüfusunun üstüne çıkar. Buralarda halen oturmakta olan Türkler de hesap edilirse mevcut Türk nüfusu büyük bir ekseriyet kazanmış olur.

Aşiretlerin İskanı:

Göçebelik devam ettiği müddetçe temsil (asimilasyon) politikasının büyük zorluklara maruz bulunduğu bugün herkes tarafından anlaşılmış bir hakikat olduğundan burada bu işin lüzumundan bahsetmek fazla olur. Yalnız bu işin de diğer umumi iskan işi gibi halen iyi işlemediğini zikretmek kafi.

Temsil İşinde Şehir ve Kasabaların Kolları:

Şark Vilayetlerinde şehirler öteden beri büyük bir temsil (asimilasyon) makinesi rolünü oynamışlardır...Binaenaleyh ilk yapılacak işlerden biri bu havalideki şehir ve kasabaların kuvvetlendirilmesidir. Bu da her şeyden evvel buralara gidecek olan her türlü yolların bir an evvel yapılması ile başlayacak ve bu yollar bu şehir ve kasabaların pazarlarını memleketin diğer iç pazarlarına açacaktır. Pazarı Türkleşen bir kasaba temsil (asimilasyon) makinemize ilave edilmiş kuvvetli bir çark demektir...

Temsil İşinde Yolun Ehemmiyeti:

... bugün demiryolunun geçtiği her yerde Türkçenin yayılmaya başladığını zikretmek bir borçtur. Diyarbakır'dan kalkarak Cizre'ye, Elazığ'dan çıkarak, Muş üzerinden Tatvan'a gidecek olan iki demir-yolu temsil (asimilasyon) işimiz bakımından yol politikamızın bel kemiğini teşkil edecektir...

Temsil İşinde Maarif (eğitim) Teşkilatının Rolü:

"... Bu mıntıkada yaşayan ve Türkçeden başka dil konuşan insanların okutulup okutulmayacağı hakkında öteden beri çeşitli fikirler serdolunduğundan bu meseleyi kısaca münakaşa edip bir hükme varmak zaruridir.

Bir topluluğun temsilinin (asimilasyonunun) ilk şartının o topluluğa kendi dilimizi öğretmek olduğu bir mütearife (bilinen şey) dir. Bir dilin de ilk evvel bu mantık ve müessir yayın vasıtası okuyup yazmaktır. İnsanlık büyük kitlelerin okuyup yazmasının henüz okuldan başka bir vasıtasını bulamamıştır. Binaenaleyh bizim de bu vasıtaya müracaatımız zaruridir. Yani biz de bu bölgedeki insanlara kendi dilimizde okuyup yazmak öğreteceğiz ve bunun için maarif teşkilatı yapacağız. Yalnız bu maarif teşkilatına şimdiye kadar takip ettiğimiz esasların dışına çıkarak hususi şekillere bağlamaklığımız lazımdır. Bunun için koyacağımız ana kaideler şunlar olacaktır:

- 1- Şehir ve kasabaların temsil işinde rollerini arz ederken burarlarda mecburi ilköğretimin devlet yardımıyla tam tatbikini teklif etmiştim. İlk iş olarak bunun ele alınması.
- 2- Bu bölgede ilk ağızda münhasıran Kürt olan köylerde okul açılmayarak ilk önce nüfusu karışık olan köylerde açılması. Şimdiye kadar yapılan tecrübelerden okul bulunan muhtelif köylerde Kürt çocuklarının Türkçe konuştukları ve Türkçenin evlere girdiği, okul bulunmayan muhtelit (karışık) köylerde ise Türk çocuklarının Kürtçe konuşarak Türklerin Kürtleştigi her zaman görülen ve idare adamlarınızca tespit edilen hadiselerdir...

- 3- Bir taraftan muhtelif köylerde ilköğretimi yayarken diğer taraftan da hususi bir maarif teşkilatıyla sakinleri münhasıran Kürt olan köylerin çocukları için bölge yatılı ilkokulları tesisine başlanmalıdır. Bu okulların hedefi bu çocuklara anadillerini unutturarak Türkçeyi anadilleri yerine ikame etmek olacaktır. Bunun için bu okullar yarı yarıya Türk çocuklarından teşekkül etmelidir.
- 4- Bu esaslar dahilinde kurulacak olan maarif teşkilatında çalışacak öğretmenlerin ana dillerinin Kürtçe olmamasına hususi surette itina ve dikkat edilmelidir.
- 5- Bir dili en iyi ve kolay öğreten anadır. Bunun için bu mıntıklarda kızların tahsiline bilhassa itina etmek temsili (asimilasyonu) bir kat daha kolaylaştıracaktır.

Dokuz maddede arz ettiğim bu teşkilat kelimenin en geniş manasıyla yalnız ana hatları göstermektedir. Bu işin bütün teferruatıyla planlaştırılması hükümetin vazifesidir.” (Bulut, 1998: 182-191)

Azınlıklardan Sorumlu IX. Büro’nun üstünde ‘ehemmiyetle’ bulunduğu konu, hiç kuşkusuz ki, ‘Maarif’ ya da ‘Eğitim’ konusudur. Eğitim, asimilasyon, yani “eritme ve yok etme” politikasının en güçlü sacayağıdır. Başta okullar olmak üzere diğer ‘Eğitim Kurumları’ ise, asimilasyon çarkının en güçlü dişlileridir; tam anlamıyla bir ‘Türkleştirme’ değirmeni görevini görür. Yukarıda da örneklerini vermeye çalıştığımız gibi, bu ‘değirmen dişlileri’ arasından milyonlarca Kürt, Laz, Çerkes, Arap, Gürcü, Boşnak vs. gibi Müslüman halkların çocukları yanında, gayrimüslimlerin çocukları da nasibini almıştır. Bu insanlık dışı uygulama, dağınık durumdaki Lazlar, Çerkesler, Gürcüler ve Boşnaklar gibi halklar üzerinde çok etkili olmuş; bu çarktan geçenler, ‘Türklerden daha Türk’ olmuşlar ve her zaman olduğu gibi, hak isteyen ve özgürlük talebi olanlara karşı ‘vurucu güç’ olarak kullanılmışlardır. Tabii ki ‘Türklerden daha Türk’ olanlar ve vurucu güç olarak kullanılanlar arasında Kürtlerin sayısı da az değildir.

Hiç kuşkusuz ki, bu çarkın en güçlü dişlileri, hazırlanan bütün raporlarda yer alan 'Leyli Okulları' ya da 'Yatılı Bölge Okulları' özellikle de 'Kız Yatılı Bölge Okulları'dır:

Emine Gündoğan (Aktaş): Hayatımda Türkçeden çektiğim kadar hiçbir şeyden çekmedim

1941 Tunceli Mazgirt- Kirzi (Yazeli) Köyü doğumlu, emekli öğretmen Emine Aktaş, bize yaşadıklarını şöyle anlattı:

"Babam, bizim köyün muhtarıydı. Nazmiye'nin İlçe Milli Eğitim Müdürü Mehmet Ali Doğan da, bizim köylü ve akrabamızdı. Muhtar olan babama haber gönderdi: 'Yeni açılmış bir okulumuz var. Okumak isteyen kız çocuklarını tespit et, al gel okula kaydedelim' diye. Babam da bizim köyden beni ve sekiz kişiyi daha alıp götürdü. Hepimiz, okul yaşlarında, altı-yedi yaşlarındaydık. Biz, eşek sırtında okula ancak bir günde varabildik. O zaman yol-yordam yoktu, bir yerden, bir yere eşek sırtlarında gidiyorduk. Böylece, Nazmiye Yatılı Okuluna başladık.

Okula başladığımızda Türkçeyi hiçbirimiz bilmiyorduk. Köyümüzde de Türkçe bilen yoktu, yalnız babam muhtar olduğundan biraz biliyordu. Okul güzeldi. Öğretmenlerimiz bize iyi davranıyorlardı. Bize biraz Türkçe öğrettikten sonra, Kürtçe konuşmamızı yasakladılar. Okulda öğretmenlerimiz, mümkün olduğunca Türkçe konuşmamızı istiyorlardı; Kürtçe konuşmamıza izin vermiyorlardı. Ama biz Türkçeyi bilmediğimiz için, kendi aramızda gizlice Kürtçe konuşuyorduk. Nazmiyeliler ise Zazaca konuşuyordu. Türkçeyi biraz öğrendikten sonra ise hiç Kürtçe konuşmadık, hep Türkçe konuştuk. Kürtçeyi ancak eve gelince konuşabiliyorduk. Biz Eylülün başında okula gidiyorduk, ancak Yaz tatilinde eve gelebiliyorduk. Kar çok olduğundan, şubat tatilinde bile evimize gidemiyorduk. Onun için Türkçeyi öğrenmemiz kolay oldu. Ayrıca, Türkçeyi geliştirmemiz için (etütlerde ve teneffüslerde) bize bol bol kitap okutuyorlardı. Böylece, Türkçemizi biraz geliştirdik. Zaten okulumuzun bütün öğrencileri de bizim durumumuzda olduğu için okulda çok fazla zorluk çekmedik

(Herkes Türkçeyi sonradan öğrenmişti). Yalnız, ailelerimizi çok özleyorduk. Bir yıl boyunca onları görmediğimiz için, onlara büyük bir özlem duyuyorduk. Tabii ki, çocuk yaşta hem dilinden, hem kültüründen ve hem de aileden koparılmak bizim için çok zor oldu. Onun için de öğretmenimizin çok istemesine ve başarılı olmama rağmen öğretmen okuluna devam etmek istemedim.

Yatılı okulu bitirdikten sonra öğretmen okuluna, okulun en iyi öğrencilerini gönderdiler. Başöğretmenimiz, 'Sen, Sen, Sen... sınava gireceksiniz, eve gitmeyeceksiniz, sizi öğretmen okulu sınavına sokacağım' dedi. Başarılı olduğum için bana da söyledi. Ama biz birkaç arkadaş öğretmenimizi dinlemedik eve gittik, çünkü ailemizden uzak kalmak bizi çok üzüyordu. Onları çok özlediğim için, ben öğretmen okuluna gitmek istemedim. Bir yıl ara verdik, sonra bizim Başöğretmenimiz babama mektup yazdı. Benim öğretmen okuluna gönderilmemi istiyordu. Okumaya meraklı olan babam, 'okula gitmeyeceğim' diye ağlamama ve tepinmeme rağmen, beni kolumdan tutup zorla okula götürdü. Babamın zoruyla, istemeye istemeye okula gitmek zorunda kaldım ve Bolu Kız Öğretmen Okulu'nu kazandım.

Bolu Kız Öğretmen Okulu'nda anadilimizin Kürtçe olması bizi bayağı zorladı. Diğerlerinin dilleri Türkçe olduğundan, kendilerini rahatça ifade ediyor ve bizden çok daha başarılı oluyorlardı. Oysa biz hem kendimizi iyi ifade edemiyorduk, hem de sosyal çevre kurmada zorlanıyorduk. Onlar Türkçeyi çok akıcı ve güzel konuşmalarına rağmen, biz onlar gibi akıcı konuşamıyor ve istediğimiz şekilde kendimizi ifade edemiyorduk. Özellikle Türkçe ve kompozisyon derslerinde çok zorluk çektim. Diğer derslerim iyi olmasına rağmen, ne edersem edeyim, Türkçe ve kompozisyon derslerimden bir türlü başarılı olamıyordum ve Lise 1'de kompozisyon dersinden sınıfta kaldım. Türkçe ve Kompozisyon dersleri, okul yaşamamız boyunca hepimizin başına dert oldu. Şunu açıkça belirteyim; hayatımda Türkçeden çektiğim kadar hiçbir şeyden çekmedim. Nihayet, öğretmen okulunu bitirdim ve tayinimi Tunceli'ye istedim ve Mazgirt ilçesinin Akpazar (Peri) nahiyesine tayinim çıktı.

Akpazar Nahiyesi'nde de durum farklı değildi. Köyden gelen öğrencilerin hiçbiri Türkçe bilmiyordu. O zaman ben de kendi geçmişimi hatırladım ve öğrencilerime çok sıcak davrandım. Tabii ki ben de onlara Türkçe öğretirken çok zorlanıyordum. Okulda Kürtçe konuşmak yasak olmasına rağmen, mecburen onlarla (bilhassa birinci sınıfta) ara-sıra Kürtçe konuşmak zorunda kalıyordum. Çok zeki olmalarına rağmen, anlattıklarımı anlamıyor (Türkçeyi anlamadıklarından) ve başarısız oluyorlardı. Bu konuda hem biz öğretmenler, hem de onlar çok zorlanıyorduk; aslında hepimiz başarısız oluyorduk.

Bir de okuldan kaçımlar çok sık oluyordu. Özellikle Türkçeden zorlananlar okuldan kaçıyor. Bütün çabalarımıza rağmen bunu engelleyemiyorduk. Kaçan çocukların ailesine haber veriyor; onları, ailelerinin zoruyla okula getirtiyorduk. Onlara o kadar iyi davranmamıza rağmen, çocukların okuldan kaçışı hiç eksik olmuyordu. Onlara niçin kaçtıklarını sorduğumuzda ise: 'E, öğretmenim, sizin konuştuklarınızı anlamıyoruz ki, niye okula gelelim?' Aslında onlar da yerden göğe kadar haklıydılar. İnsan, anlamadığı şeyi niçin dinlesin ki? Dedim ya, hayatımda 'Türkçeden çektiğim kadar hiçbir şeyden çekmedim' diye. Aslında bu konuda bizden çok Türk öğretmenler zorlanıyorlardı. Onlar, hem öğrencilerle diyalog kuramıyordu, hem de sosyal çevreye uyum sağlayamıyorlardı. Onlar bizden çok daha başarısızdı ve bir sürü psikolojik sorun yaşıyorlardı. Bir an evvel de oradan kaçma yollarını arıyorlardı. Hiç unutmam; okulumuzda Mustafa adında bir öğretmen vardı. Bir gün müfettiş geldi ve onun dersini de girdi. Onun dersinden çok kızgın çıktı. Nedenini sonra öğrendik: Müfettiş, Mustafa Bey'in Hayat Bilgisi dersine girmiş ve çocuklara sorular sormuş; hiçbiri cevap veremeyince, nedenini sormuş; öğretmen de: 'Çocuklar benim konuştuğum hiçbir şeyden anlamıyorlar ki, niye onlara Hayat Bilgisi dersini anlatayım' diye karşılık vermiş."

İdeal öğretmen Sıdika Avar: İdealist davranışlarıyla kitaplara (*Kır Çiçekleri*) konu olan Sıdika Avar'ı da Emine öğretmen şöyle anlatıyor:

“Biz Nazmiye İlkokulunda iken, Sıdika Avar da Elazığ Yatılı Bölge Okulu’nda idi. Mesela okullar açılınca, Sıdika Avar atına biner, köy köy dolaşır ve okuluna kız öğrencileri toplardı. Köylerden topladığı kız çocuklarını önce bizim okulda toplardı. Mesela bir köy için bir haftası giderdi: atına biner, köye gider, ev ev dolaşır, ailelere dil döker, onları ikna ettikten sonra kız çocuklarını alır bizim okula getirirdi. Bizim okul, getirdiği çocukların toplama yeri idi. Toplama işi bir aya yakın sürerdi. Bu çocuklar da toplama işi bitene kadar bizim okulda konaklardı. Bütün çevre köylerdeki çocukları topladıktan sonra, onları kendi okuluna götürürdü.

Yaz tatilinde ise, topladığı o çocukları tekrar bizim okula getirir; oradan da at sırtında tek tek evlerine götürür, onları ailelerine teslim ederdi. Her yaz başında ve okul açılışında mutlaka Sıdika Avar öğretmen bu işleri yapardı.

Sıdika Avar, çocukları bindirdiği atlarını Nazmiye’den kiralardı. Nazmiye’de köylülerin konakladığı bir han vardı. Bu hanlarda atlar da vardı. Sıdika Avar, işte bu atları kiralayarak öğrencilerini köylerine götürür getirirdi. Sıdika Avar, iri-yarı bir kadındı, erkek gibiydi. O kadın korku nedir bilmezdi. Gece-gündüz demeden o kız çocuklarını, o köylerden nasıl toplar, nasıl atlara bindirir ve nasıl okula götürür, aklımız almazdı.”

MECBURİ İSKAN KANUNU

21 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan İskan Kanunu, daha önce uygulamaya konan 1925 tarihli Şark Islahat Planı’nın eksikliklerini tamamlamak ve bu plana yasal bir dayanak sağlamak amacıyla çıkarılmıştır. Tarık Ziya Ekinci’nin de belirttiği gibi, bu kanunun asıl hedefi, Cumhuriyet Hükümeti ile uzlaşmayan Kürt feodallerini ve Kürt halkının ulusal taleplerini temsil eden hareketin önderlerini tasfiye ederek Türkleştirme planının gerçekleşmesini sağlamaktır:

“Kanunun ikinci maddesi Kürtlerin Akdeniz, Ege ve Trakya bölgelerine yerleştirilmelerini öngörmektedir. Uygulamada tanınmış

Kürt aileleri Burdur, Antalya, Kütahya, İzmir, Aydın, Edirne, Tekirdağ, Trabzon ve benzeri illerde zorunlu iskana tabi tutulmuş ve sürgün yaşamları Mecburi İskan Kanunu'nun kaldırıldığı 1950 yılına kadar devam etmiştir." (Ekinci, 2006: 313)

Ekinci, Kanun maddeleriyle ilgili şu bilgileri verir: Bu Kanunun 11-A ve 13/3 maddeleri Kürtlerin asimile olmalarını sağlayacak biçimde büyük Türk nüfusu içinde dağıtılarak iskan edilmelerini öngörmekte ve iskan yerlerinde topluluk, köy ve mahalle oluşturacak biçimde bir araya gelmelerini yasaklamaktadır. Kanun metninde anılan hükümler aynen şöyledir:

Madde 11-A: 'Anadili Türkçe olmayanlardan toplu olmak üzere yeniden köy ve mahalle işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimselerin bir köyü, bir mahalleyi, bir işi veya bir sanatı kendi soydaşlarına inhisar ettirmeleri yasaktır.'

Madde 13/3: 'Türk ırkından olmayanların serpiştirme suretiyle köylere ve ayrı mahalleye veya küme teşkil edemeyecek şekilde kasaba veya şehirlere iskanları mecburidir.' (Ekinci, 1997: 161-162)

Tevfik Çavdar, Mecburi İskan Kanunu ile ilgili çok önemli bilgiler vermektedir: "1931 yılı sonuna doğru İçişleri Bakanı Şükrü (Kaya) ve Jandarma Genel Komutanı Kazım (Orbay) başta Dersim olmak üzere bölgeyi teftişe çıktılar... Bu geziden sonra bir çalışma da yapılması kararlaştırıldı. Bu rapor 1936'da Jandarma Komutanlığınca III. Şb. 1. Ks. Sayı: 55058 ile yayınlanmıştır. Yayın çok gizli olup ancak 'Kayıt altında yüz tane basılmıştır.'

Bölgeye yönelik yasal düzenlemeler iki noktada toplanmaktadır. Birinci yasal düzenleme 'İskan Yasası'dır. Bu yasa önerisinin gerekçesinde şu nokta öne çıkarılmaktadır: '... Dahili iskan sefahatı cümlesinden olarak anadili Türkçe olmayan nüfus terakümünün (yığılmasının) menine ve mevcutlarının dağıtılması şekillerine ve bu şekilde hars vahdetinin (kültür birliği) korunmasına ait tedbirlerin ittihaz ve tatbiki için hükümete kanuni selahiyet alınması düşünülmüştür. Bu meyanda ecneblerin köylerde tesisi ikamet edememesini ve şehir ve kasaba hudutları dahilinde ecnebi nüfusu adedinin umumi

nüfus yekununun yüzde onunu tecavüz eyleyememesini mutazam-
mın hükümler tedvini ile milli bünyemizin korunması derpiş edilmiş-
tir.' Mecliste 14 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen yasa resmi ga-
zetede 2510 sayı ile yayınlandı. Bu yasaya göre Türkiye dört mıntı-
kaya ayrılmaktaydı.

I. Türk kültürüne mensup nüfusun yoğun olduğu bölgeler.

II. Türk kültürü içinde asimile edilebilecek yerler.

III. Türk kültürüne mensup muhacirlerin serbestçe yerleşebilece-
ği yerler.

IV. Sıhhi, maddi, harsi (kültürel), siyasi, askeri, inzibati sebepler-
le boşaltılması şart, açıkça iskan ve ikamet yasak olduğu yerler.

Bu son bölge Dersim ve yöresiydi. Yasanın onuncu maddesinde
de aşiretlerin hükmü şahsiyetleri kaldırılmakta, tüm gayrimenkulle-
rin devlete geçeceği hükme bağlanmaktadır. On birinci maddede ise
ana dili Türkçe olmayanlara ilişkin şu düzenlemeler yer almaktadır:

- Anadili Türkçe olmayanlardan toplu olmak üzere yeniden köy
ve mahalle, işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimsele-
rin bir köyü, bir mahalleyi, bir işi veya bir sanatı kendi soydaşlarına
inhisar etmesi yasaktır.

Türk kültürüne bağlı olmayanlar veya Türk kültürüne bağlı olup
da Türkçeden başka dil konuşanlar hakkında harsi, askeri, içtima-
i ve inzibati sebeplerle, icra vekilleri kararı ile Dahiliye Vekili, lüzum-
lu görülen tedbirleri almaya mecburdur. Toptan olmamak şartıyla
başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan iskat etmekte bu tedbirler için-
dedir.

Kasabalarda ve şehirlerde yerleşen ecnebilerin tutarı belediye
sınırı içindeki bütün nüfus yekununun yüzde onunu geçemez ve ay-
rı mahalle kuramazlar.'

Bu yasa bir yandan aşiret ileri gelenlerinin bölgeden çıkarılması-
nı sağladığı gibi diğer yandan asimilasyona da olanak vermektedir."
(Çavdar, 1999: 333-335)

C.H.P'nin azınlıklarla ilgili IX. Büro'ya hazırlattığı raporda bu konu
"İskan Tedbiri" başlığıyla detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Raporda,

İskan Kanunu'nun ruhunun tamamen bir asimilasyon ve dahili kolonizasyon yani "iç sömürgecilik" olduğu belirtilmiştir:

"Kürtlerin kesafetle (yoğunlukla) oturdukları memleket parçasını tabii harita üzerinde ve nüfus haritasıyla mukayese edersek bu parçanın şarktan garba doğru uzayan silsileler arasındaki büyük nehirlerle sulanan vadilerde memleketin ortasına kadar uzayıp gittiğini görürüz... Bu tevazu şekline bakınca ilk hatıra gelen şey, arazinin de tabiatına uyarak bu havalide muayyen yerlerde kesif Türk kitlelerini iskan etmektir. Sadede girmeden şunu arz edeyim ki Türkiye Cumhuriyeti 'Birlik Bir Millet' yaratmak işini daha ilk kuruluşunda göz önüne almış ve malûm mübadeleyi yaparak memleketimiz için çok mühim olan Rum davasını Anadolu için halletmiştir. Yalnız Türkçeden başka dil konuşan Müslüman vatandaşların temsili (asimilasyonu) işinde esaslı adımlar atmak için henüz vakit ve imkan bulamamıştır.

Bu yoldaki son teşebbüs 21.6.1934 tarihinde neşredilen 2510 sayılı İskan Kanunu ile yapılmıştır. Bu Kanun 'Türkiye'de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışını' tanzim etmeği tasarlamış ve bu hedefe varabilmek için, hükûmete çok esaslı tedbirler almak imkanını vermiştir. Bu kanuna göre hükûmet memleketi bu bakımdan muhtelif bölgelere ayırarak buralara toplu Türk muhacirler iskan etmek, buralardan dilediği kimseleri dilediği yerlere nakletmek ve hatta büyük kitleleri oturdukları yerlerden kaldırarak başka yerlerde iskan eylemek, fertleri, sülaleleri icabında hudut dışına çıkarmak gibi çok şumullü haklara sahiptir. Ancak bu kanun çıktığı günden beri kanun vazının istediği ruha göre işleyememiş, tatbikatında kısmen idare amirlerinin sistemsiz dileklerine alet olmuş ve birçok ahvalde de yalnız hariçten gelenlerin şöyle böyle iskanına hizmet edebilmiştir.

Halbuki kanunun ruhu tamamen bir temsil ve dahili kolonizasyondur..." (Bulut, 1998: 184-185)

Tarık Ziya Ekinci'nin de belirttiği gibi, "Bu plan uyarınca Doğu ve Güneydoğu'dan pek çok aile batı illerine sürgün edilmiş ve yıllarca her türlü olanaktan yoksun koşullarda 1950'ye kadar acılı bir yaşam sürmüşlerdir." (Ekinci, 2006: 313)

- *Kürtlere yönelik çıkarılan bütün kanunların ruhu tamamen bir asimilasyon ve iç sömürgeciliktir*

Şunu açıkça belirtmek gerekir ki, Cumhuriyet dönemi boyunca hazırlanan “bütün kanunların ruhu” yukarıda da belirtildiği gibi, “tamamen bir temsil ve dahili kolonizasyondur” yani; Kürtlere yönelik çıkarılan bütün kanunların ruhu “tamamen bir asimilasyon ve iç sömürgeciliktir.” Bu insanlık dışı ve acımasız “asimilasyoncu ve sömürgeci” uygulamalara karşı Kürtler hep baş kaldırmış ve onlarca isyan çıkarmıştır. Tabii ki, “Baskının olduğu ve adaletin olmadığı yerde isyan olur!” Seksen yıllık Cumhuriyet tarihi de, aynı zamanda bir isyanlar tarihidir:

İsyan, İsyan, İsyan...

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE KÜRT İSYANLARI

Genel Kurmay Harp Dairesi Başkanlığı'nın 1972'de yayınlayıp, sonradan yasakladığı “Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar 1924-38”

- 1- Koçgiri İsyanı (1919-1920)
- 2- Şeyh Said İsyanı (1925)
- 3- Reşkotan ve Roman Tedip Harekatı (9-12 Ağustos 1925)
- 4- Sason Ayaklanması (1925-1937)
- 5- Birinci Ağrı Ayaklanması (16 Mayıs-17 Haziran 1926)
- 6- Mutki Ayaklanması (26 Mayıs-25 Ağustos 1927)
- 7- İkinci Ağrı Harekatı (13-20 Eylül 1927)
- 8- Bicar Tenkil Harekatı (7Ekim-17 Kasım1927)
- 9- Asi Resul Ayaklanması (22 Mayıs-3 Ağustos 1929)
- 10- Tendürek Harekatı (14-27 Eylül 1929)
- 11- Savur Tenkil Harekatı (26 Mayıs-9 Haziran 1930)
- 12- Zilan Ayaklanması (20 Haziran-Eylül1930)
- 13- Oramar Ayaklanması (16 Temmuz-10 Ekim 1930)
- 14- Üçüncü Ağrı Harekatı (7-14 Eylül 1930)
- 15- Pülümür Harekatı (8 Ekim-14 Kasım 1930)

16- Dersim Ayaklanması (1937-1938). (Bayrak, 1999: 256 - Ekinci, 1997: 150)

Ömer Ağın'ın, Ağrı İsyanı ile ilgili verdiği şu bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kürtlere bakışını yansıtmaya açıktır:

"(...) Ankara Hükümeti Salih Paşa komutasında ağır silahlarla donatılmış ve uçakların desteğinde kırk bin askerle 11 Haziran 1930'da saldırıya geçer. Ağrı tutuşur. Ortalık Kürtlerin cesetleriyle dolar. 16 Temmuz 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi olayı:

'Zilan deresi ağzına kadar ceset dolmuştur. İsyan katılan köyler tamamen yok edilmiştir ve şu ana kadar imha edilen şakilerin sayısı 15 bindir. Bu hafta Ağrı Dağı'nda tenkil (yok etmek) hareketi başlayacaktır' diye yazar.

Oylara müdahale eden hükümet güçleri hiçbir yasa tanımazlar. Zaten her türlü yetkiyle donatılmışlardır. 1930 tarihinde çıkarılan 1850 sayılı yasanın ilk maddesi şöyle der:

'20 Haziran 1930'dan 10 Aralık 1930'a kadar, devlet ya da vilayet temsilcileri, askeri ya da sivil yetkililer, jandarma ya da korucular ya da üst makamlara yardım eden veya tek başlarına hareket eden siviller tarafından, Erzincan Vilayeti'ndeki Pülümür ve Birinci Müfettişlik bölgesi dahil olmak üzere, Erziş, Zilan, Ağrı Dağı ve çevreleyen bölgelerde meydana gelen isyanların takibi ve bastırılması sırasında tek başına ya da topluca işlenen cinayetler ve diğer eylemler suç olarak görülmeyecektir.'

Yani Kürtleri öldürmek serbesttir. Sorunu 'çözeceğini' düşünen İsmet İnönü; "Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur' der." (Ağın, 2006: 60-61)

29. İsyan: Kürt Ulusal Hareketi (PKK)

Her askeri darbeden sonra şapkasını alıp giden dönemin Başbakanı ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından 'Kürtlerin 29. isyanı' olarak değerlendirilen "Kürt Özgürlük Hareketi" ya da 'PKK' hareketi, 1978 yılından beri tam otuz yıldır devam ediyor. Bu hareketi

başlatanlar, ne ilginçtir ki asimile edilmek için Maarif Teşkilatı'nın de-
ğirmeninden geçen okullu gençlerdir. Bundan dolayı Başbakan ve
Cumhurbaşkanlığı yapan Turgut Özal, önceleri PKK hareketini cid-
diye almamış ve bunların eylemleri için 'bir avuç çoluk çocuk işi' de-
mişti. Tabii ki, Kürtlerin son isyanı olarak değerlendirilen 'Kürt Ulusal
Hareketini' değerlendirmek ayrı bir çalışma ister, ama yine de biz bu
hareketin nedenini ve çok kısa bir değerlendirmesini ünlü Yazar Ya-
şar Kemal'e bırakmak istiyoruz. Kürt sorunuyla ilgili konuşmalarında
"Bu çocuklar dağa piknik yapmak için gitmedi" diyen ve Kürt soru-
nunda barış ve demokratik çözüm isteyen Yaşar Kemal, bu sefer
gerçekten de çok sert konuştu: "Kimse 'niye bu dağlarda insan ölü-
yor' diye sormadı" diyen Yaşar Kemal, Boğaziçi Üniversitesi'nde dü-
zenlenen "Çevirmenleri ve Yayıncıları II. Uluslararası Türk Edebi-
yatı Sempozyumu" açılış konuşmasında, 'Türkiye'de kötü bir yönetim
olduğunu' söyledi ve Kürt sorunuyla ilgili barış çağrısında bulundu:

"(...) Otuz yıldır Türkiye'nin belası bir savaş var. Hiçbir ülke bu
kadar korkunç bir şeye uğramamalı; Türkiye uğradı. Kardeş kerdeşi
öldürüyor. Ve hiçbir zaman da 'Bu adam ne istiyor' denmedi. 'Niye
bu dağlarda ölüyor, öldürüyor' denmedi. Bazıları bunun tadına var-
mak istiyor, aleyhte konuşmak istiyor. Bu Kürt meselesini yakında
yazacağım. Yazdım da zaten. Mahkum da ettiler beni. Barış isteyen
bir adam mahkum edilir mi? Bir yıl beş ay üzerine, beş yıl da Kürt
meselesini yazdığım için mahkum ettiler beni.

Kötü bir yönetim var Türkiye'de. İnşallah kendilerini iyi yönetim
olarak gösterirler. Kara defterler yazacak bunlar için, kara defterler...
tarihe almayacaklar bunu. Özel olarak kara defterler dolacak. Bir
milleti belaya uğrattılar. Öyle olacak, adları anılmayacak bunların.
Kara defterler açıldığında bunlar olacak içinde. Hiç kimse bunları
adamdan saymayacak. Zaman öyle gelecek. Ben Evliya değilim
ama her şey böyle gösteriyor, tarih böyle gösteriyor. Tez ve tez ba-
rış olmalı burada. Ben bir yazarım. Mahkum ettiler beni. Gene de
mahkum ederler. Arkasından gene de söyledim. İstediyini yapsın-
lar." (Taraf, 30 Mayıs 2009)

DERSİM RAPORU

(Jandarma Genel Komutanlığı'nın Hazırladığı Kürt Raporu)

Dersim'i Kürtlüğün merkezi ve bir çıban başı olarak gören devlet yetkilileri, Dersim'in Türkleştirilmesi için de onlarca rapor hazırladı. Bunlardan biri de Genel Kurmay Başkanlığı'nın hazırladığı rapordur. Dersim hakkında 'Büyük Erkanı Harbiye'ce CHP Hükümetine verilen Kürt Raporu'ndan bazı çarpıcı bölümler:

Binaenaleyh ıslahın ilk safhasını:

- A- Anayolların inşası
- B- Silâhların toplanması
- C- Reislerin, bey ve ağaların, seyitlerin bir daha gelmemek üzere Garbi Anadolu'ya nakli.
- D- Reisler alındıktan sonra halkın da en şerir olanlarının Dersimden çok uzak olan ovalara sevki ve öz Türk köyleri içerisinde dağıtılması. Dersimde kalacak olanları da reislerden istirdat olunacak araziye bağlamak teşkil eder.

Bu tedbirlerden sonra Dersimde:

- A- Asayiş için bir dağ livası bulundurulması,
- B- İcap eden yerlerde blok havuzlar yapılması,
- C- İdari teşkilatı yeniden tanzim ve ıslah,
- D- Yerli memurların kamilen çıkarılması, Dersim'e en iyi memurların tayini,
- E- Yüksek idare memurlarına adeta koloni idarelerindeki salahiyyetin verilmesi,
- F- Propagandaya kuvvet verilmesi ve Türklüğün telkini,
- G- Kürtçe yerine Türk dilinin ikamesi için ilmi ve idari tedbirlerin alınması. Büyük kız çocuklarının okutulması.

Hülasa:

- 1- Dersim'de bugünkü vaziyetin idamesi tehlikelidir. Bu vaziyet Dersimlinin maneviyatını takviye etmektedir.

- 2- Dersimli okşanmakla kazanılmaz. Müsellah kuvvenin müdahalesi Dersimliye daha çok tesir yapar ve ıslahın esasını teşkil eder.
- 3- Dersim evvela koloni gibi nazarı itibara alınmalı, Türk camiası içinde Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve tedricen öz Türk hukukuna mahzar kılınmalıdır.” (Jandarma Genel Komutanlığı’nın Raporu, 2000: 181-184)

TUNCELİ KANUNU

Jandarma Genel Komutanlığı’nın raporunda belirtildiği gibi; Hükümet, Dersim’i bir koloni (sömürge) gibi dikkate almış; Türk camiası içinde Kürtlüğün eritilmesi (asimilasyonu) için ayrı bir yönetim biçimi düşünülmüş; bunun için de özel bir kanun tasarısı hazırlamış ve meclise sunmuştur. Hükümet tarafından hazırlanan “Tunceli Kanunu” ile ilgili meclis görüşmelerinde, CHP Genel Sekreteri ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, 1876 yılından itibaren Dersim üzerine 11 askeri hareket yapılmasına rağmen Dersim’deki sorunların devam ettiğini bildirmiş ve Dersim’e hakim olabilmek için bu kanunun kabul edilmesini meclisten istemiştir. Tunceli Kanunu 1935 tarihinde kabul edilmiş, 2 Nisan 1936 tarihinde de resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu kanunla Dersim için ayrı bir yönetim kurulmuş ve orayı yönetecek Genel Müfettişe (Umumi Müfettiş) de çok büyük yetkiler verilmiştir. Kürdistan’daki genel yönetim biçimini yansıtmaması açısından birkaç maddeyi aktarmak istiyoruz:

Madde 1- Tunceli vilayetine ordu ile irtibatı baki kalmak ve rütbesinin selahiyetini haiz bulunmak üzere komutan rütbesinde bir zat vali ve kumandan seçilir.

Vali ve kumandan usulü veçhile Milli Müdafaa Vekaleti’nin muvafakati alınmak şartı ile Dahiliye vekilinin inhası ve İcra Vekilleri Heyeti kararı ile tayin olunur. Bu vali ve kumandan teşkil edilen Dördüncü Umumi Müfettişliğin de Umumi Müfettişidir.

- Madde 2- Vali ve kumandan vilayet umur ve muamelatında ve vilayet memurları hakkında vekillerin kanunen haiz oldukları bütün selahiyetleri haizdir.
- Vali ve kumandan lüzum gördüğü takdirde vilayeti teşkil eden kaza ve nahiyelerin hudud ve merkezlerini değiştirir ve keyfiyeti Dahiliye Vekaleti'ne bildirir.
- Madde 7- Vali ve kumandan lüzum gördüğü belediyelerde reislik vazifesini kaymakamlara ve nahiye müdürlerine verebilir.
- Madde 9- Cumhuriyet müddeiumumileri hazırlık tahkikatında hakimlerin sahip oldukları selahiyetleri kullanırlar.
- Madde 12- Dava açılması izne bağlı olan işlerde izin verme selahiyeti vali ve kumandanındır.
- Madde 21- İlk tahkikat sırasında verilen tevkif kararlarına maznun tarafından itiraz edilemez.
- Madde 24- Gecikmesinde zaruret bulunan haller dışında mahkeme icap eden tebliğleri yaptırarak iddianamenin verilmesinden itibaren nihayet beş gün içinde duruşma yapar.
- Maznun, subut delilleri ile birlikte mahkemeye verilirse hemen duruşma yapılarak hüküm verilir. Mani sebepler olmadıkça duruşma bir celsede bitirilir. Cumhuriyet müddeiumumisi de iddianameyi aynı celsede beyan etmeye mecburdur.
- Madde 28- Maznun ve müdafiiine müdafalarını hazırlamaları için nihayet iki gün müsaade olunabilir. Hüküm, duruşmanın hitaminden itibaren nihayet üç gün içinde bildirilir.
- Madde 29- İlbaylık içindeki ceza muhakemelerinden verilen hükümler temyize tabi olmayıp katidir.
- Madde 31- Vali ve kumandan emniyet ve asayiş noktasından lüzumlu görürse vilayet halkından olan ferdleri ve aileleri vilayet içinde bir yerden diğer yerlere nakletmeye ve bu gibilerin vilayet içinde oturmalarını men etmeye

selahiyetlidir.” (Beşikçi, 1992:18-27)

Görüldüğü gibi, bölgenin bütün yönetimi hem vali ve hem de kumandan olan Umumi Müfettişin elindedir. Her türlü söz, yetki ve karar Umumi Müfettişe aittir. Kürtlerin kaderi, Umumi Müfettiş ve kumandan olan zatın iki dudağı arasında çıkacak söze bağlıdır. O canı istediğini astırır, canı istediğini topraklarından sürdürür, canı istedeğini de sürüm sürüm süründürür. Oranın kanunu da odur, Allah'ı da...

İsmail Beşikçi, *Tunceli Kanunu ve Dersim Jenosidi* adlı kitabında, Tunceli Kanunu'nun içeriği ile ilgili şöyle demektedir:

“Teşkil edilen Tunceli vilayetinin başına vali olarak korgeneral rütbesinde bir asker getirilmektedir. Bu korgeneral bölgenin valisi ve bölgedeki askeri birliklerin kumandanıdır. Bu vali ve komutan aynı zamanda 4. Umumi Müfettişliğin de Umumi Müfettişidir. Tek Parti döneminde valiler aynı zamanda CHP il başkanlarıdır. Fakat, 1930-1939 yılları arasında CHP'nin Kürdistan'da teşkilatı olmadığı için bu ilişki biçimi görülmemektedir.

Tunceli vilayetine tayin edilen vali ve komutanın son derece geniş yetkilerle donatıldığı bu maddeden açıkça anlaşılmaktadır. Bu kişinin, vilayetin memurlarını tayin etmek, kaza ve nahiyelerin hudut ve merkezlerini değiştirmek gibi önemli yetkileri vardır. Bunların bazıları, bakanların yetkilerini bile aşan yetkilerdir.” (Beşikçi, 1992: 18)

Beşikçi, Tunceli Kanunu'nun amacı için de şu önemli belirlemeyi yapmaktadır: “(...) Dersim'i Türk Devleti'nin bünyesine alabilmek, orayı iyice sömürgeleştirebilmek için böyle bir kanun yapılması ve uygulanması gerekir. Böyle bu uygulama yapılmadan, Kürdistan'ın bu kesimini sömürgeleştirmek mümkün değildir.

Kürdistan'ı sömürgeleştirmek, Kürt ulusal varlığını tamamen yok etmek eylemi, aşiret reisliği, ağalık gibi olgularla gizlenilmeye çalışılmaktadır. Yani mücadele Kürt ulusuna, Kürt ulusal varlığına karşı yürütüldüğü halde, aşiret reisleriyle, ağalarla, aşiret kurumlarıyla savaşılıyormuş izlenimi verilmeye çalışılmaktadır. Kaldı ki aşiret reisliği, ağalık gibi kurumlar sadece Kürdistan'da değildir. Türkiye'nin her

tarafında vardır. Gerçekten bu kurumlarla mücadele edilmiş olsa, Türkiye'nin her tarafında bu tür mücadelelerin yürütülmesi gerekir.

(...) Tunceli'nin İdaresi Hakkındaki Kanun'un gerekçesinde Dersim halkının vesayet altına alınacağından söz edilmektedir. Fakat fiili durum klasik sömürgecilikte izlenen süreçlerden çok farklıdır. Zira Dersim genel olarak da Kürdistan ve burada yaşayan halkın ulusal özellikleri tamamen yok edilmeye çalışılmaktadır. Kısaca Kürt ulusu diliyle, kültürüyle, tarihiyle tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılmakta, Kürdistan toprakları, tümüyle, merkezi devletin yani Türk Devleti'nin toprakları olarak kabul edilmektedir." (Beşikçi, 1992: 32- 44).

Dersim'de planlı ve merkezi bir katliam yapıldı

1930 yılında Erzincan valisi olan Ali Kemal, "*Erzincan Tarihi*" isimli kitabında Kürtlerle ilgili, "Ocakları söndürülen, yuvaları yıkılan, yurtları dağıtılan ve etrafa kaçan Kürtler.." demektedir. (Beşikçi, 1992: 122)

Gerçekten de, Türk devletinin ve kumandan olan bölge valilerinin acımasız saldırılarıyla, Kürtlerin ocakları söndürülmüş, yuvaları yıkılmış ve yurtları dağıtılmıştır. Kimsesiz kalan çocuklarına da el konulmuş ve tıpkı devşirme okullarında olduğu gibi, asimile edilmek (Türkleştirilmek) üzere devletin yuvalarına ya da yatılı bölge okullarına gönderilmiştir:

"'Muhacirler' deyiminin kullanıldığı sürgün belgelerine göre Dersim'den batıya sürgün Ağustos 1938 tarihinden itibaren başlamış. İskan Müdürlüğü imzalı birçok belgede ayrıca sürgün öncesi yaşanan katliamlar üstü örtülü bir şekilde ifade ediliyor. Belgelerde, yaşanan birçok ölümden bahsedilirken, ölüm nedenleri hakkında ise bilgi yer almıyor.

Belgelere göre Dersimliler, kara vagonlar üzerinde gidecekleri yerlerin adı yazılarak gönderilir. Çıkacakları istasyonlara göre vagonlara yerleştirilir. Gittikleri her yerde 'polis nezareti' ile hareket etmek zorunda kalırlar... Belgelere göre kaçan sürgünler ısrarla takip

ediliyor, yerlerine iadesi sağlanıyor. Yine kimsesiz çocukların 'Düşküler Evi'ne gönderilmesi kararlaştırılıyor. Ölenler ise belediyeler tarafında defnediliyor.

Belgelere göre çocuklar ailelerinden koparılıyor. Anne ile baba ayrı bir ile, çocuklar ise ayrı bir ile gönderiliyor. Ve sürgün edilenler arasında emzikteki bebek bile var." (Demirkaya, 2009: 6)

Dersimlilerin ifadelerine göre, bunların çoğunun akibeti de bilinmemektedir:

"Dersim İsyanı'nda amcam öldürülmüş. Amcamın, 3-4 yaşlarında bir oğlu varmış. Sonra görevliler gelmiş, amcamın 3-4 yaşındaki oğlu ile köyden 'o yaşlarda' dört çocuğu daha toplayıp götürmüşler. Babamların bütün çabalarına rağmen, o çocukların nereye götürüldüğü ve akibetleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olamadık." (Dersimli Zöhre Teyzenin bize anlattıkları)

CELAL BAYAR'IN ŞARK RAPORU'NDAN:

İktisat Vekili Celal Bayar'ın Aralık 1936 tarihinde "Gayet mahrem ve zata mahsustur" yazısı bulunan, Başvekil İsmet İnönü'ye verdiği Kürt Raporu'ndan çarpıcı bazı bölümler:

"Doğu illeri bizim rejimimize gelinceye kadar kati bir tarzda hakimiyetimiz altına girmemiştir."

"Doğu'da, bugün için dahi, tamamen yerleştığımız iddia olunamaz. Dayanacağımız en mühim kuvvet, ordumuz ve jandarmamızdır."

"Doğu illerinde hakimiyet ve idare bakımından göze çarpan açık bir hakikat vardır: Şeyh Sait ve Ağrı İsyanlarından sonra Türklük ve Kürtlük ihtirası, karşılıklı şahlanmıştır. İsyan edenleri cezalandırmak için şiddetin manası, anlaşılır ve yerindedir."

"Kendilerine, yabancı bir unsur oldukları resmi ağızlardan da ifade edildiği takdirde, bizim için elde edilecek netice, bir tepkiden ibaret olabilir. Bugün, Kürt diye, bir kısım vatandaşlar okutturulmamak ve devlet işlerine karıştırılmamak isteniyor. Ve daha doğrusu bu kısım vatandaşlar hakkında ne gibi bir sistem takip edileceği idare

memurlarınca açık olarak bilinmiyor. Bunu bir sisteme bağlayarak, kendilerine açık talimat verilmesini, çok yerinde ve faydalı bir tedbir olarak görmekteyim.”

“Vaktiyle bazı ağır yanlışlıklar yapılmıştır. Mesela Artvin’den Yozgat’a nakil edilen bütün bir halk kütlesi, Türkçe konuştukları ve hâlis Türk oldukları anlaşıldıktan ve mühim kayıplar verdikten sonra tekrar eski yerlerine iade edilmişlerdir. Bu gibi hataların tekrarlanacağına ihtimal vermiyorum. Özetle mütegalitenin, aileleriyle beraber yerlerini değiştirmek esaslı ve iyi bir politikadır.” (Bayramoğlu, 2006: 63-65).

İşte bu raporu hazırlayan dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar döneminde, Kürt aydını Musa Anter ve diğerlerinin başına gelenler.

QIMIL

*“Bi Çiya ketim lo Apo, çiya melûl bûn rebeno
Ceh seridi lo apo, genim hûr bûn evdalo
Qimil hati lo apo, bi refa ye rebeno
Xwar genimi lo apo, hiştika ye rebeno
Hat qimil lo apo, ji zozana lo apo
Xwar genime me xizana lo apo
Ro hatibû lo apo wexta dana lo apo
Pez heriki lo apo ser şivana rebeno
Car kuleke me man apo li ser guhana rebeno”*

1958 yılında, Diyarbakır’da *İleri Yurt* adlı günlük bir gazete yayın hayatına girer. Gazetenin kurulmasına öncülük eden Musa Anter, gazetede Kürtlerle ilgili sorunları ele alan yazılar yazar. Anter, 1959 Ağustos’unda da gazeteye, “Kımlı” adlı Kürtçe bir şiir yazar ve işte o zaman kızılca kıyametler kopar:

“Aman efendim sen misin Kımlı’ı yazan... Adeta Ankara Emniyet Teşkilatı Diyarbakır’e göç etti. Adliye Vekili bir yana, zamanın devlet Reisi bizzat savcıya susturulmamız için direktifler verdi.

Basın da müsbet, menfi bize ilgi gösterdi. Leh ve aleyhimizde birçok şeyler söylendi.

Mahkemelerde süründürüldük ve nihayet beraat ettik..." (Anter, 1992: 13)

Gazetede Kürtçe şiir yazılması, devlet katında ve devleti temsil eden basın ve yayın kuruluşlarında büyük tepkilere neden olur ve Musa Anter tutuklanır. Musa Anter'in tutuklanmasına da Kürtler, özellikle de üniversite gençliği tepki gösterir. O günlerde yaşananları Yurda Kaya anılarında şöyle anlatır: "Aynı yıl *İleri Yurt* gazetesinde Kürtçe olarak yazdığı 'Kımlı' adlı şiirinden dolayı tevkif edildi. Bu olay tüm Diyarbakır'da aydınlar arasında huzursuzluklara yol açtı ve özellikle üniversite öğrencileri tarafından büyük protestolarla karşılandı. Bu şiddetli protestolar üzerine Musa Anter serbest bırakıldı. Kürt kamuoyunun baskısı üzerine kısa zamanda serbest bırakılması olayı gerçekten şaşırtıcıydı. Zira o güne kadar Kürtçülük ithamıyla yakalandıktan sonra sağ salım geri dönebilen hemen hemen yoktu..." (Kaya, 2006: 101-102)

Kürtçe şiire en büyük tepki, resmi ideolojiyi yaymayla görevlendirilen ve onu temsil eden Türk basınından gelir. Türk basını hem emniyet, hem savcı hem de hakim rolünü oynar. Musa Anter hakkındaki ihbarı da yine Türk basını yapar ve idareyi harekete geçirir. Kürtçe şiirle ilgili Türk basınında yer alan bu yazılar, o günlerin "dil" anlayışını yansıtmaları bakımından bizim için oldukça önemli olduğundan, birkaç çarpıcı yazıyı aktarmak istiyoruz.

DİL MESELESİ PARTİLER ÜSTÜDÜR

Diyarbakır'da çıkan *İleri Yurt* adlı gazete, Kürtçe bir şiir yayınlamış. Şiirin adı 'Kımlı'. Kımlı haşeresinden duyulan ıstırapı belirtiyor. Kımlı'dan canı yanan baciya 'Üzülme baci seni süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık...' diye öğüt veriyor.

Diyarbakır, doğuda bir ilimizdir. Türkiye sınırları içinde yayınlanan bir gazetede Kürtçe şiir çıkması mümkün olabilir mi diye soruşturmağa, şaşırtmağa hakkımız yok. Çünkü Türkiye sınırları içinde Türkçeden başka diller de konuşuluyor. Öyle illerimiz, bucaklarımız var ki Türkçe konuştuğumuz zaman bizi anlamıyorlar. Yaşlıları da gençleri de, okula giden çocuklar da Kürtçeyi, Arapçayı daha rahat konuşuyorlar.

Son defa Almanya'ya gittiğimde çok hoş bir hikaye dinledim. Memleketimize gelen bir Alman gazeteci, doğu illerinde dolaşüyor. Almanya'ya dönünce Kürt meselesini ele alan bir yazı yazıyor. Almanya'daki temsilcilerimiz Alman gazeteci ile konuşup bu yazıyı neye dayanarak yazdığını soruyorlar. Cevap şu:

'Sizin istatistiklerinize dayanarak yazdım. Resmi istatistikleriniz Türkiye'de iki milyondan fazla Kürtçe konuşan olduğunu bildiriyorlar.'

Bu iki milyonun Kürtçeyi ikinci dil olarak konuştuğunu, diyelim Fransızca, Almanca, İngilizce yerine Kürtçe öğrendiklerini söyleyebilir miyiz? Söylesek kim inanır? Bu iki milyon vatandaş arasından şairler de çıkacak elbet. Duygularını, düşüncelerini Kürtçe dile getirecekler. Bu şiiri niçin yazdınız, nasıl yazabilirsiniz diye soramayız, kızamayız. Çünkü onları Türkçe alıştırmağa alıştırmış değiliz. Diyarbakır'daki olay bir sürpriz değildir bence. Yanlış bir tutumun, yanlış bir politikanın kaçınılmaz bir sonucudur.

Bir zamanlar bir Türkçe konuşmak kampanyası vardı. Bu kampanya birden yavaşlayıverdi. Vatandaş istediği dili konuşuyor şimdi. Diyarbakır'da Kürtçe şiir yayınlanıyor, İstanbul sokakları, yazlık yerler, adalar yabancı bir memleketi benziyor. O ise 'Vatandaş Türkçe Konuş!' kampanyasında, vatandaşı Türkçe düşünmeye, Türkçe duymaya yöneltmek amacı vardı. Dil ayrılığından doğan ayrılıkları ortadan kaldırmak, birbirimize yaklaşmak, sinmek amacı vardı. Vatandaşı sevindirmek amacıyla bu kampanyadan vazgeçtik. Son yolculuğunda Balıkesirli CHP'liler bazı köylerde dil yüzünden oy alamadıklarını ileri sürdüler. Horasan ve Çerkes köyleri kendi dillerini

konuşmak istiyorlardı. Biz CHP'liler, bu isteğe karşı idik. Bu yüzden oy alamadık, dediler.

Gel de 'Ah bu politika' diye öfkelenme. Bana kalırsa bu dil meselesinin partiler üstü bir dava olarak düşünülmesi lazım." (Anter, 1992: 21-22)

Müşerref Hekimoğlu
Akşam Gazetesi
5 Eylül 1959

Kendi Kendimizi Tenkit

BİZ YAZIP BİZ Mİ OKUYACAĞIZ?

Doğu illerimizin birinin merkezinde çıkan bir gazete anlaşılabilir sebeplerle Kürtçe bir şiiri neşrediyor. Aynı nüshada bir başka yazısında da müphem birçok manalara gelebilecek cümleler var. Bu nüshayı ele geçiren bir İstanbul gazetesi bahis mevzuu doğu iline telefon ediyor ve karşısına çıkan en büyük idare adamlarından birine meseleyi soruyor. Aldığı cevaba göre bu zat, gazeteyi görmemiştir. Fakat hadise ile alakadar olacağını vadetmektedir.

İnsaf edelim. Bu doğu ili İstanbul değil ki yirmi-otuz gazete çıkarsın da insan meşgul bir gününde hepsine bakamasın. Sonra hadi kendisi bakamadı, o il merkezinin zabıtası yok mu, adliyesi yok mu? Bunlar en büyük idare adamlarını günlük hadiselerden haberdar etmezler mi? İdare adamlarımız gazete okumazlarsa halkla, umumi efkarla teması nasıl muhafaza ve idare ederler? Memleketi nasıl görürler ve nasıl duyarlar? Gazeteyi yalnız iktidar partisi aleyhinde yazdığı zamanlarda ehemmiyetle tetkike tabi tutulan bir matbua saydıklarını sanmıyoruz.

Cumhuriyet Gazetesi
6 Eylül 1959

Musa Anter'in Kürtçe şiirine sadece İzmir- Ödemiş'te yayınlanan *Cephe* gazetesi destek verir. Bu destek yazısı, o günlerin saldırganlığını ve dil baskılarını düşündüğümüzde oldukça anlamlıdır.

QIMIL HATİ LO APO

İstanbul gazeteleri kıyamet koparıyor. Diyarbakır'da çıkan *İleri Yurt* gazetesi bir şiir neşretmiş. Bakın küstaha. Genelevlere kadar "Wellcome" diye Amerikanca yazılan memleketimizde, Kürtçe şiir garbilik şerefimize dokunacak.

Diyarbakırlı gazete daha da ileri giderek şu satırları da yazmış: "Bacı üzölme seni sünenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık."

Yazının bir yerinde de: "Milli hakimiyet olmazsa Yunanla Amerikanın farkı ne?" demekte imiş.

Koskoca İstanbul gazeteleri Rita Hayvord'un çapkınları, sarışın bombanın göğüsleri dururken milli hakimiyetten, kımıl haşeresinden bahsetmek küstahlık değil de nedir?

Kımıl'ı bahane ederek şarkın ihmal edildiğinden söz etmek, affedilir suç değil.

Şark illeri asfaltla birbirine bağlandı. Her köyde üniversite, her mahallede doktor var. Köylü tezek değil, yüzde iki zamlı kok kömürü yakmakta. Değil kımıl, karasinek bile bulana mükafat verilir. Bize inanmıyorsanız *Radyo* gazetesi şahidimizdir.

İleri Yurt gazetesi mesullerini, vatan cephesine ihanet suçundan idam etmek caizdir.

Cephe

Not: *Cephe Ödemiş* adlı gazetede çıkan bu yazıyı *İleri Yurt* gazetesi 22 Eylül 1959 tarihli sayısından aynen iktibas ederek yazının altına kendi görüşü olarak şu birkaç satırı eklemiştir.

Ödemiş'te çıkan *Cephe Ödemiş* isimli bir gazete Türk basınında ilk olarak, insanlık, kardeşlik, eşitlik ve birlik davasını güden *İleri Yurt* gazetesinin 31.8.1959 tarihli nüshasında çıkan "Qimil Hati Lo Apo"

şiiiri münasebetiyle İstanbul ve Ankara’da yalnız sürüm ve satım amacıyla çıkan bazı gazetelerin bu şiir dolayısıyla yapmış oldukları yaygara ve hezeyanlarına Türk gazetecilik mesleğine yaraşan bir vakar ve haysiyet üstünlüğüyle vermiş olduğu şahane cevabı gazetemizin sütunlarına aynen alıp sayın okuyucularımıza sunmayı kaçınılmaz bir şeref borcu biliyoruz.

Bu vesile ile *Ödemiş Cephe* gazetesi ve onun muhterem mensuplarına sonsuz sevgi ve kardeşliğimizi arzederiz.

Teşekkür ederiz

Adı üstünde bu şerefli yerin:

Ödemiş.

Cidden ödedi.

Senelerden beri parçalanmış kalplerimizden çıkan feryatları hangi Garblı gazeteci duydu ki?

Biz kardeşlik ve insanlığın şarkı, garbı olmaz deyince kötü kişi sayılıyor. Ama şimdi Ödemiş’te çıkan *Cephe* adlı bir gazete bizim bu davamızı teyid ettiği gibi şerefli ismini de şerhetmiş oluyor.

Cephe!

Ne harp ne vatan cephesi, insanlık ve kardeşlik cephesi.

Anter

İleri Yurt Gazetesi

22 Eylül 1959

(Anter, 1992: 13-39)

KIRK DOKUZLAR OLAYI

Kürtlerin sorunlarıyla ilgili *İleri Yurt* gazetesinde çıkan yazılar ve aynı gazetede Kürtçe bir şiirin yayınlanması; Musa Anter’in tutuklanmasında Kürt aydınlarının rahatsızlık duyması ve üniversite öğrencilerinin protesto gösterisi yapmaları; Kürtleri mevtun (ölü) sayan devlet erkanını harekete geçirir. MİT Müsteşarı Ergün Gökdeniz, Kürt Sorunuyla ilgili bir rapor hazırlar ve Menderes Hükümetine sunar.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve 2. Kurmay Başkanı Cevdet Sunay bu raporu incelerler. Rapor şunu diyor:

“Eğer bütün entelektüel Kürtlerden bin kişiyi yok edersek, Kürt sorunu en aşağı otuz-kırk yıl geriye gider. Yalnız biz bu bin kişiyi öylelerinden seçmeliyiz ki, büyük tepkilerle karşılaşmayalım. Birincisi, bunlar herhangi bir yasal partiye üye olmasın; ikincisi, ailece nüfuzlu, aşiret sahibi olmasın. Biz bunlara komünist diyelim.”

MİT Raporu Hükümetçe ele alınır ve 17 Aralık 1959 günü, aralarında üniversite öğrencilerinin de bulunduğu elli Kürt aydını tutuklanır. Tutuklamalar son derece gizli yapılır ve olayla ilgili yayın yasağı konur. Böylece zamanla bin kişiyi tamamlayacaklardır.

Harbiye’deki bir platformda üstü açık kırk tane hücre yapılır. Musa Anter’in anlatımlarına göre, Emin Batur adında Nusaybin’li bir arkadaşları hücresinde kan kusarak ölür. Onun için bu olaya “Kırk Dokuz” deniyor. Bu “Kırk Dokuzlar” olayını tüm dünya basını yazmış. Musa Anter’in de içinde bulunduğu bu kırk dokuz kişi beş buçuk ay bu hücrelerde tutulmuş. (Anter, 1992: 60)

Kürtler açısından oldukça önemli olan “49’lar Olayı”nı Musa Anter, Yurda Kaya’ya da şöyle anlatır:

“Şimdi yavrum hadise şu, o zaman MİT müsteşarı Ergun Gökdeniz vardı, bu sonra Mardin valisi oldu. İşte bir rapor hazırlıyor, o dönemin hükümetine iletiyor. O zaman cumhurbaşkanı olan Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve General Cevdet Sunay bu raporu inceliyorlar. Bu anlattıklarımın hepsi gerçek. Tabii bunlar mahkeme tutanaklarına geçti. Zamanın Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Cevdet Sunay ‘tamam’ diyorlar. Celal Bayar, Dersim’deki tecrübelerine güvenerek ‘zaten inkıla’ (Köklerini kazımak gerek) diyor. Tevfik İleri, ‘Arkadaşlar siz beni bilirsiniz, ben bir Kürt dostu değilim ama böyle bir harekette bulunursak, sakin Cezayiri Kürt coğrafyasına getirmiş olmayalım?’ diye soruyor (O ara Cezayir’de, Cezayirliiler ile Fransızlar arasında şiddetli çarpışmalar ve milli kurtuluş savaşı devam ediyordu). Fatih Rüştü Zorlu,

'böyle şey olmaz, ben şimdiden istifa ediyorum, zaten dışarıda kimserin yüzüne bakacak halimiz kalmamıştır. ermeni soykırımıdır, tarih içinde bir parça kabuk bağlamışken yeniden bu soykırımı kimseye karşı savunamayız' diyor. En son Adnan Menderes kalmış. 'Peki arkadaşlar, zaten müfettiş beyin anlattığı suçlar idamlık suçlardır. Biz bunlardan elli tanesini tutuklar, mahkeme kararı ile idam ederiz. Böylece ellişer ellişer tutuklar ve mahkeme kararı ile idam edersek, bini tamamlarız' demiş. Buna karar veriliyor. Tabi öncelikle Ankara Genel Kurmay Askeri Mahkemesi'nde elli tane adsız tutuklama müzakeresi çıkarılarak Milli Emniyet'e veriliyor. Milli Emniyet kimin adını koyarsa, o tutuklanacak.

Yön dergisi bu mit raporunu yayınladı. Rapor aynen şöyleydi: 'Eğer bütün entelektüel Kürtlerden bin kişiyi yok edersek, Kürt sorunu en aşağı otuz-kırk yıl geriye gider. Yalnız biz bu bin kişiyi öylelerinden seçmeliyiz ki büyük tepkilerle karşılaşmayalım. Birincisi, bunlar herhangi bir yasal partiye üye olmasın. İkincisi, ailece Aşiret sahibi olmasın, biz bunlara Komünist diyelim.'

Sözünü ettiğim bu MİT raporu o zamanın hükümeti tarafından ele alınır ve ilk etapta elli kişinin tutuklanmasına karar verilir. Böylece zamanla bin kişiye tamamlanacaktır. Tutuklananlar Kürtçülük, bölücülük, Sovyetler Birliği'nin desteği ile bağımsız bir Mezopotamya kurmakla suçlandılar..." (Kaya, 2006: 75-76) Neden bu olaya 49'lar dendiğini de Anter Şöyle anlatır:

"1950'li yıllarda, DP iktidarı zamanında elli tane Kürt aydını olarak bizi tutukladılar ve Harbiye'deki hangar gibi binaların içine, yeri ne göre bir buçuk metre uzunlukta iki metre genişlikte mezar biçimi kırk tane hücreye sığdırarak 17 Aralık 1959'da 49'ların ilk tevkifatımızı yaptılar. Sonra içerde Mardinli, İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi benim hemşehrim olan Emin Batur'nun usafalgus borusu çatladı. Kan hücreden dışarı sızınca, hücrenin kapısı açıldığında Emin hücrede vefat etmişti. Bu acım sonsuzdur. O gün bu olayı kabullenmek çok zor oldu ve Emin'in kan içindeki hücrelerine gittim. Ağzından gelen kan ile duvara şunları yazmıştı: 'Esaret bahçesinde bir

gül olmaktansa / hürriyet bahçesinde bir diken olmayı tercih ederim.' Biz artık kırk dokuz kişi olarak kaldık. Meşhur 49'ların hikayesi bu yavrum..." (Kaya, 2006: 172)

Önce Dışişleri Bakanı, sonra da Başbakan olan Şükrü Saraçoğlu'nun 5 Ağustos 1942 günü TBMM'de okuduğu Hükümet programını şöyle tamamlar:

"Arkadaşlar biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal (en az) o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız..." (Aktar, 2002: 142-143)

VE ECEVİT'İN GİZLİ ARŞİVİNDEN ÇIKANLARI

Ecevit'in Gizli Arşivi'nden çıkanlar: 27 Mayıs 1960'ta iktidara el koyan askerler, 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde bir "Doğu Grubu" tesis etmişlerdir. Bu Grup bir dökümantasyon merkezi kurarak bölgeyle ilgili ne bilgi varsa topladı ve "bölgenin nüfus strüktürünü değiştirme ve asimilasyon bakımından" gerekli politikaları saptadı. Olası bir Kürt Sorununa karşı alınacak önlemleri Gürsel Kabinesine sundu. Gürsel Kabinesi hazırlanan raporu 18 Nisan'da görüştü ve kabul etti. Yayımladığı kararnameyle de bakanlıklara fiiliyata geçirilmesini istedi. Politika Daire Başkanı Kurmay Albay Haşim Tosun imzasıyla hükümete gönderilen rapordan çarpıcı bölümler:

DEVLETİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU'DA UYGULAYACAĞI KALKINMA PROGRAM ESASLARI

A. PRENSİPLER:

3. Türk Devletinin Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nde takip edeceği politikada devamlılık yurt bütünlüğünü koruma görevinin yerine getirilmesinin başlıca şartıdır. Bu bakımdan bu politikanın ana pren-

siplerinin tespiti ve hükümetlerin bunlar çerçevesi içinde hareket etmesinin sağlanması gerekir.

B. TEDBİRLER:

Devlet Politikasının ana prensiplerinin tespiti için ana yoldan yürümek icap eder:

- a) Bölgedeki bütün unsurların mevcut düzene bağlılığını devam ettirme ve arttırmak tedbirleri.

2. Özel Kalkınma Planları:

Bunlardan ele alınması gereken konular şunlar olacaktır:

- a) Bölgede gelirin artmasını ve iyi dağılmasını sağlamak.
- b) İktisadi tedbirler yoluyla ve belli esaslara göre, bölgeye diğer bölgelerden nüfus çekmek veya bölge nüfusunun bir kısmını, yine iktisadi teşvik tedbirleriyle, diğer bölgelere göndermek suretiyle, bölgenin nüfus kompozisyonunu değiştirmek.
- c) İktisadi faaliyetlerin düzenlenmesinde ve eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde, sosyolojik ve antropolojik araştırmalara dayanılarak, temsili (asimilasyonu) sağlanacak esaslara uymak.
- d) Yine sosyolojik ve antropolojik araştırmalara dayanarak, bölgenin sosyal yapısını, temsili (asimilasyonu) sağlayacak bir yönde değiştirmek.

DOĞU GRUBUNUN ÇALIŞMA ALANLARI:

1. Muhaceret, İskan ve Toprak İşleri:

a. Acil işler:

- 1) Halihazır iskan kanunu ve tatbikatı, tespit edilen politika ihtiyaçlarını karşılayacak ve asimilasyon temin edecek şekilde ve ilmi olarak incelenmeli ve icabında tadil edilmelidir.
- 2) Bölgenin, kendilerini Kürt sananlar lehindeki nüfus strüktürünü, Türk lehine çevirmek için, Bölgelerindeki iktisadi şartların

zorluğu karşısında, başka taraflara hicrete mecbur kalan, Karadeniz sahillerindeki fazla nüfusla, memleket dışından gelen Türkleri bu bölgeye yerleştirmek, bölgedeki kendilerini Kürt sananları bölge dışına hicrete teşvik ve bu hicreti finanse ederek, memleketin Türk çocuğu bulunan yerlerine iskan etmek işini planlamak üzere Bakanlıklar arası bir heyete:

- a) Genelkurmayca tespit edilecek stratejik istikametler üzerindeki, iskanı müsait bölgeleri göz önünde tutarak,
- b) Türkiye’de kendilerini Kürt sananlarla İran ve Irak’taki Kürtlerin irtibatlarını kesme bakımından, bölgeyi, kendilerini Kürt sananların çoğunluğunu dağıtmak üzere, sistemli bir şekilde bölecek, iskan sahalarını ayırmak,
- c) Bu bölgelere birer iskan öncelik sırası vermek,

Maarif işleri:

a. Acil İşler:

- 1) Halen yapılmakta olan halk eğitim faaliyeti içine, Doğu Bölgesi halkının okutulmasını geniş mikyasta almak,
- 2) Bulunduğu bölge içinde birer medeniyet mihrakı olacak olan bölge okullarının açılmasını planlamak,
- 6) Doğuda vazife alan öğretmenlere, vilayetlerce devlet politikasını kısa bir seminer ile açıklamak,
- 8) Öğretmen okullarında, çok geri kalmış bölgelerimiz ve bilhas-sa Doğu Bölgemiz halkının, Türk çoğunlukla kaynaştırılması ve devlete inandırılması usullerini öğretmek ve genç öğretmen namzetlerine, Türk milliyetçiliğinin esasını aşlamak,

b. Uzun Vadeli İşler:

- 1) Planlanan bölge okulları, köy okulları ve meslek okullarının gerektiği zamanlar faaliyete geçirilmesi,
- 2) Kız ve erkek misyoner yetiştirilmesi ve bunun için hususi müesseseler kurulması,

- 3) Halk okuma odaları açmak ve bunların maksada uygun neşriyatla beslenmesi,
- 4) Bölge halkından kabiliyetli ve küçükten asimile edilen gençlere, yüksek tahsil imkanları sağlanması,

9. Akademik

a. Acil İşler:

- 1) Bir üniversiteye bağlı olarak, derhal bir Türkoloji Enstitüsü kurularak:
 - a. Kendini Kürt sananların menşelerinin Türk olduğu ispat olunarak yayınlanmalı,
 - b. Doğu'nun Türk tarihi yazılarak neşredilmeli,
- 2) İslam Ansiklopedisi, Rus alim ve politikacısı Minovski'nin tarafgirane bir surette, kendilerini Kürt sananların menşesinin İrani olduğunu iddia eden yazısını alarak, kendilerini Kürt sananlar kısmında neşretmekle, Lozan'da delegelere kabul ettirilen, kendilerini Kürt sananların dağlı Türkler olup, menşelerinin Turani olduğu tezi ile de tezada düşülmüştür. Doğulu münevverler arasında, münakaşayı mucip olan ve ayrılık taraftarlarına tutamak veren bu hata, derhal tashih edilmelidir.

b. Uzun Vadeli İşler:

- 1) Kendilerini Kürt sananların, menşelerinin Turani kavimlere dayandığı hakkında, çeşitli yönlerden arayışlar yapılmaya ve neticeleri, türlü neşir vasıtalarıyla yayılmaya devam olunmalıdır." (Akar, Dündar, 2008: 92-103)

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesini yapanların da Kürtler hakkındaki politikaları aynen devam etmiştir. Darbeci kurmayların öncelikli siyaseti, "bölgenin nüfus strüktürünü değiştirme ve asimilasyon"dur.

BÖLGENİN NÜFUS STRÜKTÜRÜNÜ DEĞİŞTİRME VE ASİMİLASYON

“Bölgenin Strüktürünü Değiştirme”nin anlamı; Kürtleri yerlerinden yurtlarından sürüp, yerine Türkleri yerleştirme ve böylece Kürdistan’ı Türkleştirme’dir. İttihatçılar döneminde başlayan bu plan, yarım asır sonra aynen devam etmektedir. 1960’larda da Kürtler açısından değişen hiçbir şey yoktur: Yine onları topraklarından sürüp ‘göç ettirme’, yine ‘eritme ve yok etme’; yani ‘asimilasyon’ planları.

27 Mayıs 1960 Askeri Yönetiminde Zorunlu Göç Olayı

Tarık Ziya Ekinci, Kürtlerin zorunlu göçü ile ilgili bize şu bilgileri vermektedir: “27 Mayıs Askeri darbesinden sonra DP (Demokrat Parti) mensuplarının tasfiyesi bağlamında Doğu ve Güneydoğu illerinden şüpheli görülen dört yüz doksan beş kişi yakalanarak Sivas’ta bir kampta enterné edildi. Kanunsuz ve yargısız olarak altı ay süre ile asker gözetiminde tutulan bu insanlardan elli beş kişi dışındakiler altı ay sonunda serbest bırakıldı. Bunlardan elli beş kişi hakkında ise Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından sürgün kararı alındı ve batı illerinde zorunlu ikamete tabi tutuldular. Bunlar arasında sonradan KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) nin başkanlığını yapan Av. Faik Bucak ve 1965’te AP (Adalet Partisi) den Van Milletvekili seçilen Kinyas Kartal da bulunuyordu. Uzun süre sürgünde kalan bu şahsiyetler 1961-1965 döneminde iktidar ortağı olan Yeni Türkiye Partisi (YTP) nin girişimi ile ancak 1964’te çıkarılan bir af kanunu ile sürgün yaşamından kurtulup ikametgahlarına dönebildiler.” (Ekinci, 2006: 314)

OLMAYAN DİL: KÜRTÇE

Musa Anter hatıralarında, devletin Kürtçe dili ile ilgili o dönemdeki politikalarını, DDKO davasındaki yargılamasında şöyle anlatıyor:

“Duruşmalarımız oldukça enteresan geçiyordu. Tutuklu arkadaşlarım huyumu bilirler; mahkemeleri elimden geldiğince bir tiyatro

sahnesine çevirir ve elimden geldiğince savcılara yüklenirdim. Duruşma hakimimiz Hamdi... savcısı Albay Sait Dehak idi. Sait Dehak'ın Urfalı olduğunu duymuştuk. Fakat yeteneksizin tekiydi ve Kamuran İnan gibi cinsinin aleyhine idi. İddianamesini okudu. İddianamenin bir yerinde dil sorununa geldi ve 'Bugün Kürtler dokuz bin kelime ile konuşurlar, bunun üç bin küsuru Arapça, bin küsuru Farsça ve şu kadar bin küsuru da Türkçe kelimeler oluşur. Kürtçe olarak ancak otuz beş sözcük vardır. Ama Kürtler, konuştukları bu sözcüklerin çoğuna Kürtçe diye sahip çıkarlar. Örneğin 'maydanoz' Türkçe olduğu halde Kürtler 'Kürtçedir diyorlar.' Savcı, saçma sapan bu tutarsızlıklarla dolu iddianamesini okumayı bitirdi... Kalktım: 'Sayın hakimler; bilmem sizin evlerinizde tavuk kümesi var mıdır? Diye sordum. Hakim, 'Niye' dedi. 'Eğer varsa, dedim, bir ricada bulunacağım. Sabahleyin buraya gelmeden evvel kağıt-kaleminizi alın, kümesin önüne gidin ve tavukların çıkardıkları sesleri tespit edin. 'hık hık, gık gık, vık vık'... gibi sesleri duyacaksınız ki, tavuklarınızdan bu seslerden en aşağı elli tane 'tavuk sözcüğü' tespit edersiniz. Peki bu kafir Kürtler, tavuk kadar olamamışlar mı da, otuz beş 'hık hık, vık vık'ta kalmışlardır; Ayrıca anladık ki, Sayın Sait Dehak Urfalı bir hemşerimizmiş. Malum, Urfa ve Antepliler çiğ köfte ve lahmacunu çok severler. Maydanoz, bu iki yemeğin bir nevi ana maddesidir. Onun içindir ki maydanoza sahip çıkmak istiyorum. Ama burada tüm Kürtler adına size veriyorum; Sayın Savcı Albay Dehak, sizden tahliyemizi istesin, biz de maydanozun Kürtçe olduğunu söylememeye ant içiyoruz.'

Tabii arkadaşlardan ve hatta mahkeme heyetinde gülüşmeler oldu. Yaşlı Savcı Sait de kızardı, bozardı." (Anter, 1990: 231-232)

KÜRTLERİN TÜRKLÜĞÜ ÜZERİNE

Devletin resmi politikalarının aktif temsilcilerinden biri olan Necdet Sevinç, "Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi"nin 1979'da çıkan ilk sayısında yer alan "Kürtlerin Türklüğü üzerine" konulu bir yazısında şu önerilerde bulunmaktadır:

- 1- “Bir Türk Oğuz boyu olan Doğulu aşiretleri, Türk devletine yani kendi devletine karşı isyana teşvik eden bütün elebaşılar en sert biçimde cezalandırılarak, kitlenin yeni bir maceraya sürüklenmesi önlenmelidir.
- 2- Kürtlerle ilgili bölücü, bozguncu ve gerçek dışı kitap, broşür, dergi, gazete vs. yayınlayanlar hakkında son derece sert müeyyideler (yaptırımlar) uygulanmalıdır.
- 3- Ciddi çalışacak bir enstitü kurularak, Kürt aşiretlerinin Türklüğü konusunda sürekli çalışmalı ve seri yayınlar yaparak Doğuyu ajanların ve maceraperestlerin tehlikelerinden korumalıdır; dil birliği mutlaka sağlanmalıdır.
- 4- Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da görev yapacak tüm din adamları, öğretmenler, memurlar ve idareciler özel bir eğitimden geçirilmeli, Kürtlerin Türklüğü konusunda gerekli bilgi ve belgeleri bilerek göreve tayin edilmelidirler.
- 5- Doğu ve Güneydoğu’daki tüm radyo istasyonları Kürtlerin Türklüğü konusuna ciddiyetle eğilmeli, Kürt aşiretlerinin Türklüğünü hiçbir şüpheye meydan bırakmayacak yeterlilik ve kesinlikle ortaya koymalı, daimi ve gezici tiyatrolar, kütüphaneler ve sinemalar da eğitim konusunda devreye sokulmalıdır.
- 6- Doğu ve Güneydoğu’nun bütün sosyal ve ekonomik sorunları öncelikle ele alınarak çözümlenmeli, doğusu-batısı-güneyi ve kuzeyi ile tek bir yumruk haline gelmiş tek bir inanç etrafında birleşmiş bir Türkiye için önce devlet mücadele vermelidir.” (Bayrak, 1999: 238-239)

Şunu açıkça belirtmek gerekir ki; darbecilerin ve Necdet Sevinç’in bütün önerileri devlet yetkililerince uygulanmaya çalışılmış ve Kürtlerin asimilasyonu, yani Türkleşmeleri için elden ne geldiyse fazlasıyla yapılmıştır.

12 EYLÜL FAŞİST DARBESİ

12 Eylül faşist darbesiyle bütün siyasi partiler, dernekler ve sivil toplum örgütleri kapatıldı; 1961 Anayasası da rafa kaldırıldı. Bunun yerine, hakların gasp edildiği ve toplumun baskı altına alındığı 1982 Anayasası getirildi. Bu askeri Anayasa, “Türkiye’nin Türklüğü”nü, Türk ulusunun birliğini ve Türkiye’nin toprak bütünlüğünü vurguluyordu. Gareth M. Winrow’un belirttiği gibi: “Kürt etnisitesi ve Kürt milliyetçisi düşüncelerle ilgili ifadelerin belirgin artışına önemli bir tepki vardı. Eski CHP milletvekili ve bir zamanlar Ecevit hükümetinde bakan olan Şerafettin Elçi bile, bir söyleşide ‘Türkiye’de Kürtler vardır. Ben bir Kürdüm’ dediği için, Mart 1981’de askeri mahkeme tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Kürtlük tezahürlerine sert tepki, 1982’de kabul edilen yeni anayasaya da yansdı. Anayasa, Türk devletinin temel görevlerinden birini, ‘Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti’ korumak olarak tanımlıyordu (5. madde). Bu yetkililer tarafından ayrı bir Kürt etnik kimliğinin tanınması anlamında yorumlanabilecek herhangi bir düşüncüyü ifade etmeyi fiilen yasaklıyordu. Diğer bir madde şunu belirtmektedir: ‘Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz.’ (26. madde). Sonunda Ekim 1983’te Kürtçenin kullanılmasını yasaklamak için 2932 sayılı kanun çıkarıldı...” (Kirişçi, Winrow, 2008: 132-133)

Winrow’un belirttiği gibi, 1983’te 2932 sayılı yasa ile ‘Anadili’ yasası tekrar getirildi ve 22 Ekim 1983’te Resmi gazetede yayımlandı. Bu yasayla Kürtlere, kendi dilleriyle konuşma, yazma ve iletişim yasası getirildi. Artık uygulamaları gizlemeye gerek duyulmuyordu. Her şey açık, her şey ortadaydı. Fiziki ve psikolojik vahşetin yanında, bir de ‘dil’ üstündeki vahşet vardı. Bu dönemde yaşananlar ne dille ifade edilebilir ne de başka bir araçla. Ama biz yine “vahşet, vahşet ve yine de vahşet!” diyelim. Tabii ki bu vahşet ülkenin her tarafında acımasızca uygulandı; ama Kürtleri temsil eden ‘Diyarbakır

ve Zindanları'nda durum daha da vahimdi; korkunçtu ve inanılmazdı. Öylesine inanılmazdı ki, insanlar daha fazla acı çekmemek için bedenlerini ateşe veriyorlar, Allahın, canlarını almaları için dualar ediyorlardı. İşte, bu işkence çarkından geçen D.T.P Genel Başkanı ve Milletvekili Ahmet Türk'ün 32.Gün Programında söyledikleri:

“Bizi zorlayan bir süreçti, çoğu zaman kalkıyorduk, ‘yarabbi canımızı al, bizi bu işkenceden kurtar’ diyorduk. Bunu tüm samiyetimle söylüyorum. Çok insan öyle düşünüyordu. Mesela bizim her tarafımız kollarımız simsiyahtı. Kimsenin hayal edemeyeceği şeyle karşı karşıya kaldık. Dünyanın küfürlerini ediyorlar. Tuvalet temizlemeye gidiyorsun o temizlediğin tuvaletin o pis...” (Tara, 30 Mayıs 2009)

SEYDİ FIRAT

1962 Muş ili Varto-Zengen (Güzeldere) köyü doğumlu, Türkiye Barış Meclisi Sekreteryasından:

“Bizim köyde okul olmadığından, komşu Emeran (Onpınar) köyü ilköğretilimine gittim. Okula başladığımda hiç Türkçe bilmiyordum; ailem de bilmiyordu. Hiç unutmam: Annem beni okula kaydetmek için bir elinde horoz, diğer elinde bir stil yoğurt beni okula götürdü. Emeran köyü bize komşu bir köydü ve okulun müdürü de bizim akrabamızdı; ailemizi yakından tanıyan biriydi ve onunla aile hukukumuz vardı. Bize sık sık gelir giderdi. Annem okul müdürünü görünce çok sevindi ve hemen ona Kürtçe ‘Ben Seydi’yi okula kayıt için getirdim’ dedi. Müdür anneme ‘Kürtçe’ yerine ‘Türkçe’ cevap verdi. Hiç Türkçe bilmeyen annem, müdürün ne dediğini anlamadı. Annem bir daha meramını ona anlattı. O da tekrar anneme ‘Türkçe’ cevap verdi ve annem yine onun ne dediğini anlamadı. Annem bu duruma çok bozuldu ve yüzü mosmor oldu. Yüzü öyle bir hal aldı ki, sanki yüzüne felç inmişti. Annemin o andaki yüzünü hiç unutmuyorum. Bu duruma ben çok üzülmuştüm. Aradan yıllar geçmesine rağmen o anın görüntüleri hala gözümün önündedir. Galiba benim siyasete bulaşmamda, hayatımın bu ilk şokunun büyük etkisi var;

çünkü küçükken çok mülayim bir çocuktum ve her denileni yapardım. Ailemin maddi durumu da çok iyiydi. Çevrede tanınan, sevilen, itibarlı bir aileydi.

İkinci şokumu ise, ilkokul üçüncü sınıfta yaşadım: Benimle birlikte ilkokul ikiye giden kızkardeşim vardı. Öğretmen bizi sıkı sıkı tembihlemişti: Okulda olduğu gibi, kesinlikle evde de Kürkçe konuşmayacaktık. Ben, birgün kızkardeşimi bir meseleden dolayı dövmüş-tüm; Kızkardeşim de bana çok öfkelenmişti. Ben annemle Kürkçe konuşunca, o da bunu duydu ve ertesi gün beni öğretmene ihbar etti. Öğretmen, kızkardeşimin ihbarı yüzünden suratıma şiddetli bir tokat attı. O anda canım çok yanmış ve suratım mosmor olmuştu. Öğretmenin beş parmağının izi bir hafta boyunca suratımda kaldı. Bu da hayatımın ikinci büyük şoku oldu. Böylece sistemle kesinlikle aram açıldı. Ben artık mülayim biri değil, sinirli, kavgacı ve sisteme isyan eden duruma geldim. Aslında ailem CHP'liydi ve sistemle de barışıklı.

Bir taraftan dilimizin bize yasak edilmesi, bir taraftan şiddet, bir taraftan aşağılanma ve horlanma dünyamızı altüst etti. Başarılı olmama rağmen okul yaşamım hep kötü geçti. Okulu bitirdikten sonra da 12 Eylül Faşist Darbesi oldu. Bu askeri darbe başımıza 'bal-yoz' gibi indi ve bize yaşam alanı bırakmadı; baskılar dayanılmazdı. Gençliğin en hızlı olduğu on dokuz-yirmi yaşlarındaydım; yıl 1981'di. Ya dağı seçecektim, ya da işkence ve ölümü! Ben de dağı seçtim ve PKK hareketine katıldım.

Şiddete karşı şiddetle cevap veriyorduk ve uzun yıllar sonra se-simizi dünyaya duyurabildik; ama şiddetle çözüme ulaşamıyorduk. Bu çatışmalarda hayatını kaybedenler de yoksul ailelerin çocuklarıydı. Ayrıca, çözüm yolunun barıştan, demokrasiden geçtiğini biliyorduk. Onun için barış yolunu tuttuk ve 1999'da ateşkes süreciyle birlikte, biz beş arkadaş 'Barış elçisi' olarak Türkiye'ye gönderildik. Fakat Türkiye uzatılan barış elimizi değerlendireceğine, hemen bizi tutuklayıp on beş yıla mahkûm etti, ancak 2004 yılında çıkan bir yasayla serbest kaldık.

Benim en büyük amacım; Türkiye’de barış, demokrasi ve kardeşliğin yerleşmesiydi. Artık kan ve gözyaşı görmek istemiyordum. Barışın altyapısını oluşturmak için, bu konuda duyarlı akademisyen, aydın ve siyasi partilerle görüşüp barışın altyapısını oluşturmaya çalıştık. Birçok barış konferansından sonra, Türkiye Barış Meclisi’ni oluşturduk ve bugünlere geldik. Tek dileğimiz; Türkiye’de herkesin kendi diliyle, kendi kültürüyle, kendi kimliğiyle bir arada kardeşçe ve dostça yaşaması ve Türkiye’nin geliştireceği ve içselleştireceği demokrasi ve barış kültürü ile bu acıların bir daha yaşanmamasıdır.”

DİYARBAKIR CEZAEVİ’NDEKİ DİL BASKILANMALARI

Aşağıdaki duaları eden Kürt Yazar, Kürt Bilge ve Kürtlerin onuru yetmiş beş yaşındaki Musa Anter, hayalini gerçekleştiremeden, ‘beyninden ve yüreğinden’ vurularak katledildi:

“Ya rabbi: Ben ölmeden, şu Diyarbakır hapishanesini yıktırmasını bana nasip et... Ben de Benazir Butto gibi oraya bir park kurayım ve aynı hapishanede işkence ile şehit edilen altmış yedi Kürt evladının şerefli abidesini dikeyim... Ondan sonra istersen beni cehennem esfele sahifiline yani en derin ve kızgınına koy. Bir daha da seni rahatsız edip bir şey istemem. Söz.”

AHMET DEMİROĞLU

1958 Urfa Merkez doğumlu, anadili Türkçe olan emekli Türkçe-Edebiyat öğretmeni Ahmet Demiroğlu:

“Kendim, doğma büyüme Urfalıyım. Urfa’da öğretmenlik yaparken, 1980 darbesi oldu ve ben, 1981 yılının 16 Mart’ında gözaltına alındım ve sonra da Diyarbakır Cezaevi’ne gönderildim. Orada on ay tutuklu kaldım.

Diyarbakır Zindanı, bir toplama (temerküz) ve adete ‘yok etme’ kampıydı. Nazi kamplarından belki de tek farkı, fırının olmamasıydı. Mesela; ‘Nazi Kampı’ filmlerini gördüğümde, ‘Allah, Allah...’ diyorum,

'Aynı sahneleri, biz de. Diyarbakır Zindanı'nda yaşamıştık.' Belki, Nazi Kamplarında İbranice konuşmak yasak değildi; fakat Diyarbakır Zindanı'nında Kürtçe konuşmak, 'vatana ihanet' sayılıyordu.

'Vatan ve Devlet' kavramlarının yıllarca özdeş olarak tutulması, giderek bir algı bozukluğuna yol açmıştı. Oysa vatanını en çok sevenler, bu vatanın yönetim sistemi demek olan 'devletin bozuk düzenine karşı çıkanlar' değil midir?

Devlete muhalif olmak, dünyanın hiçbir yerinde 'vatan hainliği' algısına yol açmaz. Diyarbakır Zindanı, 12 Eylül açık faşizmi; ülkenin bu en duyarlı kesimini yok etmek istedi. Düşünebiliyor musunuz, hiç Türkçe bilmeyen insanlara 'İstiklal Marşı' ve 'Andımız' başta olmak üzere, 'tam yirmi yedi tane marşı ezberleme zorunluluğu' getirmişlerdi. İşin en ilginç yanı, (yanılmıyorsam ben 28. Koğuş'un sorumlu-suydum) Türkçe öğretmeni ve Okul Müdürü olmam, beni öne çıkarıyordu. Bu yirmi yedi marşı bir hafta içinde okuma-yazması ve Türkçesi olmayan insanlara öğretmem istenmişti. Elbette bu 'pedagoji' açısından mümkün değildi. İnsanlar, 'ben işkence görmeyeyim' diye, öğrenmek için benden daha çok çaba harcıyorlardı. Ancak bir hafta doldu ve bunlardan hiç kimse, bu marşlardan bir tanesini dahi ezberleyemedi (Mesela bizim koğuş yirmi sekiz kişiyi aşkındı; bunların içinden yirmiye yakını Türkçe bilmiyordu).

Bir hafta sonra komutanlar beni çağırdı (İç güvenlik sorumluları; orada herkes komutandı, Esat Oktay Yıldırım'ın köpeği 'Jo' bile!). Durumu onlara anlattım. Başta ben olmak üzere; bu milli marşları öğrenmeyenlerin 'vatan haini' olduğunu, cezalandırmayı da kendilerinin yapacağını söylediler ve önce ben cezalandırıldım. Koğuşun gözetleme deliği açıldı; iki elimin dışarı çıkarılması istendi (O, teker teker cezalandırmada çok sık kullanılan bir yöntemdi). Coplarla, el düşüp kaldırılmayacak duruma gelinceye kadar beni dövdüler ve bir hafta daha süre verdiler. Bir hafta sonra benden aynı cevabı alınca, öğrenmeyen ve ezberlemeyen herkesi koridora dizdiler. Ben öğretmekle yükümlü olduğum için, iki kat olmak üzere, coplarla elimizden kan çıkıncaya kadar bizi dövdüler. Bu durum birkaç ay devam etti.

Şimdi adam Türkçe bilmiyor. Marşlardaki kelimelerin anlamlarını bilmiyor, sadece ses olarak ezberlemeye çalışıyor. Bu durumda yabancı olduğu bu kelimeleri telaffuz etmekte zorlanıyordu. Bir marşı yarım yamalak ezberleyen iki-üç kişi, yapılan sınavda 'bir harfi, eksik ya da yanlış okumuşsa', yine de o kişi, bütün çabasına rağmen 'vatan haini' sayılıyordu.

Yapılan yargılamalarda, kendi anadilinin (Kürtçe-Arapça) kullanılmasının yasak olması, aynı zamanda 'yargı adaletsizliği'ni getiriyordu. Kişinin hakkında tanzim edilmiş iddianamede, kendisine yöneltilmiş suçlamanın ne olduğunu bilmiyordu. Savunmasını da 'Türkçe' yapmak zorunda olduğundan, yapamıyordu. Mesela suçlanan kişi, bir kelime Türkçe bilmediğini, savunmasını Kürtçe yapmak istediğini söylerse; bu durum 'siyasal bir tutum' olarak algılandığından reddediliyordu. Oysa kişinin anadili, toplumsal bir olgudur, tercih konusu değildir.

Mesela görüşmelerde tutuklu ya da mahkum, Türkçe konuşmak zorundaydı. Hiç unutmam; Mardinli mahkûm Hamit Dayan'ın yaşlı annesi, eşi ve dört yaşlarındaki oğlu ziyarete gelmişlerdi. Yanımdaki hücrede görüşüyorlardı. Hamit, Türkçe biliyordu; fakat ziyaretçilerinin hiçbirisi Türkçe bilmiyordu. Bir 'Kara Komedi' yaşanıyordu. Onlar Hamit'le 'Kürtçe' konuşuyorlardı, Hamit ise onlarla 'Türkçe' konuşuyordu. Nasıl anlaştıklarını Allah bilir. Belki de göz bebeklerinden, yaşanan 'zulmü ve acıyı' anlamaya çalışıyorlardı. Yetmedi; arkadan asker ve gardiyanların müdahalesi geldi: 'Ziyaretçiler, Türkçe konuşun!' Peki bu iş nasıl olacak? Ziyaretçilerin hiçbirisi Türkçe bilmiyor! Hamit zar zor onlara Kürtçe konuşmanın yasak olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Dört yaşındaki çocuğu tellere tırmanmış, babasına ulaşmaya çalışıyor; ama sözlerinin, sorularının, duygularının karşılığını babasından alamıyordu. Beş dakikalık görüş bitti; derken ziyaretçiler 'Kürtçe' konuştu diye, annesinin, eşinin ve çocuğunun karşısında Hamit'e, 'tekme tokat' dayak atıldı. Annesi ve hanımı gözyaşları içinde bu 'zulmü' izlemek zorunda kaldılar. Hamit'in ağzı burnu kan içinde kaldı. Dayak sırasında küçük oğlu: 'Bavo, Bavo...' diye

çığlık atıyor, avazı çıktığı kadar ağlıyordu. Böylece 4 yaşındaki bir çocuk, 'hayatında bir daha unutamayacağı bir travmayı' yaşıyor; salya-sümük gözyaşları içinde, Kürtçe küfürler ederek, adeta tel örgüleri parçalayıp, babasını onların elinden kurtarmak istiyordu.

Ben Hamit'in Kürtçe konuşmadığını, ziyaretçisinin Kürtçe konuştuğunu gardiyanlara söyledim. Bana, onun avukata ihtiyacı yok!' dediler. Bu yüzden bir posta dayağı da ben yedim. Dayak atanlardan biri, Esat Oktay Yıldırım'ın yaveri bir onbaşıydı.

Hamit o geceyi sayıklayarak geçirdi. Sabah içtimasında, havalandırılmaya çıkarıldık. Hamit hemen yanımdaydı. Birinci turdan sonra Hamit adeta 'uluyarak' anlamsız sesler çıkararak bağırmaya başladı. Anlaşılan bu ağır 'travma', Hamit'in hem psikolojisini, hem de akli dengesini bozmuştu. Benim onunla kaldığım bir buçuk ay içinde, hemen hemen hiç konuşmadı. Bu ağır cezanın nedeni ise, sadece ziyaretçilerinin Türkçe bilmemesiydi."

BATMAN 78'LİLER GİRİŞİMİ SÖZCÜSÜ,

1960 Batman doğumlu AHMET AYDIN: Kıdemli Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın Cezaevi'ndeki sloganı; 'Türkçe Konuş, Çok Konuş!' idi.

"Batman Cengiz Topel İlkokulu'na başladığım zaman hiç Türkçe bilmiyordum. Ailem de bilmiyordu. Öğretmenlerimiz bize Kürtçe konuşmayı yasaklamışlardı. 'Sadece okulda değil, evde de Kürtçe konuşulmayacak' diyorlar; Türkçe bilmediğimiz için bizimle dalga geçiyorlardı. Kürtçe konuştuğumuzda ise bizi dövüyorlardı. Üstümüzde aşırı bir şiddet vardı. Öğretmenlerimizin bu baskısı, Ortaokuldan sonra bizim bir arayış içine girmemize neden oldu. O dönem, 1974-75'lere tekabül ediyor. O dönemde Batman Lisesinde okuyordum.

O dönem, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin öne çıktığı, Sosyalist hareketin yükseldiği bir dönemdi. Biz de Kürt gençliği olarak bir arayış içindeydik. O dönemde, biz Kürt dilinin, Kürt halkının bilincine

vardık. Devrimci tabirle 'Köylü Ulus', diğer adıyla 'Sömürge bir Ulus' olduğumuzun da farkına vardık. Ankara'dan Haki Kare'nin Batman'a gelip, devrimci-demokrat kesimle diyalog kurmasıyla, onunla tanışma imkanı bulduk. 'Halk Kültür Derneği'nde yaptığı bir konuşmadan sonra Batman'dan ayrıldı ve yerine Mazlum Doğan geldi. Mazlum Doğan'ın çalışmaları sonucu anadilimiz ve halkımız konusunda epeyce aydınlandık. O aydınlanmadan sonra, devrimci mücadele içerisinde bir sempatizan olarak çalışmalara başladım. Bu çalışmalarımız, Eylül 1979 yılına kadar devam etti. 9 Eylül 1979 yılında gözaltına alındım ve on beş gün boyunca akla hayale gelmeyecek işkenceler gördüm. Daha sonra, Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından tutuklanarak, Diyarbakır Askeri Tutukevi'ne götürüldüm. 12 Eylül 1980 tarihine kadar burada tutuklu kaldım.

12 Eylül Askeri Darbesi'yle birlikte, Diyarbakır-Bağlar semtindeki 2 Nolu Askeri Ceza ve Tutukevi'ne getirildim. Burada ilk karşılaştığımız, 'Gestapo' lakaplı Havacı Mevlüt Başçavuş talimat ve direktifleriyle askerler tarafından hem kendi cezaevindeki arkadaşlarımızla, hem de dışarıdan gelen ziyaretçilerimizle Kürtçe konuşmamız engellendi. Bu tutum, Kıdemli Yüzbaşı Esat Oktay Yıldiran'ın gelişine kadar devam etti. Onun gelişi ile birlikte Kürtçe konuşanlar üzerinde her türlü baskı ve işkence yapılmaya başlandı. Uzun bir süre bu tutuma karşı, büyük bir karşı duruş sergilendi; fakat idarenin büyük saldırısı karşısında, bu karşı duruş kırıldı ve idarenin dayattığı Kürtçe konuşmama, askere 'komutanım' deme ve yüze yakın 'ırkçı marşlar' ezberlenmeye çalışıldı. Okuma yazması ve Türkçesi olmayan yaşlı-başlı insanlara dahi bu marşlar ezberletildi. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldiran'ın en ünlü sloganı 'Türkçe Konuş, Çok Konuş!', 'Yukarıda Allah, Burada Esat!'tı. Ziyarete getirildiğimizde, ziyaretçimiz Türkçe bilmiyorsa hiç konuşamıyorduk; işaret dili dahi bize yasaktı. Sadece ve sadece bakışabiliyorduk. Bunun yanında Türkçe bilenler, anneleriyle dahi konuşurken, nohut, mercimek, buğday ve benzeri şeylerden bahsetmeyecekti. Bahsettiği takdirde, hem ziyaretçi, hem tutuklu kabininde tartaklanıyordu.

Yetmiş yaşındaki annem bile benimle birkaç cümle konuşabilmek için 'Nasılsın oğlum' cümlesini öğrenmişti. Tek sorduğu, tek konuştuğu cümle buydu. Sürekli olarak, Nasılsın oğlum?, Nasılsın oğlum? diye soruyordu. Benim konuştuğum Türkçenin hiçbir kelimesini anlamıyordu. Hiç unutmam; bir gün ziyaretime annem ile birlikte ablam ve çocuğu da gelmiş ve onlarla da bir kelime konuşamamıştık. Yeğenim de korkudan benimle konuşamamış, öylece bakışıp durmuştuk. Ablam, ağlamamak için kendisini zor tutuyordu. Ayrıldıklarında da yeğenim bana sadece el sallayabilmişti. O baskıların etkisinden olacak ki, Batman'a dönmek için bindikleri 'akşam treni'nden beş-altı yaşındaki ablamın çocuğu düşerek yaşamını yitirdi. Bu durum benim üstümde bir şok etkisi yarattı; uzun süre kendime gelemedim. Bu baskılar, 1983 Eylül direnişine kadar devam etti.

Biz o dönemin insanları, Türkçe ve Kürtçe ile ilgili en ufak bir şeyde Esat Oktay'ın sloganlaştırdığı 'Türkçe Konuş, Çok Konuş!' söylemi ve sloganı gözümüzün önündedir. 'Türkçe Konuş, Çok Konuş', sloganı sadece biz Kürtler için değil, Türkiye'de yaşayan Çerkesler, Araplar, Lazlar ve diğer halklar için de geçerlidir. Türkiye'nin bu korkusu, bu halkların dil kıyımına kadar, hatta abartmış gibi olmayayım ama 'insanlık kıyımına kadar vardırılmıştır. Mahkemelerdeki siyasi savunmalarımızda, yaptığımız konuşma ve açıklamalarımızdan sonra, cezaevine döndüğümüzde akla-hayale gelmeyecek işkencelerle baş başa bırakılıyorduk. Bu dil korkusu; bu halk korkusu sonucu yapılan işkence ve baskılar nedeniyle, dağlarda bir silahlı direnişe sebep olmuştur. Bu otuz yıllık süreç içinde kırk bini aşkın insan yaşamını yitirmiştir. Bu çatışmanın önüne, Türkiye'de hayata geçirilecek bir 'gerçek demokrasi' ve 'özgürlükler' geçebilir. Ve herkes de kendi diliyle, kendi kültürüyle ve kendi kimliğiyle özgür ve mutlu olabilir. Son olarak şunu diliyorum: Türkiye'ye barış ve huzurun gelmesi ve bizim yaşadığımız acıları, başka hiç kimsenin yaşamaması."

Rıdvan Ayhan, 1963 Batman Hasankeyf doğumlu: Bütün fiziksel işkencelerden daha büyük acı, Türkçe bilmedikleri için annem ve babamla koşamamamdı.

“1970’te, Hasankeyf Atatürk İlkokuluna başladım. Okula gittiğim-de hiç Türkçe bilmiyordum, sadece Arapça biliyordum. Ailem de benim gibi sadece Arapça biliyorlardı. Okulda Arapça ve Kürtçe kesinlikle yasaktı. Arapça ve Kürtçe konuşmayı evde de bize yasaklamışlardı. Türkçe konuşmayanlara karşı sürekli bir şiddet vardı. İlkokul üçüncü sınıfta okurken Batman’a taşındık ve Batman 19 Mayıs İlkokuluna devam ettim.

Ben beşte, Ahmet Kurt dördüncü sınıftaydı, ama o Kürt meselesini biliyor ve bilinçlendiriyordu. O zamandan itibaren kendisi Hareketin içindeydi ve sürekli bizi bilinçlendiriyordu. Ortaokulu bitirdikten sonra, 12 Eylül Askeri Darbesi oldu. Hepimiz, suçsuz yere gözaltına alınıp, doksan günlük soruşturmadan sonra, Diyarbakır 5 Nolu Cezaevine nakledildim. İlk etapta bizi hücreye attılar. Sürekli bizi dövüp hücreye atıyorlardı. Çektiğimiz o işkenceleri, o acıları, o vahşeti dile anlatmaya imkan yoktur. Bir örnek vereyim:

Biz hücredeyken, bizim hücreye bir köylü getirdiler. Onu hücre koridoruna çıkarttılar. Bütün elbiselerini üstünden çıkartıp, onu çıplak yaptılar. Anadan doğmaydı. Bunu askerler dövdüler, dövdüler, dövdüler... Adam ‘Ay!’ dahi demedi. O esnada Esat Oktay Yıldırان geldi: ‘Bırakın bana, ‘Ah! Çektireceğim...’ dedi. Askerden ip istedi. İpin bir ucunu adamın penisine bağladı, diğer ucunu da benim elime bağladı ve koşturmanı istedi. Ben koşturmadım; beni bir güzel dövdüler. Sonra koşturacaksın dediler; ama ben yine koşturmadım. Esat Oktay Yıldırان, yanında bulunan kurt köpeğini bana saldırttı. İrade dışı koşturmak zorunda kaldım ve o adam acıdan bas bas bağıırıyordu. Köpek bana saldırdıkça, ben koşturmak zorunda kalıyor, adam da acıdan kıvranıyordu. Üç defa üst üste bu vahşeti bana yaptırdılar. Sonunda ben dayanamadım ve bana saldıran köpeğe var gücümle bir tekme

savurdum. Ondan sorıra bana öylesine bir saldırı oldu ki, kendimi yara bere içinde hücrede buldum. Sonra öğrendim ki, bütün bu vahşet, adamın Türkçe konuşmamasından kaynaklanmıştı.

Hiç unutmadığım başka bir olayı daha anlatayım: Bir gün hiç tanımadığım biri daha hücreye geldi. Askerler, sürekli olarak bize, 'Gelin, gelin, bir milletvekilinin sırtına binmek ne kadar zevkliymiş, görün' diyorlardı. Ondan sonra belden yukarısını soydular, rastgele dövmeye başladılar. Onun göbeği dahil, her tarafı dayaktan mosmor olmuştu. Bayıldıktan sonra, askerler bana, onu hücreye çekmemi istediler. Hücremde, onu ayıltabilmek için biraz ovaladım. Ona su verdim. Ayılana kadar yanımda iki saat kaldı. ayıldıktan sonra, onun adını sessizce Kürtçe olarak sordum. 'Benim Adım Ahmet Türk'tür' dedi. Böylece ilk defa Ahmet Türk ile tanışmış oldum.

Ailem, Arapça biliyordu, Türkçe hiç bilmiyorlardı. Ziyaretimde Türkçe bilmedikleri için onlarla konuşamıyorduk. Sadece onlarla karşılıklı bakışıp dururduk. Annem geldiğinde çok üzülüyordum; ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Annem de benimle konuşmadığı için gözleri doluyor ve kahroluyordu. Bu ikimizin de çok ağırına gidiyordu; bütün fiziksel işkencelerden daha büyük acı buydu.

Bütün bu baskı ve işkenceler sonunda 'ölüm orucu'na başladık. Ölüm orucunda, annem ve babama haber vermişler: 'Oğlunuz çok hastadır, gelin!' diye. Ertesi gün ailem geldi ve beni koğuştan iki asker battaniye içinde taşıyarak, annem ve babamın yanına götürdüler. Annem, beni o halde görünce ağlamaya başladı. Babam da bana Arapça: 'Oğlum, yemeğini ye!' dedi. Ben de Arapça babama dedim ki: 'Ben yemeğimi yemiyorum, şu başımızda duran Yüzbaşı Abdullah Kahraman'a de ki, 'bizi dövmesin', o zaman yemek yiyeceğim.' Arapça konuştuğumuz için, o halde iken, askerden çok kötü bir tekme yedim. Babam da Abdullah Yüzbaşı'ya Arapça: 'Çocuklarımızı niye dövüyorsun?' dedi. O arada büyük bir kalabalık oluştu. Annem ve babam, o acıyla Yüzbaşının üstüne yürüdüler; beni de askerler hemen alıp koğuşuma attılar. Bu yaşadığım olayı da asla unutmuyorum."

MGK'NIN KÜRT RAPORU:

Sorun 'coğrafi' değil, 'etnik'tir, diyen Milli Güvenlik Kurulu'nun Raporu'ndan bazı çarpıcı bölümler:

- Kürtçe eğitim gibi kültürel özerkliğe yönelik tedbirlere gerek yoktur.

- Bölgede yatılı ilköğretim okulları açılmalı. Çocukların eğitimine biran evvel başlanmalı.

- Bu okullarda Türk kimliğini geliştirecek ders programları uygulanmalı. Bu amaçla müfredat yeniden gözden geçirilmeli. Bölge okullarında Türk kültür ve kimliğini öne çıkartan dersler ağırlık kazanmalı.

- Hiç vakit geçirmeden yerleşim yerlerinin toplulaştırılması uygulanmasına başlanmalı.

- Nüfus planlaması, çok önemli bir konu olarak değerlendirilmeli. (Bulut, 1998: 239, 240)

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI

Görüldüğü gibi Milli Güvenlik Kurulu'nun Kürt Raporu oldukça çarpıcıdır. Daha önce devletçe Kürt Sorunu kabul edilmediği, sorunun ekonomik olduğu ve Kürtlerin de Türk olduğu iddia edildiği halde, hazırlanan raporlarda sorun açıkça "etnik" olarak değerlendirilmiş ve bu konuda acil önlemlerin alınması istenmiştir.

Bu raporun en dikkat çekici yanı ise; Kürtçe eğitime karşı çıkılırken, Yatılı İlköğretim Bölge okullarının (YİBO) açılmasının ve çocukların eğitimine hemen geçilmesinin istenmesidir. Raporda, yatılı okullarda yapılacaklar konusunda da bilgiler verilmiş: "Türk kimliğini geliştirecek ders programları uygulanmalı; bölge okullarında Türk kültür ve kimliğini öne çıkartan dersler ağırlık kazanmalı." Kimin için? Tabii ki altı-yedi yaşlarında bütünüyle çevresinden ve ailesinden kopartılan Kürt çocukları için. Amaç ne? Daha kimliğinin farkında olmayan Kürt çocuklarını 'Türkleştirmek', yani yüzyıl önceki

Hıristiyan çocukları gibi 'devşirmek'!

Son dönemlerde basına yansıyan YİBO'larla ilgili olumsuzluklar, hazırlanan raporlar ve yatılı bölge okulu mezunları ve bu okullarda çalışan eğitimcilerin anlatımları, YİBO'larla ilgili bütün gerçekleri ortaya koymaktadır. YİBO'ların kökeni, Osmanlı dönemindeki devşirmeler ve 'Aşiret Mektepleri'ne dayanmaktadır ve 1950'lerden sonra sayısı hızla artmıştır. Günümüzde ise, Kürt illeri ve ilçelerindeki her giriş ve çıkışlarında YİBO'lara mutlaka rastlanır. YİBO'lar bugün bölgedeki en ücra köylere dahi açılmıştır. Asimilasyon politikasının başarıya ulaşması için 'sistem' bu okullara büyük rol biçmektedir. YİBO'ları daha iyi anlamak için, onlarca kişiyle yaptığımız söyleşilerden birkaç tanesini aktarmak istiyoruz:

FERAT PİR: Kürtçe konuşanlar yakalandığında spor salonuna götürülüyor, teşhir ediliyor ve sonra da sopa atılıyordu.

1956 Urfa Hilvan doğumlu Yazar Ferat Pir, Yatılı Bölge Okulunda yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

"Eylül ayında bir gün Kaymakam, Başçavuş ve Milli Eğitim Müdürü davul zurna eşliğinde bir kamyonla köye geldiler. Bir taraftan davul-zurna çalıyor, bir taraftan da köylüler toplanıyordu. Devlet yetkilileri, topluluğa anlamadığım bir dil ile bir şeyler anlatıyor, halkı coşturmaya çalışıyorlardı. Köylüler anlamadan habire alkışlıyor, biz de meraklı gözlerle ne olup bittiğini anlamaya çalışıyorduk. Sekiz yaşındaydım ve hiç Türkçe bilmiyordum.

Konuşmalar bittikten sonra bir dalgalanma yaşandı ve işin aslı öğrenildi: on yaşına kadar olan bütün çocuklar okula gidecek, me-mur olacak, giyecekler, yiyecekler bedava olacak. Aileler toplanıp kimlerin okula gönderileceği konusunda anlaştılar. Benimle birlikte yedi çocuk daha okula gönderilmeye karar verildi. Koyun gibi kamyonun arkasına bindirildik. O gün, kamyon çocuklarla doldurulunca-ya kadar köy köy dolaştırıldık. Sonunda bir kamyon çocukla, gece-yarısı Akçakale Yatılı Bölge Okulu'na getirildik. Tabii ki bütün gün bir lokma bir şey yemeden aç kaldık.

Süheyla adında çok yaşlı bir müdire, elinde değnekle bizi karşıladı, sıraya koydu. Sonra iki tane adam geldi. Bizi bir yere götürüp, saçlarımız sıfıra vuruldu. Daha sonra bize, tek tip gri bir elbise giydirildi. Okulun ilk öğrencileri bizdik. Bizimle Türkçe iletişim kurulamadığı için, sopa ile koyun gibi bir yerlere götürülüp getiriliyorduk. Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktı, ancak biz gizlice aramızda konuşuyorduk. Kürtçe konuşanlar yakalandığında sinema salonuna götürülüp teşhir ediliyor, sonra da sopa atılıyordu. En acımasız bir şekilde aşağılanıyor, horlanıyor ve sonra da kendi dilimize düşman ediliyorduk. Okuldaki dil yasağı, dayak, işkence ve hakaret sonucunda çoğu arkadaşımız okuldan kaçıyor, yakalananlar ise çok kötü bir muameleye tabi tutuluyordu. İlk yıl biz Türkçe bilmediğimizden, Kürtçe de yasak olduğundan, aramızda sağır-dilsiz diyalogu misali bir ilişki geliştirdi.

Kamyona ilk bindirildiğimde ailemden koptuğum için bir burukluk vardı. Bir bilinmezlik, bir yeniye ulaşma sevinci vardı, ama esas belirleyici olan anneden kopuştu. Sopalı Süheyla öğretmeni gördüğümde (cezaevi müdiresi gibiydi) esas ilk korku orada başladı. Bu uzun, karanlık, ucu belli olmayan; içi bataklıkla, çıyanlarla dolu olan bir korku tüneline benziyordu. En büyük korku ise Türkçeyi bilmeme, söyleneni anlamama, kendimi anlatamama, horlanma ve aşağılanmaydı. Bunda, aynı zamanda bir kendini aşağılama, horlama, bana dayatılan dile ulaşma istemi, ama aynı zamanda istediğim şekilde ulaşamama da vardı. Önce yazı yazmayı öğrendim, sonra da Türkçeyi. Aileme yazdığım ilk mektup ise Kürtçe.

Türk gibi olmak için elimden gelen her şeyi yaptım, bunun için sürekli çabaladım: En iyi Türkçeyi konuşmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi düşünmek, onlar gibi yaşamak istiyordum. Kendi dilimden, kendi kimliğimden, kendi değerlerimden ve kendi ailemden utanır hale geldim. Annem ve babamla dolaşmaktan utanıyordum. Genel olarak hepimizde gelişen duygu buydu. Bunun aynı zamanda gizli bir tepki birikimi de vardı. Aşırı disiplin ve aşağılanma hem sende otoriteye karşı bir iç tepki yaratıyor, okuldaki sistemden nefret ediyorsun, bir

taraftan da bunlara ulaşmak istiyorsun. Bu olan, seni ne yaptığını bilmeyen, çelişkili, kişiliksiz ve kimliksiz biri yapıyor.

Beni devrimci yapan öncelikle Yılmaz Güney, sonra Deniz Gezmiş ve arkadaşları, daha sonra ise Kürt Özgürlük Hareketi oldu. Esas o zaman kendi kimliğim ve değerlerimin bütününe vardım ve özüme dönüşü gerçekleştirdim.”

ENVER ETE: Bir baba olarak şunu belirtiyim ki, çocuğumun hiçbir okul yüzü görmeyeceğini düşünsem dahi, hiçbir şekilde YİBO'ya göndermem.

Mardin Merkez Yatılı Bölge Okulu'nda görev yapan Enver Ete, aynı zamanda da YİBO mezunu. İşte YİBO'larla ilgili çarpıcı tespitleri:

“On bir yıldır YİBO'larda öğretmenlik yapıyorum. Benim hem YİBO'dan olmam, hem de bu okullarda çalışmam başlı başına bende büyük etkiler yarattı. İnsani boyutuyla sıcak ortamdaki yoksun olmam, aile ortamından uzak kalmam, anne-baba sevgisinden yoksun olmamın yarattığı derin yaralar söz konusu. Örneğin, mesleğe ilk atıldığım Eruh'ta; gene bir yatılı okulda kalacak olmam ve hem de o, doksanlı yılların sıcak-çatışmalı ortamında gene bir korku, gene bir yalnızlık olması, ilk öğretmenliğe başlamamın heyecanını bende yaratmadı. Okulda askerin olması, yine okulda öğrencilerle içi içe askerlerin kalması, öğretmenlerin kendilerine özgü bir yaşam alanının olmaması sıkıntı vericiydi.

Eruh merkezden Bağgözü diye bir köye gittim. Orda da yine bir yatılı okul vardı. Orda da yine askerler kalıyordu ve görev yapan öğretmenler askerlerle içi içe yaşıyor, askerlerle paylaştığı aynı koşu-şta, askerler gibi yaşıyordu. Okul, bütünüyle halktan kopuktu.

Doksan altıdan sonra, Mardin'e, daha önceden mezun olduğum YİBO'ya atandım. Öğrencilik yıllarımda duyduğum o sıkıntıları bir daha, bir de öğretmen gözüyle görmeme neden oldu. Altı-yedi yaşlarındaki çocukların anne-babasından ve ailesinden koparılması başlı başına bir travma, başlı başına bir insanlık trajedisidir. Ayrıca bunu bir baba olarak da düşündüğümde, bunun acısı bir kat daha

artıyor. Küçük çocukların kendi başlarına yemek yemeleri ve bu sırada çektikleri sıkıntılar; tuvalet ihtiyaçlarını karşılarken çektikleri sıkıntılar; gece buz gibi olan yatakhane, o gece ayazına karşı birbirlerine sarılıp yatmaları; altını ıslatan bazı çocukların, o ıslaklıkla sabaha kadar uyumamaları; sabaha kadar anne-babasını sayıklayan çocuklar gibi anlatarak bitiremeyeceğimiz bir sürü sıkıntılar.

Öğrenciler sürekli yalnızdırlar; sürekli sevgiden uzaktırlar ve o kadar da içine kapanık ve korkaktırlar. Örneğin; Yatılı olmayan okullardaki öğrenciler, okuldaki haksız uygulamalara rahatça karşı çıkarken, YİBO'larda yapılan baskı ve şiddete asla karşı çıkamazlar. Her türlü emre itaat ederler, çünkü aileden kopuş ve yalnız başına yaşama onu korkutmuş ve sindirmiştir.

Öğretmen ve idareciler istediği kadar sevecen ve şefkatli olsun, yalnızlık ve korku psikolojisi biraz azaltılabilir, ama kesinlikle engellenemez. Bir baba olarak şunu açıkça belirteyim ki, çocuğumun hiç okul yüzü görmeyeceğini düşünsem dahi, hiçbir şekilde YİBO'ya göndermem.

Özellikle yaşanan bu travma, ilköğretimin birinci kademesi için çok geçerlidir.

Bir konuyu daha vurgulamakta yarar görüyorum ki, biz eğitimcilerin de korkulu rüyasıdır: Altı-yedi yaşındaki küçük çocukların, ergenlik dönemi yaşayan on beş-on altı yaşındaki çocuklarla aynı yatakhaneyi paylaşmaları, aynı tuvaleti paylaşmaları bizde hep 'cinsel istismara neden olacak' korkusunu yaratmıştır. Bunun için gece nöbetleri bizim için bir kabustur.

Bir eğitimci olarak şunu söyleyebilirim: YİBO'lar bir 'handikap'tır. İşin en kötü ve acı yanı, velinin de hiçbir hesap sormaması ya da sormamasıdır."

1900 YILINDAN İTİBAREN KURULAN KÜRT ÖRGÜTLERİ

Kürdistan Azm-i Kavi Cemiyeti (1900), Kürt Teavun ve Terakki Cemiyeti (1908), Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti(1910), Kürt Neşr-i Maarif

Cemiyeti (1910), Kürdistan Teşrik-i Mesai Cemiyeti (1912), Kürt Talebe Hevi Cemiyeti (1912), Kürt İrşad ve İrtika Cemiyeti (1912), Kürdistan Muhiben Cemiyeti (1918), Kürt Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti (1918), Kürdistan Teali Cemiyeti (1918), Kürt Kadınlar Teali Cemiyeti (1919), Kürt Milli Fırkası (1919), Kürt Teşkilat-ı İçtimaiye Cemiyeti (1920), Kürdistan Cemiyeti (1920), Vilayat-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti, Müsalemet İttifakı (1920) gibi, Kürtlerin yoğun olarak katıldıkları birçok örgüt vardır. (Beşikçi, 1992: 168, Bayrak, 1993: 502-503)

KÜRT ENSTİTÜSÜ

Kürt Enstitüsü, Kürt aydınlarının ve Kürt halkının yoğun çabaları sonucunda, 18 Nisan 1991 tarihinde açıldı. Her şey yasal zeminde olmasına rağmen, Enstitü'nün açılışında büyük baskılar yaşandı ve Kürt Enstitüsü'nün levhası emniyet güçlerince aşağı indirildi. Kürt dilini ve kültürünü geliştirmek için kurulan Kürt Enstitüsü üzerindeki bu baskılanmalar, günümüze dek devam etmektedir. Kürt Enstitüsü'ndeki baskılanmalar ve çalışmalar hakkında 1965 Adıyaman Kah-ta doğumlu, Enstitü Başkanı Gazeteci-Yazar Sami Tan ile konuştuk.

SAMİ TAN: Kürtçe okuyup yazmada kendimi daha rahat ifade ediyor, daha mutlu oluyor ve daha başarılı oluyordum:

“İlkokuladokuz yaşında Mersin Sabiha Gökçen İlkokulunda başladım. Okula başladığımda çok az Türkçe biliyordum. Aslında benim için dil öğrenme zorlukları Adıyaman'dan Tarsus'a ilk geldiğimde başlamıştı. Çevremiz ile sosyal ilişki kurmada çok zorlanmıştım. Okula başladığımdabiraz Türkçeyi anlamama rağmen, amayine de okumayı çabuk söktüm. Ama benim için önemli olan Türkçeyi anlamaktı. Başımdan geçen bir olayı anlatayım:

Öğretmenim beni fırına göndermişti. Benden bir şeyler almamı istedi. Ama istediği şeyin ne olduğunu bilmediğim için, fırına gidince kadar sürekli 'o sözleri' tekrarladım. Ancak aldığım şeyin ne

olduğunun Kürtçesini biliyordum, ama Türkçesini bilmediğim için çok zorlandım.

Daha sonraki yaşamımda da Türkçeyi, Türkçe birçok sözcüğün ve kavramın somut karşılığını bilmeden öğrendim; yani dili öğrenmedim, sadece ezberledim. Türkçe olarak kendimi ifade etmede sürekli zorlandım; yani Kürtçe olarak bildiğim kavramların tam Türkçe karşılığını bulmada zorlandım. Bu bende daha ortaokul-lise çağlarındayken bir sorgulama sürecini başlattı ve bu sorgulama beni anadilime götürdü. Yani daha bu dönemde Kürtçe metinleri edinip Kürtçeyi okuyup-yazmaya çalıştım, çünkü Kürtçe ile kendimi daha rahat ifade ediyor, daha mutlu, daha başarılı oluyordum. Kafamdaki bu dil ile ilgili soruları araştırırken, karşıma devletin inkar politikaları çıktı. Kürtçe ve Kürtler ile ilgili kafamdaki sorulara cevap verebilmek için bulunduğum yerlerdeki kütüphanelere başvurdum. İlk bulduğum kitaplar çoğunlukla Fahrettin Kırğızoğlu ve Nazmi Sevigen'in Kürtleri ve Kürtçeyi inkar eden kitaplarıydı. Ancak Nazmi Sevigen'in kitaplarının arkasında bazı Kürtçe yayınların resimleri vardı. Benim araştırmaya girdiğim dönem 12 Eylül sonrası dönemdir. İlk Kürtçe alfabe-yi bu kitaplarda gördüm. Devletin red ve inkar politikası, benim Kürtçeye olan ilgimi kamçılıyordu. Daha sonra, Mehmet Emin Bozarslan'ın *Mem-u Zin* kitabını dışarıdan edindim ve bu kitapla birlikte Kürtçeye olan ilgim daha da gelişti ve bu ilgim hiç kopmadı. Üniversite yıllarında da artarak devam etti, ta ki 1993 yılında *Welat* gazetesinde çalışmaya başlayıncaya kadar.

Welat gazetesinde çalışırken Kürtçem daha da gelişti ve yavaş yavaş Kürtçe diliyle ilgili profesyonel çalışmalar yapmaya başladım. 1993-94 yıllarında haftalık *Welat* gazetesinde, 1994-95 arasında *Özgür Ülke*, 1995-96 *Welat*'da, 1996'dan sonra da *Azadiye Welat* gazetesi ve DİHA (Dicle Haber Ajansı) da Kürt gazeteci olarak çalıştım. 2006 yılından beri de İstanbul Kürt Enstitüsü Başkanlığını yapmaktayım.

1993-94 döneminde *Welat* gazetesinde çalıştığımda, ciddi bir dil baskılanmaları vardı ve bu dönem, ciddi dil baskılanmalarının olduğu

bir dönemdi. Bize sürekli davalar açılıyordu. Açılan davalarda biz Kürtçe savunma yapmak istiyorduk, ama mahkeme 'Sanık, anlamayan bir dille savunma yaptı' diyerek, Kürtçe savunma hakkımızı gasp ediyordu. Bu dönem sadece dil konusu değil, her konuda baskıların çok yoğun olduğu bir dönemdi. Örneğin; 10 Aralık 1994 İnsan Hakları Günü'nde polis, *Özgür Gündem* gazetesini bastı ve bütün çalışanları -ki, yüz kişiyi aştık- gözaltına aldı. Bunlar içinde ben de vardım.

1995 yılında, *Özgür Ülke* bombalandığında, ben gazeteden yeni ayrılmış, *Welat e Megazetesine* geçmiştim. Ama asıl dil baskılarına, 1996'da *Azadiye Welat* gazetesi ile başladı, çünkü *Azadiye Welat* gazetesi, sistemin koyduğu 'marjinalleşme'yi kabul etmiyordu. Birçok yerde bürolar açıldı, gazete de yaygın olarak dağıtılmaya başlandı. Bu süreçte özellikle gazeteyi dağıtan arkadaşlarımıza yönelik ciddi bir saldırı geliştirildi. 1998'den sonra da, gazetemizin Kürt illerine girişi yasaklandı. Onun dışında da, gazete merkezine sürekli polis baskıları vardı; bize karşı yıldırma ve sindirme politikaları sınır tanımıyordu. Çok ilginç bir anekdotu anlatayım: Mesala biz büromuzu Mersin'de açtık. Polis şunu açıkça bize söyledi: 'Siz burada beş yüz gazeteden fazla dağıtamazsınız. Eğer bu sayıyı geçerseniz size müdahale ederiz!' Nitekim biz yedi yüz elli gazete Mersin'e gönderdiğimiz hafta müdahale edildi ve temsilci arkadaşımız ile birlikte bütün çalışanlar gözaltına alındı. Ayrıca diğer bir amaç da, işin mali boyutuydu. Biz 2000 yılında Kürtçe bir ajanda çıkarmıştık. Onunla ilgili de birçok arkadaşımız gözaltına alındı; üç arkadaşımız da bir süre cezaevinde kaldı. Gözaltı gerekçesinde; Diyarbakır Emniyet Md. Gaffar Okan'ın ağzından şöyle ifade edilmişti: 'Siz bu ajandayı satar-sanız, kasanıza yirmi milyon para girecek. Biz buna izin vermeyiz!'

Genelde cezalar yazı işleri müdürlerine veriliyordu. Birçok yazı işleri müdürümüz mağdur edildi ve uzun süre cezaevlerinde yattılar. Bunun yanında çok ağır para cezaları da veriliyordu. İşin en ilginç tarafı ise, verilen cezaların, yazının içeriğinden çok 'resimlere ve haber başlıklarına' verilmesiydi.

Ben 1997 yılından beri Kürt Enstitüsü ile ilgili çeşitli çalışmalara katıldım ve yönetimlerinde bulundum. Enstitümüzün yaşadığı sorunlar da aslında diğer Kürt kurumlarının yaşadığı sorunlardan pek farklı değil. Kürt Enstitüsü, özellikle Kürtçe dil kursları verdiği için kapatılmış ve yöneticileri yargılanmıştır. Mesela 2000 yılında, bir ayı geçkin bir süre kapatıldı. Neden ise, 'Kürtçe Dil Kursu Verme' idi.

Enstitümüz 1992'de, daha ilk açıldığında tabelası indirildi. İlk başkanı değerli aydın ve yazarımız Musa Anter katledildi; aydın yazar Şefik Beyaz cezaevinde yattı. Şu an ki baskı politikası, eskisi kadar olmasa da, sistemin 'red ve inkar' politikasında değişen pek bir şey yok.

Enstitümüz, Kürt dil hareketinin bir bileşeni olarak 'Kürt dilini koruma ve geliştirme' sürecinde gözüaltına alınanları ve tutuklananları kendisine yapılmış bir baskı olarak kabul ediyoruz. Her türlü baskıya rağmen Kürt dilini geliştirmek ve yayma çalışmalarına devam ediyoruz. Ayrıca, Kürt dil bilincinin geliştirilmesi, asimilasyon politikalarının teşhir edilmesi ve anadilinde eğitimin hayata geçmesi için her türlü çalışmayı yapıyoruz."

1990'lardaki Dil Baskılanmalarına Birkaç Örnek:

"28.10.1990'da İnsan Hakları Kurultayı'nda Diyarbakır Delegeşi Vedat Aydın konuşmasını Kürtçe yaptı. Ahmet Zeki Okçuoğlu da Türk delegelerin anlaması için Türkçe tercüme ediyordu. Diyarbakır HEP İl Başkanı Av. Mustafa Özer de müdafaa etti diye üçü de gözüaltına alındı ve bu yüzden Vedat Aydın altı ay hapiste yattı.

1.11.1990 günü Bütçe Plan Komisyonu'nda İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Eren ve Kars Milletvekili Mahmut Alınak konuyu meclise getirdiler. Özet olarak M.A. Eren 'Kürtçeye düşmanlık var. Bu ayıbı kaldıralım' dedi. Kars Milletvekili Mahmut Alınak: "Kürtçe önemli bir sorundur" dedi. Adalet Bakanı Sungurlu: 'Türkiye'nin bölünmesini müdafaa edenlerin desteklenmesini anlayamıyorum, üstelik burada yemin etmiş milletvekilinin bunları söylemesinin hangi mantığa sığ-

dığını anlayamıyorum. T.C. kanunlarının suç saydığı fiillerin bir milletvekili tarafından savunulması beni üzmüştür” dedi.

Yıl 1991 ve Mecliste Kürtçe Yemin

Leyla Zana Mecliste milletvekilliği yeminini ettikten sonra Kürtçe olarak: “Ben bu yemini Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için ettim” dediği için büyük bir baskı gördü ve arkadaşlarıyla birlikte yaka paça Meclisten atıldı, sonra da ağır bir hapis cezası ile 10 yıl 3 ay ceza evinde kaldılar.

SELİM SADAK

1954 Şırnak-İdil-Bafi (Sulak köyü) doğumlu, eski milletvekili şimdi ise Siirt Belediye Başkanı:

“Ailem köyümüzde kanaat önderliği yapan, Kürt bilimini alan bilinçli bir aile idi. Ayrıca, bizleri okutmakta da çok ısrarlı ve meraklıydı. Okula başladığımda tek kelime dahi Türkçe bilmiyordum; ailem de bilmiyordu. Babam beni elimden tutup okula götürdü. Okuldaki tanıdık Rahmi Üstündağ öğretmene teslim etti. Öğretmenler zaten ailemle içli dışlıydılar.

Okula başlar başlamaz öğretmenlerimiz Kürtçe konuşmamızı yasakladılar ve aramızdan ‘Kürtçe konuştuğumuzda muhbirlik yapması’ için kendilerine öğrenciler seçtiler. Her sabah bu muhbir çocuklar, Kürtçe konuşanları öğretmene ihbar ederlerdi. Öğretmen de Kürtçe konuşanları ilk derste dayaktan geçirirdi ve ceza olarak da 15-20 dakika tek ayak üzerinde bizi durdurdu. Her gün istisnasız bunlar olurdu. Ayrıca öğretmenimiz bize: ‘Çocuklar siz Türk’sünüz, fakat lehçeniz Kürtçedir; herkes Türk’tür’ derlerdi.

İlkokuldan bugüne aradan yarım asır geçmesine rağmen hala Kürtçe konuştuğum için baskı görüyorum, ceza alıyorum ve şimdi de mahkemelerde sürünüyorum.

Milletvekilliğim sırasında da: 1991 yılında bizim düşüncemiz alınarak ve bizim irademizle Leyla Zana arkadaşımız ‘Yemin Töreni’

esnasında, Mecliste bir cümle Kürtçe ile: 'Bu yemini Kürt ve Türklerin kardeşliği için ettim' dediğinde, hemen mikrofonunun sesi kesildi. Bütün milletvekilleri, Süleyman Demirel başkanlığında var güçleriyle masalarının kapaklarına vurdular, o da yetmedi hep birlikte ayağa fırladılar ve protesto için avazları çıktığı kadar bağıldılar. Resmen bizi linç edeceklerdi. Bu bir cümlelik Kürtçe mesaj bizim için 'uzun bir yolun başlangıcı' oldu. Her gün parlamentodaki Meclis üyelerinin, medya ve basının ve oluşturduğu kamuoyunun büyük baskısıyla karşılaştık. Bizi itirafçılığa zorluyorlardı: 'Biz yanlış yaptık; biz PKK'yi kınıyoruz' şeklinde baskılarla yüzyüze kaldık. Biz de buna karşı direnince ağır bedeller ödedik: arkadaşımız Mehmet Sincar katledildi. Biz de yaka paça parlamentodan atıldık; dört arkadaşımız sürgün olarak yurtdışına gitmek zorunda kaldı ve biz dört Kürt parlamenter (Hatip Dicle, Leyla Zana, Orhan Doğan ve ben) Ulucanlar Cezaevine kapatıldık ve on yıl üç ay gibi uzun bir süre cezaevinde kaldık.

Şu anda Siirt belediye başkanıyım. Daha üç ayımı doldurmadan 'Kürtçe' konuştuğum için hakkımda açılan tam on iki ayrı dava var. İşte Türkiye'nin gerçek tablosu budur."

ALAATTİN AKTAŞ: Dövüldükçe, Türkçeye karşı öfkem daha da artıyordu.

İstanbul Kürt Enstitüsü Başkan Yardımcısı, 1956 Mardin ili Dargeçit-Kerboran Köyü doğumlu Alaattin Aktaş:

"Okula ilk başladığımızda, tabi ki hiçbirimiz Türkçe bilmiyorduk. Öğretmenlerimiz ve okul idaresi bize dilimizi yasak etti ve aramızdan bazı öğrencileri, "Kürtçe konuştuğumuzda bizi ihbar etmeleri için 'Konuşma Kolu' olarak" görevlendirildi. Bu çocuklardan biri de bizim sınıftaydı. Bu çocuk bizi izler; teneffüslerde, bahçede, oyun esnasında, köy ortamında, evde ve nerede bir öğrencinin Kürtçe konuştuğunu görürse, onu not eder; sabahleyin de öğretmenimize rapor ederdi. Ben de en az on defa rapor edilenler içinde yer aldım ve dikenli nar sopası ile dövüldüm. Kürtçe konuşanları dövmek için öğretmenimiz hemen arkadaşımızı görevlendiriyor, yaş nar sopasını

kestirip getirtiyordu. Bizler, kendi dilimizle konuştuğumuz için acımasızca bu dikenli sopalarla dövüldük. Her defasında sırtımız kanlar içinde kalırdı.

İlk, orta ve lise öğrenimim boyunca 'Türkçe' dersinden 'Bir'den fazla not aldığımı hatırlamıyorum. Dövüldükçe, Türkçeye karşı öf-kem bir kat daha artıyordu.

Bizim ailelerimiz bu dayaklara itiraz ettiklerinde, Jandarma dev-reye giriyor ve onlar bizlerden daha beter hale getiriliyordu, yani acı-masızca dövölüyordu.

İlkokuldan sonra Batman'a geldim; orta ve lise öğrenimimi bura-da gördüm. Batman Petrol Ortaokulu ve Endüstri Meslek Lisesi'ni bitirdim. Batman'da öyle 'Konuşma Kolu' falan yoktu, ama her şey 'Türkçe' idi. Ve bizim 'kendi dilimizi konuşma'mız diye bir şey sözko-nusu değildi. Türkçeyi de doğru ve düzgün konuşamadığımız için alay konusu oluyor, çoğu zaman da öğretmenlerimiz tarafından ha-karete uğruyorduk. Ben Türkçe yüzünden iki yıl sınıfta kaldım.

Liseye başladığım 1976 yılında 'Yurtsever Devrimci Mücadele'ye katıldım. 1980 yılının Ocak ayında yakalandım ve Diyarbakır Ceza-evine atıldım. Burada korkunç işkencelere maruz kaldım. Benim için en zor olanı 'Kürtçe dil yasağı'ydı. Annem her ziyaretime gelişinde, mutlaka her ikimiz de dayak yerdik, çünkü annem Türkçe bilmezdi ve biz de Kürtçe konuşmak zorunda kalıyorduk. Hem beni ve hem de annemi dövenler subay ve askerlerdi. Bunun için hemen hemen hiçbir sefer annemle sağlıklı bir görüşme ve konuşma yapamadık. Annem de benim 'nasıl olduğumu' öğrenemedi. Ziyaret yerinin kapı-sı üzerinde 'Türkçe Konuş, Çok Konuş!' yazıyordu.

Hiç unutmam, ilk kez üç yaşındaki kızım beni ziyarete geldi. Onu kucağıma aldım ve onu 'Kürtçe' sevdim. Gardiyan hemen bir kurt gi-bi üstümüze saldırdı ve çocuğumu kucağımdan kaptı ve 'Bana bak, hemen bu çocuğu dışarı atarım!' diye tehdit etti. Kızım Eylem, o an-da çok korkmuştu. Sürekli çılgınlık atıp, bana doğru uzanıyordu. Ne annem, ne eşim hiç Türkçe bilmediğinden; onların her ziyareti be-nim için bir dayak, bir işkence oluyordu.

Mahkemelerde de kendimizi Kürtçe savunmak istiyorduk, fakat bu mümkün değildi. 1987’de, 2 Nolu Askeri Mahkeme’de, tutuklu arkadaşlarımızla tavır koyduk ve Kürtçe savunma yapmaya başladık. Önce gerekçeleri mahkemeye Türkçe izah ettik, ardından da hemen Kürtçeye çevirdik. Mahkeme başkanı ısrarla Türkçe konuşmamızı istedi ve bu tavrını bize dayattı. Biz de Kürtçe savunmada ısrar ettik; hem sözlü ve hem de yazılı ‘Kürtçe savunma’ verdik. En son mahkeme başkanı, katibe: ‘Yaz’ dedi: ‘Sanıkların, ısrarla anlaşılabilir bir dille konuşmaya devam ettikleri görüldü’ dedi ve oturumu bitirdi. Biz de savunmalarımızı verdik ve ‘Alın, bu nedenle hakkımızda dava açın!’ dedik. Fakat bir türlü dava açmadılar; Kürtçeyi muhatap almadılar ve bir dil olarak kabul etmediler.

1984’ten sonra cezaevinde Kürtçe dil çalışmalarına başladık. Önce, ‘*Bürüsk a Jîyan*’ (Yaşam Kuvvencisi), ardından da ‘*Çanda Berxoda*’ (Direniş Kültürü), adıyla Kürtçe iki dergi çıkardık. Yer, yer, dar kapsamlı da olsa Kürtçe dil kursları verdik. ‘*Azadiya Welat*’ ve ‘*Rewşen*’ dergileri çıkınca, ikisine de cezaevinden Kürtçe makaleler yazdım. 20 Ocak 2000’de, cezaevinden çıktım. Yani tam tamına yirmi yıl cezaevinde kaldım.

Cezaevinden çıktıktan sonra, üç buçuk yıl ‘Mezopotamya Kültür Merkezi’ (MKM)nde çalıştım. 2004 yılından bu yana da İstanbul Kültür Enstitüsü’nde yöneticilik yapıyorum. Ayrıca, 2006 yılında ‘Tevgera Ziman’ (Dil Birliği) ve ‘Perwerdehiya Kurdî’ (Kürtçe Eğitim) nin oluşumuna öncülük ettim. Hala Enstitü ve ‘TZP / Kurdî’ içerisinde dil çalışmaları ve asimilasyona karşı mücadele ediyorum.”

NERİMAN AKTAŞ: Diyarbakır Cezaevinde Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktı, ama bizden de Türkçe bilen yoktu

“Alaattin benim amcamın oğludur. Ben Alaattin ile evlendiğimde on-on bir, Alaattin de on iki-on üç yaşlarındaydı. İkimiz de daha çocuktuk. Hatta hiç unutmam; düğün bittikten sonra herkes evine gitmişti. Ben de ‘eve gideciğim’ diye tutturdum; ama ailem ve amcam bana: ‘Artık bundan sonra bu evde kalacaksın’ demişlerdi.

Alaattin tutuklandığında, ben daha ilk çocuğuma hamileydim. O, Eylem'in doğumunu görmedi. Ben, hiç okula gitmediğimden Türkçeyi hiç bilmiyordum. Bizim aileden de Türkçe bilen yoktu. Sadece okula gidenler Türkçe bilirdi ve köyde Türkçe konuşanlar ayıplanırdı. Alaattin hapse düştüğünde daha çok gençti. Kendilerine 'devrimci' diyorlardı. Tabi ben siyasetten hiç anlamazdım, ama söyledikleri şeyler de bize doğru gelirdi.

Diyarbakır Cezaevinde Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktı, ama bizden de Türkçe bilen kimse yoktu. Alaattin'in ziyaretine gittiğimde; iki asker beni aralarına alır, görüşmeye öyle çıkardım. Görüşme sırasında askerin biri bir koluma, diğeri de diğer koluma girer; beni aralarında iyice sıkıştırır; ayakları da ayaklarımın üstünde olurdu. Kürtçe konuştuğumuz an, ayaklarıma hızla basar ve tekmelemeye başlarlardı. Kürtçeye devam edersek; hem beni, hem de Alaattin'i tekme tokat döverler ve bizi dışarı atarlardı. Ben hem Türkçe bilmediğim, hem de Türkçe konuşmak ayıp olduğu için hiçbir şey diyemeden ayrılır giderdim. Sadece sıkılarak uzun uzun birbirimizle bakışırdık, o kadar... Sonra, Alaattin'le konuşmak için birkaç kelime Türkçe öğrenmiştim. Alaattin bana soruyordu: 'Neriman nasılsın? Ben de utanarak, 'iyiyim' diyordum. Sonra o, 'Çocuk nasıl?' diye soruyordu. Ben de 'iyi' diyordum; ondan sonra da 'Türkçem' bitiyordu; biz de acı içinde birbirimizle bakışıyorduk. Ben onun işkence görüp görmediğini bakışlarından ve vücudundaki darp izlerinden anlıyordum.

Kızımız Eylem, üç yaşına gelinceye kadar babası onu görmedi. Üç yaşından sonra onu babasına göstermek istedik. Hepimiz çok sevinçliydik. Eyleme de, 'babaya seni götüreceğiz' diye, söyleyip durduk. Eylem de çok sevindi; çünkü herkesin babası vardı, ama Eylem'in babası yoktu. O da o gün çok mutluydu. Sonra Cezaevine gittik. Eylem habire, 'babaya gideceğim' diye tutturdu. Gardiyan da götürüp onu babasına verdi. Alaattin de onu sevmek için Kürtçe konuşunca, kıyametler koptu. Gardiyan hemen Eylem'i babasının kucağından kapıp aldı ve babasına bağırıp-çağırıldı. Çocuk da korkusundan avazı çıktığı kadar ağlamaya başladı ve böylece, o günümüz de

bize haram oldu. Bir daha da Eylem'i 'büyüyünceye kadar' babasına götürmedim. Özellikle Alaattin'in annesi çok üzülmüyordu. Her görüşme bizim için bir işkenceydi. Gariban annesinin aşağılanmadığı, hırpalanmadığı bir görüşme yoktu. Keşke yaşasaydı da başına gelenleri anlatsaydı.

Her giden ziyaretçiden sonra Alaattin dayak yerd, çünkü kimse Türkçe bilmiyordu. Alaattin de mecburen onlarla Kürtçe konuşuyor, sonra da dayak yiyordu. Annesi, akrabalarımız ve tanıdıklarımıza yalvarıyordu: 'Ne olur oğlumu görmeye gitmeyin, yoksa onu öldürecekler!'

KÜRDİ DER

2007 yılında kurulan Kürdi-Der, Kürtçe dili üzerinde yoğun çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Kuruluşu çok kısa bir önce olmasına rağmen, birçok ilde şubeleri açılmış ve Kürtler tarafından büyük ilgi toplamıştır.

MAZHAR AKTAŞ: Bizim sorunumuz, 'Anadilinde Eğitim' ile çözülür. Milyonlarca çocuğun kendi anadiliyle eğitim görmesi, bizim en öncelikli talebimizdir.

1954 Suriye doğumlu, KÜRDİ-DER Başkanı, Emekli Öğretmen Mazhar Aktaş:

"İlkokulu Suriye'de bitirdim. On iki yaşındayken Türkiye'ye geldik. Türkiye'de, benim Suriye'deki öğrenimimi kabul etmediler ve on üç yaşında, yeniden birinci sınıfa başladım. Arapça ve Kürtçeyi biliyor, ama Türkçeyi hiç bilmiyordum. Mardin, Derik-Çataltepe ilkokuluna başladım. Okulda herkes benim gibi Türkçe bilmiyor ve Kürtçede kesinlikle yasaktı. Evde de Kürtçe konuşmamamız konusunda uyarılıyorduk. Kürtçe konuştuğumuz zaman ceza olarak dayak ve tek ayak üstünde durdurulma vardı. Bir de bizi aşağılamak için, beş yüz metre ileriden taş taşıttırıyorlardı. Suriye'de de Arapça eğitim yapıyorduk, ama Kürtçe yasak değildi; öğretmenimiz bizimle

anlaşmak için tercüman kullanıyordu; Arapça bilmediğimiz için aşağılanıp horlanmıyorduk ve Kürtçe konuştuğumuzda da kesinlikle ceza almıyorduk; okulda da rahatça Kürtçe konuşabiliyorduk.

Kürtçe dilim yasak edilince psikolojim bozuldu. Bu durum, Annem ve babamın da çok ağırına gitti. Bana dilim yasak edileceğine, yerin dibine girseydim daha iyiydi. Kendimi aşağılanmış hissediyordum. Keşke diyordum, bir Türk anadan doğsaydım da bu kadar aşağılanmasaydım. Kürt olduğum için kendimi şanssız hissediyordum. 'Türk olsaydım bunların hiçbirini yaşamazdım' diyordum. Bu acıyı yaşayanlar bilir. İnsanın benliği ve kimliği paramparça oluyor; ruhsal dünyası yıkılıyor.

İlkokula başladıktan birkaç ay sonra, teneffüste top oynarken, bir arkadaşla kavga ettik. o arkadaşım bana göre daha fazla Türkçe biliyordu; gidip beni öğretmene şikayet etti ve kendisine küfrettiğimi söyledi. Oysa ben ona küfretmemiştim. Öğretmen bizi karşısına çağırdı ve niçin küfrettiğimi sordu. Ben de küfrü o zamana kadar sadece 'Allaha karşı' algılamıştım. Böyle bir olay karşısında şok oldum ve bağırdım; hiçbir zaman da küfretmediğimi söylemek istedim, ama söyleyemedim. Arkadaşım bana iftira etmişti, ama ben kendimi öğretmen karşısında savunamadım. Avazım çıktığı kadar bağırdım ve ağladım, ama yine de öğretmenden dayak yemekten kurtulamadım. Yaşım da biraz büyük olduğundan, haksız yere azarlanmak ve dayak yemek çok ağırına gitti; bu benim için ölümden de kötüydü.

O zamanlar, Kürtçenin hor görülmesi ve yasaklanması ile birlikte, birçok arkadaşımız Kürt oldukları halde, yarım-yamalak bir Türkçe ile Türk olduklarını söylemeye başladılar. Ancak biz küçük bir azınlık Kürt olduğumuzu söylüyorduk. Ancak bu baskı, yıllarca üzerimizde büyük bir etki yarattı; bizde güvensizlik duygusu hakim oldu.

İlkokulu bitirdikten sonra, Ortaokula başladım. O dönem, yetmişlerin başlarıydı. 'Denizlerin Hareketi' başlamıştı; artık Kürtlerden bahsediliyordu. Benim için bir umut ışığı doğmuştu. Denizlerin idam sehpasında, Deniz'in 'imam' kabul etmediği yayınlanmıştı. Babam da imam olduğu için, ona bu durumu sordum. Kendisi, böyle bir

durumun olamayacağını, böyle halk kahramanlarının, halkın gözünden küçük düşürölmek ve aşağılanmak için, bilinçli olarak haber verildiğini söylemişti. Böylece ben de rahatlamış ve onları kendime rehber edinmiştim.

Şunu açıkça belirtmek gerekir ki, devletin asimilasyon politikası görevini yapmıştır; artık en ücra köşelere kadar Radyo, Televizyon ve okul ulaşmıştır. Bu asimilasyon politikası, hem Kürtçeyi, hem de Türkçeyi bozmuş ve karşımıza 'ucube' bir dili çıkarmıştır. Bugün Kürtlerin konuştuğu dil ne Türkçedir, ne de Kürtçe.

Günümüzdeki dil baskılanmaları çok farklı boyutlar kazanmaktadır. Dil baskılanmalarının yeni versiyonu 'Yeşil Kart'tır. Edindiğimiz bilgilere göre, Yeşil Kart almaya gidenler eğer Türkçe bilmiyorsa, kendilerine Yeşil Kart verilmiyor ve Türkçe Okuma-Yazma Kurslarına gitmeleri öneriliyor. İğdır Valiliği de mahallelerde 'Çamaşırhane' açmış; ancak Türkçe bilmeyen kadınlar buradan faydalanamıyor. Bu yüzden kadınlar, orada açılan Okuma-yazma kurslarına katılıp, ancak Türkçeyi öğrendikten sonra buradan faydalanabilmektedir.

KÜRDİ-DER üzerinde gözle görülür bir baskı yok, ama çalıma alanımız sınırlanmıştır. 5235 Sayılı Dernek Yasalarına göre, istediğimiz çalışmaları yapamıyor, dil kursları açamıyoruz; ancak atölye çalışmalarıyla yetinmek zorunda kalıyoruz. Atölye çalışmalarının sonunda verdiğimiz belgelerin de resmîyette hiçbir işlevi yoktur. Devlet, sırf 'Avrupa Uyum Yasaları' gereğince ve 'Kopenhag Kriterleri' uyarınca 'Kürtçenin serbest olduğu' imajını vermek için bizim çalışmaları engellemiyor, ama çalışmalarımızı da bir şekilde işlevsiz kılıyor.

Bizim sorunumuz tabi ki, 'Anadilinde Eğitim' ile çözölür. Milyonlarca insanın ve çocuğun konuştuğu bir dille eğitim-öğretim görmesi, bizim en öncelikli talebimizdir.

Doğrudur, gerçekten de 'Asimilasyon bir insanlık suçudur!' Fakat, T.C Devleti bu suçu seksen yıldır işliyor, hem de en acımasız ve kaba bir şekilde işliyor. Bunun acısını bizzat kendim yaşadım ve şu anda da bütün Kürtler yaşamaktadır. Dileğimiz o dur ki, 'Avustralya

Devleti nasıl 'Aborjinler'den özür dilemişse', T.C Devletinin de, seksen yıllık asimilasyon politikası nedeniyle Kürtlerden özür dilemesi ve diğer çağdaş ülkeler gibi, her isteyene kendi dili, kültürü ve kimliğini geliştirme olanağını sağlamasıdır."

TZP/KURDİ

TZP/Kurdi (Kürt Dilini Yayma ve Geliştirme) 1996 yılında kuruldu. Bütünüyle Kürtçe dil çalışmaları yapmaktadır. Türkiye'nin her yerinde faaliyet yürütmektedir. Binlerce üyesi bulunmaktadır.

QAXİR BATEYE: Öğretmenimin beni 'ateş küreği'yle dövmesinden sonra, Türkçeden nefret ettim.

TZP/Kurdi Sözcüsü, 1974 Hakkari Şemdinli doğumlu Qaxir Bateye:

"1974 yılında Şemdinli ilçesinin Bembo (Bozyamaç) köyünde doğdum. 1984'te de Bozyamaç İlkokuluna başladım. Okula başladığımda hiç Türkçe bilmiyordum; bırakın bilmeyi, bu dilin adını dahi duymamıştım, bir kelimesi dahi kulağıma gelmemişti.

Okula başladığımızın ilk günü bize kendi dilimiz yasak edildi ve bizden hiç bilmediğimiz bir dille konuşmamız istendi. Tabi ki ilk dönemlerde biz ne konuşabildik; ne de öğretmenlerimizin anlattıklarını ve söylediklerini anlayabildik. Tam anlamıyla bir sağırılar ve dilsizler diyalogu vardı öğretmenlerle bizim aramızda. Tek bildiğimiz dille, yani Kürtçe konuştuğumuz zaman ise, çok büyük bir şiddetle karşılaşıyorduk. Bununla ilgili, hayatım boyunca unutmadığım ve unutmayaacağım da bir olayı size anlatayım:

Okula ilk gittiğimiz yıldır. Ahmet adında bir öğretmenimiz vardı. Bir gün derste bize bir şeyler anlatıyor, ama biz hiçbir şey anlamıyorduk. Kendisi sobanın yanına oturmuş, bacak bacak üstüne atmıştı. O konuşurken, ben de yanımda oturan arkadaşımdan bir şey istedim; şu anda ne olduğunu hatırlamıyorum. O esnada öğretmen bana bağırdı; 'Ayağa Kalk' dediğini sandım, çünkü bana el işareti

yapmıştı ve ben de ayağa kalktım. Benden bir şeyler yapmamı istedi; onu da anlamadım. Aynı şeyleri arkadaşşıma da söyledi. O da benim gibi anlamadı. O anda ikimizi de yanına çağırđı. İkimiz de öğretmenin yanına gidip, esas duruşa geçtik. Karşısında 'hazrol' vaziyette dururken, öğretmenimiz 'ateş küreğı'ni eline aldı ve var gücüyle 'yanağıma' vurdu; aynı şeyi arkadaşşıma da yaptı. İkimizin yanağı da bir hafta boyunca şiş kaldı; onun acısını anlatamam.

Bu dayak benim üstümde çok büyük bir etki yaptı; o gün bu gündür ben Türkçeyi sevmiyorum. Bırak sevmeyi, Türkçeden nefret ediyorum. Ben İlkokuldan, liseyi terk edene kadar hiçbir zaman arkadaşlarımla, dostlarımla ve çevremle Türkçe konuşmadım, konuşmuyorum; çünkü her Türkçeyi konuşmak istediğimde, o dayak ve yanağıma vurulan o 'ateş küreğı' gözlerimin önüne geliyor. Bu kadar zaman geçtiğı halde, halen de öyledir. Okulda sadece öğretmenlerimle diyalog kurarken Türkçe konuşuyordum; yaşamın diğer alanlarında hep Kürtçe konuştum. Türkçe konuşmak istediğimde, sanki suç işliyormuşum gibi geliyor bana; Türkçe konuşamıyorum. Ne yaparsam yapayım, bunu aşamıyorum. Bunun yanlış olduğunu biliyorum, ama bir türlü bunu aşamıyorum. Sanki Türkçe ile aramızda 'siyah bir perde' var. Onun için şimdi sizinle Türkçe konuşmak zorunda kaldığımda, geriliyorum; bir türlü kendimi istediğim şekilde ifade edemiyorum; kasılıyorum, geriliyorum ve zorlanıyorum. Şu anda da çok gergin ve üzgünüm.

İlkokulu bitirine kadar işte böyle 'zorla' bize Türkçeyi öğretiler. Üstümüzde her türlü şiddeti kullandılar. Kürtçe konuşma yasağı sadece okulda değil, evde de vardı; öğretmenlerimiz bize: 'Evde de Türkçe konuşacaksınız!' diyorlardı, fakat evdekilerden Türkçe bilen yoktu. İşte İlkokul yaşamımız hep böyle korku ve panikle geçti. Tabii ki bunun yanında azarlandık, aşağılandık ve hep küçük düşürüldük.

Bir anımı daha size anlatmak istiyorum: Sonbahar aylarıydı. Öğretmenimiz bizi bahçeye çıkarmıştı. O esnada güneş, bulutların içinde çıktı. Biz güneşi gördük. Bir sınıf arkadaşşımın: 'Öğretmenim, öğretmenim Güneş hate' (Güneş çıktı) dedi. O esnada öğretmen onun

kulağını tuttu, aramızda gezdirdi ve ona: 'Aptal Herif, öyle söylenmez!, 'Güneş çıktı' diyeceksin!', dedi ve onu çok küçük düşürdü. Biz okulu bitirene kadar, arkadaşlarımız onunla hep alay ediyorlar, dalga geçiyorlardı. İşte bu şekilde ilkokulu bitirdik ve ortaokula başladık.

Ben, Şemdinli ortaokulu'na başladım. İlkokulda, okul ikincisi olmama rağmen, Şemdinli'de çok başarısızdım. Yazılının ne olduğunu orada gördüm ve zaten o yıl sınıfta kaldım, ortaokulu da öylece vasat bir şekilde bitirdim.

Liseye Yüksekova'da başladım ve sol-devrimci siyasetle tanıştım. Daha Lise I'de on dört-on beş yaşlarındayken, siyasi düşüncelerimden dolayı yakalandım ve 'dört ay' Hakkari ve Diyarbakır Cezaevlerinde kaldım. Sorgu sürecinde ve cezaevinde, 'çocuk yaşına rağmen' akla hayale gelmeyen çok vahşi işkencelere maruz kaldım ve onun sonucunda sağlığım ve psikolojim bozuldu; halen de o sağlık problemlerini çekiyorum. Nasıl diyeyim; yıllarca o işkencelerin etkisinde kaldım; bu bende ciddi bir travma etkisi yarattı.

Cezaevi çıkışından sonra hastalandım, Van'a doktora gittim. Oradan da hemen Ankara'ya sevkettiler, fakat maddi imkanlarım Ankara'da tedavi görmeme uygun değildi. O zaman mecburen Güney Kürdistan'da, Hewler'e tedavi olmak için gittim. Bizim sınır köylerimiz kaçak olarak sürekli gidip geliyorlar; hem onlar geliyorlar, hem de biz gidiyoruz, çünkü orada bir sürü akrabalarımız var. Hewler'de otuz dört gün tedavi gördüm. İşkencede çok fazla ayakta (Filistin As-kısı) kalmaktan; ayrıca ceryan, tazyikli su, tavana asılma, falaka ve cop gibi her türlü işkence bende damar tıkanıklığı yapmıştı ve sol tarafım resmen felç olmuştu. Ayrıca ellerim ve ayaklarım da tutmuyordu. Ellerimi kesseniz de hiçbir şey hissetmiyordum; parmaklarımı kıpırdatamıyordum.

Tedavi sonucunda, ellerimi ve ayaklarımı hareket ettirmeye başladım. Hewler'de, Fransa'da yıllarca doktorluk yapan ve adı 'Adron' olan bir doktor beni tedavi ediyordu. Tedaviden sonra, köyüme-evime döndüm ve beni ihbar ettiklerini öğrendim; Hewler'deki tedavim

esnasında benim, PKK Hareketine katıldığımı ihbar etmişler. Aynı gece hiç beklemeden hemen gerisin geriye döndüm ve kaçak yollarla yine Güney Kürdistan'a gittim (Hiç unutmam, dönüş yolumda lapa lapa kar yağıyordu) ve Duhok kentinde bir akrabamın yanında 8 ay kaldım. O 8 ay, bana bir işkence gibi geldi; bilmiyorum, oraya bir türlü alışamadım.

Genelde evde kalıp, Kürtçe şiir ve hikaye denemeleri yapıyordum. Bir de küçük bir radyom vardı. O radyoyu hiç unutmuyorum; en iy dostum, en iyi arkadaşım o 'radyom'du. Kimse ile bir diyalogum yoktu, içime kapanmıştım. Oradaki günlerim böyle geçti. Yazılarım hep 'Kürtçeydi; daha Orta l'de iken Kürt alfabesini öğrenmiştim. Ben Lâtin alfabesiyle yazdığım için, orada çok az kitap bulabiliyordum; onun için genellikle radyo dinliyordum.

Daha sonra oraya dayanamadım ve her şeyi göze alarak 'kaçak yollarla' tekrar Türkiye'ye döndüm. Yaz aylarıydı. Devlet de hemen bunun farkına vardı ve defalarca evimize baskın yaptı, fakat ben kendimi ele vermedim; köyde, ormanda saklanıyordum. Tabii ki, o ev baskınlarında aileme karşı her türlü hakaret, küfür, aşağılama ve baskı vardı. Bu durum, yaklaşık bir yıl böyle devam etti. Bir yıldan sonra devlet de benim PKK Hareketine katılmadığımı anlamış oldu; artık beni yakalamadan vazgeçtiler. Bu bir yılım, tamamen Türkçe kitaplar okuyarak geçti. Özellikle felsefe ve sosyalizm üzerinde yazılan kitapları okuyordum. Bir de bizim emekli bir imamımız vardı. Ondan da 'İslami içerikli kitaplar' alıp okudum. İmam da benim bu ilgime çok seviniyordu ve babama da 'Oğlun imam olacak, ben buna kitap yetiştiremiyorum' diyordu. Babam da benim dine olan ilgime çok seviniyordu.

Bir yıl sonra, emniyet görevlileri benim peşimi bırakınca, ben de serbest kaldım ve köyün işleriyle uğraşmaya başladım. Fakat bu serbest kalışım fazla sürmedi; tekrar gözaltına alınmalarım başladı. Yine küfür ve hakaretler diz boyuydu. Sanırım 1996 'Güz'üydü. Yüksekova'da şehir merkezine geldiğimde, benim kayıtlarda 'firari' olarak adım geçiyormuş. Orada gözaltına alınıp, Emniyete götürüldüm.

Orada benim 'firari sanık' olmadığım, tedavi için yattığım ortaya çıktı. Beni serbest bırakmaları gerekirken, oradaki emniyet müdürü ki, 'Çete Davası'ndan yargılandı', bir polisi çağırıp: 'Beyefendi misafirimizdir ve en kral yerde ağırlayın!' dedi. Hiç unutmam, gündüz saat on bir sıralarıydı. Beni emniyetin bodrum katına götürdüler, orada bir hücre kapısını açtılar. Hücre, dizlerime kadar su doluydu. Beni o suyun içine attılar. Ertesi gün sabaha kadar 'o suyun içinde' kaldım. O soğuk ve pis su, ki sanırım 'lağım suyu' idi, benim için dayanılmaz bir işkence idi; çünkü zaten bu yönlü ciddi sağlık problemlerim vardı. Sabaha kadar, o suyun içinde gezdim. Ertesi sabah, hiçbir ifadem alınmadan, hiçbir sorgudan geçmeden beni serbest bıraktılar ve öylece evime gittim. Hakkari'de kaldığım süre içinde, bu tür muameleler hep devam etti. Ben de 1997 yılında İstanbul'a göç etmek zorunda kaldım.

İstanbul'a ilk gittiğimde bir pastahanede çalışıp yatmak zorunda kalıyordum. Sonra ev kiralarak kardeşlerimi de yanıma aldım. 1998'de Kürt Enstitüsü'yle tanıştım; oraya gidip gelmeye başladım ve dil kurslarına katıldım. Orası, benim Kürtçemi geliştirmem için iyi bir okul oldu. Okumaya ve yazmaya olan ilgim burada daha da arttı. İşlerimden arta kalan zamanlarımı bütünüyle Kürt Enstitüsünde geçiriyordum. Enstitüdeki 'Kürt Dili ve Edebiyatı' üzerindeki çalışmalarım ürün vermişti; 2000 yılından itibaren Enstitüde, Kürtçe dil dersleri vermeye başladım ve Yönetim Kurulunda yer aldım. O arada çeşitli Kürtçe yazıları ve kitaplarım yayınlandı. 2006'da, TZP/ Kurdi (Kürt Dili ve Eğitim Hareketi) kurulduktan sonra, ki bende kurucu üyesiyim, Kürt Enstitüsü'nden ayrıldım ve TZP/ Kurdi çalışmalarına katıldım. Şu anda da, TZP/ Kurdi'nin sözcüsüyüm.

TZP/ Kurdi'nin amacı; Kürt dilinin, Türkiye'de anayasal güvenceye kavuşturulması; ana sınıfından Üniversiteye kadar Kürtçe eğitim hakkının sağlanması (Anadilinde Eğitim); yine yaşamın her alanında Kürtçe dili üzerindeki baskıların kaldırılması ve Kürtçenin geliştirilip yaygınlaştırılması; kısacası Türkçe dili hangi haklara sahipse, Kürtçe dilinin de aynı haklara sahip olması."

MEZOPOTAMYA KÜLTÜR MERKEZİ (MKM)

Mezopotamya Kültür Merkezi, 1991 yılında İstanbul'da kuruldu; sonra da birçok ilde MKM şubeleri açıldı. Kürtlerin dillerini ve kültürlerini geliştirmek için kurulan bu kurum, çoğu zaman devletin birçok baskısıyla karşılaştı ve hem ekonomik olarak çalışmaz duruma getirildi, hem de birçok çalışması engellendi; çalışanları da her türlü baskıyla karşılaştı.

MEHMETAKYÜZ (MKM Yönetim Kurulu Üyesi): Yasaklanmış bir dilin varlığı beni çok rahatsız etti

“1984 Mardin Nusaybin doğumluyum. Atatürk İlköğretim Okulu'na başladığım zaman hiç Türkçe bilmiyordum. Benim okula başladığım zaman (1990), çatışmaların en yoğun olduğu zamandı. O süreçte Türkçe bilmediğimden, öğretmenlerin ne dediğini anlamıyordum, sadece teneffüs aralarında Türkçe bilen arkadaşlara, öğretmenlerin ne söylediklerini soruyordum. Sınıfta Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktı. Ben pek dayak yemedim, ama arkadaşlarımdan Kürtçe konuştuğu zaman öğretmenlerden dayak yediklerine defalarca şahit oldum. Okulda sadece gizli olarak Kürtçe konuşabiliyorduk. Kürtçe konuşmak okulun her yerinde yasaktı.

Nusaybin merkezde olmamıza rağmen çocukların çok büyük bir çoğunluğu benim konumundaydı. Genelde memur ailelere komşu olanlar ve memur çocukları Türkçe biliyordu. Türkçeyi biraz anlayınca kadar derslerde epeyce zorlandık. Sonra, Kızıltepe Anadolu Lisesine gittim. Ortaokulu orada, liseyi de Mardin'de bitirdim. Özellikle Mardin merkezde biraz zorluk yaşadım, çünkü oranın yapısı farklıydı; Mardin, Arapların yoğun olduğu bir yerdi. Mesela sınıfta arkadaşlarımız Arapça konuştuklarında, öğretmenlerimizin pek bir tepkisi olmuyordu, ama Kürtçe konuştuğumuz zaman sert tepkilerle karşılaşıyorduk. Oradaki insanların da Kürtlere bakışı farklıydı. Kürtlerle iç içe yaşamalarına rağmen, Kürtlerle ilgili tamamıyla kulaktan dolma bilgilere sahiptiler. Tabi ki, bu dönem benim için zor bir dönem

oldu. Ben Kürt olduğumu söylediğimde ya da Kürtçe konuştuğumda psikolojik olarak bir horlama ve dışlama vardı. Psikolojim bayağı bozulmuştu. Bu süreç böyle devam etti. Özellikle bize karşı yapılan horlama ve dışlamalar üstümde büyük bir etki yapıyordu; çoğu zaman okula gitmek istemiyordum.

Benim, hem sürekli çevre değiştirmem ve hem de farklı sosyal çevreyle karşılaşmam bende sıkıntı yaratıyor, üstümde de önemli bir etki bırakıyordu.

Mardin Lisesini bitirdikten sonra, iki yıl eğitime ara verdim. Sonra üniversiteyi kazandım. Burslu olarak Kıbrıs'ta 'Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandım. Oraya gittim. Orada üçüncü sınıfa kadar okudum. Üçüncü sınıfta hem kendi sorunlarım, hem de okulda yaşadığım problemler yüzünden okulu bıraktım ve 2006'da İstanbul'a geldim. 2007'nin Nisan ayından beri de MKM'nin yönetiminde yer alıyorum.

Ben, Kıbrıs'taki Üniversite'de iki yıl tiyatrodaki görev aldım; daha çok da, 'Drama ve Metin Yazarlığı' üstünde çalışma yaptım. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü okurken de, bir dilin bir insan için ne kadar önemli olduğunun bilincine daha çok vardım. Ve kendi anadilimi düşünürken, içinde bulunduğumuz sosyal ve kültürel durumun ne kadar 'politize' edilmiş olduğunu da fark ettim. Ve yasaklanmış bir dilin varlığı, beni daha çok rahatsız etmeye başladı. Bunun üzerine sürekli düşünmeye ve sorgulamaya başladım: Benim anadilim Kürtçe, ama ben bırakın Kürtçe eğitim görmeyi, kendimi Kürtçe ifade edemiyorum. Ve ne kadar tercihe bağlı olsa da, Türk Dili ve Edebiyatını okuyorum. Tabii ki bu sorgulama gün geçtikçe farklı boyutlara ulaştı; çocukluğumdan bugüne kadar kendimi ifade alanlarının ne kadar dar olduğunu anlamaya başladım. Bunlar bende, Üniversiteyi bıraktıktan sonra, 'kendi dilime ve kültürüme hizmet etme' duygusunu uyandırdı. Tabii ki daha önceden farklı konularda ve farklı alanlarda çalışmalarım olmuştu. Ama bunlar 'gündelik boyutta' kaldı. MKM'ye gelişim ve bu çalışmalara katılışımın nedenlerinden biri de; yıllardır yaşadığım ülkede, karşılaştığım sorunları ve acıları başkalarının da yaşamaması içindir.

MKM 1991 yılından beri Kürt dili, kültürü ve sanatı üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Kürt dilinin yasak olduğu bir coğrafyada, Kürt kültürünün ve sanatının geliştirilmesi ve yaşatılmaya çalışılması, sorunları ikiye katlamaktadır. Bu bakımdan hem kurum ve hem de bireyler üzerinde, ilk on yılda fiziksel ve psikolojik baskılar; son yıllarda da psikolojik baskılar ve bürokratik engellemeler oldukça yoğunudur. Tabii bu siyasetin Türkiye'deki farklı kültürleri yasal anlamda tanımamanın ve tam tersine, bu kültürleri eriterek yok etme, yani asimilasyon politikaları oldukça yoğundur; özellikle de Kürt kültürü üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk Kürt kültür kurumu olarak MKM on yedi yıldır tüm bu baskılara ve engellemelere rağmen; gözaltına alınan ve tutuklanan yöneticilerimiz ve sanatçılarımızdan aldığı güçle halka, ihtiyaç duyduğu kültürel ve sanatsal ürünleri taşımaya çalışmıştır ve çalışmalarını da sürdürmeye devam etmektedir. İşin özü; resmi devlet ideolojisinin düşünsel ve pratik olarak MKM'nin bu misyonuna karşı bir politika sergilediğidir. Bu baskılardan örnek vermek gerekirse:

2007'deki 'Kızıltepe Festivali'nde, İtalyan Yazar Dario FO'nun, 'Mirina Anarşistiki' (Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü) adlı oyunu, kaymakamlık tarafından yasaklandı. Yine, Aram Tiran'ın 2008 Haziran'ında konseri vardı. Ona da önce salon verilmedi, sonra da siyasi bir kararla sözleşme iptal edildi.

Şunu açıkça belirtebiliriz: Sadece Kürt sanatçılardan etkinlik öncesinde, 'Kimlik Bilgileri ve Sabıka Kaydı' istenmektedir. Bu da devletin bize bakışını ve ayrımcı tavrını göstermeye yeterlidir."

KÜRT YAZARLAR DERNEĞİ

BAŞKAN İRFAN BABAOĞLU: Başbakan Erdoğan, Almanya'daki asimilasyon politikalarına karşı çıkarken, kendi ülkesinde daha sistemli bir asimilasyon uygulamaktadır.

"Türkiye'nin eskiden beri dile ve kültüre yaklaşımı, asimilasyon ve yok etme politikasıdır. Türkiye'nin politikası bunun üzerine kurulmuştur. Öte yandan Kürt halkının bu politikalara karşı direnme yanı

vardır ve bu yan oldukça güçlüdür. Bu sebeple Kürt dili ve kültürü kendini korumuştur. Yazarlarımız, edebiyatçılarımız, halkımızın bu direncine dayanıyor; şiir, öykü, roman, denemeler bu damardan besleniyor.

Öte yandan bir edebiyatçı, bir şair için en önemli şey, toplumda-ki çelişki ve çatışmaları halkın kültürel serbestliği yönünde yeniden üretmektir. Ve sanatın diliyle, edebiyatın diliyle direnme ve çözüm yolunu göstermektir. Devletin bu konuda tamamen olumsuz ve negatif bir tutumu var. bu negatif tutum, altı-yedi yaşındaki çocuğun, okula başlamasıyla başlar, yaşamı boyunca devam eder. Bütün yazarlar bu süreçten geçmiş ve asimilasyon politikasının etkisi altında kalmıştır. Dolayısıyla dili yetkince kullanma ve edebi eserlerine yansıtma konusunda oldukça geri bir durum ortaya çıkmaktadır. Yine, yereli aşamayan durumlarla karşılaşılıyor. Çünkü edebiyat demek, dil demektir. Dilin dumura uğraması, edebiyatı da etkilemektedir. Bundan dolayı ciddi sorunlar yaşıyoruz. Düşünce özgürlüğü anlamında ciddi sorunlar yaşandığından, yazar kendisini ifade etmekte zorlanıyor; yazılarından dolayı ciddi soruşturmalar geçiriyor, takibata uğruyor ve cezalar alıyor. Bu riski göze alamayan yazarlarımız da kendisine oto-sansür uyguluyor. Yani hemen hemen bütün yazarlarımız, yazdıkları edebi eserleri hukukçuların kontrolünden geçirmek zorunda kalıyorlar.

Benim anadilim Kürtçedir. Çocukluğumda, ciddi bir dil baskılanmasıyla karşı karşıyaydık. Hepimiz bu konuda ciddi sorunlar yaşadık.

Başbakan Erdoğan'ın birçok konuda takiyeci, ikiyüzlü bir politika izlediği tarafımızca bilinmektedir. Dolayısıyla, Almanya'da Türkler için asimilasyon politikasına karşı çıkarken, kendi ülkesinde daha sistemli uygulanan asimilasyon politikalarında ısrar etmektedir. Bu genel bir devlet politikasının yansımasıdır; çünkü Bulgaristan'daki, Yunanistan'daki, Kosova'daki, Almanya'daki ve dünyanın her yerindeki Türkler için istediği dil ve kültür haklarını, sayıları milyonlarca olan Kürtler için bunları uygulamaktan kaçınmaktadır. Bu çelişkili

politikalar bütün dünyanın gözleri önünde yapılmaktadır. Bu da bir 'dilkırım', bir 'insanlık suçu'dur. Başka diyeceğim yok...

Biz yazarlar, bütün çocuklar için 'Anadilinde Eğitim', bütün diller ve kültürler için istedikleri dilde yayın hakkı istiyoruz. Bu da insanlığın gelişimi için olmazsa olmazdır!"

KÜRT SANATI ÜZERİNDEKİ BASKILAR

Hiç kuşkusuz ki, Kürt sanatı üzerindeki baskılardan söz ederken ilk akla gelen sinema sanatçısı Yılmaz Güney ve ses sanatçısı Ahmet Kaya'dır. Ünlü yönetmen Yılmaz Güney, yurt dışına kaçarak hayatını kurtardı ve yurt özlemiyle hayatını kaybetti.

Ses sanatçısı Ahmet Kaya ise hep Türkçe parçalar seslendirdi. Yanık sesi ve muhalif parçalarıyla Türkiye insanının yüreğini kazandı; fakat ne zaman ki bir yemekte, 'Kürtçe şarkı söylemek istiyorum' dedi; işte o zaman sanatçı arkadaşları, çatal kaşıklarını suratına fırlattı ve postallı-ırkçı sanatçılar hemen sahneye fırladı; 'yetmiş yıl öncesinden kalan Onuncu Yıl Marşı' hep bir ağızdan söylendi. Ahmet Kaya ise, sanatçıların(!) linç saldırısından canını zor kurtardı ve o da Yılmaz Güney gibi yurt dışına kaçtı. O hassas kalbi bu acıya fazla dayanamadı ve hasret kaldığı ülkesine son defa 'elveda' dedi.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1988'de "İnsan Hakları'nın Durumu" adlı Raporu'nda da; "Türkiye'de işkencelerin sürdüğü" belirtilerek, bu durum eleştiriliyor. Raporda, öteki insan hakları ihlallerinin yanı sıra Kürt Sorunuyla ilgili de şöyle deniyor:

"Milyonlarca 'Türk Kürdü' ulusun ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamında tümüyle bütünleşmiştir. Ancak Hükümetin, bütün etnik grupları asimile etme politikası sonucu Kürtçe dilinde kitap, gazete ve diğer neşriyatın yayınlanması yasaktır. Aynı şekilde Kürt tarihini, kültürünü ve etnik kimliğini konu alan yayınlar da yasaktır ve Kürtçe şarkı okuyan şarkıcıların tutuklandığı durumlar olmuştur. Kültürel faaliyetin bazı şekillerine izin verilmekle birlikte, kültürel ifade üzerinde sürmekte olan kısıtlamalar, ekonomik açıdan daha az gelişmiş

durumdaki Güneydoğu Anadolu'da yaşayan ve burada çoğunluğu oluşturan Kürt asıllı Türkler gerçek bir hoşnutsuzluk konusudur..." (Hürriyet, 8 Şubat 1989)

MURAT BATGI: Kendi dilimle kendi sanatımı yapıyorum; bunu yaparken de her türlü baskıyla karşılaşyoruz

Murat Batgi, 1971 Diyarbakır doğumlu Yazar ve Tiyatro Sanatçısı:

"1971 Diyarbakır merkezde doğdum. Bizim evde sadece Kürtçe konuşulurdu. Annem ve babam hiç Türkçe bilmezlerdi ve onlarla Türkçe konuştuğumu hiç hatırlamıyorum. Okula başladığımda da Türkçeyi bilmiyordum. 1977-78'de Diyarbakır Gazi İlkokulu'na gittim. Öğretmenim iyi bir öğretmendi; kendisi solcuydu. Fakat 4. sınıfa kadar Türkçede olup da, Kürtçede olmayan harfleri telaffuz edemiyordum. Mesela, 'üç' diyemiyordum; 'uç' diyordum. 'Dört' değil, 'dort' diyordum, çünkü Kürtçede 'ö' ve 'ü' harfleri yoktur.

Benim bulunduğum aile ortamı ve çevrem Kürtçeyi iyi öğrenmem ve geliştirmem için çok uygundu. Türkçeyi öğrenirken çok zorlanmadım, çünkü Kürtçeyi iyi biliyordum. Anadilini iyi bilen ve ona hakim olanlar, ikinci bir dili öğrenirken daha hızlı ve daha doğru öğrenir.

Ben, yedi-sekiz yaşlarından itibaren Cigerxwin'in şiirleri ile tanıştım ve onlarla büyüdüm. Büyük amcam Melle Avdılkudüs'ün, Cigerxwin ile otuz yıllık bir arkadaşlığı ve dostluğu vardı. Ayrıca, Medrese eğitimi de görmüştü (Cemile Seydan, babamın dedesidir).

Tabii ki ilkokulu bitirmem 1982-83'e denk geliyordu. O dönem, Kürtçe dili açısından çok zor bir dönemdi. Örneğin; 1981'de İlkokul dörtteydim. Bir gün okuldan eve dönerken, bir sürü asker ve polisin evimizin etrafını sardığını gördüm; babamı alıp götürdüler. Sebebi de şuydu: Diyarbakır'da çarşıda bir zabıta babamdan, Kürtçe konuştuğu için ceza kesiyor (galiba beş-on lira olacak). Babam bu cezaya itiraz ediyor; sinirinden onlara da bir güzel Kürtçe küfür ediyor ve onları darp ediyor; sonra da çekip eve geliyor. Polisler de babamın peşine düşüyorlar. Babam bu yüzden yirmi gün gözaltında kaldı. Hiç

mehkemeye çıkarılmadan serbest bırakıldı. İçerde tabii ki, bir sürü hakaret ve işkenceye maruz kalıyor. Biraz da onun etkisiyle babam, hiçbir şekilde, hiçbirimizle Türkçe konuşmadı ve ölünceye kadar da bu dili konuşmadı. Annem de hem bu olanlara tepki, hem de zaten hiç Türkçe bilmediği için, sadece Kürtçe konuşuyor; onda, Türkçeye karşı da hiçbir merak gelişmedi.

Liseyi bitirdikten sonra, 1990 yılında Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü'ne başladım. Aynı yıl oradaki 'Tiyatro Kolu'nda görev aldım ve Türkçe tiyatro yaptım. 1991'de MKM açıldığında, kendi dilimle tiyatro yapmak istedim ve orada görev aldım. Hala çalışmalarımı bu kurumda yürütüyorum. Kendi dilimle kendi sanatımı yapıyorum; sahneye çıkıyorum; Kürtçe 'Stend Up' gösterileri yapıyorum. Tiyatro oyunlarında da yer alıyorum. Ayrıca Kürtçe mizah yazıları da yazıyorum. On yedi yıldır tiyatro etkinlikleri yapıyorum ve yazılar yazıyorum. Yok sayılan, yetersiz sayılan (!) bu dilin bütün inceliklerini sahneye yansıtmaya çalışıyorum; bu dille de her şeyin ve en güzel sanatın yapılabileceğini gösteriyorum.

Tabii ki bu çalışmalarını yaparken birçok zorluk ve baskılarla karşılaşırız. Birkaç örnek vermek gerekir se;

1 - 1997'de Mersin'de Kürtçe olarak sergilediğimiz 'Rojbaş!' adlı tiyatro oyununu sergilerken, on arkadaşımın birlikte, sahneden gözüktürüne alındık. Oyun gereği erkekler şalvarlıydı. Kostümlerimizle birlikte bizi gözüktürüne aldılar; giysilerimizi değiştirmemize izin vermediler. Gözüktüründe da, şalvarlarımızın bağlarını çıkartıp bizden aldılar. Biz şalvarlarımızın belimizden düşmemesi için, gözüktüründe kaldığımız iki gün boyunca 'şalvarımızı elimizle tuttuk ve böylece mahkemeye çıkardılar. Tabii ki 'trajikomik' bir görüntü vardı. Ayrıca bize dava açmak için, Kürtçe oyunu Türkçeye çevirmemizi istiyorlardı. Bunu kabul etmeyince de, kendileri 'uyduruk' bir iddianame hazırladılar ve her birimiz 'bir yıl' hapis cezasına çarptırıldık.

Şalvarımızı tutup 'hakim' karşısına çıkmak, şüphesiz ki bizim için aşağılayıcı bir durumdu. Ama biz olayı 'tiye' alıp, 'var olan resmin, kendi kafa yapılarını yansıttığını' onlara haykırdık. Aslında bizi aşağı-

ğlamaya çalışırken, kendileri komik duruma düşüyor ve bizim gözümüzde küçülüyorlardı. Bu olay gibi onlarca örnek verebilirim.

2- 1996'da, *Jiyana Rewşen* dergisinin yayın yönetmeniydim. Bir gün Beşiktaş Savcılığı beni çağırdı. Savcının odasına oturdum. Savcı bana dedi ki: 'Bu dergiyi bana Türkçeye çevireceksiniz; sizin hakkınızda dava açacağız.' Ben de ona dedim ki: 'Eğer hakkımızda dava açmak istiyorsanız, kendinizin bunu çevirmesi gerekir.'

Şunu anlatmaya çalışıyorum: Beşiktaş DGM Savcısı, bizim dergimizin içeriği ile ilgili hiçbir şey bilmeden, sırf dergi Kürtçe olduğu için dava açmak istiyor. Bu da Kürt dili üstündeki baskılara ciddi bir örnektir.

Son bir şey söylemek istiyorum: 2004 yılında, Diyarbakır'da 'Stand Up' gösterisi yapıyordum. Gösteriyi üç polis memuru da izliyordu; sürekli not almaya çalışıyorlardı. Not almaya çalışan polis de sürekli güldüğü için, not alamıyordu. Bu davranışı da, amirinden azar ıştırmasına neden oluyordu. Bu görüntü de çok çarpıcı ve komikti.

Şu anda Kürtçe dili ve kültürünün gelişmesi için çeşitli çalışmalara devam etmekteyim. Kürtçe 'Stand Up', tiyatro gösterileri yanı sıra, Gün TV için bir 'Kürtçe bilgi yarışması' sunuyorum. Bu da her hafta yayınlanmaktadır."

AYDIN ORAK: Bilmediğim, anlamadığım dünya bende sıkıntılar yarattı ve içe kapanmama neden oldu.

1982 Mardin-Nusaybin doğumlu, Tiyatrocu, Yönetmen Aydın Orak:

"Okula başladığımda Türkçe bilmiyordum, evimizde de Kürtçe konuşuluyordu. 1989'da Nusaybin Yatılı İlköğretim Bölge Okuluna başladım. Tamamen farklı bir dünyayla karşılaştım, çünkü bu dünya bana ait bir dünya değildi. O dünya, dilini bilediğim ve anlamadığım bir dünyaydı ve o dünya bende ciddi sıkıntılar yarattı; bilmediğim bir dünyaya karşı 'içe kapanmama' neden oldu.

Okula başlar başlamaz kendi anadilimiz, kendi kültürümüz, kendi kimliğimiz bize yasaklandı. İşin ilginç yanı; Okul Müdürümüz

Arap'tı ve öğretmenlerimizin çoğu da Kürtçe biliyordu ve bize Kürtçe olarak; 'Kürtçenin yasak olduğunu, Kürtçeyi konuşmamamız gerektiğini söylüyorlardı. Biz de kolay kolay Kürtçe konuşamıyorduk.

Hiç düşünabiliyor musunuz? Hiç bilmediğiniz bir dille eğitim alıyorsunuz! Bilmediğiniz, anlamadığınız bir dille dersleri anlamak ve başarılı olmak mümkün müdür? Doğal olarak hiç bilmediğiniz bir dille eğitim almanız, -ki buna eğitim denirse- sizi başarısız kılacaktır. Biz de başarısız olduk. Zaten 8 yıl boyunca da elle tutulur bir eğitim aldığımı söyleyemem.

YİBO'dan sonra İstanbul'a göç ettik. Mardin'de bizim için sadece eğitim 'Türkçe' idi, ama İstanbul'da tüm hayat Türkçeydi. Bununla yaşamak zorundaydık; öyle de oldu.

Benim tiyatroya yaşamım 'HADEP Küçük Çekmece İlçe Örgütü'nde başladı. Orda küçük bir oyun izledim; bu Kürtçe oyun beni çok etkiledi ve bende, Kürtçe tiyatrodaki yer alma isteğini geliştirdi. Sonra kendi aramızda bir tiyatro ekibi kurduk ve kısa Kürtçe oyunlar oynamaya başladık. Bu oyunları bazı gecelerde mahallelerde, bazen de şölenlerde sergiledik. Bende amatör tiyatro ruhu burada gelişti.

1997'den 2000 yılına kadar HADEP Küçük Çekmece İlçe Örgütü'nde tiyatro çalışmalarımız devam etti; sonra MKM'nin tiyatro grubuna katıldım. MKM, benim için iyi bir okul oldu ve beni çok geliştirdi. Bu arada geçimimi sağlamak için çok farklı işlerde çalıştım. Yani bir taraftan tiyatro çalışmalarımı yürütürken, bir taraftan da ekonomik ihtiyaçlarımı karşılayabilmek için orda burda çalışıyordum. 2000 yılından sonra, sadece tiyatro çalışmalarına odaklandım ve diğer işleri tamamen bıraktım. Sonra da profesyonel olarak tiyatro çalışmalarına başladım ve şu anda da özel bir tiyatrodaki çalışmalarımı yürütüyorum.

Şunu belirtiyim; Kürtçe tiyatro yaptığımız için, üstümüzde ciddi bir baskı var: Eskiden sahne basıyorlardı; oyuncular sahnedeki gözüne alıyorlardı; ama şimdiki yöntem çok farklı. Bu baskı kaba saldırı değil; salon vermeyerek, oyun oynayacağınız zaman sizden çok

farklı belgeler isteyerek; işte yok sabıka kaydındır, nüfus cüzdanıdır, ikametgahtır, oyunun Kürtçe ve Türkçe metinleridir. Ayrıca, yasaların hiçbir maddesinde tiyatro sahnelemek için izin belgesi gerekmezken, bizden böyle bir belge istemeleri, bizi ciddi sıkıntılara sokmaktadır.

T.C. Kültür Bakanlığı Özel Tiyatrolara her yıl iki trilyon gibi bir ekonomik destek vermektedir ve bu ödenek özel tiyatroların ayakta kalmasını ve oyun sergileyebilmesini sağlıyor. Ayrıca, onlardan hiçbir şekilde yukarıda saydığım ve bizden istenen belgeler de istenmezken; bize bırakın ekonomik desteği, bizim çalışmalarımızı engellemek için akla hayale gelmeyen her türlü engellemeyi yapıyorlar. Mesela, Halk Eğitim Merkezleri'nin hiçbirisi bize salonlarını vermiyor; kısacası devlete ait hiçbir salonun kapısı bize açılmıyor, bazı yerlerde de belediyelere ait salonların bize verilmesi de engelleniyor. Mesela geçen yıl oyuna iki gün kala, Beyoğlu Belediyesi bizim fiili sözleşmemizi iptal etti ve nedenini de bize şöyle açıkladı: 'Emniyetin baskılarından dolayı bu sözleşmeyi iptal etmek zorunda kaldık.'

Size daha öncelerinden yapılan baskılardan örnekler vermek istiyorum: 2003 yılında, Diyarbakır Silvan'da oynarken, salonun etrafı keleşli ve takım elbiseli özel timlerle çevrilmişti. Sonra 'tiyatroyu kameraya çekeceğiz' dediler. Epeyce tartıştıktan sonra, oyunumuzu kameraya çekmeyi başardılar. Aslında yaptıkları yasadışı bir şeydi; çünkü kim olursa olsun, bu 'Telif Hakları Yasası'na giriyordu. Ama yasayı dinleyen kim?

Yine Kızıltepe'de polis, bütün izleyicileri tek tek kameraya aldı; salonun kapısında durdu ve her içeri giren izleyiciyi kameraya aldı ve sonra da bizim oyunu kameraya aldı.

Oyunun kameraya çekilmesini biraz anlarsın, merak edersin, ya da 'yasadışı bir şey oynanıyor' diye ihtimal dahilinde anlaşılabilir belki, ama seyircinin kameraya alınması hiçbir şekilde anlaşılabilir ve herhalde dünyanın hiçbir yerinde böyle bir uygulama yoktur. Tabii ki bunların tek nedeni, insanları korkutup sindirmek ve Kürt tiyatrosunun marjinalleşmesini sağlayıp çalışmalarını engellemektir.

Şunu açıkça belirtmeliyim ki; her oyunumuz bir eylem gibi geçiyor. Bunun, oyunun politik olmasıyla bir alakası yok, çünkü 'Bir Delinin Güncesi' adlı oyun, bir klasik oyundur ve psikolojik bir travmayı anlatmaktadır. İçeriğinde hiçbir politik mesaj olmadığı halde, 'dilinin Kürtçe olması' yasaklanıp engellenmesi için yeterince bir neden oluşturmaktadır. Bu baskılara bir örnek daha vermek istiyorum:

Mersin'de oyun öncesi Terörle Mücadele'nin gelip oyun dekorlarının arasını tek tek aramaları ve oyundan sonra otoparka giderken, ıssız bir sokakta, Terörle Mücadele sivil polislerinin etrafımızı sarıp, ondan sonra bizi sorgulamaları; o anda da, 'infaz edileceğiz' diye çok korkmamız, iyi bir örnektir.

En son yaşadığımız ve basına da yansıyan olayı anlatayım: Musa Anter'in hayatını anlatan 'ARAF' oyununu sahnelemek için İzmir'e gittik; her şey tamamdı. Oyun günü oraya vardık. Oyunun organizatörleri bize, 'Valilik ve Emniyet Müdürlüğü'nün oyunu engellemek istediğini' söylediler.

Valilik ve Emniyet Müdürlüğü'nün birinci gerekçesi; Valilikten izin alınmadığı, ikincisi; 'Slogan atılacağı'ydı. Ayrıca bu oyunun kesinlikle oynatılmayacağı, gerekirse çevik kuvvetin getirileceği söylendi. Ben de 'Bu oyunun oyuncusu ve yönetmeni olarak, bu oyun burada kesinlikle oynanacak' deyip, kostümümüzü ve dekorumuzu alıp, salonun önüne gittik. Oradaki güvenlik, 'Valiliğin izni olmadan kesinlikle kapıyı açamayız' dediler. Oysa oyunun tanıtımı, Konak Belediyesi'nin aylık broşüründe ve internet sitesinde bir ay öncesinde yayınlanmıştı ve İzmir'de o güne kadar hiçbir tiyatro oyunu için izin alınmamıştı. Biz de oyun saatine kadar kapıda bekledik. Bir-iki saat sonra Terörle Mücadele polisleri bizim ve salıun etrafını çevirdi. Biz de seyircilere bu gerginliği bilinçli olarak bildirmemiştik. Saat 19:30 gibi, büyük bir seyirci kitlesi toplandı. Sivil Toplum Örgütleri ve yöneticileri de oradaydı. Seyirciler ve Sivil Toplum Örgütleriyle birlikte 'Valilik ve Emniyet Müdürlüğü'nün bu yasadışı tutumunu protesto etmek' için basın açıklaması yaptık ve tüm kitleyle birlikte MKM Tiyatro Salonu'na 'oyunu sahnelemek üzere' yürüyüşe geçtik. O gün

biz oyunumuzu MKM'de büyük bir 'coşkuyla' sahneledik. Ardından da, İstanbul'da İHD ve birçok kurum ve tiyatro gruplarının desteğini alarak basın açıklaması yaptık. Ayrıca, durumu protesto eden bir metin hazırlayıp, birçok sanatçı ve aydının imzasına sunduk; desteklerini aldık. Son olarak da İzmir Valiliği ve Emniyet Müdürlüğü hakkında suç duyurusunda bulunduk."

KÜRT KİMLİKLİ GAZETE VE DERGİLER

1898 tarihli ilk Kürt kimlikli *KURDISTAN* gazetesinden sonra, 1908 Meşrutiyet Devrimi'yle birlikte Kürt yayıncılığında bir patlama olmuştur. Büyük bölümü İstanbul'da olmak üzere şu gazete ve dergiler çıkmıştır:

1908'de İstanbul'da; *Şark ve Kurdistan, Kürd Teavun ve Terakki Gazetesi, Kurdistan ve Serbesti Gazetesi*.

1909'da İstanbul'da; Diyarbakır'da *Amid, Amid-i Sevda ve Peyman* gazeteleri.

1913'de İstanbul'da; *Yekbun, Roji Kurd ve Hetawi Kurd* dergileri.

1918'de-Beş yıllık savaş sürecinden sonra İstanbul'da *Jin* dergisi.

1919'da İstanbul'da *Jin* gazetesi ve *Kurdistan* dergisi.

1923'de-üç yıllık savaş sürecinden sonra Siverek'te *İrfan* gazetesi.

1923'ten sonra Kürt demokratik örgütlenmesi yasaklandığı gibi, Kürt basını da tümüyle susturuluyor. Musa Anter ve kimi arkadaşlarının 1940'lı, 50'li ve 60'lı yıllardaki girişimleri çok kısa erimli oluyor. 1970'li yıllarda yayına başlayan *Özgürlük Yolu Dergisi, Roja Welat Gazetesi* ile *Rızgari* ve *Tirej* dergilerinin Kürt süreli yayıncılığında önemli bir dönemeç ve aşama olduğu söylenebilir. (Bayrak, 1999: 401, 410)

AZADIYE WELAT GAZETESİ

Azadiye Welat gazetesi, 1992 yılında, Kürtçe yayın hayatına başlamış, gördüğü baskılar yüzünden sık sık kapatılmış ve adını

değiştirmek zorunda kalmıştır. Son dönemlerde de, baskılar daha da artmış ve gazeteye bir ay kapatma cezası verilmiştir.

TAYYİP TEMEL: Baskı, hiçbir zaman sorunları çözümleniyor; tam aksine insanları daha çok biliyor

Azadiye Welat Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Tayyip Temel:

“*Azadiye Welat* (Özgür Ülke) gazetesi, 1992 yılından beri, değişik adlar altında yayınını sürdürmektedir. Gazetemiz, yayınına İstanbul’da başladı. İlk dönem, *Welat* (Ülke) ismi ile yayına girdi ve iki yıl sonra kapatıldı. Kapatma gerekçesi ise, ‘Anlaşılmayan bir dilde örgüt propagandası ve bölücülük yapmak.’ O dönemdeki devlet politikası, daha çok ‘Kürt dilini bir dil olarak kabul etmeme’ ve ısrarla, ‘Kürt dili ve Kürtçe kavramlarını mahkeme zabıtlarına geçirmeme’ ısrarı vardı. Yine ‘Kürtçe dili’ söz konusu olunca, daha çok ‘dünyaya karşı ‘ne kadar demokrat olduklarını ispatlamak için devlet yetkilileri, bir sürü engellemeye rağmen, kendi imkanı ile çıkan kimi yayını politik malzeme haline getirmişlerdi. Gazetemiz, 1994’ten, 1996’ya kadar *Welat e Me* ismi ile çıktı. Birkaç aylık yayından sonra tekrar kapatıldı; gerekçesi yine aynı. 1996’dan 2006 Temmuz ayına kadar *Azadiye Welat* haftalık olarak yayınını sürdürebildi. Her imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürüne mutlaka hapis cezası verildi. Ancak, politik olarak demokrat gözükmek için, gazete kapatılmadı, ama yetkililer ağır bir şekilde cezalandırıldı.

2003’te gazetenin merkezini Diyarbakır’a taşıyarak, ilk kez kendi toprağında ‘Kürtçe dili’ ile yayın yapma şansını kazandı. 2006 Ağustos ayından bu yana da ‘günlük’ olarak yayınını sürdürmektedir. Politika aynı politika, değişen bir şey yok. Günlük kararı aldığımızdan beri, dağıtımını yapan şirketler sürekli tehdit altında ve görevliler tehdit edilmekte, dağıtım engellenmekte, özellikle elden dağıtım üzerinde baskı ve engellemeler çok daha büyük oluşturuldu. Elden dağıtım yapanlar sık sık gözaltına alınmaktadır.

Açılan davalar ve verilen cezalar nedeniyle, yazı işleri müdürlerimizi sık sık değiştirmek zorunda kalıyoruz. İlk yazı işleri müdürümüz

olan Hâmdullah Yılmaz, dört yıl hapis cezası ile cezalandırılmış ve yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır. İkinci müdür olan Vedat Kurşun ise, yaklaşık üç ay tutuklu bulunduktan sonra tahliye edilmiştir. Gazetemiz hakkında yaklaşık olarak yüz dava ve soruşturma açılmıştır. Ben de on sekiz ay ceza yedim.

Bu tablo bir yana, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 2007 sonunda, AB Konseyi'nde yaptığı konuşmada 'Türkiye'de yazımsal ve görsel olarak Kürtçe yayın yapan gazeteler ve televizyonlar olduğunu' söyleyerek, 'Kürt dili üzerinde herhangi bir baskının olmadığını' iddia etmiştir. Türkiye'de, AB Uyum Paketi'nden sonra, Kürtçeye karşı bilinçli olarak 'politik' bir yaklaşım gelişti. Yani dünya kamuoyuna, 'Kürtçe dili serbesttir; gazete çıkarabiliyorlar; yayın yapabiliyorlar; kurslar açabiliyorlar' denilirken, bir taraftan da hiç ilgisi olmayan gerekçelerle her türlü baskı yapılmakta ve 'Kürtçe yayınlar' işlevini yerine getiremez hale getirilmektedir.

Örneğin; bir gazetenin yazı işleri müdürünün tutuklanması, o gazete için 'yasal olarak yayınıni sürdürmez' anlamına gelmektedir. Dağıtımını engelleyerek, 'ekonomik olarak çökertilmekte' ve yine okuyucu üzerinde 'psikolojik baskı oluşturarak', daha fazla okuyucu bulma ve yayınıni yaygınlaştırma çabamızı engellemektedir. Devletin politikası tam anlamıyla budur.

Erdoğan'ın 'asimilasyon' ile ilgili Almanya'da söylediği sözlerine katılmamak mümkün değil. Asimilasyon, gerçekten de bir 'insanlık suçudur' ve bana göre suçların en büyüğüdür! Ancak bu 'asimilasyon', bu 'insanlık suçu', seksen yıldır 'bütün etnik yapılar' üzerinde, bütün 'acımasızlığıyla' sürdürölmektedir. Şimdi politikada 'ahlak' ve 'tutarlılık' çok önemlidir. Fakat 'Erdoğan İktidarı Dönemi'nde, bu etik değerleri ve tutarlılığı hiç görmedik. Özellikle Kürtlere ve Kürt diline yönelik 'asimilasyon' politikaları tüm hızıyla devam etmektedir ve en kötüsü de, 'dünya kamuoyu kandırılarak' bu yapılmaktadır: Kürtçe yayınlar hiç olmadığı kadar baskı ve yasaklamalarla karşı karşıyadır. Bu yaşanan durum da, tıpkı Erdoğan'ın dediği gibi, 'insanlık suçu'dur. Bir başbakan olarak, tek yetkili kendisi olduğu halde, bütün yetkileri

elinde bulundurduğu halde, asimilasyon politikasında ısrar etmekte ve seksen yıllık 'red-inkar ve imha' politikasını sürdürmektedir. Bu da çağdaş ve demokratik olduğunu iddia eden bir ülkeye yakışmaz.

Ben, Van 100. Yıl Üniversitesi'nde okurken Rektörlüğe, Üniversitemizde 'Kürtçe Kürsü' açılması için bir dilekçe ile başvurduk. Rektörlük, biz başvuran öğrencileri kendi eliyle askerlere teslim etti ve ben sadece bir dilekçeden dolayı, yedi ay cezaevinde kaldım. Çıktıktan sonra da, öyle bir okulda okumak istemedim ve Kürtçe dil çalışmalarına başladım ve kendimi geliştirerek bugünlere geldim. Yani, baskı hiçbir sorunu çözümülemiyor; tam aksine, kişileri daha çok biliyor. Dileğimiz, bütün çağdaş ülkeler gibi, Türkiye'nin de 'dil, kültür ve kimlik' baskılarını kaldırıp, bu dil ve kültürlerin gelişmesine her türlü olanağı sağlamasıdır. İşte o zaman Sayın Erdoğan'ın sözleri yerini bulur ve değer kazanır."

ALTERNATİF GAZETESİ

1990 yıllarından itibaren Kürtler, *Ülke*, *Özgür Ülke*, *Gündem*, *Özgür Gündem*, *Politika*, *Özgür Politika*, *Güncel*, *Yeniden Özgür Gündem*, *Alternatif* gibi adını sayamayacağımız altmışı aşkın gazeteyi çıkarmışlardır. Bu kadar değişik isimle gazete çıkarmanın nedeni ise, çıkarılan gazetelerin sık sık kapatılmasıdır. Son dönemlerde ise, nerdeyse haftada bir gazete kapatılmaktadır. Şimde de *Günlük* gazetesi yayınlanmaktadır. Nuri Fırat'la, *Alternatif Gazetesi* haber müdürü iken söyleşi yapmıştık. Söyleşiden bir hafta sonra gazeteye kapatma cezası geldi ve uzun bir baskı döneminde 'günlük gazete' çıkarılamadı. Ondan sonra da *Günlük* gazetesi çıktı. Nuri Fırat, şu anda da *Günlük* gazetesinin haber müdürlüğünü yapmaktadır. Bu gazeteye de sadece bir 'haber fotoğrafı'dan dolayı, bir ay kapatma cezası verilmiştir.

NURİ FIRAT: Devlet, bütün vatandaşlarına 'Anadilinde Eğitim Hakkı'nı vermek zorundadır

1980 Muş-Varto doğumlu, *Alternatif Gazetesi* haber müdürü:

“1980’de Yedikavak (Derik) köyünde doğdum. 1987 yılında da Yedikavak ilkokuluna başladım. Okula başladığımda hiç Türkçe bilmiyordum. Köyümüzdeki herkes de benim durumumdaydı. Okula başlar başlamaz bizim Kürtçe konuşmamız yasaklandı. Türkçe konuşmamız için de her türlü baskı uygulanıyordu. Ayrıca üstümüzde ciddi bir psikolojik baskı da vardı. İlkokul, Türkçe öğrenmek için harcadığımız çaba ile geçti. Biz, İlkokulu bitirdiğimizde ‘temel eğitimi’ değil, sadece Türkçeyi biraz almıştık. Okulun en iyi, en başarılı öğrencileri, Türkçeyi biraz anlayıp konuşanlardı. Yani bizlerin İlkokul yaşamı, Türkçe dilini öğrenmekle geçti.

Ben ilkokuldan sonra, İmam Hatip Lisesine gittim. Orası daha da ilginçti; zaten zor bela Türkçeyi öğrenmiştik; bir de karşımıza Arapça ve İngilizce dersleri çıktı. Gel de işin içinden çık! Üstelik bize bu dersleri Türkçe üzerinden veriyorlardı. Biz zaten Türkçe diline hakim değildik; bir de bu iki ders bizi bayağı zorladı. Eğer bu dersleri bize ‘Kürtçe’ üzerinden verselerdi, bizim için onları öğrenmek çok daha kolay olurdu. Ama zaten az bildiğin ve hakim olmadığın bir dille, başka bir dili öğrenmek çok zor oluyor; çünkü onunla onu karşılaştırmada zorlanıyorsunuz.

Bize altı yıl boyunca bu işkenceyi çektirdiler. Bu okulu bitirene kadar gerçekten de çok zorlandık. Orada da çok ilginç olan, çok tuhaf olan bir durum vardı: Türkçeyi resmi dil, devletin dili olarak öğrenmek ve konuşmak zorundasın; Arapçayı Allahın dili, dinin dili ve dinin gereği olarak öğrenmek zorundasın; İngilizceyi, modern, çağdaş ve bilim dili olarak öğrenmen gerekir; ama senin dilin, anadilin sana yasak... Ne onu konuşabilirsin, ne de onu öğrenebilirsin! Böylesine tuhaf, böylesine ilginç, böylesine çarpıcı bir durum vardı. Tabii ki biz o zaman bunun bilincinde değildik.

1998 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü’nü kazandım. Okulumuzda bütün dersler ‘dil’in gücüne bağlıydı. Senin dilin ne kadar güçlü ve gelişmiş ise, başarın da o kadar iyi demektir. Tabii ki burada da, dil konusunda büyük problem yaşadım.

Bir süre sonra da çevremi bulup yavaş yavaş politikleştim ve kendi Kürt kimliğimin bilincine varıp, temel hak ve hrriyetlerimi talep etmeye başladım. Bizim ilk talebimiz, 'Kürtçe Eğitim' idi. 2001'den itibaren bu konudaki (Anadilimi İstiyorum!) alışmalarımız başladı ve 2002'ye kadar devam etti.

Kürtçe Eğitim talebinde bulunan biz niversite oğrencilerine her türlü baskı ve şiddet uygulandı. Birçoğumuz okuldan uzaklaştırıldı; gözaltına alındık ve tutuklandık. Onlarca arkadaşımız, bir yılı aşkın cezaevinde kaldı. Bu baskıları bize yapanlar, genelde niversite yneticilerimizdi. Rektörlerin kendileri polisleri okulla sokup, bizi onlara teslim ettiler. Ben de defalarca gözaltına alındım. İstanbul'da gtrlmediğim karakol yoktu. Her türlü şiddet ve işkence bize uygulandı. Ben, bu konuda tazminat alan biriyim. İki defa da YK'ten çıkarıldım, yani hiçbir niversite seni bir daha alamaz ve senin bütün niversite hakkın bitiyor. Sonra mahkeme kararıyla tekrar üniversitede okuma hakkını kazandık ve zar zor diplomamızı aldık.

şu anda, Kürt basını içindeki faaliyetlerimi sürekli bir şekilde sürdürüyorum. Aram Yayınları'nda 'Kürtçe-Türkçe' ıkan *Vesta* dergisini çıkardık. Sonra *Mezopotamya Haber Ajansı*'nda çalıştım. Üç yıldır da *Gündem* gazetesi ve devamındaki gazetelerde haber müdürü olarak çalışıyorum. Haber müdürlüğü yaptığım dönemlerde Kürtçe diline büyük önem verdim. Gazetelerimiz, Kürtçe diline verdiğimiz önem ve haberlerinden dolayı sürekli cezalandırıldı; çoğu zaman da kapatıldı. Bu problemleri bugünlerde daha da fazla yaşıyoruz. ylesine bir durum oldu ki, her hafta bir gazetemiz kapanıyor; biz de başka gazeteler çıkarmak zorunda kalıyoruz. Bizim amacımız; bütün dillerin eşit bir şekilde geliştirilmesi ve her talep edenin 'Anadilinde Eğitim Hakkı'nı kazanmasıdır. Bu görev de devletindir. Devlet, bütün vatandaşlarına, Anadilinde Eğitim Hakkını vermek zorundadır. Biz bu taleplerimizi gerçekleştiren kadar da, onu savunup dile getireceğiz."

GÜN TV.

GÜN TV, Diyarbakır'da yayın yapan bir yerel televizyondur. GÜN TV'nin özelliği, Türkiye'de, ilk Kürtçe yayın yapan TV olmasıdır. GÜN TV'nin izlenme oranı çok yüksektir; Diyarbakır halkının % 80'ni GÜN TV'yi izlemektedir. Seçim döneminde 'Kürtçe yayın' yüzünden bir ay kapatma cezası almış ve yayını bir ay boyunca karartılmıştır.

AHMET BİRSİN: GÜN TV Yayın Koordinatörü Ahmet Birsin: Temennimiz, her dilde olduğu gibi Kürtçenin de 'eşitlik ilkesi' doğrultusunda, özgürce yayın yapılabilmesidir.

"GÜN TV. Aslında, 1994'te METRO TV olarak, Mart 2001'de de isim değiştirerek GÜN-TV-RADYO oldu. Televizyonumuz, 16 saat yayın yapıyor. Radyo ise, 24 saat kesintisiz il ve ilçelere yayın yapmaktadır. GÜN TV'nin temel sloganı, 'Bugün Sizin Gününüz.' Bu çerçevede ele aldığımızda, toplumun sağlık, ekonomik, kültür ve dezavantajlı gruplar ile bir de, bölgenin temel sorunlarını işlemek, bu konuda özgür, demokratik bir yayıncılık yapmak, haberde objektifliği esas almak temel yayın politikamızdır. Bir de çok önemli bir şekilde belirtmek gerekir ki, kadın programlarının dezavantajlı bir grup içinde yer almaktan çok, kadın konuları ile birlikte ortak tanıtım, sorunları işleyen ve yine kadının yaşam içerisinde özgür ve demokratik bir şekilde kendisini ifade etme diye bir politikamız var.

Bir diğer yayın çizgimiz de, Kürt dili ve kültürünün yaşaması ve yaşatılması konusunda yapmış olduğumuz programlardır.

Haber de ise yerelciliği esas aldık. Böyle, bilinen ajanslara bağlı kalmaktan çok; kendi haberini kendisi yapan, kendi mutfağını oluşturan, hiçbir ticari kaygıya düşmeden deyim yerindeyse, bir sivil toplum örgütü gibi toplumun çıkarlarını gözetken bir yayıncılık yapıyoruz.

Şimdi belki de şöyle izah etmek gerekiyor: Türkiye'de denebilir ki; Kürtçe yayın yapmanın dışında, Kürtçe yayın yapan tek televizyonuz. Bizimle beraber birçok yerel TV Kürtçe yayın yapma hakkına sahip oldu; ancak gerek yayın yapmanın teknik performansı ve

hukuki-bürokratik engellerden kaynaklı olarak yayınlarını sürdürmediler. Öncelikle, halen yürürlükte olan 'Farkı Dil ve Lehçelerde Yayın...' Yönetmeliğinin getirdiği ağır yükümlülüklerdir. Öncelikle kültür konulu programlar dışında, sağlık, eğitim ve benzeri konularda Kürtçe yayın yapamıyorsunuz. Örneğin; çocuklara ilişkin eğitim amaçlı bir program, çizgi film ve benzeri şeyler yapamıyorsunuz. İkinci olarak da, yapacağınız her Kürtçe program için RTÜK'ten izin almak zorundasınız. Yine izin alınan programlar için birebir Türkçe çevirili altyazı olmak zorundadır. Bahsettiğimiz bu konular ciddi bir efor ve teknik gerektiriyor. Dolayısıyla canlı bir Kürtçe program yapamazsınız. Yine programda ola ki, 'Kürdistan' ya da benzeri bir kavram geçtiğinde suç teşkil edip yargılanmanıza, televizyonunuzun temelli kapanmasına veya ağır bir para cezası almamıza yol açabilir. Bir de Kürt kültürü derin bir kültür. Bugün kavram olarak yasaklanan birçok kavram, geçmişte türkülere konu olmuş ve o süreçte onlar serbestti. Dolayısıyla, üç yüz-beş yüz yıllık geçmişi olan türkülerden bahsediyoruz. O dönemde de Osmanlı İmparatorluğu ve Sultanları dahi, bölgemizden 'Kürdistan' diye bahsederlerdi. Bunu bilmeyen bürokratlara, yargıçlara ve hele hele günü birlik bizi izlemekle görevli olan polis memuru bunu nasıl anlayacak? Bu açıdan, böyle bir kavram geçtiğimiz İçişleri Bakanlığı ve RTÜK'ün yapmış olduğu protokol gereği bölgeden izleyen polis memurları dava açma konusu haline getirebiliyorlar. Bu saydığım sorunlar her an ve geçmişten bu yanada karşımıza çıkmakta, bizi ciddi bir şekilde zorlamaktadır.

Bir de çarpıcı olan, Kürtçe programlara tanınan zaman süresidir. Haftada sadece 4 saat tanınmıştır. Bu da günlük kırk beş dakikaya tekabül etmektedir. Bu nedenle bizim çok büyük emek ve çaba harcamamıza rağmen, Kürtçe yayın yapma konusunda her yönüyle bizi zorlamaya devam etmektedir. Buna rağmen birçok TV izin belgesi almasına rağmen, Kürtçe program yapmayı bıraktı; fakat biz ısrarla bu yayına devam ediyoruz. Temennimiz her dilde olduğu gibi, Kürtçenin de istenilen şekilde ve özgürce yayın yapma haklarının

yasal güvencelere kavuşturulmasıdır. Bu anayasanın eşitlik ilkesi, bu denli ihlalin önüne de geçmiş olacaktır. Bu konuda açtığımız dava, Danıştay'da devam etmektedir. İki yıldan bu yana tüm iç hukuk yollarının tüketilmesine rağmen, halen bir cevap verilmiş değildir ve dava da sonuçlanmamıştır.”

ANADİLİNDE EĞİTİM YASAĞI ve ÜNİVERSİTE TRAJEDİSİ

Üniversite sınav sonuçları, Türkiye'deki eğitim trajedisini tüm çıplaklığıyla ortaya sermektedir:

12.8.1998 tarihli *Hürriyet* Gazetesi, “Güneydoğu yine döküldü” başlığıyla sonuçları vermektedir:

“ÖYS'ye giren adayların puan ortalamaları esas alınarak yapılan ilk başarı durumu hesabı, üç büyük ilin başarılı olduğunu ortaya koydu. Sırasıyla Ankara, İstanbul, İzmir, Yalova ve Eskişehir ilk sıralarda yer aldı.

İl başarı durumu sıralamasında Doğu ve Güneydoğu'nun kaderi değişmedi. Sırasıyla Siirt, Mardin, Adıyaman, Gümüşhane, Batman, Van, Şanlıurfa, Bingöl, Bitlis, Ardahan, Şırnak, Artvin, Muş ve Hakkari en başarısız son on il oldu.” (*Hürriyet*, 12 Ağustos 1998)

Ve işte on yıl sonra, yani 2008 yılının ÖSS sonuçları.

Seksen bir il arasında en başarılı iller: Denizli, Kırşehir, Ankara, İstanbul, İzmir

Seksen bir il arasında en başarısız iller: Ardahan, Hakkari, Şırnak, Artvin, Ağrı, Bitlis, Siirt, Bingöl, Mardin ve Rize.

Bu sonuçlar bile, anadilinde eğitimin ne kadar önemli olduğunu göstermeye yeterlidir. Birileri kendi anadillerinde eğitim görüp, onlara her türlü olanak tanınırken, milyonlarca çocuğa ise yabancıları oldukları bir dille eğitimin dayatılması ve kendi anadillerini kendilerine yasak edilmesi, bu ÖSS trajedisini ortaya çıkarmakta ve bu çocuklara en büyük haksızlık yapılmaktadır.

1955 Malatya Akçadağ doğumlu; İlkokul öğretmenliği, ilköğretim müfetişliği ve sonra da öğretim üyeliği yapan Muharrem Köklü:

“İlkokul öğretmenliğim sırasında Malatya’nın Akçadağ ve Pütürge ilçelerinin köylerinde bir süre ilkokul öğretmeni olarak çalıştım. Bu okullarda öğretmenlik yaparken dil konusunda öğrencilerimle ciddi iletişimsizlik yaşadım. Çok tipik olarak karşılaştığım sorunlardan biri, okulda Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktı ve okuldaki yasaklamanın yanında evlerde de bu yasak uygulanmaktaydı. Öğretmenler bu konuda ciddi telkinlerde bulunurlardı. Sonra ilköğretim müfetişi oldum ve teftiş için Mardin’e gittim. Mardin ili bizim teftiş merkezimizdi. Ordan bütün bölgeyi geziyorduk. Aynı zamanda Malatya il, ilçe ve köylerinde de müfetişlik yaptım. Orda çalışırken karşılaştığım iki tipik şey vardı. Birisi köy isimlerinin değiştirilmesi. Yer tespiti yaparken bu konuda ciddi sorunlarla karşılaşılıyordu. Çünkü yerli halk yeni yer isimleri bilmiyordu. Bu yer değiştirme isimleri özellikle 1971 yılında yoğunlaşmış ve çoğu yerin ismi değiştirilmişti. Bizim çalıştığımız dönem 1988-89 yılıydı, aradan on sekiz yıllık bir süre geçmesine rağmen yerli halk hala o yerlerin yeni Türkçe isimlerini bilmiyorlardı. Biz harita üzerinden onlara gideceğimiz yeri sorardık, onlar da ancak oranın neresi olduğunu o zaman bize gösterebiliyorlardı. Ben biraz Kürtçe bildiğimden yerli halkla rahatça diyalog kurabiliyordum. Ve Kürtçe bildiğim için yerli halkın bana yaklaşımı çok farklı oluyordu. Kadınlar kesinlikle Kürtçe bilmeyenlerle konuşmaz, onlarla muhatap olmazlardı. Oysa bizlerle çok rahat diyalog geliştiriyorlardı. Biz eski yer isimlerini öğrendikten sonra yeni gelen müfetişlere ve öğretmenlere rehberlik ediyorduk. Bu çektiğim sıkıntıları asla unutmuyorum. Bundan daha önemlisi teftiş sırasında karşılaştığımız dil problemleriydi. Öğretmeni teftiş için derslere girdiğimizde, çocuklara soru yöneltiliyordu. Ama çocuklardan hiçbir cevap alamıyorduk. Bırakın cevap almayı çocuklar bizim ne sorduğumuzu ve ne dediğimizi anlamıyorlardı. Ama Kürtçe bilen

öğretmenlere, aynı soruları Kürtçe olarak sormalarını istediğimizde çocuklar çok rahat biraz Kürtçe-Türkçe karışımı doğru cevap verebiliyorlardı. Bir de matematikten tahtaya rakamlarla alıştırma yaptığımızda problemleri çok rahat çözebiliyorlardı. Yani rakamlarla çözümler konusunda bayağı başarılıydılar. Ama sözel ve kendisini ifade etme konusunda hayli başarısızdılar ve çok güçlük çekiyorlardı. Çünkü bizi anlamıyorlardı. Eğer biz sağlıklı bir eğitim istiyorsak mutlaka anadilde eğitim kaçınılmaz ve şarttır. Kaldı ki bilimsel olarak da bu doğrulanmıştır. Bu başarısızlık üniversite sınav sonuçlarına da direkt yansımaktadır. Bu da anadili Türkçe olmayan çocuklar için büyük bir haksızlıktır.”

ASIM GÖNEN

1945 Artvin-Ardanuç doğumlu Yılmaz Güney Emek Ödülü'nü alan Şair-Yazar Asım Gönen:

“1966-67’de Kırşehir Öğretmen Okulu’nu bitirdim. Ondan sonra Kırşehir’in Çiçek Dağ ilçesi, Kızılcacı köyüne tayinim çıktı. Bu köy çiçek dağlarının yamacındadır. Tam dağın tepesinde de Alan köyü var. Bu alan köyünün halkı tamamen Kürt’tür ve hiç Türkçe bilmiyorlar. Alan köyü ile Kızılca köyü arası ise yayan olarak üç-dört saatlik bir yoldur. Dağ yolu yokuş olduğu için yürüyüş biraz uzun sürüyor (üç-dört kilometrelik bir yol).

Benim çalıştığım yer Kızılcacı köyü. Alan köyünde ise okul yoktu. Oradaki Kürt çocuklarında hiçbiri Türkçe bilmiyordu. Ama yinede bir zekilik var. Köy halkı oldukça zekidir. O zorluklara rağmen kavrama yetenekleri oldukça iyiydi.

Benim ilk öğretmenliğim o köy. Benim için oldukça zor bir eğitim yılı oldu: oradan gelen çocuklar Türkçe bilmiyor; ben ise hiç Kürtçe bilmiyorum. Sınıfın yarısı Kürt çocuklar, yarısı ise Türk çocuklarla dolu. Bir öğretim yılı içinde ben bu çocuklara okuma yazma öğreteceğim. Bu durumda Kürt çocuklar hem Türkçeyi öğrenecekler, hem de okuma yazmayı. Bilimsel açıdanda, psikolojik açıdan da pedagojik

açından da ve en önemlisi insani açıdan da bu çocuklara hiç bilmedikleri bir dille okuma yazma öğretmek yanlıştır.

Benim iki çocuğum var. Boğaziçi Üniversitesi'nde mühendislik eğitimi aldılar ve orada öğretim dili İngilizce. Biri bir yılda, diğeri ise iki yılda yalnızca İngilizce dilini ancak öğrenebildiler ki bu çocuklarım on yedi-on sekiz yaşlarında kendi ana dillerine hakimdiler ve bu dili bilinçli öğreniyorlardı. Benim Kürt öğrencilerim ise iki kat yük altındalardı. Hem Türkçe dilini öğreneceklerdi, hem de okuma-yazma, Matematik, hayat bilgisi ve diğerleri var. Üstelik ben yabancı bir dili vermek için eğitilmedim ve hiç Kürtçe de bilmiyordum. Yani o çocuklara bırakın Türkçeyi öğretmeyi, onlarla dialog dahi kuramadım. Şimdi oldukça ilginç bir durum vardı: Sen öncelikle çocuğa 'fişi' veriyorsun. O çocuk hem fişin içeriğini bilecek, hem de ezbere yazmayı öğrenecek. Eee Kürt çocuklar Türkçeyi bilmediklerinden fişin içeriğini anlamıyorlar. Fişin anlamını bilmedikleri için, fişi de ezberleyemiyorlar. Fişi ezberleyemedikleri için ezbere yazmasını da öğrenemiyorlar. Türk çocukları ise bu konuda oldukça avantajlıydı. Çünkü kendi dilleri ile eğitim görüyorlardı ve fişlerin anlamını bildikleri için hemen ezberleyebiliyorlardı. Kürt çocukları ise, bilmedikleri bir dille eğitim gördüklerinden hiçbir şey öğrenemiyorlardı. Zaten ben de bu konuda hiçbir eğitim almadığımdan onlara hiçbir yardımım olmuyordu.

Çocuklar kendiliklerinden Türk çocukları ile kendilerini kıyasladılar. Rahatça öğrenebilecekleri bir şeyleri öğrenememenin gerilimi ve sıkıntısına girdiler. Geceleri altlarını ıslatanlar oldu: anneleri çocuklarının gece uyurken ırkıldıklarını söylüyorlardı. Türk arkadaşları karşısında da ezik durdular ve başaramamanın getirdiği bir aşağılık kompleksi geliştirdiler. Aynı zamanda da sorunun çözümsüzlüğü beni de olumsuz olarak etkiledi: ben de bu durum karşısında çok gerildim, çok üzüldüm ve psikolojim bozuldu.

Bu ağır koşullara rağmen, o çocuklar genelde okuma-yazmayı öğrendiler, ama ben öğretmenliğimin en zor yılını yaşadım. O günleri unutmam mümkün değil; o günler benim için büyük bir işkenceydi.

O yaşıdığım olumsuz koşullar benim ‘anadilinde eğitimin gerekliliği-ne olan inancımı sağladı.’ Şunu kesinlikle belirtmem gerekir ki; her çocuk mutlaka kendi anadilinde eğitim görmelidir. Bu, eğitimin olmazsa olmaz koşuludur. Bu hak öncelikle insanidir ve çocuğun başarısının en önemli koşuludur.”

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN GİZLİ EYLEM PLANI

AKP Hükümeti, Türkiye’yi çağdaş ülkeler gibi demokratikleştirip Avrupa Birliğine sokacağı vaadiyle iktidara geldi. Demokrasiye, insan haklarına ve barışa susayan Kürtlerin büyük desteğini aldı. İktidara yerleştikten sonra ise bütün demokratikleştirme vaatlerini unuttu; o da diğer hükümetler gibi şiddet yolunu seçti ve Kürt Sorununu aske-re havale etti. Uygulamalarıyla da devletin yüz yıllık “asimilasyon ve yok etme” politikasını devam ettirdi. Başbakan Erdoğan Hakkari’de de, ‘Tek dil, tek millet, tek devlet’ dedi ve bunu kabul etmeyenlerin ülkeyi terk etmesini istedi. Yani, ‘Ya sev, Ya terk et!’ dedi.

Bir taraftan ‘Asimilasyon bir insanlık suçudur’ diyen ve Türklerin dil-kültür-kimlik haklarını savunan bir Başbakan; bir taraftan da kendi ülkesindeki ‘öteki’ dilleri ve kültürleri katleden ve teklifi savunan bir Başbakan. Herhalde bu tutum ne dine, ne imana ve ne de etik değerlere sığar, ama bu tutum sadece ‘İttihatçı’ kafaya sığar. İşte Başbakan Erdoğan’ın aldığı gizli tedbirler ve hayata geçirdiği bu uygulamalardan birkaç örnek:

Tedbir No: 30

Kürtçenin eğitim dili olarak kullanılması konusunun “Bağımsız Kürdistan ve Kürt Ulusu yaratma” gayretlerinin bir parçası olduğu hususunun, bölücü terör örgütü ve yandaşı kuruluşlar ile bağlantısı ortaya konulacak; ulaşılan sonuçlar yurt içi ve dışındaki çalışmalar-da bir mesnet olarak kullanılacaktır.

Bölücü terör örgütünün siyasal alanda çok önem verdiği ve üzerinde çalıştığı bu konunun, binlerce yıldır birlikte yaşamış milletimizi

birbirine kenetleyen dil bağıını koparma maksatlı olduğu, Türkiye’de Türkçeden başka resmi dil ve eğitim dilinin kabul edilmeyeceği uluslararası her platformda ifade edilecektir.

Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenimi yapılırken, bunlardan herhangi birinin eğitim-öğretim dili olmasına izin verilmeyecektir.” denmektedir. İşte bu gizli eylem planı doğrultusunda bir yıl içinde olanlardan birkaç örnek:

Eğitim-Sen, tüzüğüne “anadilinde eğitim” maddesini aldı diye kapatılmayla karşı karşıya bırakıldı. Türkiye’nin en büyük ve güçlü eğitim sendikası, en önemli ilkesini tüzüğünden çıkarmak zorunda kaldı. Bu yüzden EĞİTİM-SEN davayı AİHM’e götürdü. Sendikanın “Anadilinde eğitim” davası hala sürüyor.

EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI ALAATTİN DİNÇER

“Başbakan her zaman olduğu gibi yurtiçinde başka, yurtdışında başka olabiliyor: tıpkı türbanda olduğu gibi.

Anadilinde eğitim konusu ile ilgili görüşlerimiz nettir. Bu konuda başka bir şey söylemek istemiyorum. Eğitim-Sen anadilinde eğitimi savunmaktadır. Savunma gerekçeleride nettir: dil biliminin ve eğitim biliminin gereği olarak anadilinde eğitimi savunmaktadır. En önemlisi de temel bir insan hakkı olarak gördüğü için de savunmaktadır. Bu ilkeyi tüzüğünden büyük bir ‘dayatma sonucu’ çıkarmış olması bu ilkeden vazgeçtiği anlamına gelmez. Her türlü dogmatik düşüncenin ve yaklaşımın karşısında nasıl ki bilimi sahipleniyor ve savunuyorsak anadilinde eğitimi de bir bilimsel olgu olması nedeniyle savunuyoruz. Başbakanın söylediklerinden yıllar önce, yani ta TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası-1968) sürecinden beri bunu söylüyor ve savunuyoruz. Doğrudur: ‘Asimilasyon gerçekten bir insanlık suçudur’ ve bundan hemen vazgeçilmesi gerekir. Türkiye’de anadilinde eğitimi uygulamak da başbakanın görevidir. Başka söyleyeceğim bir şey yoktur.”

EĞİTİM-SEN DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI ABDULLAH KARAN

“Özgür ortamlar özgür kişilikleri yaratır. Özgür toplumların oluşmasının bir şartı da demokratik eğitimidir. Bunlar da eşitlik temelinde mümkün olur.

Demokratik eğitim aynı zamanda demokratik toplumun da inşasıdır. Uluslararası sözleşmelerde herkese eğitim ilkesi cinsiyet, dil, din, ırk, renk ayırımı yapılmayacağı şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye çokkültürlü yapıya sahip olmasına rağmen ve dönem dönem yönetenlerin de bu zenginliği kabul etmesine rağmen, bu zenginliğin korunup geliştirilmesine yönelik hakları görmezden gelen ikiyüzlü bir yaklaşım sergilenmektedir.

Dil iletişimin en önemli aracıdır. Anadili çocuğun başta ailesi olmak üzere soyu, çevresi ve ulusundan bilinçli bir öğrenme süreci olmadan öğrendiği bir dildir. Anadili çocuğun anasının konuştuğu dil gibi indirgemeci bir yöne çekmek kabul edilemez, Kürtlerin bu insanı ve haklı taleplerin karşısında durmak artık mümkün değildir. Kürtleri bu noktada kısıp almak kardeşliğin bir göstergesi olamaz. Bölünme ve parçalanma paranoyalarıyla Kürtleri ve Türkleri karşı karşıya getirmek asıl bölücülük tohumların topluma serpilmesi olarak algılanmalı ve bu kesimlere karşı uyanık olunmalıdır. Türkiye’de anadilde eğitim hakkının tanınması, aynı zamanda Kürt sorunun demokratik ve barışçıl bir politika temelinde çözülmesine katkı sunacaktır. Gönüllü ve demokratik birliktelik karşılıklı olarak birbirini benimsemeyle, farklı kimlikleri tanımayla ve anayasal güvenceyle mümkün olacaktır.”

Başbakan Erdoğan, Diyarbakır’daki Sivil Toplum Kuruluşları Temsilcileri ile görüştüğünde, “demokratik açılım ile anadilinde eğitim” isteyen STK başkanlarına, “Sadece Kürt kökenli vatandaşlar yok. Çerkes, Lazlar var. Başkaları isteyince ne olacak? Bizde güzel bir laf var: ‘Atış serbest, bekara karı boşamak kolay’ demiş. (*Radikal*, 7 Mart 2008)

Bu toplantılara katılanlardan ve Başbakan'a 'Anadilinde Eğitim Hakkı'nı soranlardan biri de, Diyarbakır Baro Başkanı Avukat Sezgin Tanrikulu'dur. Sezgin Tanrikulu, bu talepten dolayı Başbakan tarafından terslenmiş ve çok sert bir tepki almıştır. Tanrikulu, Ankara'daki Sivil Toplum Örgütleri toplantısını bu yüzden terk etmiştir.

SEZGİN TANRIKULU

"Anadilinde eğitimin hukuksal boyutları: Öncelikle anadilinde eğitim insani bir haktır. Bir yerde düzenlenmesi, bir hukuksal boyutu olması gerekiyor; çünkü çocuk bir dilin ortamında doğuyor ve o dili kendi iradesi dışında öğreniyor. Düzenlenme olacaksa eğer, bu doğal insani hakkın kullanımını kolaylaştırmak, onun kullanımını engellemek gerekiyor. Meseleye bu açıdan bakınca, anadili hakkının özel ya da kamusal anlamda kullanımı bakımından bir dayanak aramak gerekiyor. Bu her çocuğun en doğal insani hakkıdır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi, bu dünya ölçeğindeki belgelerdir. Avrupa ölçeğinde ise; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Azınlık ve Bölgesel Diller Şartı, Agit sürecinde üretilen belgeler, Avrupa ölçeğindeki ulusal üstü dayanaklardır. Türkiye'nin özellikle Avrupa Birliği sürecinde de Kopenhag Siyasi Kriterleri ve Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilk defa Anadili (Yerel, Geleneksel Diller) Türkiye'nin Muktesabatı üstlenmesine ilişkin anlaşmalarla iç hukuka aktarılması gereken bir yükümlülük olarak gündeme gelmiştir (2001). Bu Türkiye'nin Uluslararası hukuk bakımından durumunu ifade ediyor. Bunun dışında cari durumu (yürürlükteki mevzuat) özellikle Anayasanın 3. Maddesi, Devletin dilini Türkçe olarak tayin etmiştir. Anayasanın 42. Maddesi de T.C. Yurttaşlarının Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim dili olarak öğretilmeyeceğini hüküm altına almıştır. Bundan sonraki gelişmeler ise hepimizin bildiği gelişmelerdir.

Bu hakkın Anayasada tanınmış olması, diğer yasalarda yasaklanmış olması, bu hakkın kullanılamayacağı ve olmadığı anlamına

gelmiyor. Bu hak temel, doğal ve insani bir haktır. Devletler, bu arada T.C. Devleti, resmi dil dışında kendi uyruğunda olan ve toplumun önemli bir kesimini oluşturan yurttaşlarının anadilinden kaynaklanan haklarını tanımak ve kullanılmasını kolaylaştırmak, destek vermek zorundadır. Bu her devletin görevidir.

Başbakan, anadilinde eğitim talebine neden bu kadar tepkili? Öncelikle, Başbakanın geldiği siyasi eğilim bu tür temel hakların kullanılması noktasında olumlu değil. Yetiştirdiği siyasi ortam da milliyetçi ve muhafazakardır. Bu nedenle, bu tür kültürel hakların kullanımı noktasında geleneksel devlet çizgisinden farklı bir düşünce yapıları yok.

İkinci olarak; Sayın Başbakan bulunduğu konum itibariyle, bu konuma ters orantılı biçimde dil hakları konusunda bilgi sahibi değil. Bu iki durum birleşince de agresif, red edici, yok sayıcı bir tutum sergiliyor. Dolayısıyla 5 Ocak'ta Diyarbakır'da, 8 Nisan'da Ankara'da yaptığımız görüşmelerde aynı tutum, farklı yanlış örneklemelerle karşımıza çıktı. Kamuoyuna yansıyan kabul edilemez tutum sergiledi. Bu tutumun arkasındaki temel nedenlerden biri, talebin Kürtlerin anadiline ilişkin olmasıdır.

Başbakanın akabinde Almanya'daki Türklere, 'Asimile olmayın' demesinin akabinde, Türkiye'de seksen yıllık asimilasyon politikalarının sürdürücüsü ve savunucusu olması başka bir garip durumdur."

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na Kürtçe dilekçe verdiği için yargılanan Tevî Yayınları sahibi Mehdi Tanrıku, altı ay hapis cezasına çarptırıldı. (*Evrensel*, 8 Şubat 2008)

Türkiye'ye William girebilir, Welat giremez. 21. yüzyıl Türkiye'sinden demokrasi manzarası: yedi yaşındaki çocuk, ismi Welat diye Türkiye'ye sokulmadı. Yedi yaşındaki Almanya vatandaşı Welat Dağ, "Türkçe olmayan karakter bulunduğu" gerekçesiyle yasak olan ismi nedeniyle Türkiye'ye alınmadı. Annesi Yadigar ve kardeşleri Türkiye'ye giriş yaparken Welat Almanya'ya gönderildi. (*Radikal*, 21 Haziran 2008)

Benim Adım Berfin, Bölerim: Diyarbakır'ın Kayapınar Belediyesi'sinin 5 Parka vermek istediği Kürtçe çiçek isimleri, Diyarbakır Valisi

Hüseyin Avni Mutlu'ya takıldı. Vali Mutlu, Berfin (Kardelen), Nefel (Yonca), Daraşın (yeşil ağaç), Beybun (papatya) ve Gülistan (gül bahçesi) isimlerinden sadece Gülistan'ı kabul etti.

Mutlu, 21 Temmuz'da belediyeye gönderdiği yazıda, kabul etme gerekçesini 5393 Sayılı Yasa'da yer alan bölücü isimlere dayandırdı..." (*Taraf, Alternatif*, 14 Ağustos 2008)

'Cezaevi İzleme Komisyonu'nun hazırladığı rapora göre, tutuklu ya da hükümlüler kapalı görüş sırasında yakınlarıyla Kürtçe veya Lazca konuştukları takdirde müdahaleyle karşılaştıklarını, eğer Türkçe yapmazlarsa görüşmenin kesileceği konusunda uyarıldıklarını ifade etmişlerdir. Telefon görüşmelerinde Türkçe konuşma zorunlu kılındığını, Türkçe anlamayan bir yakınıyla Arapça, Ermenice ya da Kürtçe konuştuğunda telefon bağlantısının kesildiğini ifade etmişlerdir. (*Radikal*, 20 Şubat 2008)

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kürtçe davetiye ve tebrik kartı bastı diye, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir hakkında çeşitli soruşturmalar açılmıştır. Kürtçe davetiyeler yüzünden Osman Baydemir hala yargılanmaktadır.

OSMAN BAYDEMİR

"Bana sorarsanız 'Belediye Başkanlığı', 'siyaset', bunlar meslek değildir. Sınırlı- süreli zaman dilimleri için bireyin, toplum lehine özel yaşamından feragat etmesidir. Dolayısıyla ben kendim bir Belediye Başkanı olarak feragat ettim.

Benim kimliğim, insan hakları savunuculuğu kimliğidir. Dolayısıyla, insan hakları hukuku açısından baktığımızda dil ve kültür insanın tercihi ile gelişen süreçler değildir; doğuş ile birlikte insanın kendisini bulduğu bir süreçtir. Dil ve kültürün reddi-inkarı, bizzatıhi insanın inkarıdır. Yasaklanması, varlık olarak insanın onurunun ve şahsiyetinin yasaklanmasıdır ve kabul edilemezdir. Bir dilin ve kültürün yasaklanması demek, sadece bir bireyi etkilemez, söz konusu dile ve kültüre mensup olan tüm bireylerin etkilenmesini beraberinde getirir

ve bir nevi katliamdır. Bu manada rahatlıkla ifade edebiliriz ki, 'Asimilasyon insanlık suçudur!' Hiçbir dil ve kültür başka bir dil ve kültür için tehdit değildir ve tehdit olarak görülemez. Hiçbir dil ve kültür, başka bir dil ve kültürün alternatifi de değildir, alternatif olarak da kullanılamaz.

Seksen yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca, Kürt dili ve kültürünün yaşadığı dezavantajı ortadan kaldırmak için, kamusal alanda kullanılması ve pozitif destek görmesi şarttır. Sur Belediyesi'nin almış olduğu karar, benden dolayı, tarafımda da onaylandı, onay gördü. Bunun için de Sur Belediye Başkanı ve Meclisi ile birlikte şu anda yargılanıyoruz.

Ben İlkokul öğrencisi iken, yaklaşık olarak yirmi yedi yıl önce te-neffüste arkadaşlarımla Kürtçe konuştuğum için veya köy ortamında Kürtçe konuştuğumuz tespit edildiğinde öğretmenimizin şiddetine maruz kalırdık. Bunun üzerine yirmi yedi yıl geçti. 'Kürtçe Davetiye' ve 'Tebrik Kartı' bastığımız için Belediye Başkanı olarak mahkemelerde yargılanıyoruz. Şu anda hakkımda açılan davaların %70'i tamamen Kürtçenin kullanımına ilişkindir ve bu davaların tamamı İçişleri Bakanlığı talebiyle açılan davalardır. Yeni hükümetin ve başbakanın Kürtçeye yaklaşımının ifadesi olarak görmek gerekiyor.

Sayın Başbakan Almanya'da 'Asimilasyon bir insanlık suçudur!' dedi. Yürekten katılıyorum, destekliyorum. Doğrudur. Sadece şöyle bir sorum var sayın Başbakana: 'Seksen yıllık bu ülkede yaşanan nedir? Sur Belediye Başkanı ve Meclisinin görevden alınmasını nasıl ifade ediyorsunuz? Kürtçe kullandığı için bir Belediye Başkanı hakkında yüz yılı aşkın bir ceza talebi ile yargılanmayı nasıl ifade ediyorsunuz? Dolayısıyla bu konuda sayın Başbakanı samimi görmüyorum.

Hiç mesafe katedilmedi iddiasında değilim. Ama Türkiye'nin farklı dil ve kültürlerle yaklaşım politikasını, değişimini ve gelişimini bir arpa boyu olarak değerlendirebiliriz. Son olarak 'Hükümet' ve 'Hükümet politikaları' eleştiriye hak etmektedir. Ancak iğneyi kendimize, çuvaldızı başkasına yöneltirsek, bizim de yapmamız gerekenler vardır.

Örneğin: Yurttaşlarımız günlük yaşamlarında Kürtçeyi kullanmaları gerekir, sahip çıkmaları gerekir. Anne ve babaların çocuklarıyla Kürtçe konuşmaları gerekir. Anne ve babalar çocuklarıyla Kürtçe konuşmayı bir prensip haline getirmesi gerekir. Ben iki yaşındaki oğlum ‘Mirzanyar’ ile sadece Kürtçe (Kurmanci) konuşuyorum. Annesi de Zazaki (Dimili) konuşuyor ve hiçbir sorun yaşamıyoruz. Ama ben pek çok politik aktör görüyorum, çocuklarını çağırırken oğlum ‘Agit’, kızım ‘Zozan’ gel, diyorlar. Bence buradan bir başlangıç yaparak, ‘Kuremin, keçemin were’, diyerek kendimizden başlayabiliriz.”

İçişleri Bakanlığının, belediyecilik hizmetlerini Türkçenin yanı sıra, Kürtçe, Zazaca, Arapça, Ermenice, Süryanice gibi yerel dillerde verme kararı alan ve bunu yaşama geçiren Diyarbakır Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş ve Belediye Meclisi aleyhine yaptığı başvuru sonuçlandı. Danıştay 8. Dairesi “Belediye hizmetlerinde çok dilli belediyecilik” kararı alan Abdullah Demirbaş’ın başkanlığının düşürülmesine ve belediye meclisinin feshine oy birliğiyle karar verdi. Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş ve Belediye Meclisi görevden alındı. Abdullah Demirbaş Kürtçe kullandığı için, yüz yılı aşkın bir ceza talebiyle karşı karşıyadır.

Sur Belediyesi’nin eski başkanı Abdullah Demirbaş ve on iki belediye çalışanı, belediyenin faaliyetlerinde Kürtçeyi de kullandıkları için yargılanmaya başladılar. Suriçi’nin Kürtçe tanıtımı, çocuklara yönelik çıkarılan *Şemamok* isimli dergi ve belediye’de kullanılan Ubuntu isimli Kürtçe yazılımı dava konusu oldu. (*Evrinsel*, 8 Şubat 2008)

ABDULLAH DEMİRBAŞ

“Diyarbakır kenti çok kültürlü, çok dilli bir kenttir. Yaklaşık on bin yıllık bir tarihi geçmiş var. 33 ayrı medeniyet yaşamış, dolayısıyla çok dillilik Diyarbakır’ın bir gerçekliğidir. Bu gerçeklik aynı zamanda sosyolojik ve tarihi bir gerçekliktir. Biz de bu gerçekliği açığa çıkartıp sürdürmek kararı aldık. Çünkü; Diyarbakır’da çok farklı halklardan

ve dillerden insanlar var. Bizim yaptığımız ankette; sekiz bin dokuz yüz yirmi aileden %72'si Kürtçe, %24'ü Türkçe, %1'i Arapça, %3'ü de Ermenice, Süryanice ve Zazaca lehçesini kullanıyor. Bizim tespitlerimize göre de, Kürtçenin Zazaca lehçesi daha fazladır. Biz de bu gerçeklikten yola çıkarak halkımıza daha iyi hizmet vermek, anlaşılır olabilmek için, etkili ve verimli hizmet sunabilmek için Türkçenin yanında, yerel dillerle de hizmet verme kararı aldık. Çünkü halka kendi dilleriyle hizmet verdiğiniz zaman, halkla daha iyi diyalog kuruyor ve halkımız da daha mutlu oluyor. Ve halkla iletişimin de artıyor.

Bir eğitimci olarak, anadilin halkın gelişip güçlenmesinde önemli olduğuna inanıyorum. Nasıl ki Türk Hava Yolları, yolcuların uçuş güvenliği için İngilizce ve diğer dilleri kullanıyorsa, biz de aynıısını halkımızın anlayacağı dillerde yaptık. Anayasamızın 3. ve 42. maddelerine aykırı davranmaktan suçlandık ve Belediye Meclisimizle birlikte görevden alındık.

Bu anlayış, seksen yıllık resmi ideolojinin hala egemen olduğunu; bu ülkede farklı kültürler, farklı diller ve farklı inançlara tahammül gösterilmediğini gösteriyor. Halen tekdil-tek din-tek millet mantığının hakim olduğunu gösteriyor; bu zihniyetin değişmediğini gösteriyor. Bu, başta Kürt kimliği olmak üzere, diğer kimliklerin 'red ve inkarı'dır aynı zamanda.

Benim anadilim Kürtçedir. Çocukluğumda anadili Ermenice ve Süryanice olan arkadaşlarım vardı; ama okullarda eğitim dili Türkçe olduğu için, kendi dilimizle konuşmamız bize yasaklandı; ancak evimizde konuşabiliyorduk. Anne ve babalarımız devletin yaptırımlarından çok korktuklarından ve çok çektiklerinden, bildikleri birkaç cümle Türkçe ile bizimle konuşmaya çalışıyorlardı.

Okula ilk başladığımda yabancısı olduğum bir dili öğrenmekte çok zorluk çektim. Öğretmenlerimizden sürekli dayak yiyor, aşağılanıp horlanıyorduk. Bunun acısı hala üstümüzde vardır.

Öğretmenlik yaşamımda, düşüncelerimden dolayı iki defa sürgün oldum. 'Anadilinde Eğitim' istediğim için görevimden atıldım.

Anadili Kürtçe olan öğrencilerimle de aynı sıkıntıyı yaşadım. Belediye başkanı olunca da, kimsenin bu acıları yaşamaması için bu kararı aldık ve aynı acıyı Belediye Başkanlığından alınmamla tekrar yaşadım.

Bizim görevden alınmamız aslında inkar ve imha politikasını ifade ediyor. Bizi görevden alan bir Başbakan Almanya'da, 'Asimilasyon bir insanlık suçudur' diyor ve Türk çocuklarına 'Türkçe eğitim hakkı' istiyor. Bizim çok dilli bir belediyecilik anlayışımıza çok sert yaklaşan bir anlayış, Kosova'daki 'Gilan' Belediyesi'nde yaşayan iki bin Türk için belediye hizmetlerinden resmi dil olarak 'Türkçe' hizmet verilmesini istemiş ve bu istek de kabul edilmiştir. Ama aynı AKP, aynı hizmeti halkımıza verdiğimiz için bizi görevden almıştır. 14 Haziran, bizim bu nedenle görevden alındığımız gündür. Aynı gün, Kosova'nın 'Gilan' Belediyesi de bunu kabul etmiştir.

'Asimilasyon bir insanlık suçudur', ben de bu görüşe katılıyorum, ama AKP ve Başbakan, ülkemizde aynı suçu işliyor. Amaç; yirmi milyon Kürt'ün asimile edilerek Türkleştirilmesidir. Bu da bir insanlık suçudur. Bu insanlık suçunu işlemek istemiyorlarsa, Türkiye'deki herkese kendi anadiliyle eğitim ve bütün hizmetlerin anadiliyle yapılması gerekir. Ve kendilerinin de 'Almanya'da dillendirdikleri gibi, bu anlayıştan vazgeçmeleri gerekir. Esas demokratik anlayış ve demokrasi de budur!"

AKP'NİN GİZLİ EYLEM PLANI; GİZLİ EYLEM PLANI UYGULANACAK TEDBİRLER

Başlığıyla, Kürt Sorunu ile ilgili 62 maddelik tedbirler sıralanmış. Bu maddeleri uygulayacak kurumlar da tek tek tespit edilmiş. Kürtleri temsil ettiğini söyleyen AKP ve Almanya'daki asimilasyona karşı çıkan Başbakan Erdoğan'ın Kürtlerle ilgili bu 'Gizli Eylem Planı'ndan birkaç alıntı bize fikir verecektir:

Tedbir No: 1

Milli Eğitim Bakanlığınca, bölgede görev yapan/ yapacak öğretmenler eğitilecek ayrıca ders programları milli birliği sağlayacak ve pekiştirecek şekilde geliştirilecektir.

Tedbir No: 24

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hızlandırılacak, çocukların düzgün Türkçe öğrenmeleri ve erken yaşta eğitim sistemine dahil edilmeleri sağlanacaktır.

Bölge çocuklarına her eğitim düzeyinde burs / parasız barınma / yatılı okuma imkanları sağlanacak, özellikle kız çocukları bu konuda desteklenecektir.

Tedbir No: 25

Bölgedeki Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın etkin ve amaca uygun hale getirilebilmesi maksadıyla;

Bu okulların kapasiteleri dolmadan taşımali eğitime yönelinme-yecektir.

Kız öğrencilere yönelik Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile bu okullarda görevli bayan öğretmen sayısı artırılacak; bu okullar kız öğrenciler için çekici hale getirilecektir.

Tedbir No: 26

Bölgede okuma yazma bilmeyen ve özellikle Türkçe bilmeyen kadınlar ile çocuklar için, Milli Eğitim Müdürlüğünce mahallindeki okulların fiziki imkanlarından yararlanılarak Türkçe okuma yazma kursları düzenlenecek ve bu çalışma Milli Eğitim Müdürlüğü-Yerel Televizyonların işbirliği ile uzaktan eğitim imkanları kullanılarak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının desteği ile gerçekleştirilecektir. Bu çalışma eğitim-öğretim seferberliği şeklinde uygulanacaktır. Türkçe öğretmen ihtiyacının karşılanması için gerekli planlama yapılacaktır.

Tedbir No: 30

Kürtçenin eğitim dili olarak kullanılması konusunun "Bağımsız Kürdistan ve Kürt Ulusu yaratma" gayretlerinin bir parçası olduğu hususunun, bölücü terör örgütü ve yandaşı kuruluşlar ile bağlantısı

ortaya konulacak; ulaşılan sonuçlar yurt içi ve dışındaki çalışmalar-da bir mesnet olarak kullanılacaktır.

Bölücü terör örgütünün siyasal alanda çok önem verdiği ve üze-rinde çalıştığı bu konunun, binlerce yıldır birlikte yaşamış milletimizi birbirine kenetleyen dil bağını koparma maksatlı olduğu, Türkiye’de Türkçeden başka resmi dil ve eğitim dilinin kabul edilmeyeceği uluslararası her platformda ifade edilecektir.

Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kul-landıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenimi yapılırken, bunlardan her-hangi birinin eğitim-öğretim dili olmasına izin verilmeyecektir.

Tedbir No: 36

Ana ocuk sağlığı, aile planlaması / üreme sağlığı hizmetlerinin etkinleştirilmesi, ulaşabilirliğinin artırılması, bu hizmetlerin ücretsiz olarak sağlanması temini yanında, hizmetin benimsetilmesi ama-cıyla Halk Eğitimi faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. Özellikle bayan kadın doğum uzmanlarının bölgede görev almaları sağlanacaktır.

Nüfus ve aile planlamasının önemini anlatan öykü ve masal ki-tapları, çizgi filmleri vb. özel bir ihtisas komisyonu marifeti ile hazır-lanacak ve hedef kitleye ulaşması sağlanacaktır...

Nüfus ve aile planlaması konusunda çalışmalar yapacak Sivil Toplum Kuruluşları teşvik edilecek ve bu kuruluşlara her türlü des-tek verilecektir.” (AKP nin gizli eylem Planından)

SONUÇ OLARAK

Raporlarda, 1940’lara kadar Kürtlerden “Kürt” ve ülkelerinden de Kürdistan diye söz edilmiştir. 1960’ta Kürtler yerine, “Kendisini Kürt Sananlar”, Kürdistan yerine de “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi” kullanılmıştır. 1980’lerde Kürtler, “Dağ Türkü ya da Öztürk olmuşlardır. Günümüzde ise Kürtlere, “bölge insanı” ya da “sözde vatandaşlar” denmektedir.

Hazırlanan raporların büyük çoğunluğu Kürdistan Bölgesi “koloni”, yani Türkiye’nin sömürgesi olarak değerlendirilir. İdari birim

ve alınacak tedbirler de sömürge sistemine göre olacaktır. Nitekim de böyle olmuştur. CHP'nin Azınlıklar Raporu'nda belirtildiği gibi, "Çıkarılan bütün kanunların ruhu asimilasyon ve kolonizasyondur." Uygulamalar da bu yönlüdür ve acımasızdır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bölgenin Kürtlerden temizlenmesi, nüfuslarının azaltılması ve bütün azınlıkları Türkleştirmek için kullanılan her yol mubahtır. Bölgenin Kürtlerden temizlenmesi için iskan planları hazırlanmış ve milyonlarca insanın yeri zorla değiştirilmiştir. İnsanlar topraklarından kopararak aç ve sefil bırakılmıştır.

Raporlarda ayrıca 'Nüfus Planlaması'na dikkat çekilmiştir. Kürtlerin nüfus olarak hızla çoğalması, devleti tedirgin eden en öncelikli konuların başındadır. Bu konuda etkin tedbirlerin alındığı, bölgedeki sağlık kuruluşlarının harekete geçirildiği ve özellikle kadınların doğurganlığının önüne geçmek için çeşitli yöntemlerin uygulandığı basına da yansımıştır. Bölgede yaptığımız araştırmalar da bunu doğrular niteliktedir. Kürt kadınlarını kısırlaştırıcı önlemlerden dolayı bölgedeki halk da büyük bir rahatsızlık ve tedirginlik duymaktadır. Türklerden çoğalmalarını ve en az üç çocuk yapmalarını isteyen Başbakan Erdoğan'ın gizli eylem planında, Kürtlerin nüfusunun nasıl azaltılabileceği hesapları yapılmaktadır.

Hazırlanan raporlarda en çok üstünde durulan konu "Kürtlerin ve diğer azınlıkların asimilasyonu"dur. Bu konuda bütün kamu görevlileri asimilasyonun birer görevlileridir. Türk Ocakları ve Halkevleri gibi kurumlar da misyoner yetiştirme yerleridir. Bu kurumların otuz bin aşkın üyesi vardır ve her türlü olanak bunlara tanınır. Kürdistan'ın en uçra yerlerine dahi Türk Ocakları ve Halkevleri şubeleri açılır. Bakanlar ve valiler dahil bütün devlet erkanı ve eğitilmiş olan herkes bu ocakların üyesidir. Bütün kamu çalışanları ve aydınlar birer Türk misyoneridir. Artık din görevlilerin yerini Türk misyonerleri almıştır.

Özellikle azınlıkları temsil (asimilasyon) için okullar en önemli görevi üstlenir. Kürt illerinin her yerinde açılan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları tam anlamıyla birer "devşirme" okullarıdır. Okullardaki dil baskıları ayrımsız bütün kimlikler üstündedir. "Laz Diliyle Mücadele

Kolları” bile kurulur. Öğretmenler, Türklüğü yaymak için birer misyoner görevi üstlenir. Okullarda, çocuklara kendi dillerini unutturmak ve Türkçe konuşur hale getirmek için her türlü baskı ve şiddet uygulanır. Köylerde, jandarmanın yerini artık öğretmenler almıştır. Azınlıkların çocuklarını Türkleştirmek için öğretmenlere her türlü yetki verilir.

Başbakan Erdoğan’ın gizli eylem planında görüldüğü gibi; günümüzde de asimilasyon çarkının en güçlü dişlileri olan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları (PIYO) hızla artırılmaktadır. Bu okullar, sistemin Türkleştirme politikaları için birer değirmen görevi görmektedirler.

Büyüklerle, özellikle de kadınlara, gençlere ve kızlara yönelik değişik kurslar açılmakta ve bu projeler hızla geliştirilmektedir. Toplumsal Kalkınma Projesi (TOKAP), Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), Müfredat, Laboratuvar Okulları (MLO) gibi. “Ulusal Eğitime Destek” adı altında, Urfa’da bir yıl içinde yirmi dokuz bin kişi kurstan geçirilmiştir.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Eğitim Gönüllüleri Derneği (Atatürkçü Dernekler) gibi dernekler ve benzeri kuruluşlar, bölgede okullar açmaktadırlar. Devlet de kadınlara yönelik okuma-yazma kursları açmaktadır. Bu kurslar, özellikle Kürtçeyi bozmadan bugünlere getiren Kürt kadınlarını hedeflemektedir.

“Haydi Kızlar Okula!” kampanyası da Kürtlerin asimilasyonunu hedef alan bir kampanyadır.

Özellikle AKP’nin gizli eylem planında yer alan, “Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hızlandırılarak, çocukların düzgün Türkçe öğrenmeleri ve erken yaşta eğitim sistemine dahil edilmeleri sağlanacaktır” tedbiri; 4-5 yaşındaki Kürt çocuklarının ana dillerine hakim olamadan, dillerinin dejenere edilerek unutturulması ve onların küçük yaşta Türkleştirilmesi ile ilgilidir.

Bölgedeki halkın ifadeleri: “Devlet yöneticilerinin, bölgeyi ziyarette gelen yabancı heyetler karşısında, Kürtçe konuşulmasından büyük rahatsızlık duyduğu ve Kürtçe konuşanların hemen oradan uzaklaştırıldığı” yönündedir.

Başta Kürtler olmak üzere, bütün halkları kendi dillerini terk etmeye ve Türkçe konuşur hale getirmeye zorlamak, Türkiye'nin dil politikasının birinci amacıdır. Bu seksen yıl önce de böyleydi, 1932 sayılı yasayla da böyle oldu, seçilmiş bir belediye başkanı ve meclis üyelerinin görevden alınması da aynı anlayışın bir sonucudur. Bu politika; Lazlar, Çerkesler, Boşnaklar, Gürcüler, Arnavutlar, Pomaklar gibi azınlıklar üzerinde büyük etki yapmış ve çok büyük oranda erimelerini ve Türkleşmelerini sağlamıştır. Kürtler ise, yapılan bütün bu saldırılara rağmen, dil ve kimliklerini büyük oranda korumuşlardır ve bunun mücadelesini de yürütmektedirler. İşte devletin esas korku kaynağı, Kürtlerin gösterdiği bu direniştir. AKP Hükümetinin gizli raporunda da bu açıkça ifade edilmektedir:

"Kürtçenin eğitim dili olarak kullanılması 'Bağımsız Kürdistan ve Kürt Ulusu yaratma' gayretlerinin bir parçası olduğu; binlerce yıldır birlikte yaşamış milletimizi birbirine kenetleyen dil bağını koparma maksatlı olduğu, Türkiye'de Türkçeden başka resmi dil ve eğitim dilinin kabul edilmeyeceği..."

Birincisi, milletimizi birbirine bağlayan bağ, dil bağı değil; din bağıdır. Bu da binlerce yıl değil, henüz bin yılı dahi bulmamıştır, çünkü Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi on ikinci yüzyıl sonrasıdır. Ulus-Devlet inşa etme ve dil bağını kurma pratiği ise daha çok yenidir ve diğer halkları eritip yok etmeye yöneliktir. Yani bu bir Türkleştirme politikasıdır.

İkincisi, Türkiye de diğer ülkeler gibi milyonlarca çocuğa "anadilinde eğitim" hakkını tanımak mecburiyetindedir. Bu hem insani, hem de uluslararası hukukun çocuklara tanıdığı bir haktır. TÖS ve TÖB-DER den bu yana çağdaş eğitim sendikaları, çocukların bu en insani hakkını devletten talep etmektedirler. EĞİTİM-SEN de bu nedenle kapatılmayla karşı karşıya kalmıştır. Eğitim-Sen Avukatı Akay Sayılır'ın dediği gibi:

"Her çocuğun, anasından öğrendiği dille eğitim yapması gerekiyor. Anadilinde Eğitim, hem insani, hem de hukuki olarak uygulanması gerekir. Sendikanın ilkelerinden dolayı kapatılma istemi,

örgütlenme özgürlüğünün ihlali anlamındadır. Bu aynı zamanda, düşünme ve ifade özgürlüğünün ihlalidir. Türkiye, derhal bu yanlış politikalarından vazgeçmelidir.”

Prof. Dr. Nermi Uygur da dile karşı yapılan bu saygısızlığa en iyi cevabı vermiştir:

“Kimse bile bile dilin gücünü yadsıyamaz. Yadsırsa, her şeyden önce kendine eder. Dile saygısızlık, insanın kendi özüne saygısızlıktır. Dil zorbasının başına gelmedik kalmaz. Dilin öcü, uğradığı saygısızlıkla orantılıdır.”

Osmanlıda Ermeni Mebus olan Armen Garo, Talat Paşa'yı 'Turanlı' politikalarından dolayı sert bir şekilde eleştirir: “Artık iyi yolda değilsiniz. Osmanlı İmparatorluğunu kaosa sürüklüyorsunuz. Zaferleriniz yüzünden kendinizi Napolyon ve Bismarck sanıyorsunuz. Bu ülkeyi nereye götüreceğinizi bilmiyorsunuz ama dik kafalılığınızı sürdürüyorsunuz. Kanıtlar mı? Bir süre önce Vramyan'a Kürtleri Türkleştireceğinizi söylemişsiniz. Neyle? Hangi kültürle? Tarihiniz hakkında bilginiz olsaydı böyle ipe sapa gelmez şeylerden bahsetmezsiniz. Yalnızca beş yüz-altı yüz yıldır topraklarımızın üzerinde olduğunuzu, ondan önce başka milletlerin bu topraklardan geçtiğini unutuyorsunuz: Persleri, Romalıları, Arapları, Bizanslıları. Eğer onlar Kürtleri asimile edemediyse bunu siz nasıl başaracaksınız!” (Minasian, 2005: 201)

Dileriz Türkiye Cumhuriyeti Devleti de, dillere karşı yaptığı bu saldırılardan ve asimilasyon politikalarından hemen vazgeçer ve talebi olan herkese 'Anadilinde Eğitim'i uygular. Başbakan Erdoğan da, göğsünü gere, gere her yerde, 'Asimilasyon bir insanlık suçudur' der ve böylece Türkiye'deki bütün acılar ve çatışmalar sona erer. Herkes kendi dili, kendi kültürü ve kendi kimliğiyle kendi ülkesinde mutlu olur ve Türkiye de, 'çağdaş-uygar' ülkeler arasındaki yerini alır.

KAYNAKÇA

- Adana Kafkas Kültür Derneği 2004/2005, *Doğu Akdeniz'deki Çerkesler*, Serdar Yayınevi, Adana 2005.
- Ağın, Ömer, Kürtler, *Kemalizm ve TKP, VS siyaset*, İstanbul 2006.
- Akar, Rıdvan, Dündar, Can, *Ecevit ve Gizli Arşivi*, İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul 2008.
- Akçura, Yusuf, *Türkçülüğün Tarihi*, Yusuf Akçura'nın Eserleri-1 Çevrim Yazı ve Yayına Hazırlayan: Sadık Perinçek, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008.
- Akçura, Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007.
- Aksamaz, Ali İhsan- Saltık, Turabi-Güvenç, Şükrü- Demir, Eyüp-Kök, Kemal, *Anadilde Eğitim ve Azınlık Hakları*, Sorun Yayınları, İstanbul 2005.
- Aktar, Ayhan, *Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme' Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Akyüz, Hori episkopos Gabriel, *Tüm Yönleriyle Süryaniler*, İstanbul 2005
- Alternatif*, 14 Ağustos 2008.
- Andrews, P.Alford, Türkiye'de Etnik Gruplar, Türkçesi: Mustafa Küpüşoğlu, Ant Yayınları, İstanbul 1992.
- Anter, Musa, *Hatıralarım*, Doz yayınları, İstanbul 1990.
- Anter, Musa, *Hatıralarım*, 2. Cilt, Yön Yayıncılık, İstanbul 1992.
- Anter, Musa, *Kimil*, Avesta Yayıncılık, Avesta Yayınları 2000.
- Anter, Musa, *Vakayiname*, Pele Sor, İstanbul 1992.
- Avagyan, Arsen, *Osmanlı İmparatorluğu Ve Kemalist Türkiye'nin Devlet-İktidar Sisteminde Çerkesler*, Çeviren: Ludmilla Denisenko, Belge Yayınları, İstanbul 2004.
- Avagyan, Arsen, Gaidz F. Minassian, *Ermeniler İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya*, Aras Yayınları, İstanbul 2005.

- Avcioğlu, Doğan, *Milli Kurtuluş Tarihi (1938'den 1995)*, İkinci Kitap, Tekin Yayınevi, İst. 1978.
- Avcioğlu, Doğan, *Milli Kurtuluş Tarihi (1938'den 1995)*, Üçüncü Kitap, Tekin Yayınevi, İst. 1983.
- Aydın, İsmail, *Osmanlı'dan Günümüze Tarih Ders Kitapları*, Eğitim-Sen Yayınları, Ankara 2001.
- Aydın, Suavi; Emiroğlu, Kudret; Özel, Oktay; Ünsal, Süha, *Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet*, Tarih Vakfı, İstanbul 2000.
- Bali, Rifat N. *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Bulut, Faik, *Kürt Sorununa Çözüm Arayışları, Devlet ve Parti raporları yerli ve Yabancı Öneriler (1920-1997)* Ozan Yayıncılık, İstanbul 1998.
- Başgöz, Dr. İlhan; Wilson, Howard E., *Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk*, Dost Yayınları, Ankara 1968.
- Bayar, Celal, *Şark Raporu, Cumhuriyet'in Gözüyle Kürt Meselesi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.
- Bayrak, Mehmet, *Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm*, Öz-ge Yayınları, Ankara 1999.
- Bayrak, Mehmet, *Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri-Gizli Belgeler-araştırmalar-Notlar*, Öz-ge yayınları, Ankara 1993.
- Beşikçi, İsmail, *Bilim-Resmi İdeoloji-Devlet-Demokrasi ve Kürt Sorunu*, Yurt Yayınları, Ankara 1991.
- Beşikçi, İsmail, *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi, Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama 4*, Yurt yayınları, Ankara 1992.
- Beşikçi, İsmail, *Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu, Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama 3*, Yurt yayınları, Ankara 1991.
- Benhabib, Seyla (yayına hazırlayan), *Demokrasi ve Farklılık Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, Çevirenler: Zeynep Gürata, Cem Gürsel, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul 1999.
- Bozarslan, Hamit, *Çağdaş Türkiye'de Kürt Sorununun Siyasal Yönleri*, Londra 1985.
- Bozarslan, Hamit, *Türkiye'nin Modern Tarihi*, Fransızca'dan çeviren: Heval Bucak, Avesta Yayınları, İstanbul 2004.
- Cemal, Hasan, *Kürtler*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2003.

- Ceyhun, Demirtaş, *Ah Şu Biz Karabıyıklı Türkler*, E Yayınları, İstanbul 1993.
- Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Yayınları, Ankara 1996.
- Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Yayınları, Ankara 1999.
- Demirkaya, Rüştü, *Planlı ve Merkezi Bir Katliam: Dersim*, Günlük gazetesi, 20 Mayıs 2009.
- Dündar, Fuat, *1913-1918 İttihatçı Planı*, Radikal İki, 18 Eylül 2005.
- Eğitim-Sen, *Demokratik Eğitim Kurultayı*, 2-6 Şubat 1998 Ankara.
- Ekinci, Dr. Tarık Ziya, *Türkiye'nin Çağdaşlaşması ve Kürtler (Makaleler, Konferanslar, Söyleşiler)*, Peri Yayınları, İstanbul 2006.
- Evrensel*, 8 Şubat 2008.
- AKP'nin Gizli Raporu, GİZLİ Eylem Planı Uygulanacak Tedbirler, Bu Evrakı Bilmesi Gereken Prensibi Uygulanacaktır.
- Jandarma Genel Komutanlığı'nın Raporu, *Dersim*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000
- Georgeon, François, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura 1876-1935*, Çeviri: Alev Er, Tarih Vakfı, İstanbul 2005.
- Giritli, Prof. Dr. İsmet, *Kemalist İdeoloji Siyasi ve Ekonomik Yönleri*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1981.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, hazırlayan: Mehmet Kaplan, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.
- Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Hazırlayan: İbrahim Kutluk, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara 1976.
- Günel, Gülçiçek, *İttihat Terakki'den Günümüze Yek Tarz-ı Siyaset: Türkleştirme*, Belge yayınları, İstanbul 2006.
- Güvahi, Hazırlayan: Mehmet Hengirmen, Pend-Name, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Güven, Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005.
- Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- Hassanpour, Amir, *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil (1918-1985)*, İngilizceden Çevirenler: İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan, Avesta Yayınları, İstanbul 2005.

- Hippler, Jochen (Editör), *Ulus İnşası Çatışmayı Barışa Çevirmede Anahtar bir Konsept mi?*, Çeviri: Algan Sezgintüredi-Burhan Şaylı, Versus Yayınları, İstanbul 2007.
- Hür, Ayşe, "Tez zamanda yer isimleri değiştirile!", *Taraf*, 1 Mart 2009.
- İrkçılık ve Milliyetçilik, Sosyalizmin Sorunları Kitap Dizisi*, Haziran 1995.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar*, Birinci Kitap, Yayına Hazırlayan Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1985.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar*, İkinci Kitap, Yayına Hazırlayan Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.
- Kaya, Yurda, *Musa Anter'li Yıllar*, Belge Yayınları, İstanbul 2006.
- Kemal, Mustafa, *Eskişehir İzmit Konuşmaları (1923)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1993.
- Kızıoğlu, Prof. Dr. M. Fahrettin, *Kürtlerin Türklüğü*, Hamle Basın Yayın, İstanbul 1995.
- Kirişçi, Kemal; Winrow, Gareth M., *Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Çeviren: Ahmet Fethi, İstanbul 2008.
- Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, *Göç Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı 1919-1923*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Mardin, Şerif, *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Milliyet Gazetesi, 10 Ağustos 2003.
- Morgenthau, Henry, *Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü*, Çeviren: Attila Tuygan, Belge Yayınları, İstanbul 2005.
- Nebiler, Halil, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Mayıs 1995.
- Parla, Taha, *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Perinçek, Doğu, *Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası-Kemalist Devrim 4*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999.
- Radikal*, 10 Şubat 2008.
- Oran, Baskın, "Genel Kurmay Başkanı Bu Konuşmayı Niye Yaptı?", *Radikal İki*, 19 Nisan 2009.
- Öztürk, Saygı, *İsmet İnönü'nün Atatürk'e Sunduğu Gizli Kürt Raporu-Kasadaki Dosyalar*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2004.
- Öztürk, Saygı, *İsmet Paşa'nın Kürt Raporu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
- Özyavuz, Tuncer, *Osmanlı-Türk Anayasaları*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

- Radikal*, 14 Şubat 2008.
- Radikal*, 20 Şubat 2008.
- Star*, 9 Şubat 2008.
- Şener, Cemal, *Cerkes Ethem Olayı*, Ant Yayınları, İstanbul 1997.
- Şenoğlu, Kemal, *Mayatepek Raporları Türk Tarih Tezi ve MU kıtası*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.
- Şer, Adday, Çeviri: Celal Kabadayı, *Siirt Vakayinamesi, Doğu Süryani Nasturi Kilisesi Tarihi*, Yaba Yayınları, İstanbul 2002.
- Özgün. M. Recai, *Lazlar*, Çivi Yazıları, İstanbul 1996.
- Tanrıöver, H. S. *Dağ Yolu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.
- Taraf*, 14 Ağustos 2008.
- Taraf*, 3 Kasım 2008.
- Taraf*, "Gelin Yeni Bir Sayfa Açalım", Hazırlayan: Aylan Uncu, 30 Mayıs 2009.
- Taraf*, Kimse 'niye bu dağlarda insan ölüyor' diye sormadı, 30 Mayıs 2009.
- Traho, Ramazan, *Çerkesler, Bir Ortaasya Yolculuğu*, Türkçesi: Gül-den Kangal, Ek Bölümün Türkçesi: Attila Tuygan, Belge Yayınları, İstanbul 2007.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki*, Cilt III, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Turan, Şerafettin, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler*, Kitaplar, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- Türk Tarihinin Ana Hatları, Kemalist Yönetimin Resmi Tarih Tezi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.
- Uygur, Nermi, *Dilin Gücü-Denemeler*, Ara yayıncılık, 1989.
- Ürer, Levent, *Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları*, Derin Yayınları, İstanbul 2003.
- Üstel, Fûsun, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim yayınları, İstanbul 1997.
- Vanilişi, Muhammed; Tandilava, Ali, *Lazlar'ın Tarihi*, Gürcüce'den Çeviri: Hayri Hayrioğlu, Ant Yayınları, İstanbul 1992.
- Yiğit, Ata, Ali, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası*, Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.